

T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
CEZA ADALETİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL OLAYLARIN
YÖNETİLMESİNDE ÇEVİK KUVVET ve GÜVENLİK
ŞUBE MÜDÜRLÜKLERİNİN ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mehmet KOCAOĞLU

Danışman
Doç. Dr. Turgut GÖKSU

Ankara-2009

T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
CEZA ADALETİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL OLAYLARIN
YÖNETİLMESİNDE ÇEVİK KUVVET ve GÜVENLİK
ŞUBE MÜDÜRLÜKLERİNİN ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mehmet KOCAOĞLU

Bu tez ~~01.07.2007~~ tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği/Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı:

Danışman Doç. Dr. Turgut GÖKSU

Üye:

Doç. Dr. Hasan Hüseyin ÇEVİK

Üye:

Yrd.Doç. Dr. İhsan KELEŞ

İmza

.....

.....

T.C.
POLİS AKADEMİSİ BAŞKANLIĞI
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlardan her seferinde yollama yaparak yararlandığımı belirtir; bunu şerefimle beyan ederim.

Enstitü veya başka herhangi bir mercii tarafından belli bir zamana bağlı kalmaksızın, tezimle ilgili bu beyana aykırı bir durumun tespit edilmesi durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

01/07/2009

Mehmet KOCAOĞLU

ÖNSÖZ

Kamuoyu oluşturmaya matuf propaganda faaliyetlerinden olan polisiye anlamdaki toplumsal olaylar, toplumların ve kişilerin gelişimine hizmet eden ifade hürriyetinin toplu biçimde kullanılması anlamına gelmektedir. Bu anlamıyla toplumsal olaylar, başlangıç ve bitişi ile yeri ve zamanı belli olan ve dolayısıyla tarihin belli bir anını anlatan sosyolojik anlamdaki toplumsal olaylardan ayrılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, sosyolojik anlamdaki toplumsal olaylar, polisiye anlamdaki toplumsal olayları da kapsayan daha geniş bir anlamı ifade etmektedir. Bu itibarla, sosyolojik anlamdaki her toplumsal olay, polisi ilgilendirmemektedir.

Toplumsal olaylar, toplum tabanında var olan sorunların gün yüzüne çıkmasına ve insanların kendilerini ifade etmesine imkân vermesi nedeniyle, toplum sağlığı ve demokrasinin gelişimi açısından oldukça önemlidir. Bu bakımdan, toplumsal olayların demokrasilerin düğünü olduğu ve ayrıca toplum sağlığı ve demokratik sistemin geleceği açısından bir erken uyarı sistemi olduğu söylenebilir.

Mevcut siyasal sistem ile demokrasi kültürüne paralel olarak her ülkenin toplumsal olayların yönetilmesine yönelik kendine özgü yönetim anlayışına ve bu anlayışı hayata geçirecek farklı kurumsal aktörlere sahip olduğu muhakkaktır. Bu anlamda ülkemizin de kendine özgü bir takım uygulamaları söz konusu olup, polis sorumluluk bölgesinde meydana gelen toplumsal olayların yönetilmesinde Çevik Kuvvet ve Güvenlik Şube Müdürlüğü adı altında iki ayrı birimin ortak sorumluluğu bulunmaktadır.

Tez çalışmasıyla; ülkemizde toplumsal olayların yönetilmesinde ortak sorumlulukları bulunan ve aynı görevi farklı biçimde ifa eden Çevik Kuvvet ile Güvenlik Şube Müdürlüğünün toplumsal olay polisliğine ilişkin rolleri ve bu anlamda her iki birimin görev, yetki ve sorumlulukları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tez çalışmasının her aşamasında bana yol gösteren ve yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Turgut GÖKSU hocama, Sayın Yrd. Doç. Dr. Mehmet ARICAN hocama, mesleğe ilk başladığımız yıllarda bizlere verdiği eğitimlerle ve bu alanda yaptığı çalışmalarla bizlere Çevik Kuvveti ve eğiticiliği sevdiren Sayın Prof. Dr. İbrahim CERRAH hocama, Polis Akademisi Başkanlığı çalışanlarına ve emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Ayrıca, yaşamım boyunca her konuda bana destek veren aileme, çalışmam esnasında kendilerine daha az vakit ayırabilmeme karşın bana devamlı destek olan eşime ve dünyaya gelmesi ile bizleri sevindiren çocuklarıma teşekkür ederim.

ÖZET

Kocaoğlu, Mehmet, Türkiye’de Toplumsal Olayların Yönetilmesinde Çevik Kuvvet ve Güvenlik Şube Müdürlüklerinin Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Turgut Göksu, 170 sayfa.

Demokrasinin ilerlemesine ve toplumun sağlıklı olarak gelişmesine hizmet eden toplumsal olayların başarılı biçimde yönetilebilmesi, öncelikle bu alanda istihdam edilen uzman birimlerin varlığına bağlıdır. Bu anlamda, ülkemiz polis sorumluluk bölgesinde meydana gelen toplumsal olayların yönetilmesinde, Emniyet Teşkilatı bünyesinde kurulu bulunan Çevik Kuvvet ile Güvenlik Şube Müdürlüklerinin ortak sorumlulukları bulunmaktadır.

Ancak ülkemizde toplumsal olay polisliğine ilişkin yapılan sınırlı sayıdaki bilimsel çalışmaya bakıldığında genel olarak Çevik Kuvvet Şube Müdürlüklerinin konu edildiği, Emniyet Teşkilatı içerisinde “sivil çevik” olarak adlandırılan Güvenlik Şube Müdürlüklerine ise değinilmediği görülmektedir.

Toplumsal olay polisliğinin bu şekilde değerlendirilmesi, bu polislik türünün yalnızca alanda meydana gelen ve olaylara müdahale edilen polislik anlayışına götürür ki, bu çok doğru bir yaklaşım değildir. Dolayısıyla ülkemizde toplumsal olay polisliğine ilişkin çalışmalarda sağlıklı verilere ulaşılması isteniyorsa, bu tür çalışmalara mutlaka Güvenlik Şube Müdürlüklerinin de dâhil edilmesi gerekir. Bu bağlamda tez çalışmasında; Çevik Kuvvet ile Güvenlik Şube Müdürlüklerinin toplumsal olayların yönetilmesindeki rolü ayrıntılı biçimde ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Olaylar, Toplumsal Olayların Yönetilmesi, Çevik Kuvvet, Güvenlik Şube Müdürlüğü.

ABSTRACT

Kocaoğlu, Mehmet, The Role of Riot Police and State Security Units in the Management of Public Events in Turkey, MA Dissertation, Supervisor: Assoc. Prof. Turgut Göksu, 170 pages.

The successful management of public events which serve the progress of the democracy and healthy development of the society depends, first of all, on the existence of expert units employed in this field. In this sense, the riot police and state security units, which are founded in the Turkish National Police, have joint responsibilities in the management of public events happening within the responsibility of police area.

Yet, when the limited number of scientific studies carried out regarding Crowd Control Policing in our country are taken into consideration, it is mostly seen that Riot Police Units are in question, but State Security Units, which are called “Ununiformed Riot Police” are not focused on.

Evaluating Crowd Control Policing in this way leads to an understanding of policing only reacting to public events within open area is not the right approach. For this reason, if reliable data are to be reached in studies on Crowd Control Policing, such studies should include State Security Units as well. Thus, in this master degree thesis, the definition of the role of the Riot Police and State Security Units in the management of public events are brought up in detail.

Key Words: Public Events, Management of Public Events, Riot Police, State Security Unit.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER	IV
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: TOPLUMSAL OLAY ve TOPLUMSAL OLAY POLİSLİĞİ

1.1. TOPLUMSAL OLAY ve TOPLUMSAL OLAY POLİSLİĞİ KAVRAMI ..	6
1.2. TOPLUMSAL OLAYLARIN ÖZELLİKLERİ.....	15
1.3. TOPLUMSAL OLAY POLİSLİĞİNİN ÖZELLİKLERİ	21

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL OLAY POLİSLİĞİNİ ETKİLEYEN SOSYO- PSİKOLOJİK FAKTÖRLER

2.1. İLETİŞİM, KAMUOYU ve PROPAGANDA FAKTÖRÜ	29
2.1.1. İletişim Kavramı.....	30
2.1.2. Propaganda Kavramı	31
2.1.3. Kamuoyu Kavramı	33
2.1.4. Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma Yöntemi Olarak Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri	34
2.2. GRUP ve KALABALIK FAKTÖRÜ	41
2.2.1. Grup Kavramı	43
2.2.2. Kalabalık Kavramı	46
2.2.3. Kitle Psikolojisinin Özellikleri	49
2.2.4. Kalabalık Türleri	55
2.2.5. Kalabalıkların Toplumsal Olay Polisliği Açısından Önemi.....	57

2.2.6. Kalabalık (Topluluk) İçerisinde Bulunan Kişi Tipleri ve Toplumsal Olay Polisliği Açısından Önemi	59
2.3. LİDERLİK FAKTÖRÜ	65
2.3.1. Liderlik Kavramı	65
2.3.2. Liderlerin Fonksiyonları ve Özellikleri.....	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLANTI ve GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ

3.1. KANUNİ TOPLANTI ve GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ	69
3.2. KANUNSUZ TOPLANTI ve GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ	87
3.3. TOPLUMSAL OLAYLARIN OLUŞUMU ve GÖSTERİCİLER AÇISINDAN GÖREV DAĞILIMI	93
3.4. KANUNSUZ OLAYLARDA YAYGIN OLARAK KULLANILAN TAKTİK ve EYLEM BİÇİMLERİ	96

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL OLAY POLİSLİĞİNİN İKİ ÖNEMLİ AKTÖRÜ: ÇEVİK KUVVET ve GÜVENLİK ŞUBE MÜDÜRLÜKLERİ

4.1. TOPLUMSAL OLAYLARIN YÖNETİLMESİNDE ÇEVİK KUVVET ve GÜVENLİK ŞUBE MÜDÜRLÜKLERİNİN ROLÜ	99
4.2. TOPLUM ZABITASI ve ÇEVİK KUVVETİN KISA TARİHÇESİ	104
4.3. ÇEVİK KUVVET ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜNÜN TOPLUMSAL OLAYLARIN YÖNETİLMESİNDEKİ GÖREV, YETKİ ve SORUMLULUKLARI.....	107
4.3.1. Kuruluş, Görev ve Çalışma Usulleri.....	107
4.3.2. Personel Seçimi ve İstihdamı.....	124
4.3.3. Çevik Kuvvet Eğitimi.....	129
4.4. GÜVENLİK ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜNÜN TOPLUMSAL OLAYLARIN YÖNETİLMESİNE İLİŞKİN KURULUŞ MEVZUATINDAN KAYNAKLANAN GÖREV, YETKİ ve SORUMLULUKLARI	133
4.4.1. Toplumsal Olay Polisliği Açısından Baskı ve Menfaat Grupları ...	139

4.4.2. Güvenlik Şube Müdürlüğünün 2911 Sayılı Kanun ile Bu Kanunun	
Uygulanmasına Dair Yönetmelikte Belirtilen Görev, Yetki ve	
Sorumlulukları	145
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	159
KAYNAKÇA	166

KISALTMALAR

AY	: Anayasa
AİHK	: Avrupa İnsan Hakları Komisyonu
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Sözleşmesi
akt.	: Aktaran
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
EGMADB	: Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Dairesi Başkanlığı
EGMGDB	: Emniyet Genel Müdürlüğü Güvenlik Dairesi Başkanlığı
ETK	: Emniyet Teşkilatı Kanunu
GDBY	: Güvenlik Dairesi Başkanlığı Merkez ve Taşra Birimleri Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği
İBSMB	: İçişleri Bakanlığı Strateji Merkezi Başkanlığı
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Bildirisi
Md	: Madde
PÇKY	: Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği
PVSK	: Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu
SK	: Sayılı Kanun
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDP	: Toplum Destekli Polislik
TGYK	: Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu
TGYY	: Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik
TİSGLK	: Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu
vd.	: ve diğerleri

GİRİŞ

Polisiye anlamdaki toplumsal olaylar ile sosyolojik anlamdaki toplumsal olaylar arasında anlam ve içerik açısından bir takım farklar vardır. Sosyolojik anlamdaki toplumsal olaylar, polisiye anlamdaki toplumsal olayları da içine alan, daha geniş bir kavramı ifade etmektedir. Bu bakımdan, her polisiye olay, aynı zamanda birer toplumsal (sosyal) olay iken, her toplumsal olay aynı zamanda birer polisiye olay değildir. Diğer bir ifadeyle, sosyolojik anlamdaki her olay polisiye ilgilendirmemektedir.

Bu bağlamda sosyolojik anlamdaki toplumsal olaylar; tarihin belirli bir döneminde gerçekleşen, inanlar arasındaki karşılıklı iletişim ve etkileşimden doğan, başlangıç ve bitiş yeri ve zamanı belli olan, başka insanları bir şekilde etkileyen, kendinden önceki olaylardan etkilenip sonrakileri etkileyen tüm olayları ifade etmektedir.

Polisiye anlamdaki toplumsal olaylar ise, çok sayıda kişinin genel olarak siyasi niteliğe haiz bir konu veya sorun hakkındaki duygu, düşünce, inanç ve kanaatlerini kamuoyuna ve muhataplarına duyurarak benimsetmeleri amacıyla bir araya gelerek gerçekleştirdikleri, kanuni veya kanunsuz her türlü toplumsal protesto hareketlerini ifade etmektedir. Bu anlamda toplumsal olaylar, aynı zamanda demokratik devletin temelini oluşturan ve demokratik toplumların ilerlemesi ve kişilerin kişisel gelişimini sağlıklı olarak tamamlayabilmesi için temel şart olan ifade hürriyetinin toplu bir ifade biçimidir.

Polisiye anlamdaki toplumsal olayların tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Tarihin hiçbir döneminde bir toplumu meydana getiren insanların tümünü memnun edecek bir yönetim sisteminin varlığından söz edilemez. Böyle bir sistem veya yönetim şekli gelmiş dahi olsa, insanlar arasından birilerinin bir araya gelerek insan tabiatı gereği buna da karşı çıkmış olduğu muhakkaktır. Dolayısıyla, tarihin her döneminde toplumsal olaylar olmuştur, bugünde olmaktadır ve yarında olmaya devam edecektir.

Toplumsal olaylar genel olarak siyasi konular ekseninde cereyan eden kamuoyu oluşturmaya matuf propaganda faaliyetleri olduğundan, toplumsal olayların hedefinde daha çok siyasi iktidarlar ve onların politikaları yer almaktadır. Bu itibarla, iktidar sahiplerinin genellikle kendilerini ve politikalarını hedef alan toplumsal olaylardan memnun olmaları ve bu faaliyetleri desteklemeleri beklenmemektedir.

Ancak bu tür hareketler, her ne kadar iktidara ve onun destekçilerine rahatsızlık verse de, iyi yönetildiği takdirde ülke geleceği adına bir fırsat olabileceği gibi, toplum tabanında var olan bir takım sorunların gün yüzüne çıkmasına imkân verdiğinden toplum sağlığı ve demokrasinin gelişmesi açısından oldukça önemlidir. Bu açıdan toplumsal olayları, demokrasilerin düğünü ve bir erken uyarı sistemi olarak kabul edebiliriz.

Toplumsal olay polisliği açısından toplumsal olayların yönetilmesi, öncelikle bir yönetim sürecini ve bu süreci işleten yöneticileri ifade etmektedir. Bu bakımdan toplumsal olayların yönetim sürecinin, toplumsal olayları gerçekleştirme kararının alındığı andan itibaren başlayan ve faaliyetlerin sonuçlanmasına kadarki sürede gerçekleşen her türlü karar ve eylemlerin yönetim ve denetimine ilişkin unsurları içine alan bir prosedürler bütünü olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca, bu süreci işleten yöneticilerin, bu alanda uzmanlaşan ve toplumsal olayların yönetilmesine her aşamada katılan kolluk amir ve memurları ile toplumsal olayları gerçekleştiren toplulukların kendi içinden çıkarttıkları yöneticilerinin olduğunu ifade edebiliriz.

Kolluk görevlileri açısından toplumsal olayların yönetilmesi esasında, bu tür olayların kanunlar çerçevesinde kamu düzeni ve güvenliğine zarar vermeden, başkalarının hak ve özgürlüğüne dokunmadan ve suç işlenmeden yapılması için gerekli olan tedbirlerin alınmasını ve alınan tedbirlere rağmen olayların çıkması halinde gerekli adli ve idari işlemlerin yapılmasına ilişkin tüm tedbirleri kapsamaktadır. Bu tedbirlerin alınması sırasında çeşitli şekillerde görev alan herkes, doğal olarak bu sürece katılmış olmaktadır.

Kolluk görevlileri yönünden toplumsal olayların yönetilmesi, oldukça zor ve riskli bir görev türüdür. Çünkü bu görevin ifası sırasında bir yandan temel hak ve özgürlüklerin bir çeşidi olan toplanma özgürlüğünün en geniş kapsamda yaşanması için çalışılırken, diğer taraftan kamu düzeninin korunması ve bu bağlamda özgürlük ve kamu düzeni arasındaki dengesinin sağlanmasına çalışılmaktadır. Bu itibarla, kolluk görevlilerinin kamu düzeninin korunması adına tedbirleri artırmaları temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasına sebep olabildiği gibi, tedbirlerin azaltılması da kamu düzeninin bozulmasına sebep olabilmektedir. Bu durumda, kolluk görevlileri ne şekilde hareket ederse etsin, toplumun belirli kesimleri tarafından eleştirilmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Toplumsal olayların temelinde koluğu da aşan sosyolojik, kültürel, ekonomik ve benzeri etkenler yattığından, kolluk görevlilerinin toplumsal olayları hırsızlık, yağma, cinayet gibi ortadan kaldırılması gereken suç türü olarak görmemeleri ve bu tür olaylara müdahale ederken klasik anlamda bir suça müdahale ediyormuş gibi davranmamaları gerekmektedir. Dolayısıyla, toplumsal olayların yönetilmesi veya topluluklara müdahale edilmesindeki esas amaç; bir tedbir havasında kalabalıkların kontrol altında tutularak güvenli bir şekilde dağılımlarının sağlanması olmalıdır.

Her ülkenin toplumsal olayların yönetilmesine yönelik kendine özgü yönetim anlayışına ve bu anlayışı hayata geçirecek farklı kurumsal aktörlere sahip olduğu söylenebilir. Bu anlamda ülkemizin de kendisine özgü bir takım uygulamaları bulunmaktadır. Ülkemizde polis sorumluluk sahasında yaşanan toplumsal olayların yönetilmesinden sorumlu iki ayrı birim bulunmaktadır. Bu birimlerden birisi Çevik Kuvvet iken, bir diğeri Güvenlik Şube Müdürlükleridir. Söz konusu her iki birim, toplumsal olayların yönetilmesinde birbirlerine destek olmak suretiyle ortak görev ifa etmektedirler. Dolayısıyla, bir toplumsal olayın etkili ve verimli biçimde yönetilebilmesi için her iki birime de önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir.

Türkiye’de toplumsal olay polisliğine ilişkin yapılan sınırlı sayıdaki bilimsel çalışmaya bakıldığında genel olarak toplumsal olay polisi olarak Çevik Kuvvet Polisinin, birim olarak ta Çevik Kuvvet Şube Müdürlüklerinin konu edildiği, ancak Emniyet Teşkilatı içerisinde “sivil çevik” olarak adlandırılan Güvenlik Şube Müdürlüklerinin toplumsal olay polisliği kavramı içerisinde değerlendirilmediği veya üzerinde yeterince durulmadığı görülmektedir.

Toplumsal olay polisliğinin bu şekilde değerlendirilmesi, bu polislik türünün yalnızca alanda meydana gelen ve olaylara müdahale edilen polislik anlayışına götürür ki, bu çok doğru bir yaklaşım değildir. Dolayısıyla, ülkemizde toplumsal olay polisliğine ilişkin çalışmalarda sağlıklı verilere ulaşılması isteniyorsa, bu tür çalışmalara mutlaka Güvenlik Şube Müdürlüklerinin de dâhil edilerek çalışanlarının görüşlerine başvurulması gerekmektedir.

Bu noktada, tezin amacını kısaca ifade edecek olursak; ülkemizde toplumsal olayların yönetilmesinde ortak sorumlulukları bulunan ve aynı görevi farklı biçimlerde ifa eden Çevik Kuvvet ve Güvenlik Şube Müdürlüklerinin toplumsal olay polisliği içerisindeki rollerini ve bu anlamda her iki birimin görev, yetki ve sorumluluklarını ortaya koymaktır.

Tez çalışması sonunda; toplumsal olayların yönetilmesinde Çevik Kuvvet Şube Müdürlüklerinin toplumsal olayların alanda yaşanan ve sürecin son safhasını oluşturan kısmı ile ilgilendikleri, Güvenlik Şube Müdürlüklerininse sürecin başlangıcını oluşturan karar anından sürecin sonuçlanmasına kadarki geçen sürede yaşanan her safhadan sorumlu oldukları ve bu bağlamda toplumsal olaylara ilişkin alanda yaşanan hadiselerin yalnızca buz dağının görünen küçük bir kısmını oluşturduğu, topluluklar alana çıkmadan önce yaşananların ise buz dağının görünmeyen esaslı kısmını oluşturduğu ve dolayısıyla toplumsal olayların yönetilmesinde Çevik Kuvvet Şube Müdürlüklerinin buz dağının yalnızca gözükken kısmı ile muhatap olurken, buna karşın Güvenlik Şube Müdürlüklerinin her iki kısmıyla da ilgilendikleri görülecektir. Bu itibarla, tez çalışması sonunda toplumsal olayların yönetilmesinde Güvenlik Şube Müdürlüklerinin görev, yetki ve sorumluluklarının, Çevik Kuvvete Şube Müdürlüklerine göre daha karışık bir yapıya sahip olduğu ve daha uzun süreçleri bünyesinde barındırdığı hususu ortaya konmuş olacaktır.

Tez konusuna ilişkin yapılan literatür taramasında, bu konuda ülkemizde bilimsel anlamda çok az çalışmanın yapıldığı görülmüştür. Çalışmada kaynak olarak bu alanda yazılan kitaplar, raporlar, yüksek lisans ve doktora tezleri, makaleler, hizmet içi eğitim ders notları ile ilgi mevzuattan yararlanılmıştır.

Araştırma metodu olarak ta, katılımcı gözlem metodu kullanılmıştır. Bu anlamda tez yazarı, toplumsal olay polisliğinin yoğun olarak yaşandığı İstanbul Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğünde 1996 ve 1999 yılları arasında üç yıl süreyle grup amiri olarak çalışmış, bunun yanı sıra her türden toplumsal olayın yaşandığı ve bu nedenle ülkemizde toplumsal olayların merkezi veya okulu olarak kabul edilebilecek İstanbul İli Beyoğlu İlçesinde 2001 ve 2004 yılları arasında üç yıl süreyle Güvenlik Büro Amiri olarak görev ifa etmiş ve 2004 ve 2008 yılları arasında da Erzurum Güvenlik Şube Müdürlüğünde dört yıla yakın çalışmıştır.

Çalışılan süre içerisinde takip edilen ve görevler arasında; ülkemizdeki büyük toplumsal olaylar arasında yer alan 1 Mayıs gösterileri, Ümraniye ve Gazi olaylarının yıl dönümünde yaşanan olaylar, 1997 yılında gerçekleşen başörtüsü eylemleri, terörist başı Abdullah Öcalan'ın yakalanmasının ardından yaşanan olaylar, F Tipi ceza evlerini protesto gösterileri, nevrüz kutlamaları, 2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgali öncesinde ve sonrasında yaşanan hadiseler, 2004 yılında İstanbul İlinde NATO

toplantısını protesto etmek için yapılan gösteriler, çeşitli terör örgütü yandaşlarınca düzenlenen gösteriler, işçi, memur ve öğrenci eylemleri, Türk Bayrağına ve kutsal değerlere yapılan saldırıları kınama amacı taşıyan protesto gösterileri, seçim döneminde yaşanan propaganda faaliyetleri ile çeşitli sportif ve kültürel gösteriler yer almaktadır.

Bunun yanı sıra tez yazarı bu birimlerde aktif olarak çalışmanın yanında, çeşitli tarihlerde başta İstanbul İli olmak üzere, Ankara, İzmir, Bursa, Adana, İzmit ve Samsun İllerindeki Çevik Kuvvet Şube Müdürlüklerinin hizmet içi eğitimlerine katılmış ve halende Erzurum Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü Personelinin hizmet içi eğitimlerine katılmaktadır.

Dolayısıyla, tez yazarı araştırmaya konu olan alan içerisinde bizzat yer almış ve söz konusu birimlerde aktif olarak çalıştığı dönemler içerisinde elde ettiği tecrübeler ile Türkiye'nin çeşitli illerinde katıldığı hizmet içi eğitimlerde personelle yapılan mülakatlar sonucunda hem bu birimde çalışan personelin davranışlarını gözlemlene, personelin sorunlarının, istek ve beklentilerinin neler olduğunu öğrenme, hem de toplumsal olayları gerçekleştiren kişi ve toplulukların davranış biçimlerini gözlemlene, bu kişi ve toplulukların polisten ve dolayısıyla devletten beklediklerinin neler olduğunu öğrenme imkânına sahip olmuştur. Sonuç olarak, söz konusu elde edilen bilgi ve tecrübeler, bu alanda yapılan sınırlı sayıdaki bilimsel çalışmaların incelenmesinden elde edilen bilgilerle kıyaslanmış ve netice ortaya bir sentez çıkartılmıştır. Bu çalışma yapılırken de, mümkün olduğunca objektif davranılmaya çalışılmıştır.

Tez çalışması toplam dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; kavramsal çerçeve ekseninde polisiye anlamda toplumsal olay ve toplumsal olay polisliğine değinilmiştir. İkinci bölümde; toplumsal olay polisliğini etkileyen sosyo-psikolojik faktörler incelenmiştir. Üçüncü bölümde; hukuki açıdan toplantı ve gösteri yürüyüşlerine değinilmiştir. Dördüncü bölümde; Çevik Kuvvet ile Güvenlik Şube Müdürlüklerinin toplumsal olayların yönetilmesindeki rolü, görev, yetki ve sorumlulukları ortaya konulmuştur. Sonuç ve öneriler bölümünde ise; tez çalışmasıyla ortaya konulan hususlar özetlenmiş ve ayrıca toplumsal olay polisliğinin daha etkin ve verimli icra edilebilmesi için birtakım önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: TOPLUMSAL OLAY ve TOPLUMSAL OLAY POLİSLİĞİ

1.1. TOPLUMSAL OLAY ve TOPLUMSAL OLAY POLİSLİĞİ KAVRAMI

İnsanoğlu sosyal varlık olduğu için, toplum içerisinde diğer insanlarla birlikte yaşar. İnsanların hayatlarını sürdürebilmeleri için bu birlikteliğe ihtiyaçları vardır. Bu birlikteliğin ve toplum halinde yaşamının sonucunda ortaya bir takım olaylar çıkar ki, bu olaylar “toplumsal olaylar” veya “sosyal olaylar” şeklinde tarif edilmektedir.

Kelime anlamı itibarıyla toplumsal olay (sosyal olay), “insanlar arası ilişkilerden doğan ve bir defa olup biten sosyal oluşum, sosyal hadise” şeklinde tarif edilirken, sosyal olgu kelimesi, “sosyal nitelikteki olay, sosyal vakıa” şeklinde tarif edilmektedir (TDK, 2005: 1796).

Diğer bir tanımda toplumsal olaylar, “başlangıç ve bitişi ile yeri ve zamanı belli olan ve dolayısıyla tarihin belli bir anını anlatan olaylar”, toplumsal olgu ise, “başlangıç ve bitiş zamanı ve yeri belli olmayan olgular” şeklinde tarif edilmektedir (İçli, 2005: 50; Erkal, 2006: 106; Göksu, 2007: 153; Ozankaya, 2007: 82).

Başka bir tarifte ise yine sosyolojik anlamıyla toplumsal olaylar, “başlangıç ve bitiş yeri ile zamanı belli olan, başka insanları bir şekilde etkileyen, kendinden önceki olaylardan etkilenip sonrakileri etkileyen olaylar” şeklinde tarif edilmektedir (EGMADB, 2003: 6).

Günlük sosyal hayatta karşılaştığımız veya yaşadığımız somut ve özel nitelikteki pek çok hadiseye toplumsal olay diyebiliriz. Bu anlamda, adam öldürme bir sosyal olgu iken, Türkiye’de töre cinayetleri bir toplumsal olaydır. Aynı şekilde, intihar eylemi sosyal bir olgu iken, bir ülkede belirli tarihler arasında yaşanan intiharlar yine bir toplumsal olayı ifade etmektedir. Konumuz açısından dünya genelinde yaşanan ve gösteri niteliği taşıyan sokak ve meydan hareketleri birer sosyal olgu iken, ülkemizde son yıllarda çeşitli yasadışı örgüt taraftarlarınca “sivil itaatsizlik” adı altında düzenlenen kanunsuz sokak ve meydan hareketleri birer toplumsal olaydır. Bunun yanı sıra, bahsi geçen ve doğrudan kolluk görevlilerinin ilgi ve görev alanına giren adam öldürme, intihar ile kanunsuz sokak ve meydan hareketleri sosyal olgu olmalarının yanında, aynı zamanda birer polisiye olaydır.

Sosyolojik anlamda her toplumsal olay, polisi ilgilendirmemektedir (Göksu vd., 2003: 45; EGMADB, 2003: 7). Cerrah (1996), toplumsal olayların polisi ilgilendiren kısmına, “polisiye olay” demektedir (Göksu, 2000: 163; Göksu, 2007: 153). Göksu ve arkadaşları (2003: 46) ise, Cerrah’ın “polisiye olay” kavramı yerine, daha akademik ve kapsayıcı bir kavram olarak, “Polisi İlgilendiren Toplumsal Olaylar-PİLTO” kavramını kullanmayı tercih etmektedirler.

Emniyet Genel Müdürlüğü Güvenlik Daire Başkanlığı Merkez ve Taşra Birimleri Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği’nin (GDBY) tanımlar başlıklı 4’ncü maddesinde bir polisiye olay türü olarak toplumsal olaylar, “kamu düzenini bozan, kişi hak ve hürriyetlerini kısıtlayan veya tehdit eden ve kitlesel olarak gerçekleştirilen, toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile eylem ve etkinlikler” şeklinde tarif edilmektedir.

Göksu (2007: 154) bu anlamda toplumsal olayları, “daha ziyade birden fazla kişiyi ilgilendiren; isteyerek veya istemeyerek yasadışı yollara ve şiddete dönüşebilecek; devletin nizamını veya kişilerin anayasal hak ve hürriyetlerini tehdit etmesi muhtemel tüm olaylar” şeklinde tarif etmiştir.

Barkan (1996), yine polisiye anlamda toplumsal olayları, “çok sayıda insanın bir araya gelmesiyle toplumun tamamını veya bir kısmını etkileyen olaylar” biçiminde tarif etmiştir.

Ozankaya (1984: 121) ise toplumsal hareketi, “bir toplum ya da toplumsal küme üyelerinin, toplumsal örgütleniş düzeninde kimi değişiklikler yapmak ya da bu tür değişiklikleri engellemek amacıyla giriştikleri az çok örgütlü, programlı ve sürekli ortaklaşa eylemlerdir” şeklinde tarif etmiştir.

Söz konusu tanımlardan anlaşılacağı üzere toplumsal olaylar, daha ziyade olumsuz manada; kamu düzenini, anayasal düzeni veya başkalarının hak ve hürriyetlerini tehdit eden, dolayısıyla kanunsuz olarak gerçekleşen veya gerçekleşebilecek toplu biçimdeki eylem ve etkinlikler şeklinde tarif edilmektedir.

Ancak toplumsal olay kavramını, olumlu veya olumsuz manada kullanmak yerine, kolluk kuvvetlerinin görev alanına giren her türlü kanuni veya kanunsuz topluluk hareketlerini içine alacak biçimde (Büyükdöğerli, 1992: 2; ETK Ek Md: 9; PÇKY Md: 19) bir üst kavram olarak anlamak ve bu şekilde kullanmakta yarar vardır. Çünkü toplumsal olay kavramını bir üst kavram olarak kabul etmediğimizde, toplumsal nitelik taşıyan her türlü olayı ayrı ayrı tasnif ve tarif etmek gerekmektedir.

Bunun yanı sıra, toplantı ve gösteri yürüyüşleri, grev ve lokavtlar ile kitlesel basın açıklamaları gibi toplumsal hareketler, başlangıçta kanunlar çerçevesinde icra edilseler dahi, özünde genel olarak bir konuyu protesto etme amacı taşımalarından ötürü her zaman için provoke olmaya ve neticede kanunsuz hale dönüşmeye hazırdır (EGMADB, 2003: 7).

Ancak kolluk görevlileri bu tür etkinliklerde alınması gereken tedbirleri zamanında almaları halinde, provoke olması kuvvetle muhtemel olan topluluklar dahi kanunlar çerçevesinde faaliyetlerini tamamlarken, gerekli tedbirler alınmadığı takdirde sıradan toplulukların bile provoke olarak eylemlerinin sonradan kanunsuz hale dönüşmesi ihtimal dâhilindedir. Dolayısıyla, bu tür etkinliklerin kanunsuz hale dönüp dönmeyeceği ile bu kapsamda kamu düzenini, anayasal düzeni, başkalarının hak ve hürriyetlerini tehdit edip etmeyeceği birazda kolluk görevlilerinin elindedir. Bu itibarla, bu tür etkinliklerin her zaman için kamu düzenini, anayasal düzeni veya başkalarının hak ve özgürlüklerini tehdit edeceği düşünülmemelidir.

Ayrıca, uygulamalarda da görüldüğü üzere, ülke genelinde veya bir ilde meydana gelen toplumsal olayların istatistiksel olarak verilen kaydedilmesinde de, kanuni olsun veya olmasın her türlü topluluk hareketi toplumsal olay kavramı içerisinde değerlendirilmekte ve neticede toplumsal olaylar başlığı altında toplanmaktadır. Bu manada, konusu ne olursa olsun, kanuni şartlar yerine getirilerek yapılan bir toplantı ve gösteri yürüyüşü de, polisiye açıdan geniş anlamıyla bir toplumsal olay olarak kabul edilmelidir.

Özet olarak toplumsal olay kavramının kolluk görevlileri açısından oldukça farklı biçimde algılandığını ve bu nedenle toplumsal olaylar dendiğinde kolluk görevlilerin daha çok dar anlamıyla bir polisiye olay türü olan kanunsuz sokak ve meydan hareketleri gibi topluluk hareketlerini anladıklarını, geniş anlamıyla ise, toplantı ve gösteri yürüyüşleri, grev ve lokavtlar ile geniş katılımlı basın açıklamaları gibi her türden topluluk hareketini anladıklarını söyleyebiliriz. Ayrıca, bu konuyla alakalı yaygın görüşe göre bir toplumsal olayın hakiki manada polisiye olay olabilmesi için, daha çok siyasi anlamda protesto niteliği taşıyan olaylar olması gerekmektedir (EGMADB, 2003: 7)

Bu değerlendirmeler ışığında polisiye anlamdaki toplumsal olayların yeni bir tanımını yapacak olursak, toplumsal olaylar: çok sayıda kişinin genel olarak siyasi niteliğe haiz bir konu veya sorun hakkındaki duygu, düşünce ve inançlarını

kamuoyuna ve muhataplarına duyurmaları amacıyla bir araya gelerek gerçekleştirdikleri, kanuni veya kanunsuz her türlü toplumsal protesto hareketleridir.

Toplumsal olayların insanlık tarihi kadar eski olduğunu, bu bağlamda tarihin her döneminde siyasal sistem ve yönetim şeklinden memnun olmayan birilerinin mutlaka çıkmış olduğunu ve bu memnuniyetsizliklerini toplu eylem biçiminde ve ya değişik yöntemlerle dile getirmiş olduklarını/olabileceklerini söylemek mümkündür. Çünkü tarihin hiçbir döneminde bir toplumu meydana getiren insanların tamamını memnun edecek bir sistem ve yönetim şeklinin varlığından söz edilemez (Cerrah, 1998a: 220). Böyle bir sistem veya yönetim şekli gelmiş dahi olsa, insanlar arasından birilerinin, insan tabiatı gereği, buna da karşı çıkmış olduğu muhakkaktır. Bu anlamda, devir ve çağlar geçse de, insan tabiatının değişmediği bir gerçektir.

Dolayısıyla, toplumsal olaylar sanıldığıının aksine günümüze ve demokrasilere ait bir ifade biçimi değildir (Cerrah, 1996; Cerrah, 1997: 135; Cerrah, 1998a: 219). Zaman içerisinde yaşanan olaylar ve gelişmeler sonucunda; toplu bir eylem biçimi olan ve genel olarak siyasal iktidarı hedef alan toplumsal hareketler, temel hak ve özgürlükler çerçevesinde değerlendirilerek ulusal ve uluslararası yasalarla güvence altına alınmıştır. Ancak bu hak ve özgürlük, günümüz modern ve demokratik toplumlarında daha çok uygulama alanı bulduğundan, bu durum günümüz demokrasilerine özgü bir ifade biçimi olarak algılanmaktadır.

Aslında iktidar sahiplerinin toplumsal olaylardan ve bu anlamda siyasal protesto niteliğine haiz toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden haz almaları ve bu eylemleri desteklemeleri beklenmemektedir. Ancak bu tür hareketler, her ne kadar toplumun diğer kesimlerine ve iktidar sahiplerine rahatsızlık verse de, toplum tabanında var olan bir takım sorunların su yüzüne çıkmasına imkân verdiğinden, desteklenmese de en azından önünün açılmasında mevcut siyasal iktidar ve toplumun geleceği açısından yarar vardır.

Bu noktada öncelikle halk, kendinden korkmayan ve kendisine bu imkânı sunan iktidara ve dolayısıyla devlete sevgi duymasa da, en azından saygı duyabilir. İkincisi, toplum tabanında var olan sorunlar su yüzüne çıktığından, siyasal iktidarlar olaylar büyümeden ve isyan şeklini almadan bu sorunlara zamanında çözüm bulabilir veya taraflarla anlaşabilir. Üçüncüsü, kendisini ifade etme olanağı bulan halk kitlesi, görev yapmanın hazzıyla kendisini değerli hisseder ve bu durum toplumun bir kesiminin alanda deşarj olmasını sağlamış olur. Dolayısıyla demokrasiye gerçekten

inanmış olan iktidarlar, bu tür hareketlerin kontrollü bir şekilde yapılması için devletin tüm imkânlarını bu işe sevk ederler ve sıkıntılı gibi gözükken bu durumu, hem toplum için, hem de kendileri için fırsata çevirmesini bilirler.

Toplumsal olayların yönetilmesi, adından da anlaşılacağı üzere öncelikle bir yönetim işlevidir (Göksu vd., 2003: 44). Yönetim işlevinin yerine getirilebilmesi için, yöneten ve yönetilenlerin rol aldığı bir yönetim sürecine ihtiyaç vardır. Bu açıdan toplumsal olayların yönetilmesi sürecine katılan yöneticilerin; bu alanda uzmanlaşan ve toplumsal olayların yönetilmesine her aşamada katılan kolluk amir ve memurları ile toplumsal olayları gerçekleştiren toplulukların içinden çıkan kendi önderlerinin olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca, toplumsal olayların yönetilmesi sürecine katılan rütbeli personelin, hem kolluğa hem de topluluğa bakan yönüyle, çift taraflı bir yönetim işlevi gerçekleştirdiğini de ifade edebiliriz.

Bu bağlamda yönetim sürecini, toplumsal olayları gerçekleştirme kararının alındığı andan itibaren başlayan ve faaliyetlerin sonuçlanmasına kadarki sürede gerçekleşen her türlü karar ve eylemlerin yönetim, kontrol ve denetimine ilişkin unsurları içine alan bir prosedürler bütünüdür, şeklinde tarif edebiliriz.

Kolluk açısından toplumsal olayların yönetilmesi, esasında bu tür olayların kanunlar çerçevesinde; kamu düzeni ve güvenliğine zarar vermeden, başkalarının hak ve özgürlüklerine dokunmadan ve suç işlenmeden yapılması için gerekli olan tedbirlerin tümünü kapsamaktadır. Bu tedbirlerin alınması sırasında çeşitli biçimde görev alan herkes, doğal olarak bu sürece katılmış olmaktadır.

Kolluk görevlileri açısından toplumsal olayların yönetilmesi, oldukça zor ve riskli bir görev türüdür. Bir yandan temel hak ve özgürlükler kapsamında katılımcıların güvenliğinin sağlanması, diğer yandan kamunun menfaatlerinin korunması ve aynı anda her iki tarafında birden memnun edilmesi oldukça zordur (Cerrah, 1996: 11). Bunun yanı sıra, toplumsal olayların temelinde kolluğu da aşan sosyal olaylar yatmaktadır (Cerrah, 1996: 10; Cerrah, 1997: 135). Dolayısıyla, kolluk görevlilerinin olaya müdahale etmesi veya etmemesi bu sorunları ortadan kaldırmadığı gibi, ne tür tedbirler uygulanırsa uygulansın, yapılanlardan memnun olmayan birilerin çıkması da her zaman için kuvvetle muhtemeldir.

Bu itibarla, kolluk görevlilerinin toplumsal olayları, hırsızlık, yağma, cinayet gibi polisiye vakalar olarak değil de, sosyolojik anlamda sosyal olay olarak görmeleri ve bu bağlamda topluluğa müdahale ederken klasik anlamda bir suça müdahale

ediyormuş gibi müdahale etmemeleri ve daha çok bir tedbir havasında kalabalıkları kontrol altına alarak alandan uzaklaştırmaları gerekmektedir.

Her ülkenin toplumsal olayların yönetilmesine yönelik uyguladığı ve kendi yasal mevzuatı ve kurumsal yapısına uygun olarak şekillendirdiği bir yönetim sürecine ve bu süreci yönetecek farklı rolleri üstlenen aktörlere sahip olduğu söylenebilir. Bu anlamda, ülkemizin de kendisine özgü bir takım uygulamaları bulunmaktadır. İleriki bölümlerde ayrıntılı olarak açıklanacağı üzere, ülkemizde polis sorumluluk sahasında yaşanan toplumsal olayların yönetilmesinden sorumlu olan ve bu nedenle benzer işi yapan iki ayrı birim bulunmaktadır. Bu birimlerden birisi Çevik Kuvvet iken, bir diğeri Güvenlik Şube Müdürlüğüdür.

Çevik Kuvvet, kısmen yarı askeri yapısı, giyim, kuşam ve teçhizatıyla toplumsal olayların fiziken güvenliğini sağlarken, Güvenlik Şube Müdürlükleri, toplumsal olayları gerçekleştiren toplulukların yöneticileriyle birebir ilişki kurmak suretiyle, onların mevcut sistem ve yasal mevzuatla barışık bir biçimde faaliyetlerini sürdürmeleri noktasında kendilerine yardımcı olmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Güvenlik Şube Müdürlükleri, toplumsal olayların yasal ekseninde yapılması için “diyalog ve ikna yöntemini” kullanırken, Çevik Kuvvet, daha çok diyalog yöntemiyle çözülemeyen durumlarda fiziki güç olarak devreye girmektedir. Bu bakımdan, Çevik Kuvvet, toplumsal olayların alanda yaşanan ve sürecin son safhasını oluşturan kısmıyla ilgilenirken, Güvenlik Şube Müdürlükleri, sürecin başlangıcını oluşturan karar anından, sürecin sonuçlanmasına kadarki geçen sürede yaşanan her safhadan sorumludurlar.

Bu itibarla, Çevik Kuvvetin alanda yapmış oldukları görevler, yönetim ve önleme faaliyetinden ziyade, daha çok topluluklara müdahale esaslarını içermektedir. Güvenlik Şube Müdürlüklerinin görev ve sorumlulukları ise, yaşanan tüm süreçlerde aktif rol almalarından ötürü tamamıyla toplumsal olayların yönetilmesi ve dolayısıyla kanunsuz eylemlerin önlenmesine yöneliktir.

Toplumsal olaylarda genel olarak katılımcı sayısının fazla olması veya olayın niteliğinin gerekli kılması halinde, olaylarda çok sayıda personel görevlendirilmektedir. Bu nedenle, toplumsal olaylara ilişkin görevlerde Çevik Kuvvet ve Güvenlik Şube Müdürlükleri haricindeki diğer birimlerde çalışan personele de önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Her ne kadar bu görevliler, topluluklara müdahalede doğrudan görev almasalar da, toplumsal olayların yaşandığı

alanlarda katılımcılarla sürekli karşı karşıya gelmektedirler. Hatta Çevik Kuvvet Polisleri, prensip olarak olaylar başlamadığı zamanlarda topluluklardan uzakta ve güvenli bir mesafede konuşlandıkları halde, normal zamanlarda veya olay öncesinde teşkilatın alanda görevli diğer personeli, başta arama noktaları olmak üzere göstericilerle sürekli irtibat halindedirler.

Sonuç olarak, kolluk görevlilerinin görev alanına giren her türlü kanuni veya kanunsuz toplumsal hareketlerin, toplumsal olay kavramı içerisine girdiğini, toplumsal olayların yönetilmesi işlevinin bir yönetim sürecine sahip olduğunu ve ülkemizde bu sürece başta Çevik Kuvvet ve Güvenlik Şube Müdürlüğü Personeli olmak üzere, olayın türü ve niteliğine göre diğer birimlerde çalışan görevlilerinde katıldığını ve ayrıca toplumsal olaylar ile bu olayların yönetilmesini ifade eden toplumsal olay polisliğinin kendine özgü bir takım özelliklere sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Toplumsal olayların etkili bir şekilde yönetilebilmesi için bu alanda istihdam edilen başta Çevik Kuvvet ve Güvenlik Şube Müdürlüğü Personeli olmak üzere, toplumsal olayların yönetilmesi sürecine katılan tüm teşkilat personelinin, polisyse anlamdaki toplumsal olaylar ile toplumsal olay polisliğine ilişkin bir takım özellikleri bilmeleri gerekmektedir. Bu özellikler bilinmen yapılacak görevlerde, istenilen ölçüde başarılı olunması mümkün olmadığı gibi, istenmeyen yeni bir takım olayların ortaya çıkması da ihtimal dâhilindedir.

Çevik Kuvvet ve Güvenlik Şube Müdürlüklerinin görev alanına giren konuların başında; toplumsal olayların somut bir örneği olan, “toplantı ve gösteri yürüyüşleri” gelmektedir. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerini yasal mevzuat açısından kendi içinde sınıflandırmaya tabi tuttuğumuzda, “Kanuni Toplantılar ve Gösteri Yürüyüşleri” ile “Kanunsuz Toplantılar ve Gösteri Yürüyüşleri” şeklinde bir ayrıma gidebiliriz.

Ayrıca, Kanunsuz Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerini de kendi içerisinde; “Kanunlara Aykırı Biçimde Başlayan Toplantılar ve Gösteri Yürüyüşleri”, “Kanuni Olarak Başladığı Halde Sonradan Kanunsuz Hale Dönüşen Toplantılar ve Gösteri Yürüyüşleri” ve “Konusu Suç Teşkil Eden Toplantılar ve Gösteri Yürüyüşleri” şeklinde alt gruplara ayırabiliriz.

Söz konusu başlıkları kısaca açacak olursak şunları söyleyebiliriz:

a) Kanuni toplantı ve gösteri yürüyüşleri: Kanuni çerçevede başlayan, devam eden ve sonuçlanan toplantı ve gösteri yürüyüşlerini ifade etmektedir. Bu tür toplantı ve yürüyüşler, hem içerik olarak hem de ilgili kanunda belirtilen şekli unsurlara riayet edilmesi bakımından yasal faaliyetlerdir. Örneğin çevre sorunlarını dile getirilmesi için düzenlenen bir toplantı, ilgili mevzuatta belirlenen şartlara uyulması halinde yasal bir toplantıdır. Ayrıca, yasal toplantılara katılan kişi, kalabalık veya gruplar, genel olarak kanunlara uymaları ve saldırgan tutum ve davranışlar sergilememelerinden ötürü, “kanuni topluluklar” veya “saldırgan olmayan topluluklar” şeklinde de tanımlanmaktadır.

b) Kanuni olarak başladığı halde sonradan kanunsuz hale dönüşen toplantı ve gösteri yürüyüşleri: Bu alanda düzenlenmiş olan yasal mevzuata uygun olarak başladığı halde, sonradan kanunsuz hale dönüşen toplantı ve gösteri yürüyüşleridir. Normal şartlar altında kanuni toplantıların, sonradan kanunsuz hale dönüşmemesi gerekmektedir. Çünkü kanuni toplantılar, nihayetinde emniyeti alınan toplantılardır. Ancak, alanda alınan emniyet tedbirlerinin gereği gibi alınmaması veya toplantı konusunun suiistimale açık olması, bu durumun oluşmasına neden olabilmektedir.

c) Kanunlara aykırı biçimde başlayan toplantı ve gösteri yürüyüşleri: Bu alanda düzenlenmiş olan yasal mevzuata aykırı biçimde yapılan toplantılar ile gösteri yürüyüşlerini ifade etmektedir. Bu tür toplantılarda genel olarak, düzenleme kurulu oluşturmak suretiyle bildirim verilmesine karşı çıkılmakta veya Mülki Amirliklerce tespit ve ilan edilen yerler haricinde toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılmak istenmektedir. Bu duruma sıkça rastlanmasının nedenleri ise genel itibarıyla; kimi göstericilerin bildirim verilmesini izin alma şeklinde yorumlaması, kimi göstericilerin düzenleme kurulu oluşturmak suretiyle sorumluluk altına girmekten kaçınması ve kimi göstericilerinde Mülki Amirliklerce tespit ve ilan edilen alanların toplantının amacına hizmet etmeyeceğini düşünüyor olmalarıdır.

Ayrıca, bu tür toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılanlar ile organizatörlerin tamamını, “kanunsuz topluluklar” veya “saldırgan topluluklar” şeklinde tanımlamak veya konusu suç teşkil eden toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile karıştırmak doğru bir yaklaşım tarzı değildir. Çünkü kanuna aykırı biçimde başlayan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden bir kısmı, toplanma amacı ve toplantı konusu itibarıyla suç unsuru

taşımayabilir. Diğer bir ifadeyle, kimi kanunsuz toplantılar özü itibariyle suç unsuru taşımasa da, uygulanış şekli itibariyle yasal olmayabilir. Örneğin bayrak gibi bir milli değere karşı yapılan saldırıyı kınamak isteyen kişilerin bir araya gelerek cadde ve sokakları trafiğe kapatmaları, sloganlar ve pankartlar eşliğinde yürüyüşe geçmeleri, her ne kadar içerik itibariyle suç unsuru taşımasa da, şekil itibariyle suç unsuru taşıyabilir.

Bu bağlamda, bu türden kanunsuz toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin en aza indirilmesi noktasında Çevik Kuvvet ve Güvenlik Şube Müdürlüklerine önemli görevler düşmektedir. Öncelikle Güvenlik Şube Müdürlüklerinin toplantı öncesinde göstericilerle irtibat kurmaları ve bir şekilde kendilerini yasal sınırlılıklar içerisinde kalmaları konusunda ikna etmeleri gerekmektedir. Ayrıca, toplantı ve gösteri yürüyüşlerine ilişkin yer ve güzergâh tespitinde, mümkünse göstericilerinde görüşlerinin alınması ile toplanmanın alışkanlık haline getirildiği yerlerin seçilmesi ve dolayısıyla toplanmanın amacına hizmet edecek yerlerin belirlenmesinde yarar vardır.

Çevik Kuvvet görevlilerinin de, bu türden topluluklara müdahale ederken son derece dikkatli olmaları, topluluğa karşı tutum ve davranışlarıyla sanki büyük bir suç işledikleri izlenimi vermemeleri, göstericilere karşı mümkün olduğunca esnek davranmaları ve kendilerine yardımcı olduğu hissini karşı tarafa hissettirilmesi gerekmektedir. Aksine tutum ve davranışların, olayların engellenmesinden ziyade, olayların daha da büyümesine ve yeni olayların meydana gelmesine zemin hazırlayacağı unutulmamalıdır.

d) Konusu suç teşkil eden toplantı ve gösteri yürüyüşleri: İlgili mevzuatta açıkça suç olduğu belirlenen hususları gerçekleştirmeyi amaç edinen toplantı ve gösteri yürüyüşleridir. Bu amaç çerçevesinde toplanan göstericiler genel olarak saldırgan tutum ve davranışlar sergilediklerinden, “saldırgan topluluklar” veya “kanunsuz topluluklar” şeklinde de tarif edilmektedirler. Bu tür topluluklarla uzlaşmak genellikle mümkün olmadığından, güç kullanılması çoğunlukla kaçınılmaz olmaktadır. Bu bağlamda, topluluklara müdahale edilirken orantılı ve kanuna dayalı güç kullanılması, masum vatandaşlarla göstericilerin ayırt edilmesi ve provokasyona meydan verilmemesi gerekmektedir.

Ayrıca, ülkemizde toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenleme hakkı uluslararası hukuk ve sözleşmeler paralelinde Anayasal bir hak olarak 1982 tarihli

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yerini almıştır. Söz konusu bu hak, Anayasanın 34’ncü maddesinde genel hatlarıyla belirlenmiş ve 1982 tarihli Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunuyla da, hakkın kullanılmasının yolu ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Bu hakla ilgili olarak geçmiş tarihli Anayasalardan olan 491 sayılı 1924 Anayasasının 70’nci maddesinde, “şahsi masuniyet, vicdan, tefekkür, kelâm, neşir, seyahat, akit, sâyü amel, temellük ve tasarruf, içtima, cemiyet, şirket, hak ve hürriyetleri Türklerin tabii hukukundandır” denilmek suretiyle toplanma hakkından bahsedilmiştir. Ancak, Anayasanın 68’inci maddesinde, “hukuku tabiyeden olan hürriyetin herkes için hududu başkalarının hududu hürriyetidir. Bu hudut ancak kanun marifetiyle tespit ve tayin edilir” denilmek suretiyle de, bu hürriyetin sınırsız olmadığı açıkça belirtilmiştir. Ayrıca, Anayasanın 79’ncü maddesinde; toplanma hürriyetinin sınırının kanunla çizilebileceği hüküm altına alınmıştır.

334 sayılı 1961 Anayasasının “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü” başlıklı 28’nci maddesinde, “herkes önceden izin almaksızın silahsız ve saldırısız toplanma ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir” denilmek suretiyle, bu hak güvence altına alınmış ve “bu hak, ancak kamu düzenini korumak için kanunla sınırlandırılabilir” denilmek suretiyle de hakkın ne şekilde sınırlandırılacağı hüküm altına alınmıştır. Ayrıca, 1924 Anayasasında yer alan izin sisteminden de vazgeçilmiştir (EGMGDB, 2007:2).

1.2. TOPLUMSAL OLAYLARIN ÖZELLİKLERİ

Toplumsal olayların etkili bir şekilde yönetilebilmesi için, başta Çevik Kuvvet ve Güvenlik Şube Müdürlükleri olmak üzere tüm teşkilat personelinin, toplumsal olaylar ve toplumsal olay polisliğine ilişkin bir takım özellikleri bilmeleri gerekmektedir. Bu özellikler bilinmediği takdirde, toplumsal olayların istenildiği biçimde yönetilmesi mümkün olmadığı gibi, görevlilerinin yapmış oldukları hatalar nedeniyle yeni bir takım olayların çıkması veya çıkan olayların daha da büyümesi söz konusudur.

Bu bağlamda, polisiye anlamdaki toplumsal olayların kendisine mahsus bir takım özellikleri bulunmaktadır. Söz konusu özellikleri maddeler halinde sıralayacak olursak şunları söyleyebiliriz:

a) Toplumsal olaylar, bir kalabalık ve grup faaliyetidir: Toplumsal olayların meydana gelebilmesi için, çok sayıda insanın belirli bir amacı gerçekleştirme adına bir araya gelmeleri ve bu amaç doğrultusunda ortak birtakım tutum ve davranışlar sergilemeleri gerekmektedir. Dolayısıyla, toplumsal olayların yönetilmesinde görev alan her personelin, toplulukları teşkil eden kalabalık ve grupların tanımını, ne şekilde oluştuklarını, özelliklerini, unsurlarını, türlerini ve birey üzerindeki etkilerini ana hatlarıyla dahi olsun bilmeleri gerekmektedir.

b) Toplumsal olaylar, toplum tabanında var olan bir problem ya da sorunun toplu halde dışa vurma (ifade) biçimidir: Toplumsal olayların meydana gelmesine neden olan etkenlerin başında, toplum tabanında var olan problem veya sorunların ilgili mercilerce dikkate alınmaması ve dolayısıyla çözüm bulunmaması nedeniyle bu durumdan muzdarip olan toplum kesiminin kendisini bu şekilde ifade etmek zorunda hissetmesi gelmektedir. Bu açıdan toplumsal olayların çoğu, esasında yasal çerçevede icra edilen meşru hareketlerdir.

c) Toplumsal olaylar, kamuoyu oluşturma amacı taşıyan propaganda faaliyetleridir: Toplumsal olaylarda elde edilmek istenen esas amaç; propaganda yapmak suretiyle bir konu veya sorun hakkında kamuoyu oluşturmaktır. Kamuoyu ve propaganda faaliyetleri de, aynı zamanda bir iletişim faaliyetidir. Bu bağlamda, toplumsal olaylarda, belirli bir konu veya soruna ilişkin bilgilerin kamuoyuna arz edilmesi ve neticede öne sürülen hususlar ve çözüm önerilerinin hedef kitle tarafından kabul edilmesi amaçlanmaktadır. Bu itibarla, kamuoyu, propaganda ve iletişim kavramlarına ilişkin asgari temel bilgilerin tüm personel tarafından bilinmesi gerekmektedir.

d) Toplumsal olaylara katılanlar, topluluğun etkisi ile kendi kişisel psikolojilerinden sıyrılarak kitle (topluluk) psikolojisine bürünmektedirler: Kitle psikolojisinin etkisinde kalan pek çok kişi, yalnızken yapmadığı veya yapamayacağı davranışları toplulukla birlikte yapma cesaretini kendilerinde bulabilmektedirler. Bunun yanı sıra, topluluk içerisinde duygusallığın artarak katılımcılar arasında yayılması, bireysellik yitimi ile birlikte kişide var olan bireysel sorumluluk anlayışının azalması; toplulukların provoke olmalarına imkân sağladığı gibi, onların karar ve davranışlarında aşırı uçlara kaymalarına da sebep olabilmektedir. Bu nedenle, toplumsal olaylarda görev alan personelin kitle

(toplum/topluluk) psikolojisini en azından ana hatlarıyla dahi olsun bilmeleri gerekmektedir.

e) Toplumsal olaylar, planlı ve önceden hazırlığı yapılan faaliyetlerdir:

Bireylerin bir araya gelerek toplanmaları, alanda ne tür söylem ve davranışlarda bulunacakları önceden planlanmakta ve bu konuda bir takım hazırlıklar yapılmaktadır. Hatta polis tabiriyle, “korsan gösteriler” denen ani toplanmalarda bile, bir takım hazırlıkların önceden yapıldığı veya en azından ortamın bu duruma hazır olduğu söylenebilir. Bu manada, kolluk görevlilerinin olay hakkında zamanında gerekli bilgiyi toplayamamaları, ülkede yaşanan olayları iyi etüt edememeleri ve neticede durumu geç fark etmeleri nedeniyle, bu tür toplanmaların ani olarak gerçekleştiği ve önceden herhangi bir hazırlık yapılmadığı farz edilse de, bu durum gerçeği yansıtmamaktadır. Bu itibarla, olaylar başlamadan önce istihbaratının alınması ve ülkede yaşanan olaylar arasındaki ilişkiler kurularak bir takım çıkarımlar elde edilmesi son derece önemlidir.

f) Toplumsal olaylar, genel olarak siyasi hedefleri gerçekleştirme amacı güden toplumsal protesto hareketleridir: Toplumsal olayları gerçekleştiren kişi ve grupların hedefinde genel olarak siyasal iktidarlar vardır. Ayrıca, bu tür kişi ve gruplar siyasi konulardaki kendi fikirlerini (ideolojilerini) bir alternatif olarak yayma amacı gütmektedirler. Bu tür siyasi niteliğe haiz hareketlerin her zaman için suiistimale uğraması, katılımcıların provoke edilmesi ve bu sebeple amaç dışına çıkılarak saldırgan tutum ve davranışların sergilenmesi kuvvetle muhtemeldir. Dolayısıyla, kolluk görevlilerinin bu tür protesto gösterilerinde çok daha dikkatli olmaları, önceden gerekli hazırlıkları ve önlemleri almaları gerekmektedir.

g) Siyasi niteliğe haiz toplumsal olaylar, genellikle bir seferde olup biten faaliyetler olmayıp, devamlılığı olan faaliyetlerdir: Bu tür olayların meydana gelmesine neden olan sebepler ortadan kalkmadığı veya soruna yönelik çözümler bulunamadığı sürece olayların devam etmesi ihtimal dâhilindedir. Kolluk görevlilerinin bu tür olayları tek başına engellemesi veya sona erdirmesi çoğu zaman mümkün olmamakla birlikte, olayları kontrol altında tutmaları imkân dâhilindedir.

Bunu bir önekle açıklayacak olursak; yangın söndürülemese de, en azından büyümesi engellenebilir. Bu sayede çevreye sirayet etmeyen yangın, kendi içerisinde etkisini kaybedeceğinden kısa zaman içerisinde sönecektir. Dolayısıyla, bu tür olaylarda kolluk görevlilerinin oldukça sabırlı ve temkinli olmaları, olayları tam

anlamıyla engelleyemeseler bile, en azından olayların büyümesine neden olacak tutum ve davranışlardan uzak durmaları ve imkânlar ölçüsünde gerekli tedbirleri almaları gerekmektedir.

Ayrıca, olayların sona erdirilmesine imkân sağlayacak polisiye tedbirler haricindeki diğer unsurlarında devreye sokulması ve bu anlamda; başta yasama, yürütme ve yargı organları olmak üzere, siyasi partiler, sivil toplum örgütleri, kanaat önderleri ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarının da yaygın sorumluluk anlayışı çerçevesinde konuya müdahil olmasında son derece yarar vardır.

h) Toplumsal olaylar, mesajın ulaşması istenen hedef ile kamuoyuna karşı sergilenen bir güç gösterisidir: Kanunlar çerçevesinde icra edilen bir toplumsal olayda, daha ziyade topluluklardaki kişi sayısı ile katılımcılar arasındaki birlik ve beraberlik gücün göstergesi olurken, kanunsuz olaylarda gücün göstergesi daha çok ortaya konan şiddetin oranıyla ölçülmektedir. Bu anlamda, alanda yeterli çoğunluğu ve desteği bulamayan küçük kalabalık ve gruplar, bir güç göstergesi olarak şiddet yöntemini seçme eğilimindedirler. Bu sebeple, ülkemizde de sıkça yaşandığı üzere, az sayıda kişiden oluşan kalabalık veya gruplar, cadde ve sokaklarda barikatlar kurmakta, kamu kurum veya kuruluşlarına ait bina, araç ve gereçleri yakmakta, polisle çatışmakta veya buna benzer davranışlar sergilemektedirler. Söz konusu bu gruplar eylemleriyle, kamuoyunun gündeminde kalacaklarına inanmaktadırlar.

Ayrıca, bu tür topluluklar açısından kendilerinin uyguladıkları şiddet kadar, kendilerine uygulanan şiddette oldukça önemli olmaktadır. Çünkü kendileri ne kadar haksız da olsalar veya yaptıkları eylemler suçta teşkil etse, kendilerine yönelik uygulanan şiddet nedeniyle, kamuoyu nezdinde mağdur ve mazlum konumuna yükseldikleri gibi, kolluk ve medya görevlileri tarafından muhatap alınmalarından ötürüde, kendilerini güçlü ve önemli hissetmektedirler. Bunun yanı sıra, az sayıda kişinin katılımıyla gerçekleşen ve şiddet içermeyen gösterilerin, genel olarak medyanın ve dolayısıyla kamuoyunun dikkatini çekmediği de bilinen bir gerçektir.

i) Toplumsal olaylar, bir demokratik tepki olarak ortaya çıkabileceği gibi, aynı zamanda bir isyan şeklinde de ortaya çıkabilir veya halkın bazı kesimleri ve idareciler tarafından bu şekilde algılanabilir: Demokrasi, en basit tanımıyla halkın kendi kendini yönetmesi, halk egemenliği olarak tanımlanabilir. Bu

anlamda, ABD başkanlarından A. Lincoln demokrasiyi, “halkın halk tarafından halk için yönetilmesidir” biçiminde tarif etmiştir (akt. Dursun, 2006: 161).

Beetham ve Boyle’ye (2005: 1) göre demokrasi, “kolektif karar alma alanına ilişkin bir kavramdır.” Diğer bir ifadeyle demokrasi, “kolektif karar alma süreci üzerinde halk denetimi ve bu denetimin tatbikinde halkların eşitliği yönündeki birbirini tamamlayan iki ilkeyi gerektirir.”

Sadurski’ye (2002: 22) göre, “demokratik bir devletin meşruluğu, yurttaşlarının bütün kolektif eylemlerde aldığı hür kararlara dayanır. Özgür insanlar tarafından yapılan bu ortaklaşa kendi kaderini belirleme süreciyle ilgili olan bütün ifadeler mutlak veya mutlaka yakın himaye altına alınmalıdır.”

Erdoğan’a (2007a: 22) göre demokrasi, “kendi kendini yönetme temeline dayanıyorsa, o zaman halkın kanaatinin sağlıklı bir şekilde ortaya çıkabilmesi ve egemen olabilmesi için birinci ve vazgeçilmez şart açık tartışma ve toplu müzakeredir.” Yine, Erdoğan’a (2000: 5, 6) göre demokrasinin dayandığı iki temel değer vardır. Bunlar, “farklı yaşama tarzlarının meşruluğunun kabul edilmesi ve buna bağlı olarak barışçı toplumsal birlikteliktir.” Ayrıca, “demokrasi, farklı bireylerin ve gönüllü toplulukların temel amaçlarını başkalarının tehdidi altında olmaksızın gerçekleştirebilmelerine araç olan bir değerdir.”

Bu anlamda Beydoğan’a (2003: 20) göre ifade hürriyeti, “sadece hoşgörü ile karşılanan saldırgan ve farklı olmayan zararsız ifadedeler için değil, devleti ve toplumun bir bölümünü rahatsız eden, şok eden, onların aleyhinde aykırı, kuraldışı, şaşırtıcı veya endişe verici türden olan bilgiler ve düşünceler için de geçerlidir.” Bu durumu ifade ederken Mill (2004: 14), “tüm insanlık bir araya gelse bile, onların tekbir kişiyi susturma hak ve yetkisine sahip olmadığını” söylemektedir.

Bu bağlamda, demokratik toplumlarda kanunlar çerçevesinde gerçekleştirilen toplumsal olaylar, bir isyandan ziyade, sorunların demokratik yollarla ilan edilmesidir. Bu açıdan demokrasi kültürünün yeterince geliştiği toplumlarda, toplumsal olayların bir “demokrasi düğünü” olarak algılandığını söyleyebiliriz. Dolayısıyla, bu şekilde ortaya çıkan demokratik tepkiler, bir yönden ülke yöneticilerine ve muhatap alınan hedef kitleye yeni fikir açılımları getirirken, bir yanda da toplumun kendisini ifade etmek suretiyle rahatlamasına imkân sağlamaktadır (Cerrah, 1996: 5; Cerrah, 1998b: 16). Ayrıca, bu tür hareketlerin yasal ve meşru zeminde kaldığı sürece demokrasinin yerleşmesi ve işlemesine de hizmet

edeceği muhakkaktır (Cerrah, 1996: 5; Cerrah, 1997: 136; Tezcan vd., 2006: 189; Erdoğan, 2007a: 19, Erdoğan, 2007b: 173; Okumuş, 2007: 58).

Toplumsal olayların bir isyan şeklinde ortaya çıkması veya bu şekilde algılanması ise, daha çok antidemokratik sistemlerle yönetilen ve aynı zamanda geri kalmış toplumlarda rastlanan bir durumdur. Bu tür toplumlarda vatandaşlar, genellikle kendilerine şans tanınmamasından ve demokratik yol ve yöntemlerin bulunmamasından ötürü tepkilerini, daha çok şiddet içerikli yasal olmayan yöntemlerle duyurmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca, baskı ve otoritenin hâkim olduğu sistemlerde görev yapan kolluk görevlileri de bu anlayışın bir gereği olarak, bu tür toplulukları devlet düşmanı, başı ezilmesi gereken grup olarak görmektedirler (Cerrah, 1998b: 15; EGMADB, 2003: 53).

Her ne sebeple olursa olsun veya ne şekilde adlandırılırsa adlandırılırsın ortaya çıkan toplumsal tepkiler, bir toplumun dinamik yapısını ortaya koymasının yanında, toplum tabanında var olan sorunların gün yüzüne çıkmasına imkân sağlamasından ötürü, toplum sağlığı açısından oldukça önemlidir. Ayrıca, bu hareketler iyi yönetildiği takdirde ülke geleceği adına bir fırsat olarak ta değerlendirilebilir. Bu anlamda toplumsal olayları, sağlıklı bir toplumun “erken uyarı sistemi” olarak görebileceğimiz gibi, yine toplumsal olayların niteliğini, o ülkenin demokrasi açısından gelişmişlik düzeyi olarak ta görebiliriz.

j) Toplumsal olaylar, kimi vatandaşlar ve sosyal gruplar açısından bir yaşam tarzı haline dönüşmüştür: Toplumsal olaylara katılan kişiler ile gruplar, dikkatli bir şekilde incelendiğinde, aynı kişi ve grupların birbirinden oldukça farklı toplumsal olaylara sürekli olarak katıldıkları ve hatta kimi göstericilerin bu işi profesyonelce yaparak bir meslek haline getirdikleri rahatlıkla görülmektedir.

k) Toplumsal olaylar, aynı zamanda bir sosyal faaliyettir: Birçok gösterilere vatandaşlar bir düğün ve şenlik havasında katılmaktadırlar. Ülkemizde da görüldüğü üzere; göstericilerin davullar ve zurnalar eşliğinde halaylar çekmeleri, kimi göstericilerin miting alanında piknik yapması, gösteriler öncesinde konserler verilmesi ve miting alanlarının süslenmesi bu durumun bir göstergesidir. Bu itibarla bazı toplumsal olaylar, “toplumsal gösteri” şeklinde adlandırılabilirdiği gibi, toplumsal olayların cereyan ettiği alanlarda “gösteri alanları” olarak adlandırılabilir. Dolayısıyla, toplumsal olaylarda bir yandan kamuoyuna ve hedef kitleye mesajlar verilirken, bir yandan da katılımcıların eğlenerek rahatlamaları mümkün olmaktadır.

1.3. TOPLUMSAL OLAY POLİSLİĞİNİN ÖZELLİKLERİ

Polisiye anlamdaki toplumsal olayların özelliklerine değinildikten sonra, toplumsal olay polisliğinin özelliklerine ilişkin de şunları söyleyebiliriz:

a) Toplumsal olay polisliği, farklı birimlerden çok sayıda personelin katılımıyla icra edilen bir polislik türüdür: Ülkemizde polis sorumluluk sahasında gerçekleşen toplumsal olayların yönetilmesinde Güvenlik Şube Müdürlüğü ile ortak sorumluluğu bulunan Çevik Kuvvet, il ve ilçe merkezlerinde birlik ve grup şeklinde kurulduğundan ve görevlere ekip, takım ve birlik şeklinde sevk edildiğinden, “topluluk” olarak adlandırılmaktadır.

Ayrıca, toplumsal olaylara katılan kişi sayısının fazla olması nedeniyle, bu tür görevlere Çevik Kuvvet ve Güvenlik Şube Müdürlükleri haricindeki diğer personel de sevk edilmektedir. Hatta Çevik Kuvvet Grup Amirliğinin kurulmadığı çoğu ilçe merkezlerinde ani gelişen olaylara, toplumsal olay polisliği konusunda uzman olmayan İlçe Emniyet Amirliği/Müdürlüğü personelinin tamamı katılmaktadır.

Ancak, profesyonel anlamda toplumsal olay polisliğini ülkemizde Güvenlik ve Çevik Kuvvet Şube Müdürlükleri birlikte üstlenmektedir. Dolayısıyla, toplumsal olay polisliği, başta topluluk olarak adlandırılan Çevik Kuvvet olmak üzere, diğer teşkilat personelinin de katılımıyla yapılan bir polislik türüdür.

b) Toplumsal olay polisliği görevi ifa eden personelin de, topluluklarda görüldüğü gibi, kitle psikolojisinden etkilenmesi söz konusudur: Özellikle Çevik Kuvvet Polislerinin gereği gibi eğitilmemeleri, göreve ilişkin yeterli bilgi ve donanımına sahip olmamaları, aşırı iş yükü altında ezilmeleri, sosyal ve ekonomik yönden yeterince desteklenmemeleri ile moral ve motivasyon açısından istenilen seviyede olmamaları; personelin profesyonellikten yoksun ve disiplinsiz bir şekilde göreve sevk edilmesine neden olduğundan, bu durumda Çevik Kuvvet Polisleri, bir gruptan ziyade, kalabalıklara özgü tutum ve davranışlar sergileyebilmektedirler (EGMADB, 2003: 63).

Ayrıca personel, duygusallığın ve heyecanın artmasıyla birlikte, bireysellik ve sorumluluk yitiminin de etkisiyle fevri bir takım tutum ve davranışlarda bulunmakta ve bu sebeple provokasyona açık hale gelmekte veya provokatörleri yakalaması gerekirken kendisi bir nevi provokatör vazifesi üstlenerek yalnızken yapmaya cesaret edemediği davranışları grupla birlikte yapma cesaretini kendisinde görmektedir. Bu durumda personel, kontrol edilemeyen bir güç haline geldiğinden, alanda ne amaçla

görevlendirildiğini unutmakta, emir ve komuta zincirinden çıkarak topluluğa karşı orantısız güç kullanmakta ve neticede resmi sığata yakışmayan tutum ve davranışlar sergileyebilmektedir.

Olaylarda sıkça görüldüğü üzere; polisin kendilerine taş atan göstericilere karşı kendisinin de yerden taş alarak atması, olaylarda envanterinde bulunan malzemeler haricindeki malzemeleri kullanması, topluluğa müdahale etmesi gerekirken topluluk üyeleriyle adeta kavga etmesi ve olayla alakası olamayan masum vatandaşlara karşı zor kullanması bu duruma örnek olarak verilebilir.

Dolayısıyla, toplumsal olaylarda görev alan personel, gereğı gibi eğitilmesi ve göreve iyi bir şekilde motive edilmesi halinde, kitle psikolojisinden fazla etkilenmeyeceğinden, alanda ne amaçla bulunuyorsa onun gereğini yapacaktır.

c) Toplumsal olay polisliğinin önemli bir aktörü olan Çevik Kuvvet, yarı askeri bir yapılanmaya sahiptir: Çevik Kuvvet Personelinin diğer teşkilat personelinden farklı olarak askeri üniformaya benzeyen kıyafet giymesi, personelin başında miğfere benzer kask taşıması, olaylarda orduda kullanılan ZPT'ye (zırhlı personel taşıyıcı) benzer su panzerlerinin kullanılması, yine askeri araç türünde olan shortland tipi araçların kullanılması, personele eğitimlerde genel olarak yanaşık düzen eğitimi verilmesi ve bu eğitimlerde kullanılan ve askeri komutlara benzeyen talimatların yine personelin sevkinde kullanılması, personelin içtima alanında ve görev yerinde askeri düzende konuşlanması, personel arasındaki ast-üst ilişkisi ile emir komuta zincirinin oldukça önemli olması bu durumu açıkça ortaya koymaktadır (Göksu vd., 2003: 50; EGMADB, 2003:10).

d) Toplumsal olay polisliği, bedeni güce ve katı disipline dayalı bir polislik türüdür: Alanda görevlendirilen personelin yerine göre saatlerce ayakta, ekip, grup ve birlik düzeninde beklemesi, kilolarca ağırlıktaki teçhizatı üzerinde taşıması, kendisine karşı sataşma ve saldırılar olduğunda sabırla ve kararlılıkla beklemesi ve gerektiğinde bedeni güç kullanarak topluluklara müdahale etmesi gerekmektedir. Bu şekilde görev ifa eden personel, memurdan ziyade bir askere veya işçiye daha çok benzemektedir. Bu bakımdan alanda icra edilen toplumsal olay polisliği, masa başı memurluk değildir.

Dolayısıyla, toplumsal olay polisliği görevi ifa eden personelin etkili ve verimli bir şekilde görev yapabilmesi için özenle seçilmesi, bedeni ve fiziki üstünlük

yanında, psikolojik yeterliliğe de gereken önemin verilmesi ve personelin yaptığı işle doğru orantılı olarak ücretlendirilmesi gerekmektedir (EGMADB, 2003).

e) Toplumsal olay polisliği, bir uyum ve ahenk polisliğidir: Toplumsal olaylarda görev alan personel sayısının, topluluğun sayısı ve niteliğine uygun olarak oldukça fazla olmasının yanı sıra, yine toplumsal olaylarda birbirinden oldukça farklı birimlerde çalışan personel hep birlikte görev ifa etmektedirler. Bu bakımdan toplumsal olayların sevk ve idaresinde görev alan personelin tümünü bir orkestraya benzetecek olursak, bu durumda alanda görev alan her bir birim ile bu birimlerde çalışan personelin birbirleriyle uyum ve ahenk içerisinde olmaları ve bu şekilde görev ifa etmeleri gerekmektedir (EGMADB, 2003). Aksi takdirde, ortaya çıkacak olan bir müzik ziyafetinden ziyade, müzik garabeti olacaktır.

Ayrıca, toplumsal olayların sevkinde önemli sorumlulukları bulunan Çevik Kuvvet Polisleri, ekip, grup ve birlik şeklinde toplu olarak görev ifa ettiklerinden, aralarındaki uyum ve ahenk son derece önemlidir. Kırk kişiden oluşan bir Çevik Kuvvet grubunda bile, grup üyeleriyle olumlu ilişki kuramamalarından ötürü olumsuz tutum ve davranışlarda bulunan ve yalnızca birkaç kişiden oluşan az sayıdaki personel, grubun etkili ve verimli görev yapmasını engelleyecek etki ve kapasiteye sahiptir. Bu bağlamda, binlerle ifade edilen ve hep birlikte görev ifa eden Çevik Kuvvet Personelinin kendi içindeki uyumu güç olmakla birlikte, ne denli önemli olduğu ortadadır. Ancak toplumsal olayların etkili ve verimli bir şekilde yönetilebilmesi için görevliler arasındaki bu uyum ve ahenge ihtiyaç vardır.

f) Toplumsal olay polisliği, bir vitrin ve imaj polisliğidir: Toplumsal olay polisliği alanda icra edildiğinden, görev sırasında yapılacak her bir hata polisin kamuoyu nezdinde ki imajını zedelerken, yapılan her güzel harekette polisin ve dolayısıyla devletin imajını düzeltecektir (Cerrah, 1997: 136; Uğuzman, 2001: 640).

Aslında toplumsal olay polisliği, asayiş, kaçakçılık, terör ve istihbarat gibi pek çok birime nazaran, bedene ve fiziki güce dayalı olması dışında, daha kolay bir polislik türüdür. Bu bağlamda, diğer polislik türleri; terör örgütlerinin, organize suç örgütlerinin çökertilmesi, suç ve şüphelilerin tespiti ile faillerinin yakalanması, faili meçhul olayların çözülmesi gibi bilgi ve tecrübeye dayalı olduğu kadar, oldukça zor ve karmaşık işlem ve süreçlere sahiptirler. Dolayısıyla, kamuoyu nezdinde istihbarat ve terör polisinin uzun süreli takip ve uğraşı sonucunda intihar bombacılarını

yakalamasından elde ettiği başarıyı, toplumsal olayda yere düşen göstericiyi tekmeleyen bir polisin hareketi gölgede bırakabilmektedir.

g) Toplumsal olay polisliği, yapılan hatanın telafisi ve personelin ikamesi (alternatifi) olmayan bir polislik türüdür: Toplumsal olayların gereği gibi yönetilememesi veya topluluklara müdahalede başarısız olunması halinde, olayların daha da büyümesi söz konusu olduğu gibi, toplumsal olay polisliği görevi ifa eden personelin göstericilere; “bu sefer olmadı, tekrar toplanın da bir daha müdahale edelim” deme şansı da bulunmamaktadır. Bu bakımdan diğer polislik türlerinde yapılan hatanın telafisi mümkünken ve kamuoyunun tahammül sınırı genişken, toplumsal olay polisliğinde yapılan hatanın telafisi çoğu zaman mümkün olmadığı gibi, kamuoyunun da gereken sabrı göstermesi söz konusu değildir. Örneğin asayiş polisinin on kişiyi öldüren bir seri katili on birinci cinayetini işlemeden yakalaması veya farklı zamanda beş ayrı iş yerini soyan hırsız altıncı soygununda yakalaması mümkünken, toplumsal olay polisinin ne böyle bir şansı, ne de böyle bir fırsatı bulunmamaktadır.

Ayrıca, diğer polislik türlerinde genel olarak başarısızlık gösteren biriminin hatasını, başka bir polis birimin kapatması mümkünken, toplumsal olay polisinin hatasını başka bir birimin telafî etmesi veya onun yerine görev yapması mümkün değildir. Örneğin asayiş polisinin çözemediği bir olayı, terör veya kaçakçılık polisin çözebilmesi ihtimal dâhilinde iken veya görevinde başarısızlık gösteren personelin yerine başka bir personelin atanması mümkünken, toplumsal olay polisliğinin teşkilat bünyesinde başka bir birimce yerine getirilmesi veya personelin yerine başkalarının görevlendirilmesi söz konusu değildir. Bu durumda, toplumsal olay polisinin eksik ve hatalarını kapatabilecek veya yerine geçebilecek olanlar, yalnızca farklı bir kuruma mensup olan Jandarma ve Ordu birlikleri olacaktır.

h) Toplumsal olay polisliği, halkla ilişkiler ve toplum destekli polislik uygulamalarını doğrudan etkileyen bir polislik türüdür: Suçu oluşturan etkenlerin ortadan kaldırılması, suç ve suçlularla daha etkin biçimde mücadele edilebilmesinin yegâne yolu, toplumun kolluğa verdiği destekten geçmektedir. Mensubu olduğu toplumun desteğini alamayan bir polis teşkilatının suçla etkin biçimde mücadele etmesi söz konusu değildir.

Ayrıca, suçun oluşmasına zemin hazırlayan etkenlerin ortadan kaldırılması polisin değil, esasında tüm kurum ve kuruluşlarıyla birlikte toplumun görevidir. Bu

manada, sıkça zikredildiği üzere, sineklerle başarılı biçimde mücadele etse dahi polisin tek başına bataklığı kurutması mümkün değildir. Bunun yanı sıra, polis ve ilgili kurumların desteğini alamayan bir toplumunda bataklığı yalnız başına kurutması pek mümkün görülmemektedir. Bu noktada polis, bataklığın kurutulmasında topluma en büyük desteği vererek hızlandırıcı bir rol oynayabilir. Dolayısıyla, suçla etkili mücadele edilebilmesinde polisin topluma olduğu kadar, toplumunda huzurlu bir yaşam için polise ihtiyacı vardır.

Polislik mesleği bir resmi kurumsal faaliyet olup, kurumun amacı topluma güvenlik hizmeti sunmaktır. Bu hizmet sunumu gönüllü olmakla birlikte, karşılıksız olmayıp belirli bir ücret karşılığında yapılmaktadır. Bu itibarla, polis teşkilatı, kendisine suçla mücadele konusunda yeterli desteği vermese de, mensubu olduğu toplumla iyi ilişkiler içinde olmak, halkla ilişkilere gerekli önemi vermek ve bir şekilde halkı, suçla mücadelede duyarlı hale getirerek onları da işin içerisine katması gerekir.

Ersoy ve Kavuncubaşı (1997: 196) halkla ilişkileri, “bir kuruluşun ilişkide bulunduğu kişilerde anlayış, sempati ve güven elde etmek üzere yaptığı sürekli yönetim işlevidir” şeklinde tarif etmişlerdir.

Cutlip ve Center’de (1985) halkla ilişkileri, “karşılıklı yarar sağlayan iki yönlü iletişime dayalı dürüst ve sorumlu uygulamalarla, kamuoyunu etkilemeye yönelik planlı çabalardır” diye tarif etmişlerdir (akt. Peltekoğlu, 2001: 3).

Bu tanımlardan anlaşıldığı üzere halkla ilişkiler, bir kurumun mensubu olan yöneticiler ile tüm çalışanların katıldığı bir yönetim işlevi olup, bu işlevin temelinde, bir kuruluşun saygınlığını arttırmaya yönelik kamuoyunu etkilemeye matuf iletişim çabası yatmaktadır.

Diğer devlet kurumlarında olduğu gibi Polis Teşkilatı da, uzun yıllardan beri halkla ilişkiler çalışmalarına büyük önem vermektedir. Teşkilat bünyesinde bu iş için tahsis edilmiş özel birimler bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, tüm gelişmiş dünya ülkelerinde olduğu gibi, ülkemizde de son dönemlerde toplum destekli polislik (TDP) uygulamalarına ağırlık verilmektedir.

TDP’nin esası; polisin, hizmetinde olduğu toplumun temel problemleri ile doğrudan ve aracısız bir ilişki kurarak meşgul olmasıdır. Burada, toplumun ihtiyaçları konusunda polis ve toplumun algılamalarının bir sentezi mevcuttur (EGMADB, 2007: 12).

Toplum odaklı polislik anlayışıyla benzer manaları ve uygulamaları içeren toplum destekli polislik çalışmalarıyla polis, varlığının yegâne gayesi olan toplumun içine girerek vatandaşlarla yakın ilişki içinde olmayı, onları daha yakından tanımayı, her an temas halinde olmayı, suçun oluşmasına zemin hazırlayan etkenleri bizzat yerinde görerek önceden belirlemeyi ve vatandaşları yanına alarak proaktif bir anlayış ve eylem biçimiyle suçla daha etkin olarak mücadele etmeyi ve bu sayede güç kullanmayı esas alan klasik polislik anlayışından farklı olarak güvenlik hizmetini bir “sosyal hizmet” anlayışı ekseninde topluma sunmayı amaçlamaktadır.

Toplumsal olay polisliğini icra eden görevlilerin ve özellikle Çevik Kuvvet Polislerinin göstericilere yönelik alanda yapacakları yanlış tutum ve davranışların, iyi niyetle ortaya konulan ve halkın güven ve desteğini almayı amaçlayan halkla ilişkiler ve toplum destekli polislik çalışmalarını sekteye uğratacağı, teşkilatın prestijini olumsuz yönde etkileyeceği ve halkın polise olan güven ve saygınlık duygusunun azalması ve hayal kırıklığına uğraması neticesinde, polise verdiği desteğin önemli ölçüde azalacağı muhakkaktır.

Bu itibarla, müdahale esnasında yere düşen ve etkisiz hale gelen bir göstericiyi ısrarla coplamaya devam eden polisin bu olumsuz davranışı, iyi niyetli olarak yola çıkılan ve büyük emek ve zaman harcanarak ortaya konulan halkla ilişkiler ve toplum destekli polislik çalışmalarını gölgede bırakacağından, bir çuval incirin berbat edilmesi anlamına gelecektir.

Toplumsal olay polisliği uygulamalarına katılan başta Çevik Kuvvet ve Güvenlik Şube Müdürlüğü çalışanları olmak üzere tüm görevlilerin, toplantıları düzenleyenler ile göstericilere (katılımcılara) karşı takınacakları insancıl, demokratik ve sabırlı tutum ve davranışları ise, halkın polise olan güven duygusunu ve saygısını arttıracığından, bu durumdan halkla ilişkiler ve toplum destekli polislik çalışmaları da olumlu yönde etkilenecektir.

i) Toplumsal olay polisliği, bir “empati” polisliğidir: Toplumsal olayları, toplum tabanında var olan birtakım sıkıntıların su üstüne çıkması ve alana yansımaları şeklinde değerlendirdiğimizde; toplumsal sorunları dile getirmek amacıyla alana çıkan göstericilerin en önemli hedefinin, problem ve sıkıntılarının ilgili yerlere duyurarak nihayetinde sorunlarına çözüm bulunması olduğu görülmektedir. Toplumsal olaylara bu açıdan baktığımızda; alana çıkan göstericilerin genel olarak polisle veya genel anlamıyla kolluk görevlileriyle herhangi bir sorunlarının olmadığı

rahatlıkla görülecektir. Kolluk görevlilerinin yakından tanıdığı bir kısım göstericilerin, devleti veya hükümeti temsil ettiğini düşündükleri kolluk görevlilerini doğrudan hedef almaları ve onlara karşı çeşitli yöntemlerle saldırımları bu gerçeği değiştirmemektedir.

Empatiyi kısaca tanımlayacak olursak; bir insanın, kendisini karşısındaki insanın yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlamasıdır (Dökmen, 2003: 135). Empatik iletişim ise, zihinde oluşan empatik anlayışın karşı tarafa iletilmesidir.

Empatik iletişimin temel unsurlarından birisi, empati kuran kişinin zihninde oluşan empatik anlayışı, karşı tarafa aktarmasıdır (Dökmen, 2003: 137). Eğer, duygu ve düşüncelerini tam olarak anladığımız kişilere ilişkin zihnimizde oluşan empatik anlayışı karşı tarafa iletmez isek, bu durumda empatik iletişim kurulduğundan veya empati kurma sürecinin tamamlandığından söz edemeyiz.

Bu bağlamda, toplumsal olay polisliği icra eden görevlilerin göstericilerle empatik iletişim kurmaları; kendilerini göstericilerin yerine koymaları, onların duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlamaları ve bu durumu kendilerine anlatmaları, bu mümkün olmasa bile en azından hissettirmeleri son derece önemlidir. Empati kurmak demek, karşıdaki kişilerle aynı duygu ve düşünceleri paylaşmayı gerektirmediğinden, kolluk görevlilerinin göstericilerle aynı duygu ve düşünceleri paylaşmalarına da gerek bulunmamaktadır. Bu manada, göstericileri anlamak, onlarla aynı duygu ve düşünceleri paylaşmak anlamına gelmemektedir.

Ayrıca, karşı tarafla empatik iletişim kurulması, karşı tarafa değer verildiğinin bir göstergesi olduğundan ve bu nedenle karşı tarafı rahatlatıcı bir etkiye sahip olduğundan, göstericilerle empatik iletişim kurulması her şeyden önce kolluk görevlilerinin kendilerini rahatlatacağından görevlerini daha kolay yapmalarına imkân verecektir. Aksi takdirde, göstericilerle empatik iletişim kurulmadan yapılan görevlerde istenilen ölçüde ve tam manasıyla başarılı olunması mümkün gözükmemektedir.

j) Toplumsal olay polisliği, bir sevk ve idare (yönetim) polisliğidir:

Toplumsal olay polisliği icra eden görevlilerin kendileri, toplu birlik olmaları sebebiyle, öncelikle kendilerinin idarecileri tarafından sevk ve idare edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, bu birimde görevlendirilen veya bu görevde istihdam edilen personelin birinci derece öncelikli amacı; alanda toplanan göstericilerin sevk ve idare

edilmesidir. Dolayısıyla, toplumsal olay polisliği çift yönlü sevk ve idareye dayalı bir polislik türüdür.

Toplumsal olayların yönetilmesinde görev alan sıralı rütbeli her bir personelin, alanında uzman ve liderlik özelliklerinin tekâmül etmiş olması son derece önemlidir (EGMADB, 2003). Yeterli liderlik özelliklerine sahip olmayan ve toplumsal olayların yönetilmesinde gerekli olan bilgi ve tecrübeye yeterince sahip olmayan idarecilerin yönettiği toplumsal olayların seyrinden çıkması ve neticede istenmeyen olayların ortaya çıkması kuvvetle muhtemeldir.

Aynı şekilde, bu alanda istihdam edilen rütbesiz personelin de, özenle seçilmesi, kısmen liderlik özelliklerine sahip olması, iyi bir eğitim alması ve konusunda uzmanlaşarak profesyonelce görev ifa etmesi gerekmektedir (EGMADB, 2003).

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL OLAY POLİSLİĞİNİ ETKİLEYEN SOSYO- PSİKOLOJİK FAKTÖRLER

2.1. İLETİŞİM, KAMUOYU ve PROPAGANDA FAKTÖRÜ

İnsanlar sosyal varlıklar oldukları için toplum içerisinde diğer insanlarla beraber yaşarlar. İnsanların hayatlarını sürdürebilmeleri için bu birlikteliğe ihtiyaçları vardır. Çünkü insanların sayısız ihtiyaçları vardır ve tek başlarına bu ihtiyaçlarını gidermeleri mümkün değildir. Bu birliktelik, daha ilk başta doğumla birlikte aile içerisinde başlar ve hayat boyunca artarak devam eder. Zamanla bireyler mensubu oldukları toplumun birer ferdi olarak farklı sosyal gruplarla tanışır ve bu gruplara dâhil olarak diğer insanlarla ortak faaliyetlere girerler. Birlikte yaşamının doğal bir sonucu olarak toplumu meydana getiren bireyler arasında sürekli bir iletişim ve etkileşim hali mevcuttur. Bu bağlamda, birbirleri ile sürekli ilişki halinde bulunan bireyler birbirlerini etkiledikleri gibi, toplumun önemli parçalarını oluşturan sosyal gruplar da birbirlerini etkilemektedirler.

Bireyin içinde yaşadığı toplumun üyesi haline gelme sürecine “toplumsallaşma” denilmektedir (Güven, 1999: 161; Uğuzman, 2001: 625; Öğün ve Sarıbay, 2006: 65; Bektaş, 2007: 69). Toplumsallaşma sürecinde sahip olunan sosyal normlar, sosyal değerler ve hayata ilişkin diğer tüm bilgiler yaşam boyunca insanlar arasındaki karşılıklı iletişim ve etkileşim sayesinde ve sosyal öğrenme yöntemiyle öğrenilir. Bu bağlamda, bireyler pek çok şeyde olduğu gibi hayata ilişkin ilk bilgileri de, yine aile içerisinde edinirler. Ayrıca, yaşamın ilerleyen yıllarında toplumu meydana getiren diğer kişi veya gruplarla yapılan temaslar sonucunda bu bilgi edinme yöntem ve süreçleri artarak devam eder.

Propaganda yaparak kamuoyu oluşturmaya amaçlayan toplumsal olaylarda, aslında sosyal yaşam içerisinde gerçekleşen bir iletişim ve etkileşim faaliyetidir. Bu açıdan toplumsal olayların amacı; her hangi bir konu hakkında kişilere veya kitleye belirli konularda bilgi aktarmak ve aktarılan konuların karşı tarafça benimsenmesini sağlamak ve neticede etki altına alınan kişi veya grupların istenilen biçimde eyleme geçmesini sağlamaktır.

2.1.1. İletişim Kavramı

Bir sosyal varlık olarak toplum içerisinde yaşayan birey, insan tabiatının bir gereği olarak diğer insanlarla ilişki içinde olmak, onlardan ve olaylardan haberdar olmak, duygu, düşünce ve bilgi paylaşımında bulunmak ister. Dolayısıyla, insanın olduğu her yerde doğal olarak iletişimde vardır.

İletişim kelimesinin batı dillerindeki karşılığı, Latince'deki 'communis' kelimesinden türetilmiş olan 'communication' kelimesidir (Oskay, 2001: 9; Bektaş, 2007: 98). Türkçede haberleşme kelimesi zaman zaman iletişim kelimesi yerine kullanılıyor olsa da, tam olarak iletişim kelimesini karşılamamaktadır (Sabuncuoğlu ve Gümüş, 2008: 3).

İletişim kavramı yalnızca iki kişi arasındaki konuşma veya duygu, düşünce, bilgi ve davranış gibi hususların karşılıklı olarak aktarılmasıyla ifade edilemeyecek kadar karmaşıktır. İnsanların konuşurken kullandığı dil, jest ve mimikler, bulunduğu mekân, dinlediği müzik, kullandığı markalar ve giyimi kişiyle ilgili mesaj iletirken, onun sosyal statüsü ve kültürel ortamını da yansıtmaktadır (Oskay, 1992: 8; Bektaş, 2007: 101). Bu bağlamda, bir tartışma, bir miting, bir sunum, bir reklâm, çalan bir telefon, bir bebeğin ağlaması birer iletişim biçimidir (Peltekoğlu, 2001: 177).

İletişim kavramına ilişkin birçok tanım yapılmış olup, bu tanımlardan bazıları kısaca şu şekildedir:

Sabuncuoğlu ve Gümüş'e (2008: 6) göre iletişim, "insanın içinde bulunduğu koşullar altında, bilgi, duygu, düşünce, istek ve beklentilerini bir başka kişi, grup ya da toplumla, ortak semboller kullanarak, paylaşılan anlamları çeşitli yol ve yöntemlerle aktarıp etkileştiği ve sürekli kıldığı kişisel ve toplumsal ilişkiler sürecidir."

İletişim bir anlamın alıcıya aktarılması, karşı tarafça anlaşılması ve karşılıklı paylaşılması sürecidir (Yüksel, 2006: 217; Sabuncuoğlu ve Gümüş, 2008: 3). Burada anlam, bilgi, duygu, düşünce, emir gibi karşı tarafa iletilmek istenen mesajlardır (Yüksel, 2006: 217).

Dökmen'e (2003: 321) göre iletişim, "katılanların, bilgi/sembol üreterek birbirlerini etkiledikleri ve bu iletileri anlamaya, yorumlamaya çalıştıkları bir süreçtir."

İletişim konusunda verilen bu tanımlara ilaveten Gökçe'nin (1995: 4) yaptığı iletişim tanımı konumuz açısından önemlidir. Gökçe'ye göre iletişim, "herhangi bir

konu hakkında kişi veya kitleye bilgi vermek, öğretmek, fikir empoze etmek, ırkiltmek, kendi tezimizi savunmaya ikna etmek vb. için söz ya da sembollerle yapılan karşılıklı alışveriş işlemidir.”

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere iletişimin temel işlevi; bilgilendirme, yöneltme, düzenleme, sosyalleşme ve ikna etme yoluyla alıcının bilgi ya da davranışının etkilenmesidir (Sabuncuoğlu ve Gümüş, 2008: 8). Bu anlamda, iletişimde amaç karşı tarafla bilgi alışverişinde bulunmaktadır. Dolayısıyla iletişim çift taraflı ve karşılıklı etkiye dayanan aktif bir süreçtir. Gönderici mesajını seçtiği bir iletişim kanalı ile karşı tarafa, yani alıcıya iletir. Bilgi; sözlü, yazılı, görsel ve benzeri şekillerle veya bunların bileşimiyle; radyo, televizyon, internet, gazete gibi farklı kitle iletişim araçları ile karşı tarafa iletilebilir. Bu bağlamda eskiden bir güvercin, bir ulak iletişim aracıyken, bugün teknolojinin ilerlemesiyle iletişim araçları da çeşitlenmiştir.

Günlük hayatta çeşitli iletişim süreçleri (türleri) yaşanmaktadır. Kısaca bu iletişim süreçleri; bireyin kendi iç dünyasına ilişkin olarak kendi kendine konuşmak gibi kişinin kendisi ile iletişimde olduğu *kişisel iletişim (öz iletişim) süreci* ile toplumu meydana getiren sosyal birimler arasında meydana gelen; bir kişinin diğer bir kişiyle olan *kişiler arası iletişim süreci*, bir kişinin diğer kişilerle aynı fiziksel ortamlarda geliştirdiği; kişi-grup, kişi-örgüt, gruplar arası, grup-örgüt, örgütler arası *grup iletişim süreci* ile bir iletişimcinin (kişi ya da değil) çok sayıda insanla gerçekleştirdiği *kitle iletişimi* gibi toplumsal iletişim süreçleridir (Asna, 1998: 47, 48; Peltekoğlu, 2001: 178; Dökmen, 2003: 21-38; Sabuncuoğlu ve Gümüş, 2008: 9, 10)

Toplumsal olay polisliği açısından kitle iletişimi, diğer iletişim türlerine nazaran daha fazla önem taşımaktadır. Çünkü bireyler veya gruplar, kitle iletişim araçlarını kullanmak suretiyle toplumun geniş bir kesimine ulaşabildiklerinden, propaganda ve kamuoyu faaliyetlerinde bu iletişim türü ve araçlarından önemli ölçüde yararlanmaktadırlar.

2.1.2. Propaganda Kavramı

İnsanlar tarihin her döneminde diğer kişi veya toplulukları etkileyebilmek için çeşitli arayışlar içerisine girmişler ve bu amaçla çeşitli yol ve yöntemlere başvurmuşlardır. Bu nedenle propaganda çalışmalarının insanlık tarihi kadar eski olduğu söylenebilir.

Propaganda kelimesi ilk olarak 1622 yılında, Roma Katolik Kilisesi tarafından oluşturulan “Congragatio de Propaganda Fide” ya da “İtikadı Yayma Cemaati” tarafından kullanılmıştır. Yani, propaganda kelimesi o tarihlerde Kilise tarafından kullanılan bir kelime olup, daha çok dini bilgilerin yayılmasının ifadesinde kullanılmıştır (Dönmezer, 1999: 375; Bektaş, 2007: 144). Bugün kullanıldığı şekliyle “siyasal propaganda” kelimesi ise, ilk olarak 1789 Fransız Devriminde aktif rol alan devrimciler tarafından kullanılmaya başlanmıştır (Bektaş, 2007: 146). Bu tarihten sonra gelişen teknolojinin de etkisiyle propagandaya verilen önem her geçen gün artmış, bu alanda yeni yatırımlar yapılmış, farklı kullanım alanları ortaya çıkmış ve yeni yöntem ve araçlar hizmete sunulmuştur.

Geçmişe dönüp baktığımızda tarihte birçok diktatörün, siyaset ve devlet adamının iktidarlarının teşkilinde ve devamında, politika ve icraatlarının desteklenmesinde bir yöntem ve sosyal kontrol aracı olarak siyasal propagandayı sıklıkla kullandıklarını ve bu durumu açıkça dile getirdiklerini görmekteyiz.

Bu durumu ifade ederken Lenin, “önemli olan bütün toplum katmanlarında kargaşa çıkartmak, propaganda yapmaktır” derken, Hitler, “propaganda iktidarı elimizde tutmamızı sağladı, dünyayı fethetme olanağını da bize yine propaganda verecektir” demiştir.

Napolyon ise, “haklı olanı anlamak için iyi olanı yapmak yetmez, birde yönetilenlerin buna inanmaları gerekir; güç, kamuoyuna dayanır; hükümet dediğimiz nedir; kamuoyunu kendinden yana çekememişe, hiçbir şey” şeklinde beyanda bulunmuştur (akt. Bektaş, 2007: 144).

Propaganda faaliyetlerinde güdülen esas amaç; toplumun dikkatini çekebilmek, güvenini kazanabilmek, umut ve beklentileriyle ilgili alternatif sunabilmek ve bu yollarla toplumu harekete geçmeye hazır hale getirmektir (Özsoy, 1999: 82). Bu bağlamda propagandayla hedef kitlenin duygu, düşünce, fikir ve kanaatleri ile tutum ve davranışlarında bir değişiklik meydana getirmek istenmektedir. Bu gerçekleşmez ise, en azından hedef kitlenin pasif konumda kalması hedeflenmektedir.

Propaganda kavramına ilişkin birçok tanım yapılmış olup, bu tanımlardan bazıları kısaca şu şekildedir:

Lumley'e (1933) göre propaganda:

“Belli bir fikir ve davranışın kökenini, bununla ilgili çıkarı, kullandığı yöntemleri, yaymak istediği içeriği ve benimseyenlerin karşılaşacağı sonuçları göz önünde tutarak, bu hususlardan birini, birkaçını ya da hepsini gözetmek suretiyle onu yayma ve kabul ettirme gayretidir” (akt. Bektaş, 2007: 151).

Dursun'a (2006: 291) göre propaganda, “bir görüşün tek taraflı olarak anlatılması, mesajın ilgililere tek yönlü olarak ulaştırılması ve etkileme sürecidir.”

Doob'a (1966) göre, “maksatlı” (intentional) ve “maksatsız” (unintentional) olmak üzere iki tür propaganda söz konusudur (Bektaş, 2007: 150). Maksatlı propagandada faaliyet içerisinde bulunan bireyler yaptıkları işin bilincindedirler. Bu tür propagandada geliş güzel, tesadüf hareketler yoktur. Önceden stratejisi çizilmiş bir hazırlık safhası vardır ve varılmak istenen hedefin gerçekleşmesi için çeşitli yöntem, araç ve gereçler kullanılmaktadır.

Maksatsız propaganda çalışmalarında ise, önceden tasarlanarak karşı tarafın etki altına alınması ve bu surette ikna edilmesi söz konusu değildir. Kişiler ve gruplar arasında yaşanan süreç tamamen tesadüf ve doğaldır. Bu propaganda türünde de çeşitli fikirler ileri sürülmekte, karşı taraf bu fikirlerden etkilenmekte, duygu, düşünce, fikir ve davranışlarında bir değişiklik meydana gelmektedir.

2.1.3. Kamuoyu Kavramı

Tam olarak bugünkü anlamında kullanılmamış olsa da, “kamuoyu” kelimesinin kökenleri Antik Yunan-Roma dönemlerine kadar uzanmaktadır. O dönemin düşünürleri “kamuoyu” kavramına ilişkin çeşitli çalışmalarda bulunmuşlardır. Bugünkü anlamına en yakın tanımı Fransız devriminden önce Jean Jacques Rousseau (1712-1778) yapmış ve batı literatürüne bu kavramı kazandırmıştır (Bektaş, 2007: 13, 18).

Aralarında Jean Jacques Rousseau gibi aydınlarında bulunduğu ve Fransız ihtilaline kadarki döneme adını veren “Aydınlanma Çağı” (1688-1789) filozoflarının, kamuoyu kavramının gelişmesine de önemli katkıları olan görüşleri, özellikle Avrupa'da ve tüm dünyada yankı uyandırmış, bireysel hak ve özgürlükler konusunda önemli gelişmeler yaşanmıştır.

Bu gelişmeler ışığında 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kamuoyunun belirlenmesine yönelik sistematik çalışmaların sayısında ve niteliğinde önemli ölçüde gelişmeler yaşanmış ve halen de bu gelişmeler artarak devam etmektedir.

Dursun’a (2006: 299) göre kamuoyu, “belirli bir konu veya olay hakkında toplumun büyük bir kesimi veya belli gruplar tarafından benimsenen ortak kanaat, görüş, tavır ve inançların toplamıdır.”

Lipmann’ın (1922) yaptığı tanıma göre:

“Kamuoyu, diğer insanların davranışıyla, bu davranış bizimki ile kesiştiği, bize bağımlı olduğu veya bizi ilgilendirdiği ölçüde ilgili olan ve kabaca kamu meseleleri olarak tanımladığımız dışımızdaki dünyanın hususiyetleridir. Bu insanların kafalarındaki imajlar; kendilerinin imajları, diğerlerinin imajları, ihtiyaçları, amaçları, ilişkileri ve diğer konular hakkındaki imajlar bu kimselerin kamu hakkındaki kanaatleridir (akt. Bektaş, 2007: 55, 68).”

Kamuoyunun oluşabilmesi için her şeyden önce tek tek bireylerin veya grupların ilgi alanına giren bir sorunun olması ve bu soruna ilişkin olarak ilgili kişi veya grupların kamuoyu oluşturma amacıyla görüşlerini açıklamaları gerekmektedir. Dolayısıyla, kafalarda yer alan fakat henüz açıklanmamış ve üzerinde tartışılmamış konularla ilgili olarak bir kamuoyunun varlığından söz edilemez.

Kamuoyunun oluşmasında birçok faktör etkili olmaktadır. Bu faktörler kısaca; bireylerin kişilik yapıları, karakteristik özellikleri, psikolojik durumları, içinde yaşanılan sosyal çevre, sahip olunan kültürel değerler ve sosyal normlar, toplumun demografik yapısı, eğitim ve ekonomik düzeyi, siyasal kültür ve siyasal kurumlar, dini inanış, devlet yönetim şekli, topluma hâkim olan ideoloji, baskı grupları (kalabalıklar, örgütlü ve örgütlenmemiş, kurumsal), kamuoyu oluşturma araçlarının çeşitliliği, yaygınlığı, kişiler ve gruplar arasında dağılım şekli gibi çeşitli faktörlerdir (Dursun, 2006: 301).

2.1.4. Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma Yöntemi Olarak Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden maksat; toplumun bir kesimi tarafından benimsenen duygu, düşünce, inanç ve kanaatlerin topluca ifade edilerek toplumun diğer kesimlerine aktarılması ve bu sayede ileri sürülen hususların benimsenmesinin sağlanmasıdır. Bu anlamda, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin temelinde kamuoyu ve propaganda faaliyetleri yatmaktadır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile diğer kamuoyu oluşturma yöntemleri arasında birtakım farklar söz konusu olup, bu farklardan en önemlisi; toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde aynı amaç etrafında birleşen ve benzer düşünceleri paylaşan

çok sayıda kişinin fiziksel olarak bir araya gelerek duygu, düşünce, inanç ve kanaatlerini toplu halde ifade etmeleridir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerini düzenleyenler bu yöntem ile öncelikle; kendi tabanlarını bir araya getirmek suretiyle üyeler veya taraftarlar arasında iletişim köprüsü kurmayı, savundukları fikre ne denli önem verdiklerini herkese göstermeyi, siyasal otoriteler üzerinde baskı kurmayı, toplantıda ileri sürülen hususlara ilişkin olarak topluluğun önceden sahip olduğu kanaatlerinin daha da pekişmesini ve toplumun diğer kesimleri tarafından da konunun benimsenmesini amaçlamaktadırlar.

Toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılan katılımcı sayısı, kamuoyunun oluşması açısından büyük önem arz etmektedir. Katılımcı sayısının az veya çok olması, bizzatihi toplantıya katılanlardan ziyade (özel etki), toplantıya katılmayan toplumun diğer üyeleri üzerinde bıraktığı izlenim (genel etki) açısından önemlidir. Başka bir ifadeyle, katılımcı sayısının az olduğu durumlarda toplantıya katılanların kanaatlerinde genellikle değişiklik olmamakla birlikte, toplantıyı dışarıdan izleyen toplumun diğer üyelerinin kanaatlerinin olumsuz yönde şekillenmesine veya toplantıdan hiç haberdar olmamalarına neden olmaktadır.

Katılımcı sayısının fazla olduğu durumlarda ise, toplantıya katılanlar önceden inandıkları fikirleri daha da benimsemekte, toplantıdan bihaber olan toplumun diğer kesimleri de toplantı ve konusu hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Hatta kitle iletişim araçlarının da yardımıyla toplantı ve toplantıda ileri sürülen hususlar sadece o ülkenin sınırları içerisinde kalmayıp, sınırları da aşarak dünya kamuoyunun gündemine oturmaktadır. Bu bağlamda, sıkça görüldüğü üzere dünya genelinde tanınan ve saygın bir yere sahip olan gazete, dergi ve televizyon kanalları toplantıları gündemlerine almakta, toplantıda ileri sürülen fikirleri okuyucu ve izleyicileriyle paylaşmakta ve yaşanan gelişmeleri dünya kamuoyuna son dakika olarak sunmaktadırlar.

Katılımcı sayısının kamuoyu üzerindeki bu “genel ve özel etkisini” bilen tertip komiteleri, toplantı ve gösteri yürüyüşlerine karar vermeden önce katılımcı sayısının ne kadar olacağına dair çeşitli yöntemler kullanarak tahminlerde bulunmaktadır. Ayrıca, bir ön tedbir olarak çeşitli propaganda ve kamuoyu oluşturma araç ve yöntemlerini kullanmak suretiyle de halkı toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılmaya hazır hale getirmeye çalışmaktadırlar. Çünkü toplantı ve gösteri yürüyüşleri sıradan kamuoyu oluşturma çabaları olmayıp, aynı zamanda bir

güç ve gövde gösterisi işlevi de görmektedir. Bahse konu tedbirleri almadan bu tür faaliyetlere girişilmesi halinde, kamuoyu nezdinde küçük duruma düşülmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri kamuoyu oluşturmada bir başlangıç noktasındansa, çoğu zaman son aşamayı teşkil etmektedir. Bir konu hakkında yapılan anket çalışmaları, basın açıklamaları, yüz yüze görüşmeler, radyo ve televizyonlarda yapılan açık oturumlar, TBMM’de yapılan görüşmeler, el ve duvar ilanları ile reklâm panoları kullanılarak yapılan propaganda çalışmaları, bu anlamda yapılan öncü propaganda ve kamuoyu çalışmalarına örnek olarak verilebilir.

Diğer kamuoyu oluşturma yöntemlerinde olduğu gibi, toplantı ve gösteri yürüyüşleri de kendi içinde etkinlik ve etkililik açısından ayrılmakta ve faaliyetler arasında bir takım farklar bulunmaktadır. Bu anlamda, kamuoyunun oluşmasında gösteri yürüyüşlerinin, açık ve kapalı yer toplantılarına nazaran daha etkili olduğu söylenebilir. Yerine göre binlerce insanın katıldığı bir açık hava toplantısındansa, onlarca insanın katıldığı bir gösteri yürüyüşü daha fazla ses getirebilir. Söz konusu bu etki nedeniyle genellikle iyi organize olmuş gösterici gruplar, bir noktada yapılacak açık veya kapalı yer toplantısına ayrı ayrı kollardan küçük gruplar halinde yürümek yerine, bir noktada toplanmak ve kortej oluşturmak suretiyle toplu halde yürümeyi tercih etmektedirler.

Söz konusu bu durumun oluşmasında; toplantılara nazaran gösteri yürüyüşlerinin sahip olduğu bir takım ekstra özellikler etkili olmaktadır. Bu anlamda, koca bir gölden ziyade, o göle akan ırmakların çıkarttıkları ses daha fazladır. Dolayısıyla, ırmakların akarken çevrede bırakacakları izde, göle göre daha fazla etkili olmaktadır. Bu bağlamda, olduğu yerde sayarak marş söyleyen koca bir ordumu, yoksa düşman üzerine nara atarak koşan bir tabur mu daha etkilidir? Bu sorunun cevabı, aynı zamanda gösteri yürüyüşlerinin açık ve kapalı yer toplantılarına olan bariz üstünlüğünü de açıklamaktadır.

Geniş katılımlı gösteri yürüyüşlerinde heyecan katsayısı hat safhaya çıktığı gibi, güzergâh boyunca söylenen sloganlar, taşınan afiş ve pankartlar ile çevrede yürüyüşe katılmayan kişi ve gruplara mesaj verilmekte, onlarında toplantıya katılmaları veya hiç olmazsa destek vermeleri için çaba sarf edilmektedir.

Toplantı alanlarında durağan bir durum söz konusu iken, yürüyüş esnasında daha dinamik bir yapı söz konusudur. Bu durumun en önemli sebebi, bizatihi işin

doğasından kaynaklanmakla birlikte, gösteri yürüyüşlerinde inisiyatif yürüyüşe katılan göstericilerde iken, toplantılarda toplantıyı düzenleyenler ile konuşmacılardadır. Yürüyüş esnasında göstericiler, söyledikleri sloganlarla, tutum ve davranışlarıyla, taşıdıkları döviz ve pankartlarla yürüyüşe damga vururken, toplantı alanlarında daha ziyade dinleyici konumunda kalmaktadırlar.

Bir miting alanını dolduracak kadar yeterli çoğunluğa sahip olamayan gruplar, çoğu zaman kamuoyu oluşturabilmek için gösteri yürüyüşünün bu gizemli etkisinden yararlanmak istemektedirler. Çünkü gösteri yürüyüşünün zikredilen özelliklerinin yanı sıra, katılımcı sayısını daha fazla gösterme gibi bir özelliği daha vardır. Yüksek binalarla çevrili cadde ve sokaklarda az sayıda kişiyle yapılacak bir gösteri yürüyüşü, duvarlarda çınlayan slogan ve marşlarında etkisiyle oldukça etkili bir hal alabilir.

Gösteri yürüyüşleri bu üstün özelliklerinin yanı sıra, açık ve kapalı yer toplantılarına nazaran daha az masraflıdırlar. Öncelikle toplantılarda halka hitap edebilmek için ses-yayın araçlarına ve kürsüye ihtiyaç duyulmaktadır. Söz konusu bu araç ve gereçler, çoğunlukla düzenleme heyeti tarafından oldukça yüksek miktarlarda para karşılığında özel şirketlerden kiralanmaktadır. Yine kapalı yer toplantısı yapabilmek için ilk önce uygun bir yerin bulunması ve kiralanması gerekmektedir. Ayrıca, yapılacak olan toplantıların halka duyurulması, uzak mesafelerden katılımların sağlanması, toplantı öncesinde topluluğu coşturmak için konser nevinden sahne gösterileri yapılması ile karşılama ve uğurlamalar içinde ciddi miktarda paraya ihtiyaç duyulmaktadır.

Gösteri yürüyüşlerinin açık ve kapalı yer toplantılarına nazaran hem etkili, hem kolay, hem de masrafının daha az olması, sıklıkla korsan olarak ta nitelendirilen kanunsuz gösteri yürüyüşlerinin meydana gelmesine neden olmaktadır. Genellikle bu gösteriler, kısa bir basın açıklamasının ardından sloganlar ve dövizler eşliğinde gösteri yürüyüşlerine dönüşmektedir. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de birçok grup, en başta maddi ve sayısal zafiyetler olmak üzere çeşitli nedenlerle bu yöntemle başvurumaktadırlar.

Toplantıları kendi içinde açık ve kapalı yer toplantıları şeklinde ikiye ayırmak mümkünken, açık alan toplantılarını da kendi arasında; gösteri yürüyüşü hitamı açık alan toplantıları (yürüyüş sonunda başlayan toplantılar) ve doğrudan açık alan toplantıları (yürüyüşsüz yapılan toplantılar) şeklinde ikiye ayırmak mümkündür.

Gösteri yürüyüşü hitamı açık alan toplantıları, doğrudan açık alan toplantılarına göre daha etkili bir kamuoyu oluşturma yöntemidir. Buna karşın açık alan toplantıları da, daha fazla kişiye hitap etmesi nedeniyle kapalı yer toplantılarına nazaran daha fazla etkilidir. Ayrıca, açık alan toplantıları diğer toplum üyelerini de hitap ettiğinden kamuoyu nezdinde genel etkiye sahipken, kapalı yer toplantıları daha ziyade kedi üyeleri üzerinde pekiştirici nitelikte özel etkiye sahiptir. Başka bir ifadeyle, açık alan toplantılarında daha geniş bir kitleye konunun benimsetilmesi söz konusu iken, kapalı yer toplantılarında mevcut duygu ve düşüncelerin pekiştirilmesi söz konusudur.

Kamuoyu oluşturma araçları arasında yer alan kitle iletişim araçları ve özellikle bu araçlar arasında yer alan medya, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin etkisini artıran faktörlerdendir. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin medya aracılığıyla halkın tamamına iletilmesi, kamuoyu ve propaganda çalışmalarının etkisini daha da artırmaktadır. Bu bağlamda, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden iyi bir netice alınması isteniyorsa, daha işin başından itibaren kitle iletişim araçlarının tüm olanaklarından yararlanılması gerekmektedir. Bu husus, radyo ve televizyonlarda ilan verilmesi şeklinde olabileceği gibi, el ve duvar ilanlarının kullanılması şeklinde de olabilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde konuşmacılar halka doğrudan hitap etme olanağı bulduklarından, beden dili de dâhil tüm iletişim yöntem ve araçlarını kullanabilmektedirler. Ayrıca, katılımcıların anlatılan konuları daha rahat algılamalarını sağlayan duyu organlarına da hitap edilebilmektedir. Bu nedenle, iyi bir hatip yaptığı konuşmayla topluluğu büyümlü bir atmosfere sokabilir ve topluluğun duyguları ile rahatça oynayabilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri yaparak propaganda yapılmasında ve dolayısıyla kamuoyu oluşturmada yaygın olarak simge ve sembollerden yararlanılmaktadır. Simge ve semboller, ait olduğu toplum tarafından kendilerine değeri atfedilen, üzerinde anlaşılan, belirli duygu ve düşünceleri yansıtan ve aynı zamanda mesaj hüviyeti taşıyan resim, işaret, renk veya şekillerdir. Bu simge ve semboller, çeşitli renklere haiz bayrak veya flamalar, elde veya üste taşınan çeşitli materyaller, çeşitli şekillerde yapılan el, kol veya parmak işaretleri, tokalaşma şekli, saç kesimi, giyim tarzı veya çeşitli kıyafet biçimleriyle kendilerini gösterebilirler.

Simge ve semboller toplantı alanında var olan çeşitli siyasal ve sosyal grupların mevcudiyetini ve görüşlerini yansıtmakla kalmayıp, aynı zamanda farklı düşünen grupların toplantı alanında bir birlerinden ayrılmasına, benzer düşünceleri paylaşan grupların ise bir araya gelmelerine imkân sağlamaktadır. Ayrıca simge ve semboller, grup üyelerinin karakter ve kişilik yapıları ile muhtemel hareket tarzları hakkında da, izleyicilere ve özellikle alanda görevli olan kolluk görevlilerine tahmine yönelik bilgiler vermektedir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde söylenen sloganlar, açılan afiş ve pankartlar ile taşınan dövizlerin topluluğa ve tüm kamuoyuna mesaj vermede önemli bir yeri vardır. Alanda toplanan binlerce kişi saatlerce süren konuşmaların ardından alandan ayrılırken, toplantıya ilişkin olarak akıllarında kalan şeyler; çoğunlukla söylenen sloganlar ile açılan afiş, pankart ve dövizlerde yazan ve toplantıda verilmek istenen mesajların özünü oluşturan ifade ve ibarelerdir. Hatta gösterilerde sıkça ve yaygın bir şekilde kullanılan “susma sustukça sıra sana gelecek, direne direne kazanacağız” gibi sloganlar, toplum hafızasında yer etmekte ve yer yer kolluk görevlilerinin senaryolu eğitimlerinde de tekrar edilmektedir. Medyada kuruluşları da, konuyu halka arz ederken konuya bu açıdan yaklaşmakta ve saatlerce süren konuşmalardan yalnızca birkaç cümle ile bahsetmekle yetinirken, görüntülerde afiş, pankart ve sloganlara genişçe yer vermektedirler.

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerine oldukça önem veren ve aynı zamanda hayatlarının bir parçası haline getiren kişi veya grupların, bu eylemleri bir nevi “ibadet neşvesi” içerisinde yerine getirdiklerini söyleyebiliriz. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde kullanılan fiziki mekân, yapılan davranış şekilleri, söylenen sloganlar, kullanılan malzeme ve materyallerin hepsi bahse konu ibadet şeklinin birer unsuru olabilir. Bu kişi veya gruplar, genellikle basın açıklaması adı altında gerçekleştirdikleri gün aşırı eylemlerle bir çeşit hazzı ve doyuma ulaşmakta ve görev yapmanın verdiği huzur ile evlerinin yolunu tutmaktadırlar. Dolayısıyla, bu tür kişi ve grupların toplantı ve gösteri yürüyüşlerini bir kamuoyu oluşturma çabasından ziyade, içerisinde isyan ve kutsiyet kokan eyleme dönüştürdüklerini söyleyebiliriz.

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin koluğa bakan yönünü şu şekilde özetleyebiliriz: toplantı ve gösteri yürüyüşleri her şeyden önce bir propaganda ve kamuoyu faaliyeti olmakla birlikte, toplumsal ihtiyaçtan kaynaklanan ve de Anayasa başta olmak üzere ilgili yasalarla güvence altına alınan bir temel insan hakkıdır. Bu

bağlamda, toplantı ve gösteri yürüyüşleri toplum nezdinde var olan sorunların bir çeşit dışı vurum şeklidir. Bu özelliğinden dolayı toplumun sıhhat ve selameti açısından son derece önemli görevler ifa etmektedir.

Ayrıca, bilindiği üzere toplantı ve gösteri yürüyüşleri genellikle hafta sonları insanların dinlenmesine ayrılan günlerde yapılmaktadır. Dolayısıyla, hafta sonu dinlenmek ve aileler ile hoşça vakit geçirmek varken, insanların toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılmak için sabahın erken saatlerinden itibaren yollara düşmesi, üzerinde ciddi manada düşünülmesi gereken hususlardandır. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri çoğunlukla olumsuz hava şartları altında; karda, buzda, yağmur ve sıcak altında gerçekleşmektedir. Ayrıca kanunsuz olarak başlayan veya kanuni olarak başlayıp ta sonradan kanunsuz hale gelen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde topluluğun dağıtılması sırasında kolluk tarafından yakalanmak ve hakkında adli işlem yapılması da her zaman için ihtimal dâhilindedir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri, bir ağrı kesici değil, bizatihi ağrının kendisidir. Bu nedenle çoğu zaman gerek siyasal otoriteler ve gerekse toplumun farklı düşünen kesimlerince hoş karşılanmamaktadır. Ancak ağrı zararlı gibi gözükse de, aslında insan vücudunun bir sigortasıdır. Bu anlamda toplantı ve gösteri yürüyüşleri de, sağlıklı bir toplumun sigortasıdır. Acı veren yönü nedeniyle toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yasaklanması; toplum bünyesinde var olan yaraya neşter vurmaktansa, ağrı kesici ile kısmen ağrının giderilmesine hizmet etmektedir. Bu durum ise, ileride telafisi mümkün olmayan zararların oluşmasına neden olmaktadır.

Ayrıca, yasaklamalar ardından yine yasaklamaları getirmektedir. Bu ise, insanların devlete olan bağlarını azalttığı gibi, toplumsal barışın, milli birlik ve bütünlüğün bozulmasına da neden olmaktadır. Bu durumdan en çok etkilenen ise yine kolluğun, dolayısıyla devletin kendisi olmaktadır. Çünkü kolluk açısından hakiki şartlar oluşmadığı takdirde yasaklanan bir toplantı ve gösteri yürüyüşünde alınacak emniyet tedbirleri, yasaklanmayan toplantı ve gösteri yürüyüşünden daha da zor olmaktadır. Dolayısıyla, bu durum inisiyatifin kolluk kuvvetlerinin kontrolünden çıkıp, art niyetli kişi ve grupların eline geçmesine sebep olmaktadır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerine ilişkin güzergâh ve alanlar belirlenirken, daha işin başından itibaren kamu düzeni ve güvenliğine yönelik hususlar göz önüne alınmakla birlikte, amaca hizmet edecek yerlerin tespit ve ilan edilmesi de gerekmektedir. Bu amaca hizmet edecek yerler belirlenmediği veya bu hakkın

kullanılmasının önü açılmadığı takdirde, toplulukların kanunsuz yollarla başvuruları kaçınılmaz olmaktadır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin kamu sağlığına hizmet eden yönleri de bulunmaktadır. Tıpkı spor yaparak enerjisini boşaltan insanların rahatlamasında olduğu gibi, toplantı ve gösteri yürüyüşleriyle de halkın üzerindeki negatif yükleri, kolluk kuvvetinin nezaretinde atarak, rahatlaması mümkündür. Bu nedenle, bir toplumda toplantı ve gösteri yürüyüşleri yaygın olarak yapılmıyorsa, resmi makamlarca kişi ve gruplara bu konuda yardımcı olunmasında ve hatta zaman zaman teşvik edilmesinde son derece fayda vardır.

2.2. GRUP ve KALABALIK FAKTÖRÜ

İnsanlar sosyal varlıklar olduklarından günlük hayatta diğer insanlarla birlikte çeşitli sosyal gruplar içerisinde yaşarlar. Bu birliktelik, sayısız ihtiyaçları olan, ancak söz konusu bu ihtiyaçları tek başına karşılamaya muktedir olmayan bireylerin, ihtiyaçlarını hep birlikte karşılıklı dayanışma içerisinde karşılamaları esasına dayanır. Söz konusu bu ihtiyaçlar, sadece yeme, içme ve korunma gibi biyolojik ve fiziksel ihtiyaçlarla sınırlı olmayıp, psikolojik açıdan kişisel gelişim ve doyuma yönelik ihtiyaçları da kapsar.

İnsanoğlu yaratılışı gereği psikolojik olarak bir gruba (gruplara) ait olmayı, bu grup üyeleri tarafından kabul görmeyi ve sevimliyi ister. Abraham Maslow'un ünlü ihtiyaçlar piramidinde bir gruba ait olma ve sevgi ihtiyacı, fizyolojik ve güvenlik ihtiyacından hemen sonra gelmektedir (Baltaş ve Baltaş, 1997: 35). Bu birlikteliğe, günümüz karışık ve karmaşık dünyasında her geçen gün daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır.

Dolayısıyla sosyal hayatta bireyler, doğumlarından ölümlerine kadar çeşitli sosyal gruplar içerisinde yaşarlar. Bu gruplar; aile, akran, arkadaş ve çalışma grupları gibi gayri resmi gruplar (biçimsel olmayan gruplar veya informal gruplar) olabileceği gibi, dernekler, sendikalar, meslek kuruluşları gibi resmi gruplarda (biçimsel gruplar veya formel gruplar) olabilir.

Bir gruba mensup olmanın bireylere kazandırdığı çeşitli faydalar vardır. Her şeyden önce bu birliktelik sayesinde bireyler, sosyal ve psikolojik bir takım ihtiyaçlarını gidermektedirler. Bu anlamda bireyler, gruplara katıldıkları takdirde kendilerini güvende hissederler, yalnız başlarına üstesinden gelemeyecekleri işlerin

üstesinden gelirler, gruba ilişkin ve grup amaçları doğrultusunda çeşitli bilgi kaynaklarına rahatlıkla ulaşabilirler ve üyesi oldukları grupların özellikleri dolayısıyla çeşitli sosyal kimlikler kazanabilirler (Kağıtçıbaşı, 2006: 259; Hogg ve Vaughan, 2007: 340).

Toplumsal olay polisliğinin icrasında görev alan her bir görevlinin, grupların tanımını, oluşumunu, özelliklerini, unsurlarını, türlerini, birey üzerindeki etkilerini (grup dinamiği) ve grup ile kalabalık arasındaki farkların neler olduğunu bilmesi gerekir.

Toplumsal olayların yönetilmesinde kolluk görevlilerinin sıklıkla muhatap oldukları kalabalıklardan ziyade gruplardır. Gruplar, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde açıktan açığa bir arada tek başlarına hareket edebilecekleri gibi, çoğunlukla kanunsuz gösterilerde görüldüğü üzere, kalabalıklar içerisine gizlenerek de hareket edebilmektedirler. Toplumsal olayların yönetilmesinde kolluk görevlilerini en çok zorlayan olaylar, bu şekilde kalabalıkların arasına sızarak topluluğu provoke eden grupların gerçekleştirdikleri olaylardır.

Dolayısıyla, aynı toplumda bir arada yaşayan grupların toplumsal olaylar öncesinde tanınması ve bu anlamda; grup amaçlarının tespit edilmesi, eylem taktiklerinin bilinmesi ve kanunsuz eylemlerde yapılacak adli işlemlere esas olmak üzere grup üyelerinin kimliklerinin belirlenmesi, toplumsal olayların başarılı bir şekilde yönetilmesi ve gerekli olduğu takdirde adli işlemlerde zafiyet gösterilmemesi açısından oldukça önemlidir.

Diğer bir ifadeyle, toplumsal olayların etkili biçimde yönetilebilmesinin yolu, ülkede var olan toplumun farklı katmanlarının ve dolayısıyla grupların iyi tanınmasından, sahip oldukları sosyal norm ve değerlerin bilinmesinden ve yeteneklerinin iyi analiz edilmesinden geçmektedir.

Bu bağlamda bir grubu tanımanın en iyi yolu, belli bir zamanda, belli bir grubun kendine özgü durumunu, koşullarını ve tabiatını anlamaktan geçmektedir. Bülbül'e göre (1997: 72) bu durumda üç şeyi bilmek zorunludur. Bunlar özetle:

1. Grubun gerçekleştirmek istediği gizli veya açık amacının ne olduğunun belirlenmesi,
2. Grupların veya grup üyelerinin tutum ve davranışlarını belirleyen grup norm ve değerlerinin neler olduğunun bilinmesi,

3. Ve grup içerisinde çalışmakta olan, gruba özgü kuvvetlerin dinamiğinin neler olduğunun bilinmesi gerekmektedir.

Ayrıca, toplumsal olayların yönetilmesinden ve fiziki olarak güvenliğinin sağlanmasından birinci derecede sorumlu olan Çevik Kuvvetin bizzat kendisi grup şeklinde teşkil olduğundan, bir grubun sahip olması gereken her türlü özellik ile davranış kalıplarına sahiptirler. Bu nedenle, bu alanda istihdam edilen görevlilerin grup kavramı ile grup dinamiğini bilmeleri, aynı zamanda kendilerini tanımları anlamına da gelmektedir.

Günlük yaşamda her ne kadar kalabalık ve grup kavramları birbirlerinin yerine kullanılsa da, aralarında önemli farklar vardır. Kalabalık ile grup arasındaki farkların bilinmesi, toplulukların sevk ve idaresinde oldukça önemlidir. Bu itibarla, kolluk görevlilerinin bir toplumsal olayda alanda bulunan topluluğun kalabalık mı, yoksa grup mu? olduğunu bilmeleri ve ona göre hareket etmeleri gerekmektedir.

2.2.1. Grup Kavramı

Bir grubun varlığından bahsedebilmek için her şeyden önce, bireylerin bir takım ortak amaçları gerçekleştirmek için bir araya gelmeleri, bu amaçları gerçekleştirmeye matuf kendi aralarında grup norm ve değerlerini oluşturmaları ve de grup üyelerinin grup olma his ve bilinci içerisinde birbirleriyle sürekli bir iletişim ve etkileşim halinde olmaları gerekmektedir. Bu anlamda, fiziksel olarak bir araya gelmek, bir grubun varlığı için yeterli olmamaktadır.

Literatürde grup kavramına ilişkin çok sayıda tanım bulunmakla birlikte, bu tanımlardan bazıları şu şekildedir:

Kızılcılık ve Erjem'in (1996: 15) yaptığı tanıma göre:

“Grup, bir veya daha fazla ortak özelliği olan, bazı ortak gereksinimlerini veya beklentilerini karşılamak veya tamamlamak için bir araya gelen, bir varlık veya ünite olduklarının farkında olan, bazı kurallarla birbirlerine karşılıklı olarak bağımlı bulunan ve bu kurallar çerçevesinde birbirleriyle dolaylı veya dolaysız etkileşimde bulunan bir ünedir.”

Alderfer'in (1983) gruplara ilişkin yaptığı tanıma göre ise:

“İnsan grubu, önemli ölçüde birbirleriyle bağımlı ilişkileri bulunan, üyelerle üye olmayanları güvenilir bir şekilde ayırt ederek kendilerini grup olarak algılayan, grup kimlikleri üye olmayanlarca da kabul edilmiş olan, diğer gruplarla karşılıklı bağımlılık ilişkisi içinde bulunan, gruptaki rolleri kendilerinin, diğer grup üyelerinin ve üye

olmayanların beklentilerinin fonksiyonu olan bireyler topluluğudur” (akt. Yüksel, 2006: 246).

Tanımlardan anlaşıldığı üzere grup, ortak amaçları gerçekleştirmek için adına bir araya gelen, belirli rolleri paylaşan, bu rolleri yerine getirmek için bir takım ortak normları ve davranış kalıplarını oluşturan, birbirleri ile sürekli iletişim ve etkileşim halinde bulunan, kendilerini grup olarak kabul eden, algılayan ya da hisseden, en az iki kişiden oluşan sosyal yapılardır (Bülbül, 1997: 35; Dönmezer, 1999: 164-166; Kıvrak ve Böke, 2003: 171; Özkalp, 2005: 289, 290; Silah, 2005: 141, 142; İçli, 2005: 66, 67; Demir, 2006: 65-68; Erkal, 2006: 18; Yüksel, 2006: 246; Göksu, 2007: 123; Hogg ve Vaughan, 2007: 304).

Tanımlarda öne çıkan ve özellikle grupların/toplumun sosyal yapısının üç önemli unsurunu oluşturan sosyal normlara, sosyal rollere ve sosyal statüye (sosyal konum) ilişkin olarak şunları söyleyebiliriz:

a) Sosyal normlar: Bir grup/toplum üyesinin nasıl hareket etmesi, hangi tutum ve davranışlarda bulunması gerektiği hususunda; grup/toplum üyelerine yol gösteren, referans çerçevesi sağlayan, onları zorlayan, hareketlerine sınırlamalar getiren, kısmen özgürlüklerinden alı koyan, kanunlarla çerçevesi önceden çizilmiş ve yaptırımı önceden belirlenmiş şekilde açık nitelikte olan veya doğa, içgüdüsel ve doğuştan olmak üzere örtük nitelikte olan ve üzerinde anlaşılan ya da anlaşıldığı farz edilen betimleyici nitelikteki ortak inançlardır (Dönmezer, 1999: 229; Güven, 1999: 164, 165; Erkal, 2006: 17; Taylor vd., 2007: 316; Hogg ve Vaughan, 2007: 329, 342).

b) Sosyal Roller: Sosyal normlar gibi üyelerinin davranışlarını belirleyerek tarif ederler ve kurallar koyarlar. Bu anlamda roller, grubun/toplumun üyeden statüsüne uygun olarak bekledikleri ve kişilere yükledikleri emredici nitelikteki davranış kalıplarıdır ve gruplardaki/toplumdaki iş bölümlerini tanımlarlar (İçli, 2005: 98; Demir, 2006: 92; Erkal, 2006: 15; Taylor vd., 2007: 316; Hogg ve Vaughan, 2007: 333).

c) Sosyal Statü: Statü, “bir kimsenin, bir kurum veya bir toplum içindeki durumunu”, sosyal statü ise “bir sosyal pozisyonun diğer sosyal pozisyona göre işgal ettiği durumu” ifade etmektedir (TDK, 2005: 1796, 1809).

Uğuzman’ın (2001: 630) yaptığı tanıma göre sosyal statü, “bireyin toplum, topluluk ya da grup içinde işgal ettiği yer, mevki ya da pozisyona” denilmektedir.

İçli'ye (2005: 94) göre ise sosyal statü, “kişinin çevresindekilerin toplum içinde ona nesnel olarak uygun gördükleri mevki, konumdur.”

Bir gruba ve üyesine ait olan rol ve statüler, birbirlerini tamamlayan ve tanımlayan kavramlardır. Başka bir ifadeyle bir gruba mensup bireyler, grup içerisinde sahip oldukları statülere ilişkin rolleri icra ederler veya icra ettikleri rollere uygun statülere sahiptirler.

Ayrıca, bir grup içerisinde bütün roller nitelik açısından bir birleri ile aynı değere sahip olmadığı gibi, statülere ilişkin hiyerarşik konumlarda aynı değere sahip değillerdir. Üyelerin sahip oldukları rollerden bazıları daha fazla önemli, değerli ve saygın iken, diğer bir kısım roller ise, bu hususiyetlere sahip değillerdir.

Sosyal hayatta bireylerin bir araya gelerek oluşturdukları çeşitli grup türleri bulunmaktadır. Bu grup türlerini sınıflandırmada yaygın olarak kullanılan özellikler; grupların üye sayıları nedeniyle büyüklüğü, üyeler arasındaki fiziksel etkileşim sayısı, üyeler arasındaki yakınlık derecesi, davranış düzeyi, üyeler arasındaki ilişkileri düzenleyen kuralların biçimsellik derecesi ve üyelerin bir birlerine “birey olarak” veya “belli rollerin sahipleri” olarak davranma eğilimleri gibi özelliklerdir (Bülbül, 1997: 89).

Bu bağlamda grup türlerini; formel ve informal gruplar (resmi, gayri resmi veya biçimsel, biçimsel olmayan gruplar), birincil ve ikincil gruplar, iş ve iş dışı gruplar ile üyelik ve referans grupları olmak üzere dört farklı kategoride değerlendirebilir (Kıvrak ve Böke, 2003: 171; Yüksel, 2006: 248).

İnsanlar, doğumla birlikte ilk başta birincil gruplar arasında saydığımız aile içerisinde yaşamaya başlarlar ve zaman içerisinde farklı gruplara katılarak hayatlarını devam ettirirler. Bu bağlamda, yeryüzünde sayısız insan grubun olduğu, bu grupların farklı özelliklere sahip olduğu ve bu nedenle grupların her birisinin kendisine özgü bir dinamiğe ve yine her grubun kendisine özgü bir kuvvetler örüntüsü sahip olduğu söylenebilir (Bülbül, 1997: 70).

Ayrıca, bir grup üyesi olarak bireyler, grupla ve dolayısıyla grup üyeleriyle sürekli iletişim ve etkileşim halinde olduklarından, birbirlerini etkilerler. Grubun bireyi etkilemesi söz konusu olduğu gibi, grubunda da bireyden etkilenmesi söz konusudur.

Grup dinamiği denince genellikle grupların oluşumu, işleyişi, grup normlarının tesisi, grupların bireyler üzerindeki etkisi ve bir grup içerisinde meydana

gelen sebep sonuç ilişkileri akla gelmektedir (Kağıtçıbaşı, 2006: 261, 262; Göksu, 2007: 123).

Bülbül'ün (1997: 75) tanımıyla grup dinamiği, “grupların özelliklerini (tabiatını), grupların oluşmasını ve gelişmesini, gruplarla insanlar, gruplarla gruplar, daha geniş örgütler ve toplumsal kurumlar arasındaki karşılıklı ilişkileri belirleyen kanunlar hakkındaki bilgi edinmeyi amaçlayan bir araştırma alanını ifade etmektedir.”

Toplumsal olay polisliği açısından konuyu değerlendirecek olursak; başarılı ve etkili bir biçimde toplumsal olayların yönetilebilmesi için, bu alanda istihdam edilen kolluk görevlilerinin her gün alanda karşılaştıkları grupların oluşumunu, özelliklerini, grubun birey üzerindeki etkisini, bireyin gruba, grubun bireyle ve gruplar arasındaki ilişkileri ve bu bağlamda grup dinamiğini bilmeleri gerekmektedir. Aksi halde her gün alanda onlarca gruba karşılaşan ve bu grupların sevk ve idaresinde rol alan görevlilerin toplumsal olayların yönetilmesinde istenilen ölçüde başarılı olması mümkün değildir.

2.2.2. Kalabalık Kavramı

Toplumsal olayların yönetilmesinde ve toplumsal olay polisliğinin icrasında önemli bir yere sahip olan kalabalıkların daha iyi anlaşılabilmesi için, literatürdeki bazı tanımlara değinecek olursak, şunları söyleyebiliriz:

Kalabalık kelimesi sözlük anlamı itibarıyla ve en basit şekliyle, “bir araya gelmiş çok sayıda insandan oluşan topluluğa” denilmektedir (TDK, 2005: 1039).

Göksu'nun (2007: 155) yaptığı tanıma göre kalabalık, “ortak bir fikirle hareket eden, aynı heyecanı taşıyan, teşkilatsız ve sürekli olmayan insanlardan kurulu topluluktur.”

Büyükdöğeri'ye (1992: 98) göre kalabalık, “birbirinden habersiz olarak, düzensiz bir şekilde çok sayıda insanın, amaçsız olarak tesadüfen geçici bir süre için bir araya gelmeleriyle meydana çıkan insan yığınlarıdır.”

Cebeci'ye (2005: 86) göre kitle şeklinde de isimlendirilen kalabalıklar, “geçici ve teşkilatsız insan birikimleri olup, muayyen bir maksat veya sebeple veya bir sebep olmadan bir araya gelip kısa süre sonra dağılan insanlardan oluşurlar ve üyeler arasında karşılıklı münasebet yoktur.”

Le Bon (1908) kalabalık ve yığın anlamında da kullandığı kitle kelimesini, “basit ve sıradan anlamıyla, ırkları, meslekleri, cinsiyetleri ve kendilerini bir araya toplayan tesadüf her ne olursa olsun, rasgele bireyler topluluğu” olarak tarif etmiştir. Ayrıca, Le Bon (1908) psikolojik olarak kitle kelimesine farklı anlam yüklemiş ve bu haliyle kitle kelimesini, “bazı muayyen hallerde bir araya gelen ve onu vücuda getiren ayrı ayrı fertlerin malik oldukları karakterlerden çok farklı yeni karaktere sahip olan bir insan topluluğudur” şeklinde tarif etmiştir (akt. Ender, 2005: 15).

Psikolojik kitle içerisinde bulunan bireylerde bilinçli kişilik ortadan kalkar ve onun yerini kolektif bilinç alır. Bu durumda ortaya, “oluşmuş kitle” veya başka bir ifadeyle, “psikolojik kitle” çıkar ve neticede kitle tek bir varlık haline dönüşerek kitlede zihniyetin tekleşmesi meydana gelir (Ender, 2005: 15).

Le Bon’un (1908) “psikolojik kitle” olarak tarif ettiği insan topluluğu, kalabalıktan ziyade grup kavramına daha yakındır. Çünkü Le Bon’un (1908) açıklamalarından anlaşılabileceği üzere; tesadüfen bir araya gelmiş olan insanların oluşturmuş olduğu topluluklar, kendi içinde organize olmuş bir kalabalığın karakterini yansıtmadığı gibi, belirli bir amacı gerçekleştirme kastı olmaksızın bir arada bulunan insanların topluluğu da “psikolojik kitleyi” oluşturmamaktadır.

Le Bon (1908), bu durumu ifade ederken, “bazen yarım düzine adam, bir kitle haline gelebilirken, bir tesadüf eseri olarak bir arada toplanmış olan binlerce kişi bu psikolojik topluluğu oluşturmazlar” demektedir (akt. Ender, 2005: 16).

Bahse konu yapılan tanımlar ışığında kalabalıkların, geçici bir amaç, ilgi veya ihtiyaç için, yine geçici bir süre zarfında bir araya gelen, aralarındaki ilişki en az düzeyde olan, genellikle birbirini tanımayan, bir grup olma niteliğine henüz erişememiş, ancak her an grup olma potansiyelini içinde barındıran ve çok sayıda kişiden oluşan insan toplulukları olduğunu söyleyebiliriz.

Ayrıca, Ozankaya (2005: 72), kalabalıkların niteliklerini kısaca şu şekilde özetlemiştir:

1. İnsanların fiziki olarak bir yerde bulunmaları veya oraya yakın olmaları,
2. Geçici olarak bir araya gelmeleri,
3. İşbölümü veya statü düzeninin yokluğu,
4. Ve nispeten denetsiz ya da kendiliğinden olan, bundan dolayı da kayıtlanmayan bir etkileşimin olması gerekmektedir.

Toplumsal olay polisliğinin etkili bir şekilde ifa edilebilmesi için, kalabalık ile grup arasındaki farkların bilinmesinde oldukça yarar vardır. Bu bakımdan, kalabalık ile grup arasındaki farkları kısaca özetleyecek olursak şunları sileyebiliriz:

- Kalabalık içerisindeki insanlar genellikle birbirlerini tanımamaktadırlar. Çoğu zaman tesadüf olarak bir araya gelmektedirler ve bu birliktelikleri uzun süreli değildir.

- *Gruplarda ise, bireyler birbirlerini genel olarak tanımakta ve sıklıkla bir araya gelmektedirler.*

- Kalabalıklarda kişiler arasındaki ilişkiler yüzeysel, geçici ve minimum düzeydedir. Dolayısıyla, aralarında herhangi bir iş bölümü olmadığı gibi, herhangi bir teşkilat yapısı da bulunmamaktadır.

- *Gruplarda ise, kişiler arasındaki bağlar daha kuvvetli, karşılıklı iletişim ve etkileşim son derece etkilidir. Aralarındaki ilişkiler ise, uzun sürelidir. Ayrıca, üyeler arasında iş bölümü yapılmakta, belirli roller paylaşılmakta ve bu rolleri yerine getirmek için bir takım ortak normlar oluşturulmaktadır.*

- Kalabalıklarda kişileri bir arada tutan veya bir araya gelmelerini sağlayan çeşitli sebepler vardır. Bu sebepler özetle; bir ihtiyaın karşılanması, bir merakın giderilmesi veya ortak bir ilgi alanı çerçevesinde ve geçici birliktelikler şeklinde tezahür edebilir. Ayrıca, kişiler arasındaki bu geçici birliktelik, zamanla ve bireyler arasındaki ilişkilerin artması neticesinde bir grup faaliyetine dönüşebilir.

- *Gruplarda ise, kişiler önceden belirledikleri ortak amaçları gerçekleştirmek adına bir araya gelmekte ve kendilerini grup olarak algılamaktadırlar. Üyeler, bu ortak amaçları gerçekleştirme adına belirli rolleri paylaşmakta ve bu rollerin gereğini yerine getirmektedirler.*

Toplumsal olayların sevk ve idaresi açısından kalabalıkları gruplardan ayıran bir başka önemli hususta; gruplara nazaran kalabalık içerisindeki bireylerde duygusallık ile bireysellik yitiminin (anonimlik) daha fazla olmasıdır. Bu durumda, gruplarla ortak bir zeminde bir araya gelerek anlaşmak ve sorumluluk sahibi insanlara ulaşmak mümkünken, kalabalıklarda bu pek mümkün olmamaktadır. Ayrıca, muhakeme yetenekleri zayıflayan bireylerden oluşan kalabalıklar, akıl ve mantıktan uzak tutum ve davranışları nedeniyle kolayca saldırgan davranışlarda bulunabilmektedirler.

2.2.3. Kitle Psikolojisinin Özellikleri

Kitle (kalabalık, yığın) içinde bulunan bireyler, kalabalığın etkisiyle kendi bireysel psikolojisinden sıyrılarak kitle psikolojisine bürünmektedir. Bu anlamda kitle psikolojisine giren birey, doğal olarak topluluk içerisindeyken yalnız olduğundan daha farklı tutum ve davranışlar sergileyebilmektedir. Bu itibarla, toplumsal olayların yönetilmesinde aktif rol alan kolluk görevlilerinin kitle psikolojisinin özelliklerini bilmeleri gerekmektedir. Kitle psikolojisi bilinmeden yapılacak görevlerde başarılı olunması mümkün olmadığı gibi, yapılan hatalar nedeniyle istenmeyen olayların çıkması da kaçınılmaz olacaktır.

a) Kolay tahrik olma: Kitle psikolojisinin özelliklerinden birisi, kitlenin tesir altında kalarak kolay tahrik olmasıdır (Büyükdöğeri, 1992: 97; Uysal, 2005: 61; EGMGDB, 2007: 138; Göksu, 2007: 160). Kitleler daha çok içgüdüsel duyguların esiri altında kaldıklarından, ilkel nitelikli davranışları sergileme eğilimindedirler. Bunun yanı sıra, kitle içindeki bireylerin davranışlarını kontrol altında tutacak ve onlara yön verecek olan sosyal kontrol mekanizmaları ya etkisizdir, ya da hiç işlememektedir. Ayrıca bireyler, kendilerini kitle içerisindeyken yalnız olduklarından daha güçlü hissettiklerinden, yalnız kaldıklarında yapamayacakları davranışları, kitle halindeyken rahatlıkla sergileyebilmektedirler. Sayılan tüm bu olumsuz unsurlar, kitlelerin kolaylıkla tahrik olmalarına ve dolayısıyla şiddet içerikli (agresif) tutum ve davranışlar sergilemelerine neden olmaktadır.

Bireyler, yalnız olduklarında güçlü bir iradeye, kişilik ve karakter yapısına sahip olsalar da, kitle içerisindeyken bu özelliklerinden taviz verebilmektedirler. Çünkü bireyin şuurlu ve şahsiyeti kitle içerisindeyken silinmekte ve birey, kendisini kitlenin bir parçası olarak gördüğünden ve tekelleşen zihniyetin etkisiyle kolektif davranışa uyum sağlamaktadır. Bu durumda bireyin duygu, düşünce ve davranışlarına kolektif (ortak) ruh şekil vermektedir.

Kitlelerin tahrike açık olması, aynı zamanda provokasyona da zemin hazırlamaktadır. Ülkemizde de sıkça görüldüğü üzere; kitlelerin gerçekleştirdiği şiddet içerikli pek çok olayın temelinde art niyetli kişi ve grupların provokasyona dayalı eylemleri yatmaktadır.

Ayrıca, birbirlerini tanımayan çok sayıda insandan oluşan kitlelerde olduğu gibi, nitelikli ve faziletli duygulara sahip bireylerden oluşan toplulukların da, kitle psikolojisinin etkisiyle tahrik olmaları söz konusudur (İBSMB, 2005: 21) Bu itibarla,

toplumsal olay polisliği icra eden görevlilerin, bu konuda duyarlı olmaları ve provokasyona sebep olan etkenleri ortadan kaldırmaları, kamu düzeni, kamu güvenliği ve toplum huzuru için son derece önemlidir.

Kitlelerin sadece şiddet içerikli ve gayri insani davranışlar gerçekleştireceklerini düşünmek de doğru bir yaklaşım değildir. Çünkü bireylerin kitle halindeyken insanüstü ve erdem yüklü pek çok davranışı sergilediğine tarih şahittir. Bu anlamda, savaş durumunda ülkesi ve milletin selameti için insanın en değerli varlığı olan canını kitle halindeyken rahatlıkla vermesi, bunun en güzel örneğidir.

Bu durumu açıklarken Le Bon (1908), “kitlenin en kanlı vahşilikten en mutlak mertliğe yahut kahramanlığa bir an içinde geçebileceğini ve kitlelerin kolaylıkla cellât, fakat aynı zamanda aynı kolaylıkla yüksek bir dava uğrunda şehit de olabileceğini” ifade etmiştir (akt. Ender, 2005: 26).

b) Telkine açık olma: Kitle psikolojisinin özelliklerinden bir diğeri ise, kitlenin telkine açık olmasıdır (Büyükdöğeri, 1992: 96; Ender, 2005: 28; Uysal, 2005: 54; EGMGDB, 2007: 139; Göksu, 2007: 161). Telkin kelime anlamı itibariyle, “zihinde yer ettirmek, fikir aşlamak”, “bir duyguyu, bir düşünceyi aşlamak” ve psikolojik açıdan, “bilinçdışı bir sürecin aracılığıyla, kişinin ruhsal ve fizyolojik alanıyla ilgili bir düşüncenin gerçekleştirilmesi” anlamlarına gelmektedir (TDK, 2005: 1944).

Kitlelerin kolaylıkla tahrik olmaları, aynı zamanda kitlelerin telkine ne denli açık olduklarını ve kitle içerisinde ileri sürülen fikirlere ne denli kolay inandıklarını da göstermektedir. Bu itibarla, kitle içerisinde ileri sürülen ve zihniyete yerleşen fikirler, kitlelerce kolaylıkla eyleme dönüştürülebilmektedir.

Kitleler, bir nevi hipnotizmacının uyuttuğu insanlara benzetilebilir. Hipnotize olan kişiler, nasıl ki hipnotizmacının telkinlerine doğrudan cevap verirler, aynı şekilde kitlelerde sorgusuz, sualsiz hipnotizmacılarının, yani topluluğu yöneten ve yönlendiren kişilerin telkinlerine cevap verirler.

Ayrıca, kitlelere hitaben yapılan telkinlerin daha çok kişilerin içgüdüsel (ilkel) duygularına veyahut şuuraltına hitap ettiği söylenebilir. Kitleleri yönetenler, kitleye telkinde bulunurken bir yandan sloganvari basit cümlelerle onların duygularına hitap ederken, diğeri yandan da onların hoşuna gidecek sözler sarf ederler. Bu yöntem, kitleleri galeyana getirmenin en kolay yoludur.

Bu anlamda kitleler, çocuklara benzetilebilir. Çünkü çocuklar, telkine oldukça açıktırlar. Ayrıca çocuklar, akıldan ziyade duygularının esiri altında hareket ederler ve genellikle haz alacakları eylemelere yönelirler. Bu nedenle çocukların kandırılması, yetişkinlere göre daha kolaydır.

Kitlelerin kendilerine telkin edilen fikirlere kolayca boyun eğmelerinin çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenlerin en önemlisi, kitle içindeki bireylerin kolektif ruh haleti içinde hareket etmeleridir. Bireyin kitle içerisindeyken bu psikolojisinden sıyrılarak kendine gelmesi ve kendi öz kimliğiyle hareket etmesi, oldukça güçlü kişilik ve karakter yapısına sahip olmasına ve ne amaçla kitle içinde bulunduğunu sorgulayabilmesine bağlıdır. Ancak, genellikle kitlelerde bu tür özelliklere sahip insanlar fazla bulunmamaktadır.

c) Taklit, özentî ve tekrar: Kitlelerin davranışlarının şekillenmesinde telkin veya telkine elverişlilik ne derece önemli ise, aynı şekilde telkin edilen hususların kitleler tarafından taklit edilmesi de o ölçüde önemlidir (Büyükdöğeri, 1992: 96; Uysal, 2005: 52, 58; EGMGDB, 2007: 139; Göksu, 2007: 161). Kelime anlamı itibariyle taklit, “belli bir örneğe benzemeye veya benzetmeye çalışma”, taklit etmek ise, “bir kimseye veya bir şeye benzemeye çalışmak” anlamlarına gelmektedir. Ayrıca, özentî kelimesi, kelime anlamı itibariyle taklit kelimesine benzese de, özentide daha çok imrenme ve imrenilen şeye benzeme ve taklit etme söz konusudur (TDK, 2005: 1556, 1891).

Kitlelerce taklit edilen söz ve davranışlar, kitle içerisindeki bireylerin özendiği, ilgi duyduğu ve doğruluğundan şüphe etmediği söz ve davranışlardır. Bu manada, kolektif ruh etkisindeki bireyler, genel olarak taklit ettikleri duygu, düşünce inanç ve davranışların doğruluğunu sorgulama eğilim ve kabiliyetine sahip değillerdir.

Ayrıca, kitle içerisindeki bireyler, kitleleri sevk ve idare eden, kendilerini yönlendiren kişilere özentî duymalarından ötürü onların söz ve davranışlarını, giyim ve kuşamlarını taklit ederek onlara benzemeye çalışırlar. Bunu dışında yine kitlelerin kendine özgü taklit edilen bir takım özellikleri vardır ki, bu özellikler kitlelere mensup olan bireylerin giyim tarzından, söz ve hareketlerine kadar pek çok davranışlarına yansımaktadır.

Bazı zamanlarda kitleleri dışarıdan izleyen kişilerin, kitlenin kolektif davranışına ve dolayısıyla kitlenin cazibesine kapılarak ona katılmaları ve kitle üyeleri gibi davranmaları da söz konusudur.

Günlük sosyal hayatta bireylerin özenti duydukları her hususu taklit etmeleri mümkün değildir. Çünkü her toplumda bireyleri bu şekilde hareket etmekten alıkoyan sosyal norm ve değerler vardır. Ancak, kitlelerde sosyal kontrol mekanizmaları çoğu zaman işlemediğinden veya etkisiz kaldığından, kitle içerisindeki bireyler daha özgür ve cesaretli davranabilmektedirler. Söz konusu bu durum, kitle içerisindeki bireylerin özenti duydukları tutum ve davranışları daha rahat sergilemelerine imkân sağlamaktadır.

Kitleler tarafından söz ve davranışların taklit edilebilmesi için, kitlelere telkin edilen hususların basit nitelikli ve taklide uygun olması gerekmektedir. Telkine elverişlilik nasıl bir yetenekse, telkin edilen hususların taklit edilmesi de belirli bir yeteneği gerektirmektedir.

Ayrıca kitleler, kitle davranışlarının belirlenmesinde etkili olan söz ve davranışları tekrar etme eğilimindedirler. Diğer özelliklerde olduğu gibi, tekrar hususu da kitle davranışlarının belirlenmesinde son derece önemlidir. Çünkü kitle tarafından tekrar edilen söz (slogan) ve davranışlar tekrarlana tekrarlana bir refleks haline gelir. Ayrıca, belli bir süre sonra tekrarlanan hususlar, kitle açısından üzerinde tartışma götürmez birer gerçek halini alır. En çok tekrar edilen hususlar ise, en önemli olanlarıdır ve bu hususlar tekrar edilerek kitlelere benimsetilmeye çalışılır.

d) Sirayet: Kitle davranışlarına yön veren bir diğer husus ise, sirayettir (Büyükdöğeri, 1992: 97; Uysal, 2005: 59; EGMGDB, 2007: 139; Göksu, 2007: 161). Kelime anlamı itibariyle sirayet, “yayılma” ve “dağılma”, sirayet etmek ise, “yayılmak” ve “dağılmak” anlamlarına gelmektedir (TDK, 2005: 1776). Kitle içerisinde duygu ve düşünceler, inanç ve kanaatler, söz ve davranışlar ve daha pek çok şey, suya atılan taşın su yüzeyinde meydana getirdiği dairesel etki gibi, diğer kitle ve toplum üyeleri arasında yayılmaktadır.

Kitlelerde duygusal yoğunluğun fazla olması nedeniyle, kitle içerisinde en çok duygular sirayet etmektedir. Bu duygular, daha ziyade içgüdüsel ve ilkel duygulardır. Bu durumu Le Bon (1908), “sosyal bulaşma” olarak açıklamaya çalışmıştır (Kağıtçıbaşı, 2006: 279; Taylor vd., 2007: 312; Hogg ve Vaughan, 2007:

459). Le Bon (1908), kitle içerisinde bireylerin duygularının bulaşıcı olduğunu ve telkinle diğer grup üyelerine sirayet ettiğini ileri sürmüştür.

Ayrıca, yukarıda da ifade edildiği gibi, kitleler şiddete oldukça meyillidirler. Bu nedenle, galeyana gelmiş bir kitlenin davranışını kontrol altına almak, bu itibarla çok zordur. Bunun yanı sıra, kitleyle birlikte hareket eden bireyler, genellikle kitlenin hata yapacağını pek düşünmezler. Onlara göre bireyler hata yapabilirler, ancak kitlelerin hata yapması mümkün değildir.

e) Duygusalılık: Kitle psikolojisinin bir başka özelliği ise, duygusallıktır (Büyükdöğeri, 1992: 95; Korkut, 1997: 3; Uysal, 2005: 51; EGMGDB, 2007: 138; Göksu, 2007: 161). Duygusalılık dediğimizde akla gelen ilk husus, yaşanan olaylar, hadiseler ve durumlar karşısında insanların hissettikleri duygusal durumdur. Birey, yaratılışı gereği duygusal olduğundan, dolayısıyla bireylerden meydana gelen kitlelerde duygusaldırlar. Kitlelerin aşırı duygusal olmaları, onların daha kolay tesir altında kalmalarına ve çevrede yaşanan olaylardan rahatlıkla etkilenmelerine neden olmaktadır.

Ayrıca, söz konusu bu duygusal yoğunluk, yukarıda da ifade edildiği gibi, kısa sürede kitlenin ve toplumun diğer üyelerine yayılmakta ve bu durum, kitlelerin kontrol altında tutulmaları noktasında kolluk görevlilerine artı bir dezavantaj sağlamaktadır. Bu noktada, kitleler daha ziyade ilkel duyguların esiri altında hareket ettiklerinden ve kitle içerisindeki bireyleri bu davranışlarından alıkoyacak sosyal norm ve değerler etkisini kaybettiğinden, duygusal yoğunluğun zirveye çıktığı bir kitlenin ne şekilde kontrol edileceği kolluk görevlileri açısından büyük bir sorundur. Çünkü bu durumdaki bir kitle, her yönden provokasyona açık bir kitledir.

Kolektif şuur açısından kitleleri oluşturan bireylerin bir arada bulunmaları zorunlu değildir. Bu anlamda, televizyonda yardıma muhtaç birisinin görüntülerini izleyen seyirciler, birbirlerinden habersiz ve aynı fiziki mekânı paylaşmadıkları halde, aynı duyguları paylaşabilir ve aynı ruh haletiyle ortak bir takım eylemlerde bulunabilirler. Yine televizyon ekranlarında milli maç izleyen seyirciler, benzer duygu ve düşünceleri paylaşmalarından ötürü takımlarının galip gelmesi halinde maç sonunda sanki tek bir yerden emir almışçasına sokaklara dökülmektedirler.

Kitlelerin bu özelliğini bilen propagandacılar, yaptıkları propaganda çalışmalarında kitlelerin akıllarından ziyade duygularına hitap etmeyi yeğlerler. Bu itibarla iyi bir propagandacı, kitlenin akıl ve mantığına değil, onun duygularına

sloganvari basit cümlelerle hitap eden kişidir. Bu manada, kitlenin karşısına geçen ve kendince çok önemli hususları dile getirdiğini düşünen bir konuşmacı, kitlenin bu yönünü ihmal etmesi nedeniyle, toplantı sonunda sukutu hayale uğrayabilir.

f) Bireysellik yitimi (anonimlik): Kitle psikolojisinin bir başka özelliği ise, bireysellik yitimi veya anonimlik (Büyükdöğeri, 1992: 97; Korkut, 1997: 3; Uysal, 2005: 62; EGMGDB, 2007: 139; Göksu, 2007: 162). Bireyler, kitleyle birlikte hareket ederken kimi zaman kendi bireysel kimliklerinden sıyrılarak ve içinde bulundukları grubun büyümesine kapılarak kendi karakter ve kişilik yapılarıyla çelişen, çoğu zaman ilkel nitelikli, etik değerlerden uzak ve yerine göre konusu suç teşkil eden davranışlar sergileyebilmektedirler. Başka bir ifadeyle, kitle içerisinde bireysel kimliklerini kaybeden bireyler, normal şartlar altında kendi öz kimlikleri ile yapmayacakları veya yapamayacakları davranışları gerçekleştirme eğilimindedirler. Bu anlamda, kitle içerisinde Aliler ve Ayşeler yoktur. Onların yerini kolektif kimlik, kolektif şuur ve kolektif davranışlar almıştır.

Kitle içerisindeki bireyin durumu, ırmağa kavuşan yağmur damlasına benzetilebilir. Yağmur damlasının ırmağa kavuşmadan önce kendine özgü bireysel bir kimliği vardır. Ancak, ırmakla birleştiği andan itibaren, o bireysel kimliğinden sıyrılarak ırmağın bir parçası haline gelmektedir. Dolayısıyla, ırmağın taşarak çevreye zarar vermesinden dolayı, yağmur damlası kendisini sorumlu tutmaz. Bu durumda tüm sorumluluk, ırmağa karışan yağmur damlasının değil, bizatihi ırmağın kendisindedir.

Kitlelerin bu gizemli gücü ve cazibesi karşısında eriyen şahsiyetler, şuuraltının ve sorumsuzluk duygusunun etkisiyle, yalnız başına kimsenin cesaret edemeyeceği davranışları kitle halinde sergileme güç ve cesaretini kendilerinde görmektedirler. Özellikle saldırganlık duygusu ön planda bulunan protestocu kitleler, önüne konan hedeflere varmak için kendilerine engel olan unsurları kaba kuvvet yoluyla bertaraf etmeye çalışırlar.

Ayrıca, günlük hayatta insanların isteyip de yapamadığı pek çok davranış vardır. Ancak kişiler, fark edilme ve yakalanma endişesiyle bu davranışlardan genelde vazgeçerler. Bu itibarla kitleler, bireylere isteklerini yerine getirmeleri noktasında fırsatlar sunar. Çünkü kitle içerisindeki bireyler, topluluk içerisindeyken tanınmayacaklarına olan inançları nedeniyle, daha rahat hareket ederek sıra dışı davranışlara imza atabilirler. Ancak, kitlelerin eylemlerinin kolluk görevlileri

tarafından teknik cihazlarla kayıt altına alınması ve bu durumun eylemcilere fark ettirilmesi, kitleyi meydana getiren bireylerin kitle psikolojisinden sıyrılarak kendi öz kimliğine dönmesine yardım eder.

Kitle içerisindeki insan sayısının fazla olması, bireylerin kitle içerisindeyken kendilerini daha da güçlü hissetmelerine, kolektif ruh haletinin güçlenmesine, anonimleşmenin daha fazla olmasına ve neticede kitlenin arzuladığı hususları gerçekleştirme adına daha da cesaretli davranmasına neden olmaktadır. Bu itibarla, kolluk görevlilerinin kanunsuz eylemlerde kitlenin büyümesine engel olmaları ve bu bağlamda topluluğa katılmak isteyen küçük gruplara zamanında müdahale etmeleri son derece önemlidir. Bu mümkün olmadığı takdirde, alanda toplanan kitlenin bir bütün halinde değil, parçalara bölünerek dağıtılması gerekmektedir.

2.2.4. Kalabalık Türleri

Toplumsal olayların yönetilmesinde görev alan görevlilerinin karşısına, birbirinden oldukça farklı özelliklere sahip kalabalık türleri çıkmaktadır. Bu kalabalık türleri bilinmeden yapılan görevlerde, istenilen ölçüde başarı sağlanması mümkün değildir. Dolayısıyla, toplumsal olay polisliği icra eden görevlilerin, kalabalık türlerini bilmelerinde son derece yarar vardır.

Kalabalık türleriyle ilgili literatür incelendiğinde, bu konuda farklı sınıflandırmaların yapıldığı görülmektedir. Yapılan sınıflandırmalardan bazıları şu şekildedir:

a) Tesadüfî kalabalık: Tesadüfen bir araya gelen insanların oluşturduğu kalabalık türüdür (Büyükdöğeri, 1992: 100; Ozankaya, 2005: 74; EGMGDB, 2007: 141). Bu kalabalık içerisindeki bireyler, birbirlerini tanımadıklarından aralarında herhangi bir sosyal bağ mevcut olmadığı gibi, birlikte gerçekleştirmek istedikleri ortak amaçları da bulunmamaktadır. Otobüs durağında bekleyen yolcuların oluşturduğu kalabalık, bu kalabalık türüne örnek olarak verilebilir.

b) İlgiye dayanan kalabalık: Aralarında mevcut olan herhangi bir ortak ilgi nedeniyle bir araya gelen kişilerin oluşturduğu kalabalıklardır (Büyükdöğeri, 1992: 100; EGMGDB, 2007: 141). Bir sanatçının vermiş olduğu konser sırasında bir araya gelen kişilerin oluşturduğu kalabalık, bu türden bir kalabalıktır.

c) Saldırgan kalabalık: Her an suç işleme veya şiddet kullanma potansiyeline sahip olan kalabalıklardır (Büyükdöğeri, 1992: 101; Ozankaya, 2005:

75; EGMGDB, 2007: 141). Bu tür kalabalıklarda, duygusal yoğunluk ile heyecan hat safhadadır. Kalabalık içinde bulunan kişileri eylemlerinden vazgeçirecek sosyal norm ve değerler, ya yozlaşmış ya da etkisini tamamen yitirmiştir. Bu nedenle, ahlaki değerlerden yoksun ve oldukça geniş bir eylem çeşitliliğine sahiptirler. Agresif tutum ve davranışlarıyla uzlaşmaz bir tavır sergileyerek başkalarına zarar verme eğilimindedirler.

d) Seyirci kalabalık: Tesadüfen karşılaştıkları bir olayı izleyerek anlamaya çalışan kişilerin oluşturduğu meraklı kalabalıklardır (Büyükdöğeri, 1992: 100; Ozankaya, 2005: 75; EGMGDB, 2007: 141). Bu şekilde seyirci kalabalıklar, tesadüf kalabalıklara benzemektedirler. Bir trafik kazasında olup bitenleri anlamak için bir araya gelen kalabalıklar, bu türden kalabalıklardır. Kalabalık içindeki bireyleri birbirine bağlayan ortak bağlar bulunmadığından, merakları giderildikten sonra kendiliğinden dağılma eğilimindedirler.

e) Bir ihtiyacın karşılanmasına yönelik kalabalık: Bir toplumda belirli spesifik ihtiyaçları karşılamak amacıyla bir araya gelen insanların oluşturduğu kalabalıklardır. Sosyal hayatta bireylerin karşılamak oldukları çok sayıda ihtiyaç türü bulunmaktadır. Maddi yönden yeterli imkânâ sahip olmayan ihtiyaç sahiplerinin sosyal fondan veya yardım kampanyasından yararlanmak istemeyerek bir araya gelmeleri, bu türden kalabalıklara örnek olarak verilebilir. Yine, Ramazan ayında iftar çadırında toplanan veya toplu sünnet ve evlenme törenlerinde bir araya gelen kişilerin oluşturduğu kalabalıklar da, bu kalabalık türüne örnek olarak verilebilir.

Ayrıca kalabalıkları, “**aktif ve pasif kalabalıklar**” şeklinde bir sınıflandırmaya da tabi tutabiliriz. Örneğin saldırgan kalabalıklar, daha çok aktif konumda olmalarından ötürü, “aktif kalabalıkları” oluştururken, seyirci kalabalıklar ise genellikle pasif halde olmalarından ötürü, “pasif kalabalıkları” oluşturmaktadırlar.

Yine kalabalıkları, katılımcı sayısına bakarak, “**kitlesel ve kitlesel olmayan kalabalıklar**” ve yine toplanma öncesinde hazırlık yapıp yapılmadığına bakarak, “**planlı ve planlı olmayan kalabalıklar**” şeklinde de bir sınıflandırmaya tabi tutabiliriz. Bu anlamda, çok sayıda insanın katılımıyla gerçekleşen toplantı ve gösteri yürüyüşleri, hem kitlesel nitelikli, hem de planlı kalabalıklardandır.

Bir başka kalabalık sınıflandırması ise, Cerrah’ın (1998) yaptığı sınıflandırmadır. Bu sınıflandırmaya göre kalabalıklar:

a) Organizasyon açısından: organize olanlar ve olmayanlar,

b) Yasallık açısından: yasal olanlar ve olmayanlar,

c) Şiddet açısından: şiddete yönelik olanlar ve barışçıl olanlar,

d) Toplumla problemi açısından: kışkın olanlar ve olmayanlar şeklinde sınıflandırılmaktadır (akt. Göksu, 2007: 156).

Bazı durumlarda kalabalık türleri arasında geçişler olabilmektedir. Örneğin bir otobüs durağında bekleyen tesadüfî kalabalıklar, durakta bir kaza olması sonucunda izleyici kalabalığa, olay yerine ambulansın geç gelmesi üzerine de saldırgan kalabalığa dönüşebilir.

Ayrıca, kimi kalabalıkların zaman içerisinde gruba dönüştüğü de görülmektedir. Örneğin daha önceden kalabalık şeklinde faaliyet gösteren banka zedeler bir araya gelerek dernek kurmak suretiyle grup faaliyeti gösterebilirler. Yine ilgiye dayalı kalabalıklarda, “kanarya sevenler derneği” örneğinde olduğu gibi, ilgi alanlarıyla alakalı dernek ve benzeri birliktelikler içerisinde grup faaliyeti gösterebilirler.

2.2.5. Kalabalıkların Toplumsal Olay Polisliği Açısından Önemi

Toplumsal olayların yönetilmesi bağlamında kalabalıkların sevk ve idaresi, kolluk görevlileri açısından hem çok kolay hem de çok zordur. Bu durumun oluşmasına kalabalıkların sahip olduğu özellikler etkili olmaktadır. Toplumsal olay polisliği görevi icra eden görevlilerin, kalabalıkların bu özelliklerini dikkate almaları gerekmektedir.

Kalabalıkların sevk ve idaresinin kolay olmasının sebepleri:

- Kalabalıktaki bireyler genel olarak birbirlerini tanımamaktadırlar. Birbirlerini tanımamaları nedeniyle aralarındaki iletişim ve etkileşim zayıftır. Bu durum, kalabalıkların organize hareket etmelerini engellemektedir.

- Önceden bir araya gelerek oluşturdukları planları, hedef ve gayeleri ile takip ettikleri stratejileri yoktur. Bu durum, onların keyfiyetine etki eder ve mücadeleden onları alıkoyar. Bu nedenle, kolluk görevlilerinin yönlendirmesine açıktırlar ve dirençleri kolay kırılır.

- Kalabalık içerisindeki bireylerin uzun süreli ve kararlı bir şekilde birlikte hareket etmeleri pek mümkün değildir. Bu itibarla, aralarındaki birlik ve beraberlikleri ile eylem bütünlükleri zayıftır.

- Bireyler, herhangi bir sebeple kitle psikolojisinin tesirinden kurtuldukları zaman, doğal olarak kişisel menfaatleri doğrultusunda rasyonelce hareket etmekte ve güç karşısında geri adım atmaktadırlar. Ayrıca, şiddet içerikli eylemlerine de son vermektedirler.

Kalabalıkların sevk ve idaresinin zor olmasının sebepleri:

- Kalabalıklarda, bireylerin davranışlarını kontrol altına alacak sosyal norm ve değerler zayıftır. Bu durum, sosyal kontrolün etkisizleşmesine sebep olduğu gibi, bireylerin her türlü ahlaki değerden yoksun eylem ve söylemlerde bulunmalarına da imkân sağlamaktadır.

- Kalabalıkları yönlendirecek liderlerin olmaması, topluluktaki bireylerin amaçsız ve başına buyruk hareket etmelerine neden olmamaktadır. Bu durumda ise, kalabalık içerisinde kısmen liderlik görevi üstlenen çok sayıda “**yönlendirici**” çıkmaktadır. Ayrıca, kalabalıkta liderlerin olmaması, muhatap alınacak kişiler ile sorumlulara da ulaşamaması anlamına gelmektedir.

- Kalabalıkların önceden belirlenmiş amaç, hedef ve stratejilerinin olmaması, aynı zamanda kolluğun kalabalık içerisindeki kişileri tanımamasına ve muhtemel eylem tarz ve hedeflerinin önceden kestirememesine neden olmaktadır.

- Kalabalık içerisinde insanların duygularını yoğun yaşamaları, duygusallığın kalabalığın her yanına yayılması ve bireysellik yitiminin çok fazla olması nedeniyle, şiddet içerikli saldırganlık hareketleri daha kolay olmaktadır.

- Kalabalıkta insan sayısının fazla olması, kendilerini güçlü hissetmelerine neden olduğundan, bu durumda kalabalıklar daha büyük eylemlere imza atabilmektedirler.

- Kalabalıktaki insanların birbirlerini tanımamaları, liderleri ile önceden belirlenmiş hedeflerinin olmaması, kalabalıkların her türlü iç ve dış etkenden daha kolay etkilenmesine ve bu etkenlere karşı yeterli direnci gösterememelerine neden olmaktadır. Bu durumda ise, kalabalıklar provokasyona açık hale geldiklerinden, provokatörler tarafından kolayca yönlendirilmektedirler.

- Kalabalık içerisine art niyetli kişi ve grupların sızması halinde ise, kalabalıkların kanunsuz ve şiddet içerikli eylemleri sergilemeleri daha kolay olmaktadır. Çünkü çok sayıda kişiden oluşan kalabalığın grubu yönlendirmesinden önce, küçük bir grubun koca bir kalabalığı yönlendirmesi daha kolaydır. Bu manada, az sayıda kolluk görevlisinin yığınla insanı sevk ve idare

etmesindeki gizemli güçte burada yatmaktadır. Yani, kolluk görevlileri tam bir grupken, karşılarındakiler ise, genellikle kalabalıklardır.

2.2.6. Kalabalık (Topluluk) İçerisinde Bulunan Kişi Tipleri ve Toplumsal Olay Polisliği Açısından Önemi

Bir topluluk içerisinde topluluğun yapısına, amacına, toplanmanın yerine ve zamanına göre değişiklik arz eden çok sayıda kişi tipi mevcuttur. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerin başarılı bir şekilde sevk ve idare edilebilmesi için bu kişi tiplerinin bilinmesi büyük önem arz etmektedir. Örneğin bir trafik kazası nedeniyle bir araya gelen insanların oluşturduğu topluluk içerisindeki kişi tipleri ile bir siyasi niteliğe haiz toplantıda bir araya gelen gösterici tipleri arasında bariz bir takım farklar bulunmaktadır. Bu manada, siyasi niteliğe haiz toplantılarda topluluk içinde yer alan liderler, yönlendiriciler ve provokatörler gibi kişi tiplerine, trafik kazası neticesinde bir araya gelen topluluklarda rastlanılmamaktadır.

Toplumsal olaylarda sıkça karşımıza çıkan kişi tipleri ise kısaca; liderler, yönlendiriciler (ilkel liderler), profesyonel kışkırtıcılar (provokatörler), sıradan ve uzman katılımcılar, seyirciler, dışarıdan destekleyenler, atılğanlar, ihtiyatlılar, tesir altında kalanlar ve karşıt görüşlü eylemcilerdir.

a) Liderler: Toplumsal olaylarda karşımıza çıkan kişi tiplerinin başında liderler gelmektedir (Göksu, 2007: 158; İBSMB, 2005: 27). Liderler, kalabalıklardan ziyade grupların sevk ve idaresinde daha etkilidirler ve bu noktada oldukça önemli işlevlere sahiptirler. Söz gelimi liderler, grup içerisindeki rolleriyle, sahip oldukları statüleriyle, grup üzerinde kurdukları otoriteleriyle, tutum, davranış ve söylemleriyle bir yandan grup üyelerine örnek olurken, diğer yandan da onların davranışlarına yön verirler. Dolayısıyla, liderlerin toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde ortaya koyacakları söylem ve davranışları son derece önemlidir. Bu bağlamda bir lider, saldırgan söylem ve davranışları nedeniyle topluluğu tahrik ederken, bir başka lider ise, tahrik olmuş bir topluluğu farklı söylem ve davranışlarıyla sakinleştirebilir.

b) Provokatörler (Profesyonel Kışkırtıcılar): Kalabalık eylemlerinde etkili olan ve bizzat kalabalık içerisinde yer alarak kişilerin sevk ve idaresinde önemli rollere sahip olan kişi tipleri arasında, “provokatörler” (profesyonel kışkırtıcılar) yer almaktadır (Büyükdöğeri, 1992: 105; Balcıoğlu, 2005: 110; İBSMB, 2005: 28; Kızılırmak vd., 2005: 292; EGMGDB, 2007: 144; Göksu, 2007: 158).

Provokatörlerin temel görevleri, bizzat kendi amaç ve çıkarları doğrultusunda veya bağlı bulunduğu grubun hedefleri doğrultusunda içine sızdığı topluluğu çeşitli yöntemlerle tahrik ederek kışkırtmak ve neticede topluluğu kanunsuz ve konusu suç teşkil eden eylemlere teşvik ederek kendi istedikleri yöne kanalize etmektir. Bu anlamda provokatörler, genellikle yaptıkları işi profesyonelce ve ideoloji temelinde bir meslekmiş gibi ifa eden kimselerdir. Bu itibarla provokasyon, profesyonel kışkırtıcılar tarafından taksirle değil, bilinçli ve kasıtlı olarak işlenen bir eylem şeklidir.

Toplumsal olayların yönetilmesinde topluluk içerisine sızmış olan provokatörlerin güvenlik görevlilerince tespit edilerek eylemlerinin önüne geçilmesi son derece önemlidir. Bu kişileri alanda tespit etme görevini ise, uygulamada genel olarak Güvenlik (Güvenlik Şube ve Büro Görevlileri) ve İstihbarat Birimi çalışanları yerine getirmektedir. Toplumsal olayların fiziken güvenliğini sağlayan Çevik Kuvvetin ise, bu türden bir sorumluluğu ve bu işi çözecek imkânı bulunmamaktadır.

Kışkırtma eylemi bazı zamanlarda bireysel olarak değil de, çok sayıda kişinin organize ve toplu biçimde hareket etmesiyle de gerçekleşebilir. Bu anlamda bu tür provokasyona, “**grup provokasyonu**”, provokatörlere de, “**grup provokatörleri**” adı verilebilir.

Grupça yapılan provokasyonlar, bireysel olarak yapılan provokasyonlardan daha etkilidir. Bu manada, az sayıda provokatörlerden oluşan topluluk alana girmesi halinde koca bir kitleyi provoke ederek arkasından sürükleyebilir. Bu noktada, kolluk görevlilerinin alacakları tedbirler sayesinde grup provokatörlerinin alana girişlerinin engellenmesi, provokasyonun önlenmesi adına oldukça önemlidir.

Toplumsal olaylarda karşımıza çıkan bir başka provokasyon türü ise, “**taksirli provokasyon**”dur. Yukarıda izah edildiği gibi profesyonel kışkırtıcılar kasıtlı hareket ettiklerinden, bunların gerçekleştirdiği provokasyon türü, “**kasıtlı provokasyon**”dur. Ancak bazı durumlarda provokasyon kasıtlı olarak değil de, taksirle veyahut hatalı olarak işlenmektedir.

Bu manada Çevik Kuvvet Polisinin fevri hareketi nedeniyle olaylara sebebiyet vermesi, kasıtlı yapılan bir hareket olmadığından, taksirli provokasyona zemin hazırlamaktadır. Bu duruma genellikle görevlilerinin yeterince eğitilmemeleri, zor şartlarda ve stres altında görev yapmaları, kitle psikolojisinden etkilenerек

kalabalık özellikleri göstermeleri gibi etkenler sebebiyet vermektedir (EGMADB, 2003: 48, 63, 64).

Ayrıca, eylem ve söylemlerinde genel olarak kasıtlı hareket etmedikleri düşünülen ve kalabalık içerisindeki kişi tipleri arasında yer alan yönlendiricilerin, davranışlarıyla gerçekleşen provokasyonlarda nitelik itibariyle taksirli provokasyon sınıfına sokulabilir.

Provokatörlerden bahsetmişken, birde, “ajan provokatörlere” değinmekte fayda vardır. Kelime anlamı itibariyle ajan provokatör, “asıl suçluyu ve elebaşlarını ortaya çıkarmak ve çıkar sağlamak amacıyla birilerini suç işlemeye yönlendirdikten sonra onları ele veren, tahrikten sonra ihbar edip ele veren müşevvik, suça tahrik eden kimse” şeklinde tarif edilmektedir (Karataş ve Sevindik, 2003: 22).

Göksu’nun (2007: 158) tanımlarıyla ajan provokatör, “genellikle karşı görüşlü bir topluluğun veya göstericilerin arasına karışarak onları taşkınlığa veya suç sayılan eylemlere iten, böylece kendi tarafının veya örgütünün misilleme yapmasını haklı gösterecek uygun bir ortam hazırlayan kişilerdir.”

c) Yönlendiriciler: Kalabalıklar, ifade edildiği üzere içerisinde grup olma potansiyeli taşıyan lidersiz insan topluluklarıdır. Kalabalıktaki bireylerin çoğu zaman birbirlerini tanımamaları, aralarındaki iletişimin oldukça zayıf olması, toplanma şekli, niteliği ve amacının ise basit bir takım gerekçeler ekseninde nitelikçe zayıf, kısa süreli ve geçici olması ve özellikle hakiki manada liderin olmaması gibi hususlar kalabalıkları gruplardan ayıran en önemli hususiyetlerdir. Ancak, olaylarda bazı kişilerin kalabalık içerisinde sıyrılarak liderlik özelliği gösterdiği ve topluluğu yönettiği de bilinmektedir. Dolayısıyla, kalabalıklarda klasik anlamda liderlere rastlanılmasa da, kısmen liderlik özellikleri gösteren ve “**yönlendirici**” olarak isimlendirebileceğimiz kişilere rastlanması mümkündür.

Ergil (1994) bu tip lideri tarif ederken, “ilkel önder” deyimini kullanmakta ve ilkel önderin önerisine cevap veren ilk kümeyi, “çekirdek küme”, topluluğun geri kalan çoğunlukta kısmını ise, “seyirciler” olarak ifade etmektedir (akt. Göksu, 2007: 155).

d) Katılımcılar: Liderler, yönlendiriciler ve provokatörlerin haricinde kalan ve mensubu oldukları grupların amaçları doğrultusunda toplantıya katılan ve esas çoğunluğu oluşturan kişilerdir. Katılımcıları, “sıradan katılımcılar” ve profesyonel

katılımcılar” olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Ayrıca katılımcılar, “toplulukları içeriden destekleyenler” şeklinde de tarif edilmektedir.

- **Sıradan katılımcılar:** Topluluk içerisinde herhangi bir statüye sahip olmayan ve katılımcılar arasında çoğunluğu oluşturan kişilerdir. Bunların esas amacı; içinde bulundukları topluluğun veya mensubu oldukları grubun amaçlarını gerçekleştirmektir. Bu bağlamda, toplanma için yapılan çağrıya kulak verirler, gönüllü ve aktif olarak toplantıya katılırlar.

Sıradan katılımcılar, topluluk içerisinde etken değil, edilgen bir rol üstlendiklerinden yönlendirmeye açıktırlar. Dolayısıyla, topluluk içerisinde etkin olarak rol üstlenen liderler, yönlendiriciler ve provokatörlerin hedefindeki esas topluluk üyelerini oluştururlar.

Toplantıların sevk ve idaresi ile güvenliğinden sorumlu olan güvenlik görevlilerinin bu hususa dikkat etmeleri, sıradan katılımcıları topluluğun diğer üyeleriyle karıştırmamaları, onları art niyetli kişilerden uzaklaştırarak kendi taraflarına çekmeleri ve topluluk üyelerini toplumsal psikolojiden arındıracak tedbirleri hayata geçirmeleri gerekmektedir.

- **Profesyonel katılımcılar:** Topluluk içerisinde liderlik, yönlendirme ve provokatörlük haricindeki yardımcı rolleri üstlenen, bu noktada belirli statülere sahibi olan, içinde bulunduğu topluluğun veya mensubu olduğu grubun amaçlarını ve ortak yararlarını bilen, bunları gerçekleştirmek için sürekli ve bilinçli bir şekilde toplantılara iştirak eden ve bu nedenle toplum (kitle) psikolojisinden çok fazla etkilenmeyen kişilerdir. Bu itibarla, profesyonel katılımcılara, “profesyonel göstericiler” denilmesi de mümkündür.

e) Seyirciler: Toplulukla birlikte eyleme katılmayan kişilerdir. Yalnızca alanda olup biteni anlamaya çalışırlar ve tepkisiz bir şekilde olayları seyretmekle yetinirler (Büyükdöğeri, 1992: 106; Balcıoğlu, 2005: 122; İBSMB, 2005: 31; Kızılırmak vd., 2005: 293; EGMGDB, 2007: 144; Göksu, 2007: 160).

Bilindiği üzere toplumsal olaylar, bir kamuoyu oluşturma ve propaganda faaliyeti dışında, aynı zamanda bir toplumsal gösteri faaliyetidir. Bu itibarla, toplumsal olaylarda yaşanan hadiseler, atılan sloganlar ve söylenen marşlar çevredekilerin de dikkatini çekecek türdendir. Dolayısıyla, toplumsal olayların meydana geldiği yerlerde toplulukların etrafını saran ve yaşanan hadiseleri meraklı gözlerle izleyen çok sayıda insan bulunmaktadır.

f) Dışarıdan destekleyenler: Bu kişiler, topluluk arasına karışarak doğrudan eylemlere katılmak yerine, topluluğu dışarıdan desteklemekle yetinmektedirler (Büyükdöğeri, 1992: 106; Balcıoğlu, 2005: 121; Kızılırmak vd., 2005: 293; EGMGDB, 2007: 144; Göksu, 2007: 160). Dışarıdan destekleyenler, topluluk üyeleriyle eylem birlikteliği yerine, gönül birlikteliği içerisindeyler. Bu kişileri, seyircilerden ayıran taraf ise, seyirciler alanda yaşanan olayları meraklarını gidermek amacıyla ve tepkisiz olarak izlerken, dışarıdan destekleyenler, her ne kadar toplulukla birlikte hareket etmeseler de, en azından onlara destek verdiklerini bir şekilde göstermektedirler.

Ayrıca, toplumsal olayların sevk ve idaresinde başarılı olabilmek ve toplulukların güvenliklerini tam olarak sağlayabilmek için, tıpkı seyircilerde olduğu gibi dışarıdan destekleyenlerinde, topluluktan tecrit edilerek alandan uzaklaştırılmaları, bunun mümkün olmaması halinde ise, en azından topluluğa katılmalarının sağlanması gerekmektedir.

g) Atılğanlar: Kişilik yapıları itibariyle heyecanlı kimselerdir ve çoğu zaman duygularının etkisi altında hareket ederler (Büyükdöğeri, 1992: 105; Balcıoğlu, 2005: 112; Kızılırmak vd., 2005: 292; EGMGDB, 2007: 144; Göksu, 2007: 159).

Atılğanlar, kimsenin cesaret edemeyeceği söz ve davranışları rahatlıkla ifade ederek uygulayabilmektedirler. Bir konu hakkında karar verirken üzerinde fazlaca düşünmediklerinden ani olarak karar verirler. Bu nedenle, aldıkları kararlarda çoğu zaman orta ve doğru yolu tutturamazlar. Yönlendirme ve telkine son derece açık olduklarından, provokatörlerin hedefi haline gelebilirler.

Dolayısıyla, atılğanların topluluk içerisinde takip edilerek yalnız bırakılmamaları, mümkünse topluluktan tecrit edilmeleri, konusu suç teşkil eden veya tahrike yönelik davranışlarının tespiti halinde derhal alandan uzaklaştırılmaları son derece önemlidir. Ayrıca, atılğanlar topluluk içerisinde daha çok sıradan katılımcılar ve seyirciler arasından çıktıkları söylenebilir.

h) Tesir altında kalanlar: Bir toplantıya kendi özgür iradesiyle katılan kişilerin, topluluğun amaç ve eylemlerinden etkilenmeleri son derece doğaldır. Çünkü çok sayıda insanın bir araya gelerek ortak eylemlerde bulunmalarının temel amaçları arasında, gerek topluluk üyelerinin ve gerekse topluluğun eylemlerini dışarıdan izleyenlerin etki altına alınması yer almaktadır. Ayrıca, kitle psikolojisinin etkisiyle topluluğu oluşturan bireyler arasında heyecanın yayıldığı da bilinmektedir.

Dolayısıyla, tesir altında kalan kişi tipinin, daha çok topluluğu dışarıdan izleyen seyirciler arasında bulunan ve topluluk davranışlarından kolayca etkilenenler ile topluluk içerisinde bulunmakla birlikte provokatörlerin kışkırtıcı söylem ve davranışlarından kolayca etkilenerek bir takım olumsuz davranışlarda bulunanları ifade ettiği söylenebilir (Büyükdöğeri, 1992: 105; Balcıoğlu, 2005: 118; Kızılırmak vd., 2005: 292; İBSMB, 2005: 30; EGMGDB, 2007: 144; Göksu, 2007: 159).

i) İhtiyatlılar: Topluluk içerisinde bulunan bir diğeri kişi tipi ise, ihtiyatlılardır (Büyükdöğeri, 1992: 105; Balcıoğlu, 2005: 120; Kızılırmak vd., 2005: 292; EGMGDB, 2007: 144; Göksu, 2007: 159). İhtiyatlılar, alanda olup bitenlerden ve dolayısıyla topluluk psikolojisinden etkilenmekle birlikte, söylem, tutum ve davranışlarını kontrol altında tutmasını bilen ve aldıkları kararlarda acele etmeyen kişilerdir.

j) Karşıt görüşlü eylemciler: Topluluk içerisinde bir konuya, bir fikre veya davranışa ilişkin olarak aynı görüşleri, benzer çözüm yollarını veya davranış şekillerini benimsemediklerini veya desteklemediklerini açıkça ve çeşitli yöntemlerle ifade eden eylemcilerdir. Özellikle çok sayıda kişi ve farklı grupların bir araya gelerek oluşturdukları geniş katılımlı miting türü toplantılarda, karşıt görüşlü eylemcilerin sıklıkla karşı karşıya geldikleri ve aralarında çatıştıkları bilinmektedir. Bunun yanı sıra, aynı soruna farklı çözüm önerileri getirmeleri nedeniyle aynı gruba mensup eylemciler arasında da çatışmalar yaşandığı görülmektedir.

Dolayısıyla, kolluk görevlilerini toplumsal olayların yönetilmesinde en çok zorlayacak kişi tipleri arasında, karşıt görüşlü eylemciler yer almaktadır (Göksu, 2007: 160). Çünkü bu kişilerin karşı karşıya gelmesi, olayların başlayacağı anlamına gelmektedir. Grupları, grupların görüşlerini ve eylem şekillerini en iyi Güvenlik Şube Müdürlüğü Personeli tahlil ve tespit edeceğinden, bu noktada kendilerine önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Öncelikle bu personelin, tespitlerini alanda bulunan diğeri görevlilerle paylaşması ve alınacak emniyet tedbirlerinde belirleyici rolü üstlenmesi gerekmektedir. Ayrıca, yine alanda bulunan Çevik Kuvvetin, Güvenlik Şube Müdürlüğü Personelinin tespitleri doğrultusunda karşıt görüşlü eylemcileri bir araya getirmemeleri gerekmektedir. Aksi takdirde bir araya gelen göstericilere müdahale etmek, son derece zor olmaktadır.

2.3. LİDERLİK FAKTÖRÜ

İnsanlar sosyal varlıklar olduklarından, daha hayatın ilk yıllarından itibaren diğer insanlarla birlikte çeşitli sosyal gruplar içerisinde yaşarlar. İnsanın yaşamında ilk muhatap olduğu grup, kişinin sahip olduğu ailesidir ve doğal olarak ailenin ebeveyni olan anne ve babalar, ailenin lideridirler. Bu itibarla liderlik olgusu, insan hayatında önemli bir yere sahiptir.

Ayrıca, bireyler ve sosyal gruplardan oluşan tüm toplumun varlığını sürdürebilmesi noktasında da, liderlere önemli görevler düşmektedir. Bu bakımdan liderlerin, bir toplumu ileriye taşıyacak yeterli bilgi, beceri ve donanıma sahip olmaları gerekmektedir. Bu özelliklere sahip olmayan liderlerin yönettiği toplumların mevcudiyetini sürdürmesi mümkün değildir.

Toplumsal olay polisliği açısından liderlik olgusu oldukça önemlidir. Çünkü bu görevi icra eden kolluk görevlileri, sürekli olarak gruplarla ve bu grupların liderleriyle irtibat halindedirler. Bu itibarla, toplumsal olayların istenildiği şekilde sevk ve idare edilebilmesi için liderlerle olan ilişkiler, bir ihtiyaçtan ziyade zorunluluktur.

Ayrıca, bu görevi icra eden başta Çevik Kuvvet birimleri olmak üzere, kolluk görevlileri de çoğunlukla grup ve birlik şeklinde teşkil olup, olaylara bu şekilde müdahale etmektedirler. Bu itibarla, kolluk görevlilerinin sevk ve idaresinde de liderlik olgusu ön plana çıkmaktadır. Bu noktada toplumsal olay polisliğinin, liderlerin aktif rol aldığı bir sevk ve idare polisliği olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, toplumsal olayların sevk ve idaresinde istenilen ölçüde başarılı olunabilmesi için, başta bu alanda istihdam edilen görevliler olmak üzere, tüm kolluk görevlilerinin liderlik kavramını genel hatlarıyla bilmeleri gerekmektedir.

2.3.1. Liderlik Kavramı

Liderlik olgusu, insanlık tarihin ilk yıllarından itibaren merak ve inceleme konusu olmuş, üzerinde çok sayıda araştırma yapılmış, psikoloji, sosyoloji ve siyaset bilimi gibi farklı bilim dallarının ortak inceleme konusu olmuş ve neticede kavrama ilişkin çok sayıda tanım yapılmıştır. Bu bakımdan literatür incelendiğinde ortak bir tanım üzerinde anlaşılamadığı görülmektedir. Bu durumun oluşmasında, liderlik olgusunun geniş bir kavram olmasının yanı sıra, farklı bilimlerin konuya farklı perspektiften

bakmaları da sebep olmuştur. Bu açıdan, bu farklı tanımların, birbirlerinin eksik olan yanlarını tamamladığı söylenebilir.

Lider kelimesi, köken itibariyle Fransızca olup, “leader” kelimesinin dilimize geçmiş halidir. Türk Dil Kurumu (2005: 1308, 1543) sözlüğünde, “önder, şef veya bir partinin veya kuruluşun en üst düzeyde yönetimiyle görevli kimse” olarak tarif edilmektedir. Tanımda geçtiği şekliyle önder kelimesi ise, “gücü, ünü ve toplumsal yeri dolayısıyla, belli zaman ve durumlar içinde, ilişkili bulunduğu küme veya toplumun tutum, davranış ve etkinliklerini değiştirip yönetme yeteneğini gösteren kimse, lider, şef” şeklinde tarif edilmektedir.

Göksu’ya (2007: 139) göre en basit tanımıyla liderlik, “bir amacı veya amaçları gerçekleştirmek için başkalarını etkileyebilme, sevk ve ikna edebilmedir.” Bu bağlamda lider ise, “bir amacı veya amaçları gerçekleştirebilmek için başkalarını etkileyebilen, sevk ve ikna edebilendir.”

Chemers’e (2001) göre liderlik, “bireyin ortak hedefe ulaşmak için diğer insanların desteğini aldığı ve onları harekete geçirdiği sosyal etki sürecidir” (akt. Hogg ve Vaughan, 2007: 355).

Ersoy ve Kavuncubaşı’nın (1997: 227) yaptığı bir den fazla liderlik tanımına göre:

- Liderlik, personelin örgütün rutin direktiflerine uyma derecelerindeki etkisel bir fazlalıktır.
- Liderlik, grup, örgüt ya da toplum olarak belirli ortak amaçlara ulaşmayı hedeflemiş çift yönlü etkileme sürecidir.
- Liderlik, hedef belirleme ve başarma yönünde grubun faaliyetlerinin etkilenmesi sürecidir.
- Liderlik, belirli ortamlarda izleyenleri belirli amaçlara doğru birleştiren ve harekete geçiren rol davranışıdır.

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere liderlik olgusunda öne çıkan hususlardan ilkinin, ortak bir takım amaçları gerçekleştirmek için bir grup içerisinde diğer insanları etkileme çabası ve bu amaç doğrultusunda yaşanan süreç oluşturmaktadır. Bu anlamda, liderliğin özünde sosyal etki yatmaktadır. İkinci öne çıkan husus ise, bu etkileme sürecini gerçekleştirmek üzere diğer kişileri ikna ederek sevk ve idare edecek kişisel özelliklere sahip bireyin, yani liderin varlığıdır. Üçüncüsü ve son

husus ise, ortak amaç veya amaçları gerçekleştirme adına sevk ve idare edilecek diğer insanların, yani grubun varlığıdır.

2.3.2. Liderlerin Fonksiyonları ve Özellikleri

Liderler, grupların oluşumunda, yönetiminde ve grup davranışlarının şekillenmesinde önemli işlevlere sahiptirler. Liderler bu işlevlerini, topluluk üzerinde oluşturdukları sosyal etki sayesinde gerçekleştirirler (Taylor vd., 2007: 335, Göksu, 2007: 139). Bu bakımdan liderler, insanları ve dolayısıyla toplulukları çeşitli şekillerde etkileyen kişilerdir.

Liderler, grup üyeleri üzerinde oluşturdukları söz konusu etkiyi çeşitli güç kaynaklarıyla sağlarlar. Bu kaynaklar kısaca; meşru (yasal) güç, ödüller ve cezalar üzerindeki denetim gücü, bireysel nitelikler (beğeni gücü) ve uzmanlık gücüdür (Ersoy ve Kavuncubaşı, 1997: 228; Göksu, 2007: 140).

Liderler, sorumluluk sahibi insanlardır. Söz konusu bu sorumluluk liderlere, aynı zamanda çeşitli yetkileri kullanma ve bir takım ayrıcalıklardan yararlanma imkânı sunar. Yetki olmadan sorumluluk olmayacağına göre, liderler grup tarafından sorumluluklarıyla doğru orantılı olarak yetkiyle donatılmaktadırlar. Liderlerin sahip oldukları bu yetkiler ile kendilerine tanınan ayrıcalıklar, aynı zamanda liderlerin grup içerisindeki sosyal statülerini de belirler. Bu bakımdan liderler, grupların en tepe noktalarını işgal eden kişilerdir.

Hicks'e (1979) göre bir liderin fonksiyonları genel olarak, “yaratıcılık, planlama, örgütlenme, teşvik, haberleşme ve kontroldür” (akt. Göksu, 2007: 147).

Liderleri diğer insanlardan ayıran bir takım üstün özellikler vardır. Her şeyden önce liderler, grupları hedeflerine götürecek yetenek ve donanıma sahip örnek şahsiyetlerdir. Bu üstün özelliklerinden dolayı, eskiden bazı bilim adamları kimi insanların lider olarak doğduklarını ve bu özelliklerini atalarından soya çekim yoluyla aldıklarına inanmışlardır. Bu düşünce tarzı kısmen etkisini sürdürmekle birlikte, artık günümüzde geçerliliğini büyük ölçüde yitirmiştir. Ancak yinede bireylerin doğumla olmasa da, liderlik özelliklerini erken yaşlardan itibaren kazandıklarına inanılmaktadır.

Bu konuda yapılan araştırmalarda liderlerin genel olarak; boy, fiziksel çekicilik, sağlık, zekâ düzeyi, özgüven, sosyallik, konuşkanlık gibi bir takım konularda sıradan insanlara göre daha üstün vasıflara sahip oldukları ve özellikle

konusma yeteneği ve zekâ düzeyinin bu konuda önemli ölçüde belirleyici role sahip olduğu sonucuna varılmıştır (Hogg ve Vaughan, 2007: 347).

Bir insanın, genetik olarak üstün özelliklere sahip olması, biyolojik, fizyolojik ve psikolojik yönden sağlıklı olması, onun liderlik için yeterli özelliklere sahip olduğu veya ileride lider olacağı anlamına gelmemektedir. Çünkü bir kimsenin lider olabilmesi için sayılan hususlar haricinde de bir takım artı özelliklere sahip olması ve bu bağlamda kişisel gelişimini, hayatının ilk yıllarından itibaren sürekli olarak ve her yönde sağlıklı bir şekilde geliştirmesi gerekmektedir.

Bireydeki liderlik özellikleri, tüm durumlar için yeterli değildir (Hogg ve Vaughan, 2007: 348). Örneğin barış zamanı oldukça başarılı olan bir lider, savaş zamanında aynı başarıyı gösteremeyebilir. Bu itibarla, o liderin bireysel özellikleri, savaş durumunu idare edecek niteliklere haiz değildir.

Günümüzde bir grup çalışmasında veya iş yaşamında başarılı olmanın yolu, bireysel yeteneğin zorunlu olduğu sınırlı sayıdaki ve belirli bir meslek veya uğraşı alanı dışında, büyük ölçüde ekip çalışmasından geçmektedir. Bu bağlamda günümüz liderleri, olabildiğince açık ve şeffaf yönetim tarzlarıyla empatik iletişimi hayata geçiren, kişisel donanımın yanında insanlar arasındaki ilişkilere büyük önem veren, üyelerin kişisel sorunlarıyla ilgilenerek onlarla duygusal bağlar kuran, grup içerisinde her bir ferdi ayrı bir değer kabul ederek onları kişisel özelliklerine uygun işlerde istihdam eden, eğitimlerine katkıda bulunan, bu sayede üyelerin moral ve motivasyonlarını artırarak kendilerini değerli hissetmelerini ve kişisel doyuma ulaşmalarını sağlayan vizyon sahibi kişilerdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLANTI ve GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ

Çevik Kuvvet ve Güvenlik Şube Müdürlüklerinin görev alanına giren konuların başında, polisiye anlamdaki toplumsal olayların somut bir örneği olan “toplantı ve gösteri yürüyüşleri” gelmektedir. Söz konusu bu toplantı ve gösteri yürüyüşlerini, yasal mevzuat açısından “Kanuni ve Kanunsuz Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri” şeklinde iki ana başlık altında toplamak mümkündür. Toplumsal olay polisliği sonuç itibarıyla yasal mevzuat ekseninde ifa edilen bir görev olduğu için, ana hatlarıyla dahi olsun bu konuda düzenlenen yasal mevzuatın bilinmesinde yarar vardır.

3.1. KANUNİ TOPLANTI ve GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ

Kanuni toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden maksat; gerek ulusal ve gerekse uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınan toplanma hak ve özgürlüğünün, yine ulusal yasalar ve uluslararası sözleşmelerin koyduğu kıstaslar ölçüsünde kullanılmasıdır.

Toplanma hürriyeti, demokratik devletin temelini oluşturan ve demokratik toplumların ilerlemesi ve kişilerin kişisel gelişimini sağlıklı olarak tamamlayabilmesi için temel şart olan ifade hürriyetinin toplu ifade biçimidir (Tezcan vd., 2006: 189; Erdoğan, 2007a: 19, Erdoğan, 2007b: 173; Okumuş, 2007: 58). İfadeyi açıklama özgürlüğü ise, toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün amaçlarından birisidir (Tezcan vd., 2006: 239). Bu anlamda en geniş anlamıyla ifade hürriyeti, “bir düşünce, inanç, kanaat, tutum veya duygunun barışçıl yoldan açığa vurulmasının serbest olmasını” ifade eder (Erdoğan, 2007a: 19; Erdoğan, 2007b: 170).

Diğer bir tanımla ifade hürriyeti, “insanların serbestçe bilgiye ulaşabilmesi, edindiği fikir ve kanaatlerinden dolayı kınanmaması, kaygı duymaması ve bunları tek başına ya da başkalarıyla birlikte çeşitli yollarla serbestçe dışa vurabilme imkânıdır” (Tezcan vd., 2006: 190).

Tanör’ün (1969 :15) yaptığı tanıma göre ise ifade hürriyeti, “insanların serbestçe fikir edinebilme, edindiği fikir ve kanaatlerden ötürü kınanmama ve bunları bütün meşru yollardan yararlanarak dışa vurabilme serbestliğidir.”

Uygulamada çok sayıda ifade biçimi mevcut olup, bunlar sözlü, yazılı, sanatsal gösterim, kişisel görünüm, görüntü tercihi şeklinde olabileceği gibi,

örgütlenme, toplantı ve göster yürüyüşü biçiminde de olabilir (Kaboğlu, 2002: 334, 335; Beydoğan, 2003: 17, 26; Tezcan vd., 2006: 189, 190; Erdoğan, 2007a: 19; Erdoğan, 2007b: 171; Okumuş, 2007: 57).

Toplanma hak ve özgürlüğünün etkin bir şekilde kullanılabilmesi, aynı zamanda din ve vicdan hürriyeti, düşünce ve kanaat hürriyeti, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti ile örgütlenme hürriyeti gibi diğer bir takım hak ve özgürlüklerin varlığına bağlıdır. Bu özgürlükler vatandaşlara bir bütün halinde ve eşit olarak tanınmadığı takdirde, toplanma özgürlüğünden bahsetmek mümkün değildir. Çünkü toplanma özgürlüğünü bir ağacın meyvesi olarak düşünecek olursak, bu ağacın dal ve gövdesini söz konusu diğer özgürlükler oluşturmaktadır.

Devletin, toplanma hak ve özgürlüğüne müdahale etmeme yönünde “negatif” bir yükümlülüğe sahip olmasının yanında, devletin bu hak ve özgürlüğün gereği gibi uygulanması noktasında da “pozitif” yükümlülüğü bulunmaktadır (Tezcan vd., 2006: 239; Erdoğan, 2007a: 20; Okumuş, 2007: 57). Avrupa Mahkemesi kararlarına göre de durum böyledir (Gölcüklü ve Gözübüyük, 2002: 368; Erdoğan, 2007b: 189). Bu itibarla, devlet bir yandan bu hakkın kullanılmasının önünü açarken, diğer yandan da bu hakkın nasıl kullanılacağı gerektiği yönünde bir takım düzenlemeler yapması gerekmektedir. Bu husus toplu yaşam biçimlerinde, bir ihtiyaçtan ziyade zorunluluktur.

Demokratik bir toplumda kanuni toplantıların sayısının fazla olması, topluma ait bir takım göstergelerle yakından ilişkilidir. Öncelikle toplumun eğitim ve kültür düzeyinin yüksek olması, bu göstergelerin başını çekmektedir. Bu anlamda, bir toplumda başta eğitim ve kültür olmak üzere gelişmişlik düzeyinin her alanda, dengeli, birbiriyle uyumlu ve toplumun genelini kapsayacak şekilde olması; toplumu meydana getiren kişi ve grupların kendi bireysel menfaatlerini düşündükleri kadar toplumun genel menfaatini de düşünmelerine sebep olmaktadır.

Ayrıca, bir kişi veya toplum, elinde kaybettiğinde üzüleceği çok şeyin olduğunun farkındaysa, bu değerleri kaybetmemek için daha dikkatli ve bilinçli davranacaktır. Bunun aksini düşündüğümüzde ise, elinde kaybedecek hiçbir şeyi olmayan bir kişi veya toplumda, her türlü ahlaki değerden ve normlardan uzak tutum ve davranışları rahatlıkla sergileyebilecektir. Böyle bir durumda ise, bireyler ve gruplar diğer hakların kullanılmasında olduğu gibi, toplanma hakkının kullanılmasında da kendi şahsi çıkarları ile toplumun ortak menfaatleri arasındaki

dengeyi korumayarak, toplumun ve dolayısıyla kendilerinin zararına olan bir takım davranışlarda bulunabileceklerdir.

Bu itibarla, her alanda gelişmiş bir toplumun bilinçli ve sorumlu davranacağı düşüncesinden hareketle; bir toplumda gelişmişlik düzeyi ne kadar yüksek olursa, o toplumda kanuni hakların kullanılmasının o ölçüde yüksek olacağını ve bu bağlamda bir toplumda toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün yolunun açılmasının da, aynı oranda başta demokrasi anlayışı olmak üzere, toplumu her yönden geliştireceğini söyleyebiliriz.

Polise anlamda toplumsal olaylar denildiğinde genel olarak; toplantı ve gösteri yürüyüşleri, az katılımlı veya kitlesel olarak gerçekleştirilen basın açıklamaları, grev ve lokavtlar, seçim dönemlerinde yapılan propaganda faaliyetleri ile kültürel ve siyasi içerikli gösteriler akla gelmektedir. Dolayısıyla, kanuni ve kanunsuz toplumsal olayları bu faaliyetler ekseninde değerlendirmekte fayda vardır.

İnsanoğlunun doğuştan itibaren sahip olduğuna inanılan birtakım temel hakları vardır. Bu haklar, insanın özünde var olan ve insanının onurlu bir şekilde yaşayabilmesi için gerekli olan haklardır. Dolayısıyla, bu hak ve hürriyetlerin ulusal ve uluslararası yasalarla güvence altına alınması gerekmektedir.

Temel hak ve hürriyetler uzun süreden beri başta Anayasalar olmak üzere, ulusal yasalarca güvence altına alınmıştır. Temel hak ve hürriyetlerin uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmasına yönelik çalışmalara ise, daha ziyade yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra ağırlık verilmiştir (Tezcan vd., 2006: 21). Bu durumun oluşmasında, ikinci dünya savaşında yaşanan olaylar ve savaş sonrası gelişmelerin büyük etkisi olmuştur.

Bu itibarla, günümüz modern dünyasında başta demokratik sistemlerle yönetilen devletler olmak üzere pek çok devlet, içerisinde toplanma hakkının da bulunduğu çeşitli insan hakları sözleşmelerini kabul etmiş ve bu sözleşme hükümlerini kendi iç hukukunun bir parçası haline getirmişlerdir.

Bu alanda yapılan çalışmaların başında Birleşmiş Milletler genel kurulunun 10 Aralık 1948 tarihli kararıyla kabul ve ilan edilen, “İnsan Hakları Evrensel Bildirisi (İHEB)” gelmektedir. Bildiri, uluslararası hukuk açısından bir antlaşma olmadığından katılımcı devletler üzerinde bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır (Tezcan vd., 2006: 34; Okumuş, 2007: 75). Kapani (1993), taraf devletler üzerinde hukuki yükümlüğü bulunmaması nedeniyle Bildiriyi, “platonik bir haklar listesi

olmaktan öteye gidememiştir” (akt. Okumuş, 2007: 75) şeklinde tarif etse de, Bildirinin insan hakları alanında eşine ender rastlanır önemli gelişmelere yol açtığı ve bu alanda temel kaynaklardan biri olduğu muhakkaktır. Bu anlamda, Bildiri kendisinden sonra bu alanda yapılan sözleşmelere kaynaklık ettiği gibi, ulusal yasalar ve mahkeme kararları üzerinde önemli etkileri olmuş ve ayrıca Avrupa İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Sözleşmesi (AİHS) gibi bazı sözleşmelerin önsözünde Bildiri’ye atıfta bulunulmuştur (Kaboğlu, 2002: 51; Tezcan vd., 2006: 35).

Avrupa Konseyi üyesi hükümetler, BM Genel Kurulunca kabul edilen ve imzacı devletler üzerinde siyasi ve etik birtakım etkileri dışında, hukuki yaptırım olmayan İHEB’de belirtilen hak ve özgürlükleri güvence altına almak amacıyla, Avrupa İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Sözleşmesini, diğer adıyla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini (AİHS) 4 Kasım 1950’de imzaya açmışlar ve nihayetinde sözleşme 3 Eylül 1953’de yürürlüğe girmiştir (Kaboğlu, 2002: 213; Beydoğan, 2003: 17; Tezcan vd., 2006: 46; Okumuş, 2007: 76).

Avrupa İnsan hakları Sözleşmesi, İHEB’in aksine sivil ve siyasal haklar konusunda etkili bir koruma sistemi geliştirmiş ve bu anlamda yargısal yetkiye sahip olan Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ni oluşturmuştur. Ayrıca, sözleşmede devletler haricinde bireylerin de yargısal yetkiye sahip olan organlara başvurma hakkı getirilmiştir (Kaboğlu, 2002: 219; Okumuş, 2007: 77).

Türkiye, sözleşmeyi 1. No.lu Protokol ile birlikte 18 Mayıs 1954 yılında onaylamış, 28 Ocak 1987 yılından geçerli olmak üzere Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna (AİHK) bireysel başvuruyu kabul etmiş ve daha sonra 28 Ocak 1990 yılından itibaren de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) zorunlu yargı yetkisini tanımıştır (Tezcan vd., 2006: 47; Okumuş, 2007: 184).

Devletler üzerinde herhangi bir bağlayıcılığı bulunmayan ve yalnızca tavsiye niteliği taşıyan İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nin 18’inci maddesinde; “herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkının olduğu”, 19’ncü maddesinde; yine “herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğü hakkının olduğu, bu özgürlüğün; düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın bilgi ve düşünceleri her araçta arama, elde etme ve yayma hakkını da içerdiği” ve 20’nci maddesinde; “herkesin barışçıl biçimde toplanma ve dernek kurma özgürlüğüne sahip olduğu” ifade edilmiştir (Tezcan vd., 2006: 192).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 9'uncu maddesinde ise; “herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahip olduğu ve bu hakkın, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, açıkça veya özel tarzda ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de kapsadığı” ifade edilmiştir (Beydoğan, 2003: 17; Tezcan vd., 2006: 194).

Sözleşmenin 10'uncu maddesinde ifade özgürlüğü düzenlenmiş ve “herkesin görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahip olduğu, bu hakkın, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir almak ve vermek özgürlüğünü de içerdiği” ifade edilmiştir. Sözleşmenin bu hükmü, “bireylerin kanaat özgürlüğüne sahip olduğunu ve devlet müdahale etmeksizin bilgi, fikir ve kanaat alışverişinde bulunabileceklerini” ifade ederek bu hak ve özgürlüğü koruma altına almıştır (Erdoğan, 2007b: 176; Okumuş, 2007: 82).

Sözleşmenin, “Dernek Kurma ve Toplantı Özgürlüğü” başlıklı 11'nci maddesinde ise; “herkesin asayışı bozmayan toplantılar yapmak, dernek kurmak, ayrıca çıkarlarını korumak için başkalarıyla birlikte sendikalar kurmak ve sendikalara katılmak haklarına sahip olduğu” belirtilmiştir.

Örgütlenme özgürlüğü, ifade özgürlüğünün kapsamı içerisinde yer almakla birlikte, başlı başına bir hak ve özgürlük olarak bireylerin ortak amaçlar etrafında bir araya gelmesini ve bu amaçları gerçekleştirmek amacıyla örgütler oluşturmalarını ifade etmektedir (Erdoğan, 2007b: 184) Bu anlamda dernek kurma özgürlüğü, birden fazla kişinin, belirli amaçları gerçekleştirmek için bir dernek çatısı altında toplanmaları anlamına gelmektedir. Sendika kurma özgürlüğü ise, işçi ve işverenlerin ortak menfaatlerini korumaları amacıyla bir araya gelerek örgütlenmelerini ifade etmektedir (Tezcan vd., 2006: 237, 238). Sözleşme maddesinde açıkça zikredilmemekle birlikte, demokratik toplumun vazgeçilmez unsurlarından olan siyasi parti kurma özgürlüğünün de, örgütlenme özgürlüğü kapsamına girdiği açıktır (Erdoğan, 2007b: 187). Ayrıca, sözleşmenin 11'nci maddesinde, dernek ve sendika kurma özgürlüğü dışında, toplanma özgürlüğü de düzenlenmiştir.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirisi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde belirlenen söz konusu haklar, 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda da benzer şekilde yerini almıştır (Beydoğan, 2003: 21). Anayasanın

24’ncü maddesinde; “herkesin, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahip olduğu, Anayasanın 14’ncü maddesinde belirtilen hükümlere aykırı olmamak şartıyla ibadete, dini ayin ve törenlerin serbest olduğu ve kimsenin, ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamayacağı, dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamayacağı ve suçlanamayacağı” hüküm altına alınmıştır.

Anayasanın 25’nci maddesinde; “Düşünce ve Kanaat Hürriyeti” düzenlenmiş ve “herkesin, düşünce ve kanaat hürriyetine sahip olduğu, her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimsenin, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamayacağı; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamayacağı ve suçlanamayacağı” belirtilmiştir.

Basın açıklamalarının da temelini oluşturan Anayasanın 26’ncı maddesinde de; “Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti”ne yer verilmiş ve “herkesin, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahip olduğu, bu hürriyetin resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsadığı” ifade edilmiştir.

Anayasanın 34’üncü maddesinde ise; “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı” düzenlenmiştir. Kaboğlu’na (2002: 406) göre Anayasanın bu maddesi, toplantı ve gösteri yürüyüşleri konusunda, en ayrıntılı, en katı ve en yasakçı düzenlemeyi öngörmüştür. Ancak, söz konusu bu madde, 3 Ekim 2001 tarihinde Avrupa Birliğine Uyum Yasaları çerçevesinde çıkartılan ve Anayasada değişiklik öngören 4709 sayılı Kanunla değişikliğe uğramış ve bu konuda özgürlüğün amacına uygun sayılabilecek özelliğe kavuşturulmuştur.

Söz konusu maddede yapılan değişiklikle; toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ve sınırları, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine uygun olarak yeniden düzenlenmiştir. Bu maddede yapılan ilk önemli yenilik, genel sınırlama sebeplerinden vazgeçilerek, bu hakkın niteliğine uygun özel sınırlama sebeplerinin madde metnine eklenmiş olmasıdır. Maddenin yeniden düzenlenen ikinci fıkrasına göre; toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlandırılabilir.

Buna ek olarak, eski metinde bulunan “yer ve güzergâh tespitine” ilişkin ikinci fıkra ile “belli durumlarda bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün yasaklanabilmesine veya ertelenebilmesine” ilişkin dördüncü fıkra hükmü ve

“dernekler, vakıflar, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenleyemezler” şeklindeki beşinci fıkrası madde metninden çıkarılmıştır.

Bu çerçevede, yasaklamaya ve ertelemeye ilişkin idarenin yetkileri azaltılmış, sivil toplum örgütlerinin örgütlenmeleri ile faaliyet alanları genişletilmiştir. Dolayısıyla, yapılan yeni düzenlemeyle toplantı ve gösteri yürüyüşünün önündeki engeller önemli ölçüde kaldırılmıştır.

Anayasanın 34’ncü maddesinin birinci fıkrasında; “herkesin önceden izin almadan, silahlı ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahip olduğu” ifade edilmiş ve üçüncü fıkrasında da; “toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usullerin kanunda gösterileceği” bildirilmiştir.

Bu noktada toplanmayı tarif edecek olursak, “toplanma, bireylerin ortak çıkarlarını korumak, savunmak veya fikir alışverişinde bulunmak amacıyla önceden belli bir organizasyon dâhilinde geçici olarak bir araya gelmeleriyle oluşmaktadır (Anayurt, 1998: 16; Erdoğan, 2007b: 189).

Kaboğlu’na (2002: 405) göre, “düşünme değişiminde bulunmak veya belirli ortak çıkarları savunmak amacıyla bir araya gelerek belirli fikir ve kanaatler çerçevesinde kamuoyu oluşturma ya da siyasal karar organlarını etkileme ereğine yönelik toplanma özgürlüğü, toplantıyı düzenleme, katılım ve serbest ifade öğelerini kapsamaktadır.”

Avrupa Komisyonuna göre de toplantı özgürlüğü, “bir fikir ya da amacı açıklamak için bireylerin kapalı ya da açık alanlarda toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkını içermektedir” (Erdoğan, 2007b: 189). Burada kapalı alan, yalnızca kamuya açık alanları kapsamayıp, özel konutları da içermektedir (Tezcan vd., 2006: 240)

Ayrıca, toplantı ve gösteri yürüyüşlerini gerçek kişiler düzenleyebilecekleri gibi, dernek, sendika ve siyasi partiler gibi tüzel kişiliklerde düzenleyebileceklerdir (Kaboğlu, 2002: 405; Tezcan vd., 2006: 239; Erdoğan, 2007b: 189).

Avrupa Birliğine uyum yasaları çerçevesinde çıkartılan, 7 Mayıs 2004 tarihli ve 5170 sayılı Kanunla, Anayasasının 90’ıncı maddesinin son fıkrasına; “usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalar ile kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır” hükmü eklenmiştir.

Söz konusu yapılan yeni düzenlemeye göre, uygulamada usulüne göre yürürlüğe konulmuş insan haklarına ilişkin milletlerarası anlaşmalar ile kanun hükümlerinin çelişmesi halinde, temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarda geçen hükümlere öncelik verilecektir.

Ülkemizde toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin ne şekilde yapılacağını belirleyen yegâne Kanun, 1983 tarihli ve 2911 Sayılı “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu”dur. Ayrıca, bu Kanunun ne şekilde uygulanacağını gösteren ve 8 Ağustos 1985 yılında çıkartılan, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik” adında birde yönetmelik bulunmaktadır. Söz konusu bu Kanun zaman içerisinde dünya ve ülke gündeminde yaşanan gelişmeler doğrultusunda değişikliklere uğramıştır. Ancak, bu değişiklikler yeterli olmayıp, Avrupa Birliğine Uyum Yasaları çerçevesinde başta Anayasa olmak üzere, diğer mevzuatta yapılan yeni düzenlemelere uygun olarak yeniden birtakım değişikliklere ihtiyaç duyulmaktadır (Kaboğlu, 2002: 408, 409).

2911 sayılı TGYK’nın “Tanımlar” başlıklı 2’nci maddesinde; toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin tanımı yapılmıştır. Bu tanımlara göre:

Toplantı: belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzelkişiler tarafından bu kanun çerçevesinde düzenlenen açık ve kapalı yer toplantılarıdır.

Gösteri yürüyüşü ise: belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzelkişiler tarafından bu kanun çerçevesinde düzenlenen yürüyüşleridir.

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenlenmesindeki esas gaye; herhangi bir konu hakkında ileri sürülen fikir, görüş, öneri veya iddiaların halka arz edilerek onların aydınlatılması, bu sayede ileri sürülen hususların karşı tarafa benimsetilmesi ve neticede bir kamuoyu yaratılmasıdır. Diğer bir ifadeyle, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden maksat; halkı aydınlatarak kamuoyu yaratmak ve o konuyu halka benimsetmektir. Ayrıca, faaliyetin öznesi, gerçek ve tüzel kişilerdir (Kaboğlu, 2002: 407).

Bu bağlamda, çağrı olmadan toplanma olamayacağına göre, 2911 sayılı TGYK çerçevesinde bir toplantının yapılabilmesi için öncelikle toplantının halka açık olması ve katılımcıların herhangi bir iletişim vasıtasıyla toplantıya çağırılması gerekmektedir. Aksi takdirde, bir çağrı vasıtasıyla halkın davet edilmediği, kamuya

açık olmayan toplantı ve gösteri yürüyüşleri, 2911 sayılı TGYK'ya göre düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşleri kapsamına girmemektedir. Diğer bir ifadeyle, kamuya açık olmayan ve belirli sınırlı sayıdaki davetlilerin katıldığı özel nitelikli toplantılar, yasal düzenlemenin dışında kalmaktadır. Ayrıca, bireysel hakkın kullanımı olarak toplantıya katılım serbestliği, o toplantının kamuya açık olup olmadığının da bir göstergesidir (Kaboğlu, 2002: 405).

Kamuya açık toplantı ve gösteri yürüyüşlerine çağrı için yaygın olarak kullanılan araçlar ise; radyo ve televizyon yayınları, internet üzerinden yapılan duyurular, el ve duvar ilanları ile reklâm panoları gibi araçlar olabileceği gibi, son dönemlerde görüldüğü üzere cep telefonlarıyla mesaj çekme şeklinde de olabilmektedir. Özellikle kanunsuz olarak düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşlerine halkı davet etmek amacıyla internet ve cep telefonunun yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bu noktada, kanunsuz olarak düzenlenen ve kolluk görevlilerince müdahale edilen toplantılara halkın ne şekilde çağrıldığına tespiti, soruşturma ve yargılama safhasında büyük önem arz etmektedir.

Konuya ilişkin olarak 2911 sayılı Kanunun “Çağrı ve Propaganda Araçları” başlıklı 26’ncı maddesinde; “toplantı veya yürüyüşlere ilişkin çağrı veya propaganda amacıyla kullanılan basılı veya çoğaltılmış veya el ile yazılmış davetiye, levha ve ilanlarda düzenleme kurulu başkanı ile en az altı üyesinin adları, soyadları ve imzalarının bulunması zorunludur” denilmek suretiyle, çağrı ve propagandanın ne şekilde ve ne tür araçlarla yapılacağı hükme bağlanmıştır (TGYK Md: 26).

2911 Sayılı TGYK’nın “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı” başlıklı 3’ncü maddesinde; “herkesin, önceden izin almaksızın, bu Kanun hükümlerine göre silahsız ve saldırısız olarak ve kanunların suç saymadığı belirli amaçlarla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahip olduğu” ifade edilmiştir (TGYK Md: 3).

Ayrıca, adına Üçüncü Uyum Paketi denen ve Avrupa Birliğine Uyum Yasaları çerçevesinde çıkartılan, 3 Ağustos 2002 tarihli ve 4771 sayılı Yasayla, kanunun ikinci fıkrasında değişiklik yapılmıştır. Yapılan yeni düzenlemeye göre maddenin ikinci fıkrası şu şekildedir; “yabancıların bu kanun hükümlerine göre toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemeleri, İçişleri Bakanlığının iznine bağlıdır. Yabancıların, bu kanuna göre düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde topluluğa hitap etmeleri, afiş, pankart, resim, flama, levha, araç ve gereçler taşımaları, toplantının yapılacağı mahallin en büyük Mülki İdare Amirliğine

toplantıdan en az kırk sekiz saat önce yapılacak bildirimle mümkündür” denilmektedir (TGYK Md: 3).

2911 sayılı Kanunun “Bildirim Verilmesi” başlıklı 10’ncu maddesinde de, 4771 sayılı Kanunla değişiklik yapılmıştır. Kanunun değişen maddesinin son şekli ise şu şekildedir; “toplantı yapılabilmesi için, düzenleme kurulu üyelerinin tamamının imzalayacakları bir bildirim, toplantının yapılmasından en az kırk sekiz saat önce ve çalışma saatleri içinde, toplantının yapılacağı yerin bağlı bulunduğu Valilik veya Kaymakamlığa verilir” denilmektedir (TGYK Md: 10). Yapılan düzenleme ile önceden yetmiş iki saat olan bildirim süresi, kırk sekiz saate indirilerek, düzenleme kurulu lehine ilerleme kaydedilmiştir.

Bu noktada, Mülki Amirliklere bildirim verilmesi, toplantı ve gösteri yürüyüşleri için “izin alma” anlamı taşımadığı gibi, Anayasanın 34’ncü maddesine de bir aykırılık teşkil etmemektedir. Çünkü bildirim verilmesi esasında, önceden gerekli hazırlıkları yapabilmeleri için Mülki Amirliklerin toplantıdan haberdar edilmeleri anlamını taşımaktadır. Günlük sosyal hayatta sıradan bir düğün töreninde bile bir takım hazırlıkların önceden yapılması gerektiği ve düğün sahiplerinin düğün yapılacak salonun sahibine önceden bildirimde bulunduğu hususu göz önüne alındığında; bildirim verilmesi, ihtiyaçtan kaynaklanan bir zorunluluk olup, binlerce insanın katılacağı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünden önce Mülki Amirliklerinin gerekli hazırlıkları yapmaları için haberdar edilmesi ve Mülki Amirliklerin kamu adına kamu düzenini sağlama amacıyla kamuya ait alanları belirli bir tertip ve düzen içerisinde müracaatçılara açması anlamı taşımaktadır.

Dolayısıyla, Anayasanın 34’ncü maddesinde belirtildiği şekliyle, “herkesin, önceden izin almadan, silahsız ve saldırsız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahip olduğu” hükmü, hiçbir kural ve kaideye bağlı olmaksızın, istenildiği şekilde ve yerde toplanma hakkı anlamında anlaşılmamalıdır. Ayrıca, söz konusu bu husus maddenin son fıkrasında; “toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir” denilerek açıklığa kavuşturulmuştur.

Bunun yanı sıra, yasal mevzuatın oluşturulmasında uluslararası genel ve geçer kuralların göz önüne alınmasının yanında, toplumun eğitim, kültür ve ekonomik seviyesi gibi, kendine özgü değerlerinin de göz önüne alınması gerekmektedir. Eğer bir toplumda zaman içerisinde bu türden değerler de artış olursa,

doğal olarak ilgili yasal mevzuatta da o yönde değişiklikler meydana geleceği muhakkaktır.

Bu bağlamda, toplu halde yaşamının ve toplum düzeninin sağlanabilmesi için, her özgürlüğün mutlaka bir sınırının olması gerektiği gibi, özgürlüklerin ne şekilde kullanılacağına da yasal mevzuatla belirlenmesi gerekmektedir. Bu manada özgürlüklerin sınırı genellikle, diğer insanların özgürlüklerinin kesiştiği nokta olarak kabul edilmektedir.

Mill (2004: 16), bu anlamda insan davranışını, “kendisini” ve “başkasını” ilgilendiren davranışlar olmak üzere ikiye ayırmıştır. Kendisini ilgilendiren davranışlar üzerinde insan, kendisinin efendisi ve yegâne egemeni olmalıdır. Başkasını ilgilendiren davranışlarda ise, başkasına zarar verecek noktaya gelinceye kadar özgür olmalıdır. Diğer bir ifadeyle, eylem özgürlüğünün sınırı, başkasının özgürlüğünün tehlikeye düştüğü noktadır.

Ayrıca, bu kabul, günümüz modern toplumlarının üzerinde anlaştığı genel ve geçer bir kabuldür. Dolayısıyla, özgürlüklerin başta Anayasalar olmak üzere ilgili kanunlarla vatandaşlara tanınmasının yanında, içeriği ile sınırlarının da belirlenmesi toplum düzeni açısından bir ihtiyaçtan ziyade zorunluluktur.

Konuyu biraz daha açacak olursak, toplu halde yaşamının insanlara sunduğu kolaylıklar yanında, onların özgürlüklerinin önemli ölçüde kısıtlanmasına da neden olmuştur. Özgürlüğü insan ruhuna şifa veren bir ilaca benzetecek olursak, kullanılan her ilacın aynı zamanda bir yan etkisinin olduğu da gözden ırak tutulmamalıdır. Ayrıca, toplu halde yaşamak, aynı zamanda kurallar ve yasaklarla yaşamak demektir. Medeni toplumlarda yaşam, bir nevi yasaklarla yaşamdır. Bu manada, Anayasaların insanlara bir yandan özgürlük sunarken, diğer yandan da çok sayıda yasaklayıcı hükümleri içermesi normal karşılanmalıdır.

Ancak şu da bilinmelidir ki, özgür ve demokratik toplumlarda yasaklamalar, yasalarla belirlendiği gibi, sınırlı sayıda, dengeli ve amaca hizmet edecek ölçüde olmalıdır. Başka bir ifadeyle, bireysel temel hak ve özgürlükler ile kamu yararı dengede tutulmalı, bir yandan bireysel haklar korunurken, diğer yandan da kamunun menfaatleri korunmalıdır. Bu anlamda, kaş yapayım derken, göz çıkartılmamalıdır.

Bu tespitler ışığında 1982 tarihli Anayasaya dönüp baktığımızda, genel olarak özgürlüklerin kısıtlanmasının; millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin

korunması adına yapılacağı görülmektedir. Ancak, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yasaklanması ve ertelenmesine ilişkin idari makamlarca alınan kararlarda, bahse konu kıstasların hukuki ölçüde içinin doldurulması oldukça güç olduğundan, bu konu her zaman için suiistimale açıktır. Ayrıca toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin sınırlarının belirlenmesinde temel ölçüt, güvenlik endişesinden ziyade, kamu düzeninin sağlanması olmalıdır (Kaboğlu, 2002: 418). Fakat kamu düzenini kısmen aksatılmadan, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin ne şekilde yapılacağı da muallâktır.

Bu bağlamda, toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenleyebilmek için, kısaca 2911 sayılı TGYK'ya göre yedi kişilik düzenleme kurulu oluşturulması ve toplantının başlamasından en az kırk sekiz saat öncesinden mahallin Mülki Amirliğine yazılı olarak bildirim verilmesi gerekmektedir (TGYK Md: 9, 10; TGYK Md: 4, 5). Bildirimin esas amacı ise; öncelikle toplantının planlandığı şekilde tamamlanabilmesi için gerekli olan başta emniyet tedbirleri olmak üzere her türlü tedbirlerinin zamanında planlanarak etkili bir şekilde uygulamaya konulmasıdır. Bu noktada, emniyet tedbirlerinden kasıt; gerek toplantıyı düzenleyenlerin, gerek toplantıya katılanların ve gerekse toplantıya katılmayan diğer kişilerin can ve mal güvenliklerinin sağlanmasının yanında, kamu düzeninin sağlanması, toplum huzur ve barışının korunması ile suç işlenmesinin önüne geçilmesidir.

Herkesçe kabul edileceği üzere, toplantı ve gösteri yürüyüşleri sıradan bir faaliyet olmayıp, çok sayıda kişi veya grupların iştirakleriyle gerçekleşen ve genel anlamıyla protesto nevinden siyasal gösteri faaliyetleridir. Dolayısıyla, bu tür toplulukların kışkırtılarak amacı dışına çıkması ve neticede istenmeyen olayların vuku bulması her zaman için imkân dâhilinde olduğundan, toplantı öncesinde gerekli hazırlıkların yapılması gerekmektedir. Ayrıca, aynı yerde ve zamanda farklı konularda birden fazla topluluğun gösteri için bir araya gelmesi ve bu göstericilerin karşıt görüşlere sahip olmaları da ihtimal dâhilindedir.

Söz konusu bildirim yükümlülüğünün kolluk görevlileri ile diğer kamu görevlilerine bakan yönüne de kısaca değinecek olursak; toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde gerekli emniyet tedbirlerinin alınabilmesi için, Mülki Amirlik nezdinde başta kolluk görevlileri olmak üzere, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının gerekli tedbirleri planlayarak uygulamaya koymaları için belirli bir zamana ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu zaman dilimi keyfi olarak belirlenen bir zaman dilimi olmayıp, iş ve işlemlerin tamamlanabilmesi için gerekli olan asgari zaman dilimidir.

Kolluk görevlileri bu süre zarfında diğer kamu görevlileri ile birlikte toplantının huzur ve sükûn içerisinde tamamlanabilmesi için bir yandan gerekli çalışmaları yaparken, diğer yandan da toplulukları provoke edebilecek oluşumların tespitine çalışılmaktadır. Bahse konu oluşumların tespiti halinde, bu durumun toplantının seyrini ne ölçüde etkileyeceği ile eylemlerinin önüne geçilip geçilmeyeceği hususunda bir karara varılmaya çalışılmaktadır. Eğer varılan kararda eylemlerin önüne geçilebileceği düşünülüyorsa, bu durumda toplantının yapılmasının uygun olduğuna karar verilmektedir. Aksi halde, toplantının yasaklanması veya ertelenmesi yönünde çalışmalara ağırlık verilmektedir.

Bunun yanı sıra, söz konu müracaatın içerik açısından mevcut yasalara muhalif olup olmadığı veya suç unsuru taşıyıp taşımadığı yönünde de bir karara varılmaya çalışılmaktadır. Çünkü Mülki Amirliklere yapılan müracaatlarda kimi zaman şekil açısından bir eksiklik olabileceği gibi, kimi zamanda içerik açısından suç unsuru taşıyabilmektedir. Bu bağlamda, söz konusu yaşanan bu süreç, tedbirlerin planlanmasının yanında, aynı zamanda bir karar verme sürecini de ifade etmektedir.

TGYK'nın 6'ncı maddesinde toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin nerelerde yapılabileceğine dair düzenlemeler getirilmiştir. Bu düzenlemelerin temelinde de, yukarıda izah edilen genel gerekçeler yatmaktadır. Yer ve güzergâh belirlenmesinde de, kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması adına birtakım sınırlamalar getirilmiştir.

Öncelikle şehir ve kasabalarda ve gerekli görülen diğer yerlerde, toplantı ve gösteri yürüyüşünün yapılmasına müsait olduğu düşünülen; meydanlar, açık alanlar ve yollar Mülki Amirliklerce belirlenerek alışılmış araçlarla halka önceden duyurulmaktadır. Uygun olan bu yerlerin tespitinde ise; halkın genel olarak toplanmayı alışkanlık haline getirdiği güvenli ve uygun yerler başta olmak üzere, gidiş ve geliş müsait, elektrik tesisatı olan ve pazarların kurulmasına engel olmayan yerler tercih edilmektedir (TGYK Md: 6; TGYK Md: 3).

Bu noktada, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapılacağı yerlerin belirlenmesinde ilk başta dikkat edilmesi gereken husus; bir yandan kamu düzenine en az zararı dokunacak yerler tespit edilirken, diğer yandan da, toplantıyı düzenleyenlerin amacını gerçekleştirmelerine müsait yerlerin tespit ve ilan edilmesi gerekmektedir. Bu denge sağlanmadığı takdirde, istenmeyen sonuçların ortaya çıkması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü toplantı ve gösteri yürüyüşünden maksat; bir

konu hakkında ileri sürülen hususların, görüş ve önerilerin veyahut bir sorunun halka duyurulması ve neticede o konu veya sorun hakkında kamuoyu yaratılmasıdır. Bu manada, halktan uzak veya şehir merkezlerinin dışındaki yerler veyahut kamuoyunun oluşmasına uygun olmayan yerlerin tespiti halinde (Kaboğlu, 2002: 423), vatandaşlar tespit ve ilan edilen bu yerlere itibar etmeyeceklerinden, diğer yerlerde yapılacak toplantı ve gösteri yürüyüşleri, doğal olarak kanunsuz toplantı ve gösteri yürüyüşleri olacaktır. Bunun yanı sıra, halkın topluca bulunduğu; ticaret, alış veriş, gezinti ve eğlence için uğradıkları ana arterlerin tespiti halinde de, kamu düzeni ve toplum huzuru sekteye uğrayacağı gibi, kanunsuz eylemlerinde önü açılmış olacaktır.

Son dönemlerde ülkemizde de yaşandığı üzere, 1 Mayıs Kutlamaları için kimi sendikaların Taksim Meydanında miting yapma isteği ile İstanbul Valiliğinin aldığı kararlar ve uygulamaları bunun çarpıcı bir örneğidir. Söz konusu bu durum, şu an için bir çıkmazmış gibi görülmektedir. Çünkü Taksim Meydanında miting yapılabilmesi için, bu alanın İstanbul Valiliğince toplantı ve gösteri yürüyüşü alanı olarak tespit ve ilan edilmesi gerekmektedir. Bunun olduğunu düşündüğümüzde ise, kanunların herkese eşit olarak uygulanacağı prensibinden hareketle, bundan sonraki yapılacak her toplantı müracaatında, bu alanın halka açılması gerekecektir. Bu durumda da, kamu düzeninin sık sık sekteye uğrayacağı ve halkın diğer kesiminin önemli ölçüde mağdur olacağı muhakkaktır. Söz konusu bu soruna bir çözüm olarak şu öneri getirilebilir. Eğer 1 Mayıs kutlamaları müracaatı, tıpkı yılbaşı kutlamalarında olduğu gibi, İstanbul Valiliğince 2911 sayılı TGYK'nın "İstisnalar" başlıklı 4'ncü maddesinin (b) bendi; "kanunlara uymak, kendi kural ve sınırları içinde kalmak şartıyla kanun veya gelenek ve göreneklere göre yapılacak toplantı, tören, şenlik, karşılama ve uğurlamalar" kapsamında değerlendirildiği takdirde, 2911 sayılı TGYK' da belirlenen sınırlamaların dışında kalacaktır (TGYK Md: 4).

Bu bağlamda, 2911 sayılı TGYK'nın "İstisnalar" başlıklı 4'üncü maddesine değinecek olursak, kanunun bu maddesinde belirtilen toplantılarda 2911 sayılı Kanun hükümleri uygulanmayacağından, bu kapsamda yapılan toplantılarda doğal olarak, "kanuni toplantılar" kapsamında değerlendirilecektir. Kanunun belirlediği istisnai niteliğe haiz toplantılar ise:

a) "Siyasi partilerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, vakıfların, derneklerin, ticari ortaklıkların ve diğer tüzelkişilerin özel kanunlarına ve kendi tüzüklerine göre yapacakları kapalı yer toplantılarıdır." Bu tür

toplantılara tüzel kişiliklerin yapacakları genel kurul toplantıları örnek olarak verilebilir.

b) “Kanunlara uymak, kendi kural ve sınırları içinde kalmak şartıyla kanun veya gelenek ve göreneklere göre yapılacak toplantı, tören, şenlik, karşılama ve uğurlamalardır.” Günlük sosyal hayatta sıkça karşılaştığımız bu türden pek çok etkinlik bulunmaktadır. Askere giden gençlerin uğurlanması, hac vazifesini yerine getirmek için yurt dışına giden hacıların karşılanması veya uğurlanması veya bir parti genel başkanının şehrin girişinde veya havaalanında karşılanarak konvoy oluşturmaları, bu türden toplanmalara örnek gösterilebilir.

c) “Spor faaliyetleri ile bilimsel, ticari ve ekonomik amaçlarla yapılan toplantılardır.” Bir hastalığın tedavisinde kullanılmaya başlanan yeni bir yöntemin veya ilacın tanıtılması amacıyla yapılan toplantılar, yine bu türden toplantılara örnek olarak verilebilir.

d) “Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanların Devlet ve Hükümet işleri hakkındaki toplantı ve konuşmaları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin halk ile yapacakları sohbet niteliğindeki görüşmelerdir.” Bir Milletvekilinin seçim bölgesinde halkın sorunlarını dinlemek amacıyla bir yerde vatandaşlarla yaptığı toplantılar, bu türden toplantılardır.

Bir demokratik hak olan ve aynı zamanda temel insan hak ve özgürlükleri arasında yer alan toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenleme hakkının daha kolay ve yaygın olarak kullanılabilmesi için, istisnai nitelikteki toplantı türlerinin sayısının artırılmasında hem ihtiyaç hem de yarar vardır.

Ayrıca, 2911 sayılı TGYK’nın 2’nci maddesinde belirtildiği şekliyle, kanunun uygulanmasında açık ve kapalı yer toplantıları birlikte zikredilmektedir. Kanunun bu maddesinde yapılacak yeni bir düzenlemeyle, kapalı yer toplantılarının tamamının istisnai nitelikteki toplantılar kapsamına alınmasında yarar olacaktır. Bu düzenleme yapıldığı takdirde, toplantı hakkının daha rahat kullanılmasının önündeki zorluklar büyük ölçüde aşılmış olacaktır. Şu an için böyle bir düzenlemenin olmadığını düşündüğümüzde de, en azından kanun uygulayıcılarının, yani Güvenlik Şube Müdürlüğü çalışanlarının yapılan toplantı müracaatlarının değerlendirilmesine ilişkin Mülki Amirliğe sunacakları raporlarında vatandaşların lehine yorumlarda bulunarak kısmen bu yolun kullanılmasının önünü açabileceklerdir.

2911 sayılı TGYK'nın 5'nci maddesinde istisnai nitelikteki toplantılara ek olarak, seçim zamanlarında yapılacak propaganda nevinden toplantılarda, yine bu kanun hükümlerinin uygulanmayacağı belirtilmiştir.

Bu bağlamda, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri Ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun, "Açık Yerlerde Propaganda" başlıklı 50'nci maddesinde, ilçe seçim kurullarının belirlediği yerlerde siyasi parti ve bağımsız adayların sözlü propaganda nevinden açık alan toplantısı düzenleyebilecekleri hüküm altına alınmıştır. Bu maddede öne çıkan husus, propaganda yerlerinin tespitindeki kıstasların TGYK'nın 6'ncı maddesinde belirlenen kıstaslarla aynı olmasıdır. 2911 sayılı TGYK'da bu yetki Mülki Amirliklere tanınırken, 298 sayılı Kanunda İlçe Seçim Kurullarına tanınmıştır. Ayrıca, kanun maddesinin üçüncü fıkrasında toplantı için bildirim şartı aranmış ve toplantı yapılabilmesi için ilgili siyasi partinin veya bağımsız adayın ilçe seçim kuruluna başvurması gerektiği ifade edilmiştir.

Kanunun "Kapalı Yerlerde Propaganda" başlıklı 51'nci maddesinde, seçimlere katılan siyasi partiler veya bağımsız adaylar adına kapalı yerlerde propaganda toplantısı yapmanın serbest olduğu ve bu toplantının yapılabilmesi için üç kişilik düzenleme kurulunun oluşturularak toplantı öncesinde yetkililere bilgi verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Ayrıca, yine Kanunun 49'ncü maddesinde bu kanun hükümlerine göre propaganda süresinin, oy verme gününden önceki onuncu günün sabahında başlayacağı ve oy verme gününden önceki gün saat 18.00'de sona ereceği belirtilmiştir. Bu süre öncesinde yapılacak toplantılar, doğal olarak 2911 sayılı TGYK kapsamında icra edilecektir. Bu itibarla, 298 sayılı Kanun hükümlerine uygun olarak yapılan propaganda toplantıları, aynı zamanda "kanuni toplantılar" kapsamına girmektedir.

Basın açıklamalarının temelini teşkil eden Anayasanın 26'ncı maddesi "Düşüncüyü Açıklama ve Yayma Hürriyetini" düzenlemektedir. Bu maddede, 3 Ekim 2001 tarihinde 4709 Sayılı Yasa ile geniş çaplı bir değişikliğe uğramıştır. Maddenin birinci fıkrasında, "herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar" denilmektedir.

Maddenin son fıkrasında ise, “düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir” denilmektedir. Ancak, henüz bu konuda düzenlenmiş bir kanun bulunmamaktadır.

Söz konusu kanunun henüz düzenlenmemiş olması uygulamada bir takım sıkıntıların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Öncelikle açık alanlarda yapılan birçok basın açıklamasının uygulanışı, şekil itibariyle açık hava toplantısından (miting) pek bir farkı bulunmamaktadır. Örneğin kitlesel basın açıklaması adı altında kanunsuz toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenlenmektedir. Vatandaşlarla bu husus hatırlatıldığında ise, yanıt olarak Anayasanın 26’ncı maddesinden kaynaklanan Anayasal haklarını kullandıklarını ifade etmektedirler. Bu nedenle, Anayasada genel olarak çerçevesi çizilen, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin ve bu anlamda basın açıklamasının ne şekilde uygulanacağını gösteren yeni bir kanuni düzenlemeye ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu gün itibariyle, yasal boşluktan kaynaklanan sorun, İçişleri Bakanlığının 11 Haziran 2004 tarihinde yayınladığı, 2004/100 sayılı Genelge ile aşılmaya çalışılmaktadır. Kanun maddesinin düzenlemediği boşlukları genelge ile doldurmanın hukuki ve fiili açıdan bir takım sakıncaları olmakla birlikte, bu konuda yeni bir yasal düzenleme yapılıncaya kadar, genelgede belirtilen hususlar ile Anayasanın 25 ve 26’ncı maddelerinin amir hükümleri doğrultusunda hareket edileceği ve bu türden toplanmaların da, “kanuni toplanmalar/toplantılar” kapsamında değerlendirileceği muhakkaktır.

2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu ile işçi ve işverenlere bir takım haklar tanınmıştır. Kanunun 25 ve 26’ncı maddelerinde grev ve lokavtın tanımı yapılmıştır.

Grev: işçilerin, topluca çalışmamak suretiyle işyerinde faaliyeti durdurmak veya işin niteliğine göre önemli ölçüde aksatmak amacıyla aralarında anlaşarak veya bir kuruluşun aynı amaçla topluca çalışmamaları için verdiği karara uyarak işi bırakmalarıdır.

Lokavt ise: işyerinde faaliyetin tamamen durmasına sebep olacak tarzda, işveren veya işveren vekili tarafından kendi teşebbüsü ile veya bir işveren kuruluşunun verdiği karara uyarak işçilerin topluca işten uzaklaştırılmasıdır (TİSGLK Md: 26).

Ayrıca Kanunda kanuni grev ve lokavtın tanımı da yapılmıştır. Buna göre:

Kanuni grev: toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde işçilerin iktisadi ve sosyal durumlarıyla çalışma şartlarını korumak veya düzeltmek amacıyla bu kanun hükümlerine uygun olarak yapılan grevdir.

Kanuni Lokavt ise: toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması ve işçi sendikası tarafından grev kararı alınması halinde bu kanun hükümlerine uygun olarak yapılan lokavttır (TİSGLK Md: 25, 26).

Kanunun 50'nci maddesinde; “Grev ve Lokavt Halinde Mülki Amirin Yetkileri” düzenlenmiştir. Söz konusu kanunun bu maddesinde; “grev ve lokavt halinde, mahallin en büyük Mülki Amirinin, grev veya lokavt uygulanan işyerlerinde gerekli emniyet, inzibat, koruma ve sağlık işlerini düzenleyeceği, ayrıca halkın günlük yaşamı için zaruri olan ve aksaması muhtemel hizmet ve ihtiyaçları karşılayacak tedbirleri alacağı, bu tedbirlerin niteliği, kapsamı, uygulanış tarzının bir tüzükte belirtileceği, ancak alınacak tedbirlerin kanuni bir grev veya lokavtın uygulanmasına engel olacak nitelikte olamayacağı” hükme bağlanmıştır.

Kanunun amir hükmü doğrultusunda Bakanlar Kurulu, 09/08/1989 tarihinde “Grev ve Lokavtlarda Mülki İdare Amirlerince Alınacak Önlemlere İlişkin Tüzük”ü karara bağlamış ve söz konusu tüzük 05/10/1989 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (TİSGLK Md: 50).

Dolayısıyla, 2822 Sayılı Kanun ve bu Kanuna istinaden çıkartılan Tüzük'te belirtilen hususlara uygun olarak yapılan grev ve lokavtlar, kanuni grev ve lokavtları oluşturmaktadır.

2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun Ek-1'nci maddesinde, “umumi veya umuma açık yerler ile umuma açık yer niteliğindeki ulaşım araçlarında, gerçek kişi veya toplulukların, mahallin en büyük Mülki Amirine, en az kırk sekiz saat önceden yazılı bildirimde bulunmak suretiyle, oyun ve temsil verebileceği veya çeşitli şekillerde gösteriler düzenleyebilecekleri” ifade edilmiştir.

Ancak uygulamalarda sıkça rastlanıldığı üzere özellikle konser türü faaliyetlere ilişkin olarak Mülki Amirliklere yapılan müracaatlar incelendiğinde; müracaata konu bazı konserlere kimi konuşmacılarına katılacağı ve bu sebeple faaliyetin bir nevi açık ve kapalı yer toplantısına dönüşebileceği/dönüştüğü görülmektedir. Bu durumda, faaliyetin 2559 sayılı PVSK kapsamında mı değerlendirileceği, yoksa 2911 sayılı TGYK kapsamında mı değerlendirileceği hususunda tereddütler hâsıl olmaktadır. Sonuç olarak müracaatı değerlendiren kolluk

görevlileri, geçmiş dönemde yaşadıkları tecrübeler ışığında ve yaptıkları çalışmalar sonucunda elde ettikleri bilgileri kendi görüşlerini de katarak bir rapora dönüştürerek Mülki Amirlere sunmaktadırlar. Söz konusu rapor, müracaatın konser şeklinde icra edileceği yönünde ise, bu durumda PVSK'nın Ek-1'nci maddesi uygulanmaktadır. Aksi halde, müracaat 2911 sayılı Kanun kapsamına giren bir faaliyet olarak değerlendirildiğinde, bu durumda müracaat sahibine gerekli tebligat yapılarak 2911 sayılı Kanunda belirtilen bilgi ve belgeler istenmektedir.

Müracaat sahipleri kendilerine yapılan tebligata uygun yeni bir müracaata bulunmaları halinde 2911 sayılı Kanuna uygun olarak faaliyetin icra edilmesinin yolu açılmaktadır. Ancak yapılan tebligata rağmen, kişiler yeni bir müracaatta bulunmayarak ilk müracaatlarında belirttikleri biçimde faaliyetlerini sürdürmeleri halinde ise, konser adı altında yapılan toplantı kanunsuz bir hal aldığından kişiler hakkında gerekli yasal işlemler uygulanmaktadır.

3.2. KANUNSUZ TOPLANTI ve GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ

Kanunsuz toplantı ve gösteri yürüyüşleri; bu konuda düzenlenmiş olan ulusal ve uluslararası yasalar ile sözleşmelere aykırı olarak yapılan toplantı ve yürüyüşlerini ifade etmektedir. Bir toplantının kanunsuz olabilmesi için, öncelikle bu konuda düzenlenmiş yasal bir mevzuatın olması ve bu mevzuata aykırı biçimde hareket edilmesi gerekmektedir. Bir önceki bölümde izah edilen yasal düzenlemelerin yasaklayıcı veyahut kısıtlayıcı hükümlerine uyulmaması, kanunsuz toplantıların hukuki anlamda temelini oluşturmaktadır.

Ayrıca, bir toplantı daha işin başından itibaren kanunsuz olabileceği gibi, kanuni olarak başladığı halde sonradan kanunsuz halede dönüşebilir.

Her özgürlüğün mutlaka bir sınırı vardır ve toplu halde yaşanabilmesi belirli kuralların varlığına bağlıdır. Kuralların olmadığı bir dünya, insanlara ilk etapta hoş gibi gelebilir. Ancak rasyonel ve mantıklı düşünüldüğünde, bu durumun hiçte öyle olmadığı kolaylıkla anlaşılabacaktır. Çünkü kuralın olmadığı yerde kargaşa hâkimdir ve kargaşanın hâkim olduğu yerde de doğal olarak toplum düzeninden ve özgürlüklerin özgürce kullanılmasından bahsedilmez. Bu durumu, “en kötü kural, kuralsızlıktan daha iyidir” sözü, veciz bir şekilde ifade etmektedir.

Ayrıca bir toplumda arzu edilmeyen veya herkesin üzerinde görüş birliğine varmadığı düzenlemeler de olabilir. Çünkü birbirinden oldukça farklı duygu, düşünce,

fikir, inanç ve kanaatlere sahip insanlardan müteşekkil günümüz modern toplumlarında herkesi aynı anda memnun etmek, hemen hemen imkânsızdır. Ancak bu durum, yapılan düzenlemelere uyulmayacağı anlamına da gelmemektedir. Bu sorunun en aza indirilebilmesi için, ulusal nitelikli yasal düzenlemelerin mümkün olduğunca uluslararası hukuk kurallarına uygun hale getirilmesi ve düzenlemeler yapılırken toplum değerlerine gereken önemin verilmesi gerekmektedir.

10 Aralık 1948 tarihli “Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi”nin 18’nci maddesinde, “her insanın, düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahip olduğu”, 19’ncu maddesinde, “düşünce ve anlatım özgürlüğüne sahip olduğu”, 20’nci maddesinde ise, “herkesin toplanma ve dernek kurma özgürlüğüne sahip olduğu” ifade edilmiştir. Ancak Bildirinin yine 20’nci maddesinde, “bu hakkın kullanılabilmesi için, barışçıl ve saldırsız bir şekilde hareket edilmesi gerektiği” de ifade edilmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde de bahse konu haklar güvence altına alınmış olup, yine bu hakların kullanılması çeşitli şartlara bağlanmıştır. Sözleşmenin 9’ncu maddesinde; “düşünce, vicdan ve din özgürlüğünün; kamu güvenliği, kamu düzeni, genel sağlık ve genel ahlak ile başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirlerle ve yasayla sınırlandırılabilceği” ifade edilmiştir.

Sözleşmenin 10’ncu maddesinde de görüşleri açıklama ve yayma özgürlüğünün, “demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğine uygun olarak, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın veya genel ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması veya yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması için yasayla öngörülen şartlarda sınırlandırılabilceği” hüküm altına alınmıştır (Beydoğan, 2003: 18).

Sözleşmenin 11’nci maddesinde ise toplantı özgürlüğünün, “demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğine uygun olarak, ulusal güvenliğin, kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın veya genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla ve yasayla sınırlandırılabilceği ve ayrıca toplantıların asayiş bozmayacak şekilde yapılması gerektiği” ifade edilmiştir (Erdoğan, 2007b: 189).

1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında da söz konusu uluslararası sözleşmelere uygun düzenlemeler yapılmıştır. Bu bağlamda, Anayasanın 34’ncü maddesinde, “toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının; millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlandırılabilceği ve yine bu hakkın, silahtsız ve saldırısız olmak kaydıyla uygulanabileceği” hüküm altına alınmıştır (AY Md: 34).

2911 sayılı TGYK’nın 3’ncü maddesi de, Anayasanın 34’ncü maddesine uygun olarak düzenlenmiş ve toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin silahtsız ve saldırısız düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Kanunun 23’ncü maddesinde de, “kanuna aykırı olan toplantı ve gösteri yürüyüşleri” maddeler halinde sıralanmıştır. Söz konusu kanun maddeleri özetle şu şekildedir:

2911 sayılı TGYK’na göre toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenlenebilmesi için öncelikle düzenleme kurulunun oluşturulması ve düzenleme kurulu üyelerinin tamamının imzalayacakları bir bildirim, toplantının yapılmasından en az kırk sekiz saat önce ve çalışma saatleri içinde, toplantının yapılacağı yerin bağılı bulunduğu Mülki Amirliğe verilmesi gerekmektedir. Ayrıca, toplantının bildirimde belirtilen gün ve saatte yapılması zorunludur (Kaboğlu, 2002: 407; TGYK Md: 9, 10; TGYK Md: 4, 5). Bu kurallara uyulmadan yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanunsuz hale dönüşecektir.

Kanunlara uygun olarak düzenlenmiş dahi olsa, toplantı veya gösteri yürüyüşlerine; Kanunda sayılan her türlü ateşli ve diğcr silahlar, araç, gereç ve benzeri malzemelerle, yasadışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaret taşınarak veya bu işaret ve amblemleri üzerinde bulunduran üniformayı andırır giysiler giyilerek veya kimliklerini gizlemek amacıyla yüzlerini tamamen veya kısmen bez ve sair unsurlarla örterek katılmak yasaktır. Ayrıca, kanunların suç saydığı nitelik taşıyan afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçler taşınarak veya bu nitelikte sloganlar söylenerek veya ses cihazları ile yayınlanması da yasaktır (TGYK Md: 23/b).

Toplantı ve yürüyüşlerin, Kanunun 7’nci maddesinde belirtilen zaman sınırlamasına uyulmadan yapılması halinde, toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanunsuz hale dönüştürecekler (TGYK Md: 7, 23/c).

Kanunun 6'ncu maddesinde, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin nerelerde ve hangi güzergâhlarda yapılacağı belirtilmiştir. Mülki Amirliklerce önceden belirlenen ve ilan edilen bu yerler haricinde toplantı ve gösteri yürüyüşleri yapılması yasaktır. Ayrıca, Kanunun 10'ncu maddesine istinaden düzenlenen bildirimde belirtilen yer dışında da toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlenmesi yasaktır (TGYK Md: 6, 23/d; TGYK Md: 3). Bu itibarla, Mülki Amirliklerce tespit ve ilan ettiği yerler ile bildirimde belirtilen yerler haricinde yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanunsuz hale dönüşecektir.

Ayrıca, kanunun 22'nci maddesinde, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yasak olduğu yerler açıkça belirtilmiştir. Bu madde hükmüne göre, “genel yollar ile parklarda, mabetlerde, kamu hizmeti görülen bina ve tesislerde ve bunların eklentilerinde ve Türkiye Büyük Millet Meclisine bir kilometre uzaklıktaki alan içinde toplantı yapılması ve şehirlerarası karayollarında gösteri yürüyüşlerinin düzenlenmesi” yasaktır. Belirtilen yerlerde yapılacak toplantı ve gösteri yürüyüşleri, doğal olarak kanunsuz toplantı ve gösteri yürüyüşleri kapsamına girecektir (TGYK Md: 22).

Kanunun 4'ncü maddesinde, istisnai nitelikteki toplantı ve faaliyetlerin nelerden ibaret olduğu maddeler halinde belirtilmiştir. Önceki bölümde de ifade edildiği üzere; istisnai nitelikteki toplantı ve faaliyetlerde 2911 sayılı Kanun hükümleri uygulanmamaktadır. Ancak toplantı ve faaliyetler, kendi amaç, kural ve sınırları içerisinde yapılmaması halinde, doğal olarak kanunsuz hale dönüşmektedir (TGYK Md: 4, 23/f).

Kanunların suç saydığı amaçlar doğrultusunda toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılamayacağı açıktır. Söz konusu bu hüküm, hem Kanunun 3'ncü maddesinde hem de 23'ncü maddesinin (g) bendinde açıkça dile getirilmiştir (TGYK Md: 3, 23/g). Kanunun bu maddelerine aykırı biçimde yapılacak olan toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanunsuz olacağı gibi, gerçekleştirilmek istenen amacın suç olması halinde ilgili kanunların da ihlali söz konusu olabilecektir.

Kanunun 23'ncü maddesinin (h) bendinde, toplantı ve gösteri yürüyüşlerine ilişkin olarak Mülki Amirliklere sunulan bildirimde belirtilen amaç dışına çıkılması halinde de, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin kanunsuz hale dönüşecektir (TGYK Md :23/h). Kanunun bu hükmüne göre; toplantı ve yürüyüşlerin bildirimde belirtilen konular ile gerçekleştirilmek istenen amaç doğrultusunda yapılması gerekmektedir.

Kanunun 23'cü maddesinin (i) bendinde yapılan düzenlemeye göre, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin, yine bu kanunun 14, 15, 16, 17 ve 19'ncü maddelerine dayanılarak yasaklanması veya ertelenmesi halinde ve tespit edilen erteleme veya yasaklama süresi sona ermeden yapılması durumunda da, söz konusu toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanunsuz hale dönüşecektir (TGYK Md: 23/i).

Söz konusu kanun maddeleriyle yapılan düzenlemelerde, belirli toplantıların ertelenmesine veya yasaklanmasına ilişkin hususlara yer verilmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken husus; düzenleme kurulunun toplantıyı geri bırakması haricinde, yasaklama veya ertelemelerin kanunda belirtilen gerekçelere, demokratik kurallara ve ölçülülük ilkesine uygun olarak yapılması gerektiğidir. Belirli birtakım somut gerekçelere dayanmadan yapılacak erteleme ve yasaklamanın insan hak ve özgürlükleri ile demokrasiye zarar vereceği muhakkaktır. Yasaklama veya ertelemeye ilişkin gerekçelerin ortak özelliği ise; bahse konu toplantıların emniyetinin sağlanmasında yaşanacak güçlükler ile muhtemel işlenecek suçun önüne geçilmesidir. Gerekli emniyet tedbirlerinin alınmaması halinde ise; kamu güvenliğinin tehlikeye gireceği, kamu düzeninin bozulacağı, suçun işlenmesinin önüne geçilemeyeceği, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunamayacağı aşîkârdır.

Kaboğlu (2002: 411, 412), idari makamlara belirli gerekçelerle (genellikle güvenlik gerekçesi) toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin belirli sürelerle erteleme veya tamamen yasaklanma yetkisi verilmesinin, AB uyum yasaları çerçevesinde Anayasanın 34'ncü maddesinde yapılan yeni düzenleme nedeniyle hukuki açıdan dayanaksız olduğu ve bu yetkinin uygulamada sıkça kullanılması sebebiyle suiistimal edildiği/edilebileceği ve yasaklama gerekçelerinin her zaman haklı gerekçelere dayanmadığı ve dolayısıyla bu yetkinin özgürlükler için önemli bir tehdit oluşturduğunu ifade etmektedir. Ancak, yapılan düzenlemeler sonucunda idari makamların eskiye oranla bu yetkiyi sıklıkla kullanmaktan kaçındıkları da bilinen bir gerçektir.

Kanunun 13'ncü maddesinde, Hükümet Komiserinin ne şekilde ve kimler arasından seçileceği ile yetkisinin nelerden ibaret olduğunu belirlemiştir. Hükümet Komiseri, düzenleme kurulunun talebi veya toplantının sürmesini imkânsız kılacak derecede olayların çıkması halinde toplantıyı sona erdirebilmektedir. Hükümet komiserinin aldığı karara ve bu karara ilişkin duyurularına rağmen toplantının devam

etmesi halinde, söz konusu toplantı kanunsuz hale dönüşmektedir (TGYK Md: 12, 13, 23/j; TGYK Md: 10, 12).

Son olarak, kanunun 3'ncü maddesinin ikinci fıkrasında belirtildiği şekliyle, yabancıların İçişleri Bakanlığından izin almadan yapacakları toplantı ve gösteri yürüyüşleri de, doğal olarak kanunsuz hale dönüşecektir (TGYK Md: 3, 23/ı).

298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunda belirtildiği üzere, seçim zamanında bu kanun hükümlerine göre yapılacak propaganda toplantılarında da bir takım sınırlamalara uyulması gerekmektedir.

Kanunun 49'uncu maddesine göre, "propaganda, oy verme gününden önceki onuncu günün sabahında başlayacak ve oy verme gününden önceki günün akşamı saat 18.00'de sona erecektir" (298 SK Md: 49).

Kanunun 50'nci maddesine göre ise, "genel yollar üzerinde, mabetlerde, kamu hizmeti görülen bina ve tesislerde ve ilçe seçim kurullarınca gösterileceklerden başka meydanlarda toplu olarak sözlü propaganda yapılması yasaktır." Ayrıca, "açık yerlerde, güneş battıktan doğuncaya kadar toplu olarak, sözlü propaganda yapılması da yasaktır" (298 SK Md: 50).

Kanunun 51'nci maddesine göre de, "kapalı yer toplantısı yapmak isteyenler, üç kişilik bir heyet kuracaklar ve en yakın zabıta amir veya memuruna, köylerde ise, muhtara veya vekiline haber vereceklerdir." Ayrıca, "mabetlerde, okullarda, kışla, karargâh, ordugâh gibi askeri bina ve tesislerle askeri mahfillerde ve kamu hizmeti görülen diğer yerlerde, kapalı yer toplantısı yapılması yasaktır" (298 SK Md: 51). Dolayısıyla, seçim zamanlarında söz konusu kıstaslara uyulmadan yapılacak seçim propagandasına ilişkin toplantılar, kanunsuz toplantılar kapsamına girecektir.

Basın açıklamalarının temelini oluşturan Anayasanın 26'ncı maddesinin son fıkrasında, "düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir" denilmesine rağmen, henüz bu konuda düzenlenmiş bir kanun bulunmamaktadır. Ancak önceki bölümde de ifade edildiği gibi, bu yasal boşluğu doldurmak üzere, İçişleri Bakanlığınca 11 Haziran 2004 tarihinde yayınlanan 100 sayılı Genelge bulunmaktadır. Her ne kadar genelge hükümleri üzerinde bir takım tereddütler hâsıl olsa da, kolluk görevlileri açısından basın açıklamalarının kanunsuz toplantı kapsamına girip girmeyeceği hususunun belirlenmesinde; Anayasanın 26'ncı maddesinde belirtilen yasak hükümler ile genelge de belirtilen hükümlere başvurulacağı muhakkaktır.

İşçi ve işverenlere grev ve lokavt hakkı tanıyan 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunun 25 ve 26'ncı maddelerinde kanunsuz grev ve lokavtın tanımı yapılmıştır:

Kanunsuz grev: kanuni grev için aranan şartlar gerçekleşmeden yapılan greve kanun dışı grev denilmektedir. Yine bu maddeye göre, “siyasi amaçlı grev, genel grev ve dayanışma grevi kanun dışı grev olup, işyeri işgali, işi yavaşlatma, verimi düşürme ve diğer direnişler hakkında kanun dışı grevin müeyyideleri uygulanacaktır.” Ayrıca, “Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, milli egemenliğe, Cumhuriyete, milli güvenliğe aykırı amaçla da grev yapılması” yasaktır (TİSGLK Md: 25).

Kanunsuz lokavt ise: kanuni lokavt için aranan şartlar gerçekleşmeden yapılan lokavta kanun dışı lokavt denilmektedir. Yine bu maddeye göre, “siyasi amaçlı lokavt, genel lokavt ve dayanışma lokavtı” da, kanun dışı lokavt olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, “Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, milli egemenliğe, cumhuriyete, milli güvenliğe aykırı amaçla lokavt yapılması” da yasaktır (TİSGLK Md: 26).

Kanunun 50'nci maddesine dayanılarak düzenlenen Grev ve Lokavtlarda Mülki İdare Amirlerince Alınacak Önlemlere İlişkin Tüzüğün 10'ncü maddesinde; “işyerinin bulunduğu alanda bir topluluğun meydana gelmemesi için önceden gerekli güvenlik önlemlerin alınacağı, buna rağmen bir seyirci topluluğu meydana gelirse, bu kişilerin olay yerinden uzaklaştırılacakları; greve katıldıkları veya lokavta uğradıkları halde işyerinden ayrılmayanlar veya topluluk oluşturanların ayrılmalari ve dağılmalari için uyarı yapılacağı ve uyarıya uymayanlar hakkında 2911 sayılı TGYK'nın toplulukların dağıtılmasına ilişkin hükümlerinin uygulanacağı” ifade edilmektedir.

3.3. TOPLUMSAL OLAYLARIN OLUŞUMU ve GÖSTERİCİLER

AÇISINDAN GÖREV DAĞILIMI

Toplumsal olaylar, aniden ortaya çıkan olaylar değildir. Her toplumsal olayın altında yatan çeşitli nedenler vardır (Göksu, 2000: 177; Kızılırmak vd., 2005: 289; Göksu, 2007: 163). Bu nedenler bilinmeden, sorunun kaynağına inilmeden ve buna göre gerekli tedbirler alınmadan olayların önlenmesi mümkün değildir. Ayrıca, kolluk görevlilerince “korsan” olarak tabir edilen ve ani olarak ortaya çıktığı düşünülen pek

çok olayında temelinde de, esasında önceden zuhur etmiş bir takım nedenler yatmaktadır.

Bu itibarla, toplumsal olayların yönetilmesinde görev alan tüm görevlilerin yasal olan ve olmayan toplumsal olayların oluşumunu, göstericilerin görev dağılımını ve eylem taktiklerini bilmeleri gerekmektedir. Bu hususlar bilinmeden etkili ve verimli görev yapılması mümkün değildir.

a) Bir sorunun varlığı: Toplumsal olayların meydana gelebilmesi için öncelikle olayların temelini teşkil eden bir sorunun var olması ve bu sorunu ortadan kaldıracak çözüm yollarının tüketilmiş olması gerekmektedir. Normal şartlarda sorunu olmayan veya varsa bile sorununu çözebilecek başka yöntemlere sahip olan birey ve grupların toplanarak gösteri yapmaları kendilerinden beklenen bir davranış değildir.

b) Sorunun diğer kişi veya gruplarca da ortak sorun olarak kabul edilmesi: Bir sorunun var olması, gösteri yapılması için yeterli değildir. Diğer kişi veya gruplarında söz konusu sorundan etkilenmeleri gerekmektedir. Bu manada, tek bir bireyin sahip olduğu sorun nedeniyle tek başına gösteri yapması mümkün olmakla birlikte, hakiki manada bir gösterinin toplumsal olay olarak nitelendirilebilmesi için daha fazla sayıda insanın bir araya gelerek topluca eylemde bulunması gerekir. Bu itibarla, ülkemizde sıkça görüldüğü üzere bir kişinin Boğaziçi köprüsüne çıkıp kendisini atma girişimi, bireysel anlamda bir tepki olmakla birlikte, bir toplumsal olay değildir. Ancak bu tip münferit hadiselerin çoğalması ve eyleme konu olan sorunların benzerlik göstermesi, toplumsal olayların çıkacağına bir işaret olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, yasal mevzuat açısından bir suçun toplu olarak işlenebilmesi için, en az üç kişinin ortak bir karar ekseninde eylemde bulunmaları gerekmektedir.

c) Ortak sorunu algılayan kişi ve grupların ortak irade göstermeleri ve eylem birlikteliği içerisinde olmaları (Fikri Hazırlık ve Eyleme Geçiş Dönemi): Sorunu olmayan insanın olamayacağı bir gerçektir. Yeryüzünde her insanın ve hatta her canlının sorununun/sorunlarının olduğu muhakkaktır. Bir sorunun varlığı, aynı zamanda çözüm arayışlarını beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla, bir toplumsal olayın meydana gelebilmesi için ortak sorunu algılayan çok sayıda kişi veya grupların, sorunu kamuoyuna ve ilgililerine duyurmak suretiyle çözüm bulma adına ortak irade

göstermeleri, bu anlamda bir araya gelmeleri ve eylem birlikteliği içinde ortak hareket etmeleri gerekmektedir.

Bu noktada, kişi ve grupların önüne yasal ve yasal olmayan iki farklı yol çıkmaktadır. Yasal olan birinci yol, toplumsal olayları gerçekleştirecek kişi veya grupların yasal mevzuatın öngördüğü bilgi ve belgelerle birlikte yetkili birimlere başvurması ve yapılan müracaatın incelenmesi sonucunda faaliyetin gerçekleştirilmesidir. Yasal olmayan ikinci yol ise, adından da anlaşılacağı üzere, toplumsal olayların veya toplanma özgürlüğünün, yasal mevzuatın öngördüğü şartlar yerine getirilmeden ve suç işlenerek gerçekleştirilmesidir.

d) Ortak sorun etrafında birleşen kişi ve grupların eylem kararını güçlendirecek ve onları eyleme sevk edecek liderler ile diğer görevlilerin fonksiyonu: Toplulukları bir araya getirecek ve eylem kararını güçlendirecek çok sayıda lidere ve bu liderlerin alanda sevk ve idare edeceği görevlilere ihtiyaç duyulmaktadır. Topluluğu sevk ve idare edecek bu kişilerin kendi arasında sağlayacakları uzlaşma önem arz etmektedir. Ayrıca, geniş katılımlı toplumsal olaylara birden fazla grubun katıldığı ve bu grupların genel olarak alanda toplanan kalabalıkları yönlendirdikleri de bilinmektedir.

Toplulukları alanda yönetecek olan yönetim kadrosunu kendi içinde ikiye ayırmak mümkündür. Bunlardan birincisi, “topluluğu dışarıdan yöneten” liderlerdir. Bu kişiler, toplulukla birlikte alanda hareket etmemekle birlikte, direktiflerini topluluk içerisinde bulunan ve “topluluğu içeriden yönetenler” olarak adlandırılan ikinci yönetim kadrosuna vermektedirler. İkinci yönetim kadrosu ise, diğer bir adıyla “görünen liderler” aldıkları direktifleri alanda bulunan diğer görevlilerle birlikte uygulamaktadırlar (Büyükdöğeri, 1992: 106; Göksu, 2000: 177; EGMGDB, 2007: 145; Göksu, 2007: 163).

Bu görevlilerden bir kısmı, topluluğun etrafını sararak bir yandan toplulukların dağılmamasını sağlarken, diğer yandan da toplulukları ve liderleri içeriden ve dışarıdan gelecek saldırılara karşı koruma görevlerini üstlenmektedirler.

Bahse konu koruma görevlilerinin dışında, alanda görev alan diğer görevlilerden bir kısmı da, afiş, pankart, flama, bayrak, megafon ve benzeri malzemeleri taşıyan görevlilerdir (Büyükdöğeri, 1992: 107; Göksu, 2000: 178; Kızılırmak vd., 2005: 291; EGMGDB, 2007: 145; Göksu, 2007: 164). Bu görevliler, taşıdıkları malzemelerle toplulukların birlikte hareket etmelerini sağlamalarının

yanında, hem topluluk üyelerine, hem de kamuoyuna mesaj iletme ve ayrıca söyledikleri slogan ve marşlarla toplulukları heyecanlandırarak galeyana getirmektedirler. Dolayısıyla, bu görevlileri bayrakçı, flamacı, afişçi, pankartçı, marşçı ve slogancı olarak adlandırmakta mümkündür.

Kanunsuz olaylarda daha çok görüldüğü üzere, bu görevlilerin dışında amaçları; toplulukları ve kolluk görevlilerini kışkırtmak olan provokatörler ile yine amaçları; kolluk görevlilerine ve topluluğu oluşturan diğer kişi ve gruplara saldırmak olan eylemci gruplara mensup görevliler bulunmaktadır.

e) Toplumsal olaylara katılım için çağrı yapılması: Toplumsal olay gerçekleştirme kararı alan kişi ve grupların, bu faaliyetleri yerine getirebilmeleri için, toplantıya katılacak kişi ve üyelere çağrı yapmaları gerekmektedir. Çağrı olmadan toplanılması ve alanda istenilen sayıya ulaşılması mümkün değildir. Bu bakımdan yasal olsun ya da olmasın, her türlü toplumsal faaliyete çeşitli yöntemler kullanılmak suretiyle davet söz konusudur.

Yasal toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde önceden bildirimde bulunulduğundan Kanunda belirtilen şartlara uymak koşuluyla bildirimde belirtilen gün ve yerde toplanılması için hedef kitleye çağrı yapılmasının önünde her hangi bir engel bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu tür toplantı ve gösteri yürüyüşlerine, kitle iletişim araçları da dâhil olmak üzere, her türlü iletişim aracıyla çağrı yapılabilir. Kanunsuz toplumsal olaylara çağrı amacıyla ise, genellikle el ve duvar ilanların, cep telefonların ve internetin yaygın olarak kullanıldığı da bilinmektedir.

Toplumsal olaylarda çağrı için kullanılan malzemeler, aynı zamanda propaganda unsuru olarak da kullanılmaktadır (Göksu, 2000: 179; Kızılırmak vd., 2005: 290; Göksu, 2007: 164). Dolayısıyla kanunsuz olaylarda kullanılan bu tür malzemeler içerik itibarıyla genellikle kışkırtıcı unsurları içermektedirler.

3.4. KANUNSUZ OLAYLARDA YAYGIN OLARAK KULLANILAN

TAKTİK ve EYLEM BİÇİMLERİ

Olaylar başlamadan önce yapılan provokatif nitelikli propagandalar, topluluklar alana geldikten sonra bu anlamda yapılan konuşmalar, söylenen sloganlar ve marşlar ile taşınan afiş ve pankartlarla topluluklar heyecanlandırılarak kışkırtılmaya çalışılmaktadır (Kızılırmak vd., 2005: 292; Göksu, 2007: 164). Bilindiği gibi, toplulukta heyecanın artması, duygusal bulaşmaya sebebiyet vermekte ve bu sayede

kitle psikolojisine bürünen bireyler tanınmama duygusu ve bireysellik yitimiyle birlikte saldırgan tutum ve davranışlar sergileyebilmektedirler. Bu noktada, provokatörlerin ve eylemci grupların etkisinde kalan bireyler, hem topluluğu oluşturan diğer kişi ve gruplara, hem gösteriyi dışarıdan izleyen kişilere ve hem de alanda görev alan kolluk görevlilerine saldırma eğilimi göstermektedirler. Dolayısıyla, alanda bulunan ve amaçları kargaşa çıkartmak olan eylemci gruplar, bir yandan topluluğu kendi istedikleri hedefe doğru yönlendirirken, diğer yandan da kolluk görevlilerine zarar vermeye, onları etkisiz hale getirmeye ve sonuçta olayların daha da büyümesine yönelik taktikler uygulamaktadırlar.

Bu bağlamda, eylemci grupların uyguladıkları taktik ve eylem biçimleri ise genelde şu şekildedir: Bunlardan birincisi, önceden gerekli tedbirlerin alındığı ve bu nedenle arama ve kapama noktalarının zamanında kurulduğu toplumsal olaylarda üstlerini aratmak istemeyen veya kapama noktalarından alana girişleri engellenen göstericiler, bu noktalarda kolluk görevlilerine saldırarak olay çıkarmaya çalışmaktadırlar.

İkincisi, ani gelişen olaylarda önceden gerekli tedbirlerin alınamaması durumunda veya yetersiz koruma tedbirleri nedeniyle alana girmeyi başaran göstericiler, alanda kavga çıkartmak veya başka yöntemler kullanmak suretiyle toplulukları kışkırtmaya çalışmaktadırlar.

Üçüncüsü, gerekli tedbirlerin zamanında alınması halinde göstericiler, topluluğa yakın başka bir yerde olay çıkartmak suretiyle toplulukların ve görevlilerin dikkatlerini bu yöne çekmeye çalışmakta ve bu sayede alanda görev alan görevlilerin bir kısmının bu yöne kaymasını sağlayarak ve toplu kuvveti parçalayarak zaafa düşürmeye çalışmaktadırlar. Bu bağlamda, korsan gösterilerde daha çok görüldüğü üzere göstericiler, esas eylemin yapılacağı noktadan başka bir yerde küçük çaplı olaylar çıkartarak kolluk görevlilerinin bu noktada tedbir almalarını sağlamakta ve daha sonra önceden planladıkları esas noktada büyük olaylar çıkartmaktadırlar (Göksu, 2000: 180; Kızılırmak vd., 2005: 291; Göksu, 2007: 164).

Dördüncüsü, göstericiler, yürüyüş kortejiyle birlikte alana doğru gittikleri sırada veya alana girişte kolluk görevlilerine ve diğer katılımcı gruplara yönelik sözlü ya da afiş ve pankartlar ile hakaret etmekte veya taş, sopa veya benzeri malzemeleri onların üzerine atmak suretiyle görevliler ile diğer grupları kışkırtarak

olay çıkarmaya çalışmaktadırlar (Göksu, 2000: 181, 182; Kızılırmak vd., 2005: 291, 292; Göksu, 2007: 165, 166).

Beşincisi, göstericiler, kolluk görevlilerinin sayıca yetersiz kalmaları halinde veya görevlilerin göstericilere gereğinden fazla yaklaşmaları durumunda, görevlilerin etrafını sararak onlara saldırmaktadırlar. Ayrıca, eylemci grubun belirli bir kısmı toplulukla görevliler arasına set çekerek diğer eylemci grubun eylemlerini kolaylaştırmaktadırlar (Kızılırmak vd., 2005: 291; Göksu, 2007: 165).

Altıncısı, göstericiler, dağılım esnasında dağılıyor gözükmek daha önceden planlanan noktalarda tekrar toplanmak suretiyle olayların büyüyen yayılmasına çalışmaktadırlar (Göksu, 2000: 180; Kızılırmak vd., 2005: 291; Göksu, 2007: 165).

Yedincisi, göstericiler, topluluğa müdahale eden kuvvetleri psikolojik olarak etkilemek ve aynı zamanda toplum nezdinde imajlarına zarar vermek amacıyla; eylemlerde kutsal nitelikteki simgeler ile çocuklar, kadınlar ve yaşlı insanları bir araç olarak kullanmaktadır (Göksu, 2000: 180, 181; Kızılırmak vd., 2005: 291; Göksu, 2007: 165). Bu konuda örneğin istiklal marşı söyleyerek, bayrak taşıyarak, görevliler lehine sloganlar atarak veya toplulukların etrafına çocuklar dizerek kolluk görevlilerinin kendilerine müdahale etmesini engellemeye çalışmaktadırlar.

Sekizincisi, büyük provokatif eylemlerin vuku bulması amacıyla topluluklara yönelik ateşli silahların, patlayıcı maddelerin kullanılması da nadiren görülen eylem biçimlerindendir (Göksu, 2000: 182, 183; Kızılırmak vd., 2005: 292; Göksu, 2007: 166). Yine bu konuda büyük toplumsal olayların çıkması amacıyla suikast türü eylemlerin yapıldığı da bilinmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL OLAY POLİSLİĞİNİN İKİ ÖNEMLİ AKTÖRÜ: ÇEVİK KUVVET ve GÜVENLİK ŞUBE MÜDÜRLÜKLERİ

Ülkemizde toplumsal olay polisliğinin icra edilmesinden ve toplumsal olayların yönetilmesinden sorumlu iki ayrı aktör bulunmaktadır. Bunlardan birisi, Çevik Kuvvet iken, bir diğeri Güvenlik Şube Müdürlüğüdür. Her iki birimde, merkezde Emniyet Genel Müdürlüğü Güvenlik Daire Başkanlığı bünyesinde temsil edilirken, illerde İl Emniyet Müdürlüğüne bağlı Çevik Kuvvet ve Güvenlik Şube Müdürlükleri, ilçelerde ise İlçe Emniyet Müdürlüğü veya Emniyet Amirliğine bağlı Çevik Kuvvet Grup ve Güvenlik Büro Amirliği şeklindeki faaliyet göstermektedirler. Söz konusu her iki birim, toplumsal olayların yönetilmesinde birbirlerine destek olmak suretiyle ortak görev ifa etmektedirler. Dolayısıyla, bir toplumsal olayın etkili ve verimli biçimde yönetilebilmesi için her iki birime de önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir.

4.1. TOPLUMSAL OLAYLARIN YÖNETİLMESİNDE ÇEVİK KUVVET ve GÜVENLİK ŞUBE MÜDÜRLÜKLERİNİN ROLÜ

Toplumsal olayların yönetilmesini, toplulukların sevk ve idaresi olarak kabul edecek olursak, Çevik Kuvvet daha ziyade toplulukların alandaki sevkinden sorumlu olurken, Güvenlik Şube Müdürlüğü daha çok toplulukların idaresinden sorumludur. Diğer bir ifadeyle, Güvenlik Şube Müdürlüğü, toplumsal olayların yönetilmesinde daha ziyade alt yapı faaliyetlerini yürütürken, Çevik Kuvvet daha çok üst yapı faaliyetleriyle ilgilenmektedir. Bu anlamda birimler arasındaki ilişkiyi, kafa beden bütünleşmesi olarak da tarif edebiliriz. Çünkü Çevik Kuvvetin görev, yetki ve sorumlulukları ile toplumsal olaylara bakış açısı dikkate alındığında fiziki üstünlük ve kabiliyetin ön planda olduğu, Güvenlik Şube Müdürlüğünün ise, daha ziyade işin sosyal ve hukuki boyutuyla ilgilendiği görülmektedir.

Bu bağlamda, toplumsal olayların yönetilmesinde Çevik Kuvvetin rolünü özetleyecek olursak; toplumsal olaylarda hem topluluğun hem de diğer kişilerin fiziken güvenliğini sağlamak, topluluğu kontrol altında tutmak (Cerrah, 1996: 11),

ihtiyaç hâsıl olduğunda ve kanuni şartlar oluştuğunda topluluğu müdahale ederek dağıtmak (ETK Ek Md: 13; PÇKY Md: 19) ve neticede yakaladıkları şüphelileri alandan uzaklaştırarak adli işlem tesis etmek üzere Güvenlik Şube Müdürlüğüne teslim etmektir.

Toplumsal olayların yönetilmesinde Güvenlik Şube Müdürlüğü'nün rolü ise kısaca; bir temel insan hak ve özgürlüğü olan ve Anayasada yerini bulan, gerçek ve tüzel kişilerce düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile bu anlamda diğer toplumsal faaliyetlerin yasal çerçevede uygulanmasını sağlamak, bu itibarla gerçek ve tüzel kişilere mevzuat ekseninde her türlü konuda yardımcı olmak ve bu hakkın kullanılması sırasında kanunların ihlal edilmesi halinde ise ilgililer hakkında gerekli yasal işlemleri yaparak şüphelileri suç dosyasıyla birlikte adalete teslim etmektir

Bu itibarla, Güvenlik Şube Müdürlüğü görevlilerinin toplumsal olaylar öncesinde gerekli tedbirleri almaları, topluluklarla sürekli diyalog halinde olmaları, faaliyetlerini izlemeleri, onları her yönleriyle tanımaları ve bu sayede tutum ve davranışları ile amaçlarını önceden belirleyerek toplumsal olayların yönetilmesi noktasında, toplulukların özelliklerine göre stratejiler geliştirmeleri gerekmektedir.

Dolayısıyla, gerçekleştirilmesi düşünülen bir protesto gösterisinin bilgisi alındığı andan itibaren Güvenlik Şube Müdürlüğü görevlileri, konuyu araştırmaya başlamakta, organizatörlere ulaşarak onlarla diyalog kurmakta (EGMADB, 2003: 59, 74, 75), onlarla faaliyetin yasal mevzuat ekseninde yapılması için alternatif çözüm yolları üzerinde ve hukuki zeminde fikir alış verişinde bulunmakta ve müzakereler sonucunda alınan kararlar ile sergilenen tutum ve davranışlara ilişkin olarak gerekli idari ve adli işlemleri yapmakta veya yapılmasını sağlamaktadırlar.

Söz konusu yaşanan bu süreç, çoğu zaman toplumsal olayların daha başlamadan bitmesine veya kanuni sınırlar içerisinde yapılmasına imkân sağlamaktadır. Ani gelişen olaylarda bu süreç yaşanmasa bile, eğer organizatörlerle alanda görüşme ve onları ikna etme imkânı varsa, bu işlemleri de Güvenlik Şube Müdürlüğü Personeli üstlenmektedir. Dolayısıyla, Güvenlik Şube Müdürlüğü Personeli, toplumsal olayların her safhasında aktif olarak yer aldığından, bu görevlerin yürütülmesinde bir kiracı olarak değil de, ev sahibi olarak hareket etmektedir. Diğer bir ifadeyle, toplumsal olayların sahipliğini, sanıldığı gibi aksine Çevik Kuvvetten ziyade, Güvenlik Şube Müdürlüğü üstlenmektedirler.

Bu itibarla, toplumsal olayların yönetilmesinde Güvenlik Şube Müdürlüğünün görev ve sorumluluklarının, Çevik Kuvvete göre daha karışık bir yapıya sahip olduğu ve daha uzun süreçleri bünyesinde barındırdığı söylenebilir. Görüldüğü gibi, toplumsal olaylara ilişkin alanda yaşanan hadiseler, yalnızca buz dağının görünen küçük bir kısmını oluştururken, topluluklar alana çıkmadan önce yaşananlar, buz dağının görünmeyen esaslı kısmını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, toplumsal olayların yönetilmesinde Çevik Kuvvet buz dağının yalnızca gözükken kısmı ile muhatap olurken, buna karşın Güvenlik Şube Müdürlüğü her iki kısmıyla da ilgilenmektedir. Bu noktada, toplumsal olayların alanda değil, masada önlenilebileceği ve alanda yapılan çalışmaların toplumsal olayların önlenmesinden ziyade, topluluklara müdahale esaslarını içerdiği söylenebilir.

Toplumsal olayların anlamı, her iki birim açısından benzerlikler göstermekle birlikte, yinede arada bir takım farklar bulunmaktadır. Çevik Kuvvet kuruluş ve yapısı itibarıyla toplumsal olayları daha ziyade bir önleyici asayiş hizmeti olarak görürken, Güvenlik Şube Müdürlüğü olayları daha çok siyasi propaganda niteliği taşıyan kamuoyu oluşturma çabası olarak görmektedirler. Söz konusu bu anlayış, her iki birimin görev anlayışına da yansımıştır. Bu anlamda spor müsabakaları, kültürel organizasyonlar gibi siyasi nitelik taşımayan, uzun süreli ve devamlılığı olmayan, kamu güvenliğini ve kamu düzeni ciddi biçimde tehdit etmeyen geniş katılımlı toplumsal faaliyetler genel olarak Güvenlik Şube Müdürlüğünün ilgi ve görev alanına girmezken, uygulamada görüldüğü üzere siyasi olsun veya olmasın her türden toplumsal faaliyetler Çevik Kuvvetin görev alanına girmektedir (EGMADB, 2003: 11).

Çevik Kuvvetin yapısı ve işleyişi bakımından bu birimde çalışanlar, birbirinden oldukça farklı özelliklere sahip toplumsal olayları, ayrıntılarına haiz olmamalarından ve toplulukları tam manasıyla tanımamalarından dolayı (EGMADB, 2003: 45), birbirine benzeyen tekdüze olaylar şeklinde ve flu olarak görmektedirler.

Güvenlik Şube Müdürlüğü Personeli ise, toplulukları yakından tanımaları ölçüsünde olayları tahlil edecek bilgi ve donanıma sahip olduklarından, toplumsal olayları ve dolayısıyla olayları gerçekleştiren toplulukları ayrıntılarıyla birlikte bir bütün halinde görebilme yeteneğine sahiptirler (EGMADB, 2003: 74, 75).

Dolayısıyla, uygulamada genel olarak müdahale kararı ile işin teknik yönü hariç olmak üzere uygulama şekli, Güvenlik Şube Müdürlüğü Personelinin görüş ve önerileri doğrultusunda belirlenmektedir.

Toplumsal olayların yönetilmesinde Güvenlik Şube Müdürlüğü'nün önemli görev ve sorumlulukları olduğu ve bu birimin toplumsal olay polisliğinin önemli bir aktörü olduğu açıktır. Ancak bu alanda yapılan sınırlı sayıdaki bilimsel çalışmalara bakıldığında; Emniyet Teşkilatı içerisinde “sivil çevik” olarak adlandırılan Güvenlik Şube Müdürlüğü'nün genel olarak toplumsal olay polisliği kavramı içerisinde değerlendirilmediği veya yeterince üzerinde durulmadığı görülmektedir. Toplumsal olay polisliğinin bu şekilde değerlendirilmesi, bu polislik türünün yalnızca alanda meydana gelen ve olaylara müdahale edilen polislik anlayışına götürür ki, bu çok doğru bir yaklaşım değildir.

Güvenlik Şube Müdürlüğü'nün toplumsal olay polisliği kavramı içerisinde yeterince değerlendirilmemesi ve bu alanda yapılan çalışmalara konu edilmemesinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenlerin başında, Güvenlik Şube Müdürlüğü'nün yapmış oldukları işleri ifade edecek nitelikte özel bir isme sahip olmaması gelmektedir. Bilindiği üzere “güvenlik” kelimesi, özel güvenlik hizmetlerini de içine alacak şekilde tüm emniyet hizmetlerini kapsayan geniş bir anlama sahiptir. Ayrıca, Emniyet Teşkilatını tanımayanlar açısından “güvenlik” kelimesi ilk etapta akıllara “koruma hizmetlerini” getirmektedir. Bu nedenle, Emniyet Teşkilatı haricindeki diğer kamu personeli ile vatandaşlar, Güvenlik Şube Müdürlüğü'nü çoğu zaman Koruma Birimleri ile karıştırdıklarından, bu birimlerde çalışanlar, çalıştıkları yeri ve yaptıkları işi genellikle karşı tarafa anlatmakta zorluk çekmektedirler. Bu itibarla, yaptığı işi tam olarak ifade edecek bir isme sahip olmayan Güvenlik Şube Müdürlüğü'nün, toplumsal olaylar denince akla gelmemesi gayet normaldir. Emniyet Teşkilatını oluşturan diğer birimlerin isimleri yaptıkları işleri genel olarak yansıttığından, böyle bir sorunları bulunmamaktadır. Dolayısıyla, Güvenlik Şube Müdürlüğü'ne öncelikle yaptıkları işleri tam olarak ifade edecek yeni ve özel bir ismin verilmesi gerekmektedir. Bu anlamda, teşkilatta da kabul göreceği düşünülen; “Kamu Güvenliği Şube Müdürlüğü, Kamu Güvenliği ve Asayiş Şube Müdürlüğü, Kamu Düzeni ve Asayiş Şube Müdürlüğü veya Kamu Güvenliği ve Toplumsal Olaylar Şube Müdürlüğü” gibi isimler verilebilir. Ayrıca, toplumsal olayların fazlaca yaşanmadığı illerdeki Çevik Kuvvet ile Güvenlik Şube

Müdürlüklerinin tek şube çatısı altında toplanabileceği de düşünüldüğünde, bahsi geçen isimlerin daha da uygun olacağı söylenebilir.

Diğer bir sebep ise, Güvenlik Şube Müdürlüğünün temel görevleri arasında; kamu güvenliğinin ve kamu düzeninin sağlanması bağlamında toplumsal olayların yönetilmesi yer aldığı halde, bu görevler yoğun iş yükü nedeniyle ihmal edilmiştir. Çünkü Güvenlik Şube Müdürlükleri, daha önceki yıllarda polisiye hizmetlerden ziyade, diğer kamu kurum ve kuruluşlarınca da yapılabilecek iş ve işlemler ile teşkilatta diğer birimlere tevdi edilemeyen birbirinden oldukça farklı niteliklere haiz görevler arasında boğulmuşlardır. Dolayısıyla, toplumsal olaylarla ilgili işlemleri profesyonel anlamda daha çok Güvenlik Şube Müdürlüğü bünyesinde faaliyet gösteren Toplumsal Olaylar Bürosu üstlenmiştir. Siyasi Partiler, Sendikalar, Dernekler, Azınlıklar gibi diğer bürolar ise, her ne kadar kendi görev alanına giren tüzel kişiliklerin toplumsal olaylar anlamındaki faaliyetlerini takip etseler de, bu işleri çoğu zaman ekstra iş yükü olarak görmüşlerdir. Ayrıca, Toplumsal Olaylar Bürosu, tıpkı diğer birimlerin yanında Çevik Kuvvet Birimlerinin tercih edilmemesinde olduğu gibi, diğer büroların yanında tercih edilmeyen ikinci sınıf bürolar olarak kabul edilmişlerdir.

Ancak, zaman içerisinde ve Avrupa Birliğine uyum sürecinde yaşanan gelişmeler paralelinde, başta Güvenlik Dairesi Başkanlığı olmak üzere Güvenlik Şube Müdürlüklerinin iş yükü önemli oranda azalmıştır. Öncelikle 5253 Sayılı “Dernekler Kanunu”nun 46’ncı maddesine istinaden hazırlanan “Dernekler Daire Başkanlığı Merkez ve Taşra Teşkilatı Kuruluş Görev, Çalışma ve Denetim Usul Esaslarına Dair Yönetmelik” hükümleri doğrultusunda derneklere ait işlemler, İçişleri Bakanlığının 06/10/2003 tarihli onayları ile İçişleri Bakanlığı Dernekler Daire Başkanlığına devredilmiştir.

Güvenlik Dairesi Başkanlığı’nın iş yükünün azalması, il ve ilçe kuruluşlarının iş yükünün de azalmasını neden olmuştur. İçişleri Bakanlığı Dernekler Daire Başkanlığı’nın 17/12/2003 tarih ve 2003/4 sayılı genelgesi ile Güvenlik Şube Müdürlüklerince yürütülen Derneklere ait iş ve işlemler, İl Dernekler Müdürlüklerine devredilmiştir. Yine aynı şekilde İçişleri Bakanlığının 22/02/2005 tarih ve 998 sayılı Genelgesi ile önceden Güvenlik Şube Müdürlüklerince yürütülen Azınlıklara ait iş ve işlemler de, Valilik Yazı İşleri Müdürlüklerine devredilmiştir. Ayrıca, İçişleri Bakanlığının 29/09/2004 tarih ve 2004/136 sayılı Genelgesi ile

Güvenlik Şube Müdürlüklerince yürütülen mevkutelere ilişkin iş ve işlemler Cumhuriyet Başsavcılıklarına devredilmiştir. Bunun yanı sıra, yine İçişleri Bakanlığının 23/11/2004 tarih ve 25649 sayılı emir yazılarına istinaden, 2860 Sayılı “Yardım Toplama Kanunu” çerçevesinde düzenlenen ve önceden Güvenlik Şube Müdürlüklerince yürütülen yardım toplamaya ilişkin iş ve işlemler İl Dernekler Müdürlüklerine devredilmiştir. Yapılan düzenlemelerden de anlaşıldığı üzere, Güvenlik Şube Müdürlüklerinin iş yükünde önemli oranda azalmalar olmuştur.

Bunun yanı sıra, 3984 Sayılı “Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Kanun”una göre İçişleri Bakanlığı ile RTÜK Başkanlığı arasında imzalanan protokol gereği, yerel ve bölgesel nitelikli özel radyo-televizyonların yayınlarını RTÜK adına Güvenlik Şube Müdürlükleri izlemektedir. Söz konusu bu görev, Güvenlik Şube Müdürlüklerinin asli vazifesi olmadığı için, ileriki yıllarda yeniden RTÜK’e devredilmesi söz konusudur. Bunun yanı sıra, Avrupa Birliğine uyum sürecinde Sendikalar ile Siyasi Partilerin iş ve işlemlerine ilişkin görevlerinde, diğer kamu kurum ve kuruluşlara devredilmesi söz konusu olabilecektir. Bu durum, Güvenlik Şube Müdürlüklerinin halen takip ettikleri görevlerin ileriki yıllarda daha da azalacağını açıkça göstermektedir.

Dolayısıyla yaşanan bu gelişmeler, teşkilat içerisinde Güvenlik Şube Müdürlüğünün mevcudiyeti ile gerekliliğinin sorgulanmasına neden olduğu gibi, aynı zamanda bu birimde çalışan personelin moral ve motivasyon açısından olumsuz yönde etkilenmesine de neden olmuştur. Ancak olumsuz gibi gözüken bu durum, Güvenlik Şube Müdürlüklerinin polisiye anlamdaki asli vazifesi olan toplumsal olayların yönetilmesi görevine daha çok odaklanmalarına sebep olmuştur. Bu bağlamda, daha önceden ikinci sınıf olarak görülen ve tercih edilmeyen bu görevinin yıldızı parlamış ve Genel Müdürlük Makamının 11/08/2003 tarihli oluruyla; toplumsal olay polisliği görevlerinin koordineli, etkin ve verimli bir şekilde yürütülebilmesi amacıyla Asayiş Dairesi Başkanlığı bünyesinde bulunan Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü Güvenlik Dairesi Başkanlığına bağlanmıştır.

4.2. TOPLUM ZABITASI ve ÇEVİK KUVVETİN KISA TARİHÇESİ

Ülkemizde polis sorumluluk bölgesinde meydana gelen toplumsal olayların fiziksel olarak güvenliğinin sağlanmasında oldukça önemli görev ve sorumlulukları bulunan Çevik Kuvvet, 1983 yılında 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununda 2969 sayılı

Kanunla yapılan düzenlemeler neticesinde kurularak faaliyete geçmiştir. Bu tarihten önceki yıllarda toplumsal olayların güvenliğinden sorumlu olan birimin adı ise, “Toplum Zabıtası”dır.

Ülkemizde ilk defa 15/07/1965 tarih ve 654 sayılı Toplum Zabıtası Kurulması Hakkında Kanunla, Toplum Zabıtasının kurulmasına onay verilmiş ve 1965 yılında bahse konu birimler kurularak faaliyete geçmiştir. Toplum Zabıtası ilk olarak İstanbul, Ankara, İzmir, Adana ve Zonguldak gibi illerde kurulmuştur. Ayrıca kuruluş Kanununda, ihtiyaç duyulması halinde diğer illerde de Toplum Zabıtasının kurulabileceği hükme bağlanarak takdir yetkisi İçişleri Bakanlığı’na bırakılmıştır. Daha sonraki yıllarda İçişleri Bakanlığı bu yetkisini kullanarak Bursa, Eskişehir, Konya, Kayseri, Samsun, Sivas, Malatya, Gaziantep, Elazığ, Trabzon, Erzurum, Diyarbakır gibi illerde de Toplum Zabıtası kurulmasına karar vermiş ve 1980’li yıllara gelindiğinde bu sayı 29’a ulaşmıştır (Sevindik, 2005: 17).

27 Mayıs 1960 tarihli Askeri Müdahaleye gerekçe teşkil eden ve toplumu ayrışmaya ve kamplaşmaya götüren olaylar herkesin malumudur. Özellikle sokak hareketleri diye nitelendirilen kanunsuz ve yıkıcı olayların Askeri Müdahalenin en önemli nedenleri olduğu bilinmektedir. Hatta 654 sayılı Toplum Zabıtası Kurulması Hakkında Kanun’un gerekçesinde de, bu husustan bahsedilmiştir. Yaşanan bu tür üzücü olaylar, bu alanda görev yapacak uzman ve profesyonel kadrolara ihtiyaç duyulduğunu göstermiştir. Dolayısıyla Toplum Zabıtasının kurulması, toplumsal olayların güvenliğinin sağlanması ve bu sayede kamu düzeninin korunması noktasında Emniyet Teşkilatı ve dolayısıyla Türk Toplumunu için önemli kazanımlar sağlamıştır.

Bu bağlamda Toplum Zabıtasının, ülkede yaşanan toplantı ve gösteri yürüyüşleri, basın açıklamaları, grev ve lokavt gibi toplumsal olayların kontrol edilerek kamu düzeninin korunması, ülkede ve dünyada yaşanan gelişmeler paralelinde halkın polisten ve dolayısıyla devletten beklentisinin artması, çağın gelişen koşullarına göre daha etkin ve verimli görevler ifa edilmesi amacıyla ve Türk Polisin genel güvenlik stratejilerine uygun olarak ihtiyaca binaen kurulmuş olduğunu söyleyebiliriz.

Toplum Zabıtasının kurulmasıyla ilgili mevzuatta, bu birimde çalışan personelin nasıl seçileceği, eğitimi, kılık kıyafeti, kadro sayısı, görev alanı ve tanımı, olaylarda kullanılacak araç, gereç, silah ve mühimmatların neler olduğu gibi, görevin

yerine getirilmesinde ihtiyaç duyulan hususlar açıklanmıştır. Ayrıca, Toplum Zabıtasında çalışan personelin uzmanlaşması amacıyla mevzuatta önceden belirlenen ilişik kesme sebepleri haricinde, personelin geçici bir süre için bile olsa diğer birimlerde görevlendirilemeyeceğe hükme bağlanmıştır.

Ancak Toplum Zabıtasının ilk kurulduğu yıllardan itibaren personel sayısının gereğinden fazla olması, ihtiyaç hâsıl olmayan yerlerde de kurulması ve ihtisas alanı dışındaki işlerde görevlendirilmesi gibi çeşitli sebeplerle, esasında hareketli olmaları beklenen bu birimler, hantal bir yapıya bürünmüşlerdir. Ayrıca, personelin eğitime gerekli önemin verilmemesi, bu durumun daha da pekişmesine sebep olmuştur. Nihayetinde, Toplum Zabıtasından beklenen verim alınamaması üzerine 11 Ağustos 1982 tarih ve 2696 sayılı 3201 Sayılı Emniyet Teşkilat Kanununa 7 Ek Madde Eklenmesine Dair Kanunla, Toplum Zabıtası kaldırılmıştır (EGMADB, 2003: 4).

2696 sayılı Kanunun geçici maddesinde, “15/07/1965 tarihli ve 654 sayılı Toplum Zabıtası Kurulması Hakkında Kanun hükümlerine göre kurulan Toplum Zabıtası Kuruluşlarının Polis Çevik Kuvvet Birimlerine dönüştürüleceği” belirtildiğinden, kaldırılan Toplum Zabıtası yerine, Çevik Kuvvet Birimlerinin kurulmasına geçilmiş ve bu bağlamda İl Emniyet Müdürlükleri bünyesinde Çevik Kuvvet Şube Müdürlükleri, İlçe Emniyet Müdürlükleri bünyesinde ise Çevik Kuvvet Grup Amirlikleri kurularak faaliyete geçirilmiştir (ETK Ek Md: 12; PÇKY Md: 5).

3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunun Ek 18’nci maddesinde, “Polis Çevik Kuvvet birimlerinin kuruluş şekli, bu birimlerde görevlendirilecek personelin nitelikleri, seçilmeleri, niteliklerinin değişmesi veya sağlık nedenleriyle başka hizmetlere geçirilme veya bu birimlerden alınma şartları, görevlerin yerine getirilme esas ve usulleri, emir ve komuta düzeni, eğitimlerinde göz önüne alınacak esaslar ile kanunun uygulanmasına ilişkin diğer hususlar İçişleri Bakanlığınca 1 Ocak 1983 tarihinde yürürlüğe konulmak üzere hazırlanacak bir yönetmelikle düzenlenir” amir hükme istinaden Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği, 30/12/1982 tarih ve 17914 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (ETK Ek Md: 18).

Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliğinin 7’nci maddesinde, “Çevik Kuvvet Şube ve Grup Amirliklerinin, grup, birlik, özel timler ile idari bürolardan meydana geleceği ifade edilmiştir (PÇKY Md: 7). Yönetmeliğin 6’ncı maddesinde ise, “her birliğin en az iki gruptan, her grubun dört ekipten, her ekibin ise on kişiden oluşacağı” ve “Çevik Kuvvet Şube Müdürlüklerinin en az bir birlikten, Çevik Kuvvet

Grup Amirliklerinin ise dört ekipten oluşacağı” ifade edilmiştir. Bu itibarla, Çevik Kuvvet Şube Müdürlükleri en az 80 kişiden, Çevik Kuvvet Grup Amirlikleri ise en az 40 kişiden oluşması esas olmaktadır (PÇKY Md: 6). Destek Timleri ise, Gazlı Müdahale ve Kurtarma Büro Amirlikleri ile Köpek Eğitim Merkezi Büro Amirliklerinden oluşmaktadır (PÇKY Md: 9).

Ayrıca, Çevik Kuvvet Şube Müdürlüklerinin merkezdeki iş ve işlemleri önceki yıllarda Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Dairesi Başkanlığınca yürütülürken, 11/08/2003 tarihli Genel Müdürlük Makamının onayıyla Güvenlik Dairesi Başkanlığına devredilmiştir. Bu değişiklikteki güdülen amaç ise, toplumsal olay polisliği görevlerinin koordineli, etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesidir. Geçen bölümlerde de ifade edildiği gibi, toplumsal olayların yönetilmesinden Güvenlik ve Çevik Kuvvet Şube Müdürlüklerinin ortak sorumlulukları bulunduğundan, Çevik Kuvvetin iş ve işlemlerinin Güvenlik Dairesine devredilmiş olması, yerinde bir düzenleme olmuştur. Güvenlik Dairesi Başkanlığına bağlı Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğünün kuruluşunda yer alan birimler ise, İdari Büro Amirliği, Destek Büro Amirliği, Planlama Büro Amirliği, Uzmanlık Büro Amirliği ile Spor Güvenliği Büro Amirliğinden oluşmaktadır (GDBY Md: 39).

4.3. ÇEVİK KUVVET ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜNÜN TOPLUMSAL OLAYLARIN YÖNETİLMESİNDEKİ GÖREV, YETKİ ve SORUMLULUKLARI

Çevik Kuvvet birimlerinin kuruluş, görev ve çalışma usulleri 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanunu ile bu Kanuna istinaden düzenlenen Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliğinde (PÇKY) izah edilmiştir.

4.3.1. Kuruluş, Görev ve Çalışma Usulleri

Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliğinin 7’nci maddesinde; “Polis Çevik Kuvvet Birimlerinin, bir il sınırları içerisinde toplumsal olaylara hassas olan sadece bir merkezde veya gerekli görülmesi halinde özel statülü ilçelerde, illerin teşkilat, malzeme ve kadro esaslarında belirlenen ve gruplandırılmış standart kuruluş modellerine göre, İl Emniyet Müdürlüklerinde Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü veya İlçelerde Çevik Kuvvet Grup Amirliği adıyla, Emniyet Genel Müdürlüğünce hazırlanacak bir plan çerçevesinde kurulacağı ve ayrıca Polis Çevik Kuvvet Şube

Müdürlüğü veya Grup Amirliği, hizmetin esas birimlerini oluşturan grup, birlik ve destek timler ile idari bürolardan meydana geleceği” ifade edilmektedir (ETK Ek Md: 17; PÇKY Md:7).

3201 sayılı Kanunun Ek 13’ncü maddesi ile Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliğinin 19’ncü maddesinde de Çevik Kuvvet Birimlerinin görevleri belirlenmiştir. Bu düzenlemeye göre Çevik Kuvvetin görevleri; “kanuna uygun toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin düzeninin ve güvenliğinin sağlanması, kamu düzenini bozabilecek nitelikteki toplumsal hareketlerin meydana gelmesi muhtemel yerlerde önleyici tedbirlerin alınması ve bu yerlerde devriye hizmetlerinin yürütülmesi, grev ve lokavtlar sırasında işyerlerinin tahribe uğramasının veya işgalinin önüne geçilmesi, kanuna aykırı sokak ve meydan hareketlerinin önlenmesi, toplumsal olaylar, grev ve lokavtlar ile kanuna aykırı sokak veya meydan hareketlerinde toplumun veya kişilerin maddi ve manevi varlıklarının tecavüzlerden korunması, diğer polis kuvvetlerinin yetersizliği halinde her türlü tören veya gösterilerde gerekli güvenlik önlemlerinin alınması ve düzenin sağlanması, özel timlerin yer almasını gerektirecek diğer operasyonların yapılması ve yukarıdaki bentlerde gösterilen durumlarda meydana gelen kanuna aykırı olayların gerekirse zor kullanarak etkisiz hale getirilmesidir” (ETK Ek Md: 13; PÇKY Md: 19).

Madde hükümlerinden de anlaşılacağı üzere Çevik Kuvvet Birimlerinin temel görevleri özetle; kanuni veya kanunsuz her türlü toplumsal olay ve faaliyetlerde gerekli emniyet tedbirlerinin alınarak muhtemel olayların önlenmesi ve bu mümkün olmaması halinde topluluklara gerektiğinde zor kullanılarak müdahale edilmesidir.

Söz konusu maddelerde geçen toplumsal olaylar ise; kanuni veya kanunsuz toplantı ve gösteri yürüyüşleri, kanunsuz sokak ve meydan hareketleri ile grev ve lokavtlardır. Ayrıca, diğer polis kuvvetlerinin yetersiz kalması halinde, toplumsal faaliyet kapsamı içerisinde yer alan her türlü tören veya gösterilerde gerekli güvenlik önlemlerinin alınması ve düzenin sağlanması da, Çevik Kuvvet Birimlerinin görevleri arasında yer almaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken husus; söz konusu faaliyetlerin tamamının topluluklar tarafından gerçekleştiriliyor olmasıdır. Bu anlamda, toplulukların katıldığı her türlü faaliyette Çevik Kuvvet Polislerinin görev alabildikleri ve dolayısıyla uygulamada bu tür faaliyetlerin Çevik Kuvvet Birimlerinin görev alanına girdiği söylenebilir.

Bu itibarla, Çevik Kuvvet Birimlerinin görevleri arasına giren konular çeşit ve nitelik açısından oldukça farklılık arz etmektedir. Örneğin bir halk konserinden, spor müsabakasına, bir basın açıklamasından, kapalı yer toplantısına, kanunsuz bir gösteri yürüyüşünden, devlet büyüklerinin katıldığı açılış programına, bir cenaze töreninden, yılbaşı kutlamasına kadar her türlü faaliyette Çevik Kuvvet Polisleri görev alabilmektedirler (EGMADB, 2003).

Ancak söz konusu bu durum, bir takım olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Çünkü Çevik Kuvvet Polislerinin almış olduğu eğitim ile görev formasyonu daha çok kanuni ve kanunsuz toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde emniyet tedbirlerinin alınması ile kanunsuz eylemlerde topluluğa müdahale edilmesidir. Bu nedenle Çevik Kuvvet Polisleri, bu tür görevleri asli vazifesi olarak görürken, geri kalan ve iş yükünün önemli bir kesimini oluşturan diğer görevleri teferruat nevinden gereksiz iş yükü (angarya) olarak görmektedirler (EGMADB, 2003).

Ayrıca, klasik polis alt-kültüründe gerçek polislik, suçluları yakalayan polislik olarak görüldüğünden (Cerrah, 1998: 219), önleyici hizmet görevi ifa eden ve bu nedenle zaten cazip görülmeyen Çevik Kuvvet Birimlerinin toplumsal olaylar haricinde diğer görevlerde de sıklıkla istihdam edilmesi, bu birimlerin cazibesini daha da kaybetmesine sebep olduğu gibi, personelin moral ve motivasyonunu da bozmaktadır (EGMADB, 2003: 77).

Görev çeşit ve niteliklerinin oldukça farklı olması ile personelin bu bakış tarzı aynı zamanda görevlere de yansımaktadır. Bu manada, kanunsuz ve siyasi niteliğe haiz bir topluluğa müdahale eden Çevik Kuvvet Polisinin müdahale kullandığı yöntem ve araçların benzerini, görev aldığı sosyal bir etkinlikte de kullandığı görülmektedir. Örneğin bir toplumsal olayda saldırgan davranışlarda bulunan göstericilere karşı giyilen koruyucu elbiselerin sıradan bir futbol müsabakasında taraftarlara karşı da giyildiğine veya göstericilere karşı kullanılan göz yaşartıcı gazın bir yardım organizasyonunda vatandaşa karşı da kullanıldığına şahit olunmaktadır.

Görevlerin çeşit ve nitelik olarak birbirinden oldukça farklı olması, personelin görevlere ilişkin izah edilen bakış tarzı ile personelin almış olduğu eğitimin yetersizliği ve tekdüzeliği bu sorunun ortaya çıkmasının en önemli etkenleridir. Bu itibarla sorunun en aza indirilebilmesi için; öncelikle personelin farklı görevlerde ne şekilde hareket edeceklerine dair eğitimlerin ayrıntılı, senaryolara dayalı ve örnek olaylara uygun olarak verilmesi, sahne gösterileri ve spor müsabakaları gibi

doğrudan polisin görev alanına girmeyen faaliyetlerin güvenliğini özel güvenlik görevlilerine devredilmesi gerekmektedir (EGMADB, 2003).

Ayrıca Çevik Kuvvet Polisleri, asli vazifesi olan toplumsal olaylarda görev almakla birlikte, eğer topluluklara müdahalede görev almamışlarsa, yine yaptıkları işi tam anlamıyla Çevik Kuvvet Polisliği olarak görememe yanılgısına düşmektedirler. Bunun sebebine gelince; her insan doğal olarak sahip olduğu yetenekleri sergilemek ve başkalarının takdirini kazanmak ister. Bu anlamda Çevik Kuvvet Polisleri de, almış oldukları eğitim ile sahip oldukları teçhizatları uygulamalı olarak alanda herkese göstermek ve bu sayede neyi başarabileceklerini kanıtlamak istemektedirler. Bu ortamı bulamadıkları takdirde ise, kendilerini hakiki manada Çevik Kuvvet Polisi olarak görememektedirler. Bu sorunun en büyük sebebi ise, Çevik Kuvvet Polisinin tek yönlü ve yetersiz eğitime tabi tutulmasıdır.

Bu noktada şunu da ifade etmekte yarar olacaktır. Genel olarak yasadışı toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde topluluklara müdahale görevini Çevik Kuvvet bünyesinde faaliyet gösteren Özel Tim Amirliği görevlileri üstlenmektedirler. Çevik Kuvvette çalışan diğer görevliler ise, çoğunlukla topluluklara ya müdahalede bulunmamakta veya müdahalede destek unsuru olarak görev yapmaktadırlar. Ayrıca, bunun dışında yukarıda izah edilen ve kendilerince teferruat ve gereksiz iş yükü olarak gördükleri görevlere gönderilmektedirler. Dolayısıyla, Özel Tim personeli haricindeki diğer görevliler de, zaman zaman yaptıkları işi hakiki manada Çevik Kuvvet Polisliği olarak görememektedirler.

Ayrıca bu durum, Özel Tim görevlileri haricindeki diğer personelin, “Nasıl olsa Özel Tim görevlileri var, bu durumda bizlere ne gerek var?” anlamındaki soruyu kendilerine sorarak, ikilem içerisinde kalmalarına ve dolayısıyla personelin önemli bir kesiminin moralinin bozulmasına, göreve ilişkin motivasyonları ile sorumluluk anlayışlarının azalmasına neden olmaktadır.

Toplumsal olaylara müdahale görevinin genel olarak Özel Tim görevlilerince yapılmasının çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Öncelikle bu durum, bir keyfiyetten ziyade, zorunluluktan kaynaklanmaktadır. Çünkü Çevik Kuvvet Polisini genel olarak değerlendirdiğimizde, çoğu görevlinin nitelik olarak Çevik Kuvvette çalışmaya yetecek kabiliyet ve fiziki üstünlüğe sahip olmadığı görülmektedir (Cerrah, 1996: 6; Cerrah, 1997: 136; EGMADB, 2003: 17).

Durum böyle olunca da, eldeki mevcut kadroyu en verimli biçimde kullanmak esas olmaktadır. Bu bağlamda, topluluklara müdahalede zafiyete düşülmemesi amacıyla Çevik Kuvvet Birliklerinde çalışanlar ile Çevik Kuvvete yeni tayin olan personel arasından seçilen görevlilerin bir kısmı, Özel Tim Amirliklerinde görevlendirilmektedir. Bu sayede olaylara bir nebze olsun seçkin, istekli ve eğitimli personelle müdahale edilmeye çalışılmaktadır. Alınan söz konusu bu tedbir sayesinde de, çok sayıda olayın üstesinden gelindiği yaşanan olaylar neticesinde görülmektedir.

Bu tespit ışığında şu söylenebilir: uygulamalar, her ne kadar doğruluğu konusunda bir takım şüphelere sahip olsalar da, ihtiyaca binaen ortaya çıkan durumlardır. Bu bağlamda, Özel Tim Amirliğinde çalışan görevlilerinin Çevik Kuvvet Polislerinin genel sayısına oranla çok az bir kesimini oluşturmakla birlikte, toplumsal olaylara müdahalede gösterdikleri başarılar, bizlere ülkemizde Çevik Kuvvet Polisliğinin daha az sayıdaki kalifiye personelin iyi bir eğitim almasıyla, daha az giderle, daha etkili ve verimli şekilde yapılabileceğini göstermektedir.

PÇKY'nin 11'nci maddesine göre; normal şartlar altında Çevik Kuvvet Birimlerine müdahaleye ilişkin emirleri Mülki Amirler, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de İl Emniyet Müdürleri, İlçe Emniyet Amirleri, Çevik Kuvvet Şube Müdürleri ile Grup Amirleri vereceklerdir. Ayrıca emirden doğan sorumluluk, emri veren Mülki Amirlerde, emrin hatalı uygulamasından doğacak sorumlulukta ise, emri alan ve uygulamakla yükümlü olan bahse konu Emniyet yetkililerinde olacaktır.

Ayrıca, PÇKY'nin 12'nci maddesinde; “olay yerine gönderilecek Çevik Kuvvet Personel miktarını ve gönderiliş şeklini tayin etme yetki ve sorumluluğunun ilde İl Emniyet Müdürüne, ilçede ise İlçe Emniyet Amirine ait olduğu, olay yerinde gerekli tertip ve tedbirleri, toplu hareketin niteliğine göre zor kullanmanın gereğinin takdir ve derecesini tespit etmek yetkisi ve bundan doğacak sorumluluğun olay mahallinde görevlendirilmiş daha yüksek rütbede bir amir mevcutsa ona, bulunmadığı takdirde kuruluşa göre Çevik Kuvvet Şube Müdürüne veya Grup Amirine ait olduğu” ifade edilmiştir (PÇKY Md: 12).

Kanuni olarak başladığı halde sonradan kanunsuz hale dönüşen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde topluluklara müdahale talimatların mahallin en büyük Mülki Amirinden alınacağı muhakkak olmakla birlikte, olay mahallinde bulunmayan Mülki Amirin bu durumu hakiki manada tahlil ve tespit etmesi mümkün değildir.

Dolayısıyla, bu durumu tespit ve tahlil edecek olanlar, uygulamada nihayetinde alanda görevli olan Kolluk Amirlerinin kendileri olacaktır.

Bu anlamda, toplulukların sevk ve idaresi ile gerekli olduğu takdirde müdahale kararının uygulanmasını gerektirecek kanuni veya kanunsuz toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile her türlü toplumsal olaylarda yetki ve sorumluluğun, eğer alanda İl Emniyet Müdürünün kendisi bulunmuyorsa, Güvenlik ve Çevik Kuvvet Şube Müdürlüklerinden sorumlu olan İl Emniyet Müdür Yardımcısına verilmesi ve dolayısıyla her iki birimin aynı Emniyet Müdür Yardımcısına bağlanmasında son derece yarar vardır.

Emniyet Müdür Yardımcısının olay yerinde bulunmaması halinde ise, yetki ve sorumluluğun her iki birimin Amirleri arasında paylaştırılması ve bu manada; organizatörlerle diyalog kurma, topluluğu ikaz etme ve müdahale yapıp yapılmayacağına karar verme yetki ve sorumluluğunun Güvenlik Şube Müdürlüğü yetkililerine bırakılması, topluluğa hangi teknik, taktik ve düzenlerle müdahale edileceği konusunun ise, doğal olarak Çevik Kuvvet yetkililerine bırakılmasında büyük fayda vardır.

Saldırı türü eylemlerin gerçekleşmediği kanunsuz olaylarda, toplulukların dağılması yönünde ikaz edilmesinin gerekçesi; toplulukların yapılan ikazlar üzerine dağılacaklarına dair öngörüdür. Bu durumda, alanda organizatörlerle diyalog kurma ve toplulukları ikaz etme görevini Çevik Kuvvet yetkilileri üstlendiği takdirde, Çevik Kuvvet Birimlerinin doğasında var olan tahrik edici özellikleri nedeniyle, topluluklar kendiliğinden dağılacaksa bile, dağılmamakta ısrar edeceklerdir. Ancak toplulukların polisle çatışacak güçten yoksun olmaları, mensubu oldukları topluluğa yeterince güvenmemeleri ile mevcut organizasyonun bu iş için yetersiz olduğuna olan inançları, bu durumun bir istisnası olacaktır.

Çevik Kuvvet görevlilerinin, sözlü olarak topluluğu ikaz etmelerine esasında gerek bulunmamaktadır. Çünkü Çevik Kuvvet Personelin sayıca kalabalık olması ve bu nedenle alanda birlik ve grup şeklinde konuşlanmaları, personelin sahip olduğu araç, gereç ve teçhizatlar ile üzerlerinde taşıdıkları üniformaların korkutucu bir etkiye sahip otorite figürünü temsil etmesi ile gerekli olduğu takdirde alanda güç gösterisi yapılması halinde, bu durum zaten toplulukların beden diliyle ikaz edilmesi anlamına gelmektedir.

Dolayısıyla, alanda topluluklarla diyalog kurma, onları kanunsuz eylemlerinden vazgeçmeleri yönünde ikaz etme ve bu manada onlara şans tanıma görevinin sivil kıyafet giyen Güvenlik Şube Müdürlüğü yetkililerine verilmesinde son derece yarar vardır.

Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliğinin **“Önleme Planının Hazırlanması”** başlıklı 20’nci maddesinde, “Çevik Kuvvet Birimlerince, sorumlu oldukları bölgede meydana gelmesi muhtemel toplumsal olaylara karşı önleme ve müdahale planlarının hazırlanacağı ve bu planların hazırlanışında göz önüne alınacak esaslar ve planın içereceğine ilişkin hususların yönergede belirtileceği” ifade edilmektedir (PÇKY Md: 20).

PÇKY’nin bu maddesine istinaden 30.12.1982 tarihinde çıkartılan Çevik Kuvvet Birimlerinin Önleme ve Müdahale Planlarına İlişkin Yönergenin, “Planı Hazırlama Görevi” başlıklı 14’ncü maddesinde, “meydana gelmesi muhtemel olaylara karşı önleme ve müdahale planlarının hazırlanmasından ve her an uygulanmaya hazır halde bulundurulmasından İl Emniyet Müdürleri veya İlçe Emniyet Amirleri ile Çevik Kuvvet Şube Müdürleri veya Grup Amirlerinin sorumlu olduğu” ifade edilmiştir.

Ancak Yönergede Güvenlik Şube Müdürlüklerinden bahsedilmemiş olması, bir eksiklik olarak kabul edilebilir. Çünkü toplumsal olayların önlenmesi ve yönetilmesinde her iki biriminde ortak sorumlulukları bulunmamaktadır. Hatta Güvenlik Şube Müdürlüklerinin, özellikle toplumsal olayların önlenmesi ve toplulukların idare edilmesinde, daha fazla sorumluluklarının olduğu söylenebilir.

Ayrıca, uygulamada yönergede geçen kurum ve kuruluşlarla ilgili olarak temini istenen bilgiler ile bu bilgilerin değerlendirmesi görevini Çevik Kuvvetten ziyade, Güvenlik Şube Müdürlüklerinin yapmasının daha uygun olacağı ve hatta bu görevin esasında Güvenlik Şube Müdürlüklerinin sorumlulukları arasında olduğu da söylenebilir. Bunun yanı sıra, herhangi bir formel yapısı bulunmamakla birlikte, kalabalık veya grup özelliği gösteren çeşitli toplulukları da, yine en iyi biçimde tanıyacak olanlar Güvenlik Şube Müdürlüğü görevlileridir.

Yönergenin (i) bendinde, “planın hazırlanmasında suçluların yakalanması, muhafazası, sevki ve adli soruşturmanın yapılmasına ilişkin hususlara yer verileceği” belirtilmiş ve yönergenin 13’ncü maddesinde, “yakalanan suçluların (şüphelilerin) ne şekilde ve hangi araçlarla nereye sevk edilecekleri, görgü tanıklarının tespiti, olay

yerindeki suç delillerinin tespiti, muhafazası ve her birinin bulundukları yerler hakkında tutanak tanzimi ile sanıkların (şüphelilerin) hangi birime teslim edileceğine ilişkin hususların planda belirtileceği” ifade edilmiştir. Uygulamada da görüleceği üzere; topluluklara müdahale edilmesi ile şüphelilerin yakalanması görevleri Çevik Kuvvete ait iken, şüphelilerin ve suç delillerinin tespiti, müdahaleye ilişkin tutanakların tanzimi, şüphelilerin teslim alınarak haklarında gerekli yasal işlemlerin yapılarak adalete teslimi gibi işlerin önemli bir kesimini Güvenlik Şube Müdürlükleri üstlenmektedir. Hatta topluluklara müdahale edilmeden önce, kimlerin şüpheli olduklarını ve bu bağlamda kimlerin şüpheli sıfatı ile yakalanacaklarını Güvenlik Şube Müdürlüğü Personeli tespit ederek Çevik Kuvvet Personeline iletmekte ve alanda yakalama işlemlerinde bu görevlilere yardımcı olmaktadır.

Bunun sebebine gelince; müdahale öncesinde Çevik Kuvvet Personeli, genellikle bir prensip olarak ve toplulukları tahrik etmeme adına olay yerinde topluluklardan yeteri kadar uzakta konuşlanmaktadır (PÇKY Md: 23). Başka bir ifadeyle Çevik Kuvvet Personeli, olay yerinde topluluğa her an müdahale edecek kadar yakında, ancak topluluğu tahrik etmeyecek kadar da uzakta konuşlanmaktadır. Bu prensip aynı zamanda, gücün bizzat kullanılması yerine, hissettirilmesi şeklinde de ifade edilmektedir.

Bu anlamda, Çevik Kuvvet Personelinin toplulukları ve dolayısıyla topluluk içerisinde yaşananları ayrıntılı olarak bilmeleri söz konusu değildir. Olayların başlaması halinde ise, Çevik Kuvvet Personeli sonradan topluluklara yanaşarak müdahale işlemini gerçekleştirdiğinden, bu süre zarfında olayların başlamasına sebep olan ve bu anlamda toplulukları kışkırtan provokatörler ile şüpheliler, ya alandan uzaklaşmakta veya sanki olaylarla hiç bir ilişkileri yokmuş gibi davranmaktadırlar. Bu durumda Güvenlik Şube Müdürlüğü Personeli tarafından gerçek şüphelilerin tespit edilmemesi halinde, doğrudan Çevik Kuvvet Personelince yapılacak müdahalede çoğunlukla şüpheli olarak yanlış kişilerin yakalanması kaçınılmaz olmaktadır.

Dolayısıyla, Önleme ve Müdahale Planlarının Çevik Kuvvet ve Güvenlik Şube Müdürlüklerince beraber hazırlanmasında ve trafik, lojistik, muhabere ile fotoğraf ve film çekimi gibi diğer iş ve işlemlere ilişkin bilgilerin ilgili birimlere danışılarak planlara işlenmesinde yarar vardır.

Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliğinin 21'nci maddesinde; “olay öncesinde Çevik Kuvvet Birimlerinde görevli rütbeli personelden oluşan bir değerlendirme grubunun oluşturulacağı ve bu grubun kısaca; olayın mahiyeti, alınacak tedbirler ve harekât tarzı hakkındaki esasları tespit ederek gerekli yerlere iletecekleri” ifade edilmektedir (PÇKY Md: 21).

Yönetmeliğin 23'ncü maddesinde de, “olay yerine sevk edilmiş olan görevlilere, yetkili amirlerince; olayın nedenleri ve mahiyeti, topluluğun yapısı ve psikolojisi, olayın gelişme durumunu ve muhtemel sonuçlarının açıklanacağı ve personele müdahale sırasında tutum ve davranışlarının nasıl olması gerektiği hususunda ilave talimat verileceği” ifade edilmektedir (PÇKY Md: 23).

Çevik Kuvvet rütbeli personeline olay öncesinde toplantı yapılması ve harekât planının hazırlanmasında son derece yarar olmakla birlikte, değerlendirme grubu içerisinde rütbesiz personeline temsil edilerek görüşlerinin alınması gerekmektedir. Çünkü hiyerarşik yapı içerisinde hareket eden birimlerde en alt kademedeki personelin üstleri karşısında kendisini ifade etmesi her zaman için mümkün değildir. Bunun yanı sıra, “iş en iyi yapan bilir” prensibinden hareket ettiğimizde; olay mahallinde alınan tedbirleri, harekât planlarını uygulamaya koyacak olanlar nihayetinde söz konusu en alt kademedeki rütbesiz personel olduğundan, olay öncesinde onların görüşlerine başvurulmasında yarar vardır (EGMADB, 2003: 51).

Ayrıca, olay öncesinde ve göreve çıkmadan önce personele olay hakkında ön bilgi verilmesi ve olayın çeşidine göre hazırlık yapılması gerekmektedir. Bu noktada uygulamada en çok yapılan hataların başında, göreve çıkan personele olay veya görev hakkında bilgi verilmemesi gelmektedir (EGMADB, 2003: 44). Bu durumda görev, personel için muammadan başka bir anlam ifade etmemektedir. Bu sorunun temelinde yatan sebepleri kısaca özetleyecek olursak şunları söyleyebiliriz:

Birincisi, göreve çıkan grubun amiri de konu hakkında bilgi alamamış olabilir ki, bu durum çoğu zaman ani gelişen ve korsan tabir edilen olaylarda yaşanmaktadır.

İkincisi, olayın mahiyeti ile olayı gerçekleştiren veya gerçekleştirebilecek grupların tanınmasıdır ki, bu konu tamamen uzmanlık gerektiren bir konudur. Ancak, yeterli süre öncesinden istihbaratı alınan olaylar veya 2911 sayılı TGYK'nın amir hükümleri doğrultusunda bildirime dayalı toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde önceden personelin bilgilendirilmemesinin mazeret kabul eder bir tarafı bulunmamaktadır.

Olay öncesinde personelin bilgilendirilmesi etkili biçimde görev yapılabilmesi açısından tek başına yeterli olmamaktadır. Olay öncesinde elde edilen bilgilerin önemli bir kısmı teyide muhtaç istihbarat bilgisine dayanırken, bir kısmı da önceki yıllarda yaşanan tecrübî bilgilere dayanmaktadır. Söz konusu bu bilgiler olay öncesinde bir takım hazırlıkların yapılması için önemli olurken, olayın resmini gerçek manada yansıtamadığından yetersiz kalmaktadır. Olay yerine intikal edildiğinde ise, alanda yaşananlar tam anlamıyla, hakiki manada ve ayrıntılı olarak görülebilmektedir. Bu durumda, olay öncesinde alanda Çevik Kuvvet Personelinin yeniden bilgilendirilmesi, ne şekilde hareket edileceğinin anlatılması ve eksikliklerin tamamlanması önemli olmaktadır.

Bu bağlamda, PÇKY'nin 23'ncü maddesinde de belirtildiği şekliyle, “olayın mahiyeti, olayın nedenleri, topluluğun yapısı ve psikolojisi, olayın gelişme durumunu ve muhtemel sonuçlarının neler olabileceğine dair bilgilerin”, gerek göreve çıkılmadan tesislerde ve gerekse olay öncesinde alanda Güvenlik Şube Müdürlüğü yetkilileri tarafından Çevik Kuvvet Personeline izah edilmesinde son derece yarar olacaktır. Çünkü olayların mahiyeti, sebepleri, aktörleri, amaçları ve neticelerini ayrıntılarıyla birlikte en iyi şekilde bilecek ve değerlendirecek olanlar, konunun aynı zamanda uzmanı olan Güvenlik Şube Müdürlüğü yetkilileridir. Bu anlamda, toplumsal olayların yönetilmesinde her iki birim arasındaki iş birliği ve koordinasyonun en üst seviyeye çıkartılması ve ilişkilerin birim amirleri seviyesinden daha aşağı kademedeki rütbelilere kadar indirgenmesi gerekmektedir (EGMADB, 2003: 44, 74, 75).

PÇKY'nin 24'ncü maddesinde, “*Olay Yerinde Alınacak Önleyici Tedbirler*” belirtilmiştir. Buna göre:

1. Topluluğun tahrip veya işgal edileceği hassas nokta ve bölgeler ile topluluğun bulunduğu yer ve takip edeceği istikamete göre gereken emniyet tedbirleri süratle alınır, yetkili olmayan kişi ve vasıtaların topluluğa katılmaları kesinlikle önlenir.

2. Polis araçlarının her türlü tecavüzlerden uzak tutulmasına azami dikkat gösterilir ve olay mahalline yakın bir yerde yeteri kadar ihtiyat kuvvet bulundurulur. Olay yerinde ve çevresinde makul bir mesafe esası gözetilmek suretiyle devriye görevlileri bulundurulur, mevcut imkânlara göre telsizli yaya ve motorlu devriyeler tarafından sokak başları ve olay sahası kontrol altına alınır.

3. Toplumsal olayların cereyan ettiği sahada topluluğun yayılmasını önlemek için belirli hudutlar tespit olunarak kritik sahaya giriş ve çıkış yolları kontrol altında ve topluluğa daima açık tutulur.

PÇKY'nin “Olayların İzlenmesi, Kontrolü ve Müdahale Esasları” başlıklı 25'nci maddesinde, kanuna uygun olan ve olmayan toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile diğer toplumsal olayların izlenmesi, kontrolü ve müdahale esasları belirlenmiştir. Buna göre:

a) Kanuna uygun toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile diğer toplumsal olaylarda:

1. Topluluk, toplantı yerinde veya toplanacak bölgelerde gidiş ve dönüşlerinde, dağılma anına kadar yakından takip ve kontrol altına alınır.
2. Topluluğun, menfi unsurların tahrik ve teşviki ile istikamet değiştirmesine mani olacak her türlü tedbir süratle yerine getirilir.
3. Gerektiğinde tertip heyetine yardımcı olunur.
4. Toplantı ve yürüyüşe gösteri yürüyüşüne mani olmaya veya huzur ve sükûnu bozmaya teşebbüs edenler yakalanarak tesirsiz hale getirilir ve olay yerinden uzaklaştırılır.

b) Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri nedeniyle toplumsal olaylara müdahale gerektiğinde:

1. Mahallin mülkiye amiri veya görevlendirileceği en büyük zabıta amiri veya zabıta amirlerinden biri ses yükseltici veya yayıcı cihazlar aracılığı ile önce kendisini topluluğa tanıtır. Sonrasında, “kanuna uyarak dağılmaları ve dağılmamaları halinde zor kullanılacağı” ihtarını yapar. Dağılma ihtarı olumlu, kitleyi yumuşatıcı, sade ve açık olur. Emir mutlaka iki veya üç defa tekrar edilir ve en uzak noktadan işitildiğine dair görevlilerce tutanak düzenlenir.
2. Dağılma ihtar, emrin maksadını sağlayacak ve emri yerine getirecek ölçüde elde kuvvet bulundurulmadan kesinlikle verilmez. Güvenlik kuvvetlerine karşı fiili saldırı ve mukavemet bulunduğu takdirde veya güvenlik kuvvetleri tarafından korunan yerlere fiili saldırı halinde ihtara gerek yoktur.
3. Yapılan ihtara rağmen topluluğun dağılmaması halinde yeteri kadar zor kullanılarak öncelikle, topluluğun bulunduğu yerde kalmaları temin edilir ve olayın herhangi bir şekilde gelişmesine ve tahripkâr bir nitelik almasına mani olunur.

4. Topluluğun belli bir yerde zararsız halde kalması sağlanamadığı takdirde; topluluğun diğer gruplara katılarak büyümelerini önlemek gayesiyle, olayın cereyan şekline ve şartlarına göre uygun yerlere barikatlar kurarak birleşmeye mani olunur ve dağıtmaya parça parça topluluklardan başlanır.

5. Alınan tedbirlere ve uygun ölçülere yapılan zor kullanmaya rağmen topluluğun birleşmesine ve büyük gruplar haline gelmesine mani olunamadığı takdirde zor kullanmanın derecesi yükseltilerek topluluk dağıtılır.

c) Dağıtma emri yetkili amir tarafından verilir. Bu emri alan personel görevli amir komutasında ilgili mevzuatın tanıdığı yetkileri kullanmak üzere derhal harekete geçer:

1. Yapılacak müdahale topluluğu dağıtma, toplanmayı önleme ve suçluları yakalama amacına yönelik olmalıdır.

2. Toplu hareketin niteliğine veya dağıtma sırasında gösterilen cebir ve şiddet veya tehdit veya saldırı veya karşı koyma derecesine ve gereğine göre kademeli şekilde artan ölçüde bedeni kuvvet, maddi güç ve silah kullanılır.

İkinci fıkrada yer alan “kademeli şekilde artan ölçüde bedeni kuvvet, maddi güç ve silah kullanılır” ibaresi, 2559 sayılı PVSK’nın “Zor ve Silah Kullanma” başlıklı 16’ncı maddesine, 02/06/2007 tarihli ve 5681 sayılı Kanunla eklenmiştir.

d) Zor kullanarak yapılacak dağıtmada aşağıdaki esaslara uyulur:

1. Mevcut kuvvetler ayrı ayrı noktalarda meydana gelecek ufak çatışmaları bastırabilmek için dahi olsa küçük parçalara bölünmez.

2. Dağıtmak için yapılan müdahale bu işe en uygun yerlerde yapılır. Bu nedenle dağıtma sahaları süratle ve tam dağılmaya uygun şekilde seçilir.

3. Dağıtma planlanırken topluluğa dağılması için birden fazla yol ayırt edilir. Bu yollar uygun hale getirilmeden topluluğu dağıtmaya teşebbüs edilmez.

4. Topluluğun gitmesi arzu edilmeyen istikametteki yolların canlı veya cansız vasıtalardan yararlanılarak kurulacak barikatlar vasıtasıyla kapatılması sağlanır.

5. Müdahale edecek Çevik Kuvvet Biriminin ekip halinde çalışması esas olduğundan, kişisel hareketlerden kaçınılır.

6. Elverişli bir alanda müdahaleye imkân vermek amacıyla yapılacak geri çekilmelerde, yavaş hareket edilir. Çekilme esnasında polisin yüzü genellikle topluluğa karşı olur.

7. Topluluğun elebaşları yakalanarak olay sahasından süratle uzaklaştırılır.
 8. Açık sahalardaki sıkışık topluluklara karşı yapılacak dağıtma hareketinde, topluluk küçük parçalara bölünür, bölünen parçalar diğer gruptan irtibatsız hale getirilir ve her parçanın dağıtılması sağlanır.
 9. Bir cadde boyunca hareket eden topluluklarda, yol kesimlerinde topluluğun önü kesilerek parçalara bölünür. Her parça zıt istikametlere sevk olunarak yedek kuvvetler tarafından dağıtılmaları sağlanır ve dönüşlerine imkân verilmez.
 10. Şehrin nüfusu kalabalık yerlerini işgal eden toplulukların dağıtılmasında, önce olay sahası tecrit olunur, sonra olayın meydana geldiği merkezden itibaren çevreye doğru dağıtma hareketine girilir.
 11. Bina içindeki toplulukların dağıtılmasında çıkış yolları genellikle zemin seviyesinde olduğundan, mümkün olduğu ölçüde dağıtma hareketine üst katlardan zemine doğru başlanır ve binanın çıkış yollarının bu amaca uygun halde bulundurulması sağlanır. Geniş salon ve benzeri yerlerde kapıdan içeri giren kuvvetlerce duvar kenarı izlenerek topluluk küçük parçalara bölünür ve çıkışlarda herhangi bir izdihama meydan verilmez.
 12. Bir topluluğun tekrar toplanmasını önlemek üzere, her türlü ihtimal giderilinceye kadar olay sahasında motorlu veya indirilmiş ekipler bulundurulur.
- PÇKY'nin **“Grev ve Lokavtlarda Alınacak Tedbirler”** başlıklı 26'ncı maddesinde, grev ve lokavtlar sırasında işyerlerinin tahribe uğramasının veya işgalinin önüne geçilmesi için Çevik Kuvvete birtakım görevler verilmiştir. Bu görevlerde:
1. Yetkili amirlerce, memurlara grev ve lokavtın kanuni olduğu takdirde polisin hiçbir müdahalede bulunmayacağı açıklanacaktır.
 2. Kanuna aykırı bir hal ortaya çıktığında can ve mal emniyetinin sağlanması, düzenin korunması ve sürdürülmesinin temini için gerekli müdahalenin yapılacağı kurum ilgililerine duyurulacaktır.
 3. Grev ve lokavtın uygulandığı saha herhangi bir topluluğun oluşmaması için gerekli emniyet tedbirleri alınacak ve trafiğin düzenlenmesi sağlanacaktır.
 4. Seyirci halk kitlesi olay yerinden uzaklaştırılacaktır.
 5. Grev ve lokavtı yöneten kişilerin tutum ve davranışları usulüne uygun bir şekilde izlenecektir.

6. Yukarıda belirtilen tedbirlerin uygulanmasında, varsa o kurumdaki özel güvenlik teşkilatı personeli de emre alınarak görevlendirilecektir.

PÇKY'nin **“Yakalamalar ve Olay Yerindeki Delillerin Korunması”** başlıklı 27'nci maddesinde Çevik Kuvvete verilen görevler şu şekildedir:

1. Tespit edilen zanlıların yakalanmasında, gereği ölçüsünde zor kullanılacak, yakalanmış zanlılara karşı topluluğun tansiyonunu yükseltici hareketlerden kaçınılacaktır.

2. Yakalamalar yeter sayıda görevli ile yapılacak, yakalanan sanığın kaçmasına kesinlikle imkân verilmeyecektir.

3. Olay yerinde bir süre daha kalacak amir ve memurlar, olay sahasındaki suç delillerinin tespiti ve korunması için gereken her türlü tedbiri alacaklardır.

4. Suç yeri açık sahada ise etrafı uygun araç ve gereç ile çevrilecektir. Bina içinde kapılarda gerekli tertibat alınarak suç yerine yetkisiz kimselerin girmeleri önlenecektir. Suç yeri ve zanlılar tahkikatı yürütecek birime teslim edilecektir.

PÇKY'nin **“Tören ve Gösterilerde Alınacak Tedbirler”** başlıklı 28'nci maddesinde, tören ve gösterilerde alınacak tedbirler sayılmış ve maddenin ikinci fıkrasında, “polis Çevik Kuvvet Biriminde, tören veya gösterilerde güvenlik önlemlerinin alınması ve düzenin sağlanması hizmetinin verebilmesi diğer polis kuvvetlerinin yetersizliği şartına bağlıdır” denilmektedir.

PÇKY'nin 29'ncu maddesinde de **“Devriye Görevleri”** düzenlenmiştir. Buna göre:

1. Polis Çevik Kuvvet birimleri, kamu düzenini bozabilecek nitelikteki toplumsal hareketlerin meydana gelmesi muhtemel yerlerde motorlu devriye hizmetleri ile görevlendirileceklerdir.

2. Devriye hizmeti toplumsal olayların yoğunlukta meydana geldiği veya gelebileceği bölgelerle sınırlı olmak üzere ve ekip düzeni bozulmaksızın yapılacaktır.

3. Devriye olarak görevlendirilmiş ekip veya ekipler, yetkili amirleri tarafından verilecek görevler dışında (Polis Disiplinine, Merasim ve Topluluklardaki Rolüne ve Polis Karakolları Teşkilatı ile Vazifelerine Dair Talimatname) belirtilen devriye hizmetlerinin yapılışına ait esas ve usullere göre görevlerini yapacaklardır.

4. Polis Çevik Kuvvet Birimine bağlı motorlu devriyelerin sayısı, görevlendirilecekleri bölgeler ve çalışma süreleri Çevik Kuvvet Şube Müdürü veya Grup Amirince tespit olunacaktır.

5. Devriye görevlileri, polisin müdahalesini gerektiren olaylarda, olaya derhal el koyacaklar e durumu en seri vasıta ile ilgili karakola intikal ettirecekler ve bu durum bir tutanakla tespit olunacaktır.

6. Bir olaya müdahale ile gerekli işleme başlama durumunda olan devriye ekip amirleri, birimdeki amirlerini derhal haberdar edecekler ve tutanağın bir örneğini de kendilerine vereceklerdir.

PÇKY'nin "Tanımlar" başlıklı 4'ncü maddesinde zor kullanmanın tanımı yapılmıştır. Buna göre zor kullanma, "kanunsuz toplu hareket haline gelen bir toplumsal olayın etkisiz hale getirilmesi veya önlenmesi veya dağıtılması için; toplu hareketin niteliğine veya dağıtma sırasında meydana gelen cebir ve şiddet veya saldırı veya direnişin derecesine göre kademeli şekilde artan ölçüde bedeni kuvvet, maddi güç ve silah kullanılması halini" ifade etmektedir.

Ayrıca, aynı maddede silah ve araçların tanımı da yapılmıştır. Yapılan bu tanıma göre silah ve araçlar: cop, sis ve gaz bombaları, tabanca, makineli tabanca, tüfek, gaz ve bomba tüfeği, dürbünlü tüfek ve benzeri vurucu, önleyici etkisiz hale getirici savunmaya elverişli aletleri, gaz, boyalı ve boyasız tazyikli su püskürten veya personeli ve malzemelerini taşıyan zırhlı veya zırhsız araçlar ile helikopterler veya uçaklardır.

2559 sayılı PVSK'nın 02/06/2007 tarihli ve 5681 sayılı yasayla yeniden düzenlenen "Zor ve Silah Kullanma" başlıklı 16'ncı maddesinde, "Polisin, görevini yaparken direnişle karşılaşması halinde, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde zor kullanmaya yetkili olduğu, zor kullanma yetkisi kapsamında, direnmenin mahiyetine ve derecesine göre ve direnenleri etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedenî kuvvet, maddî güç ve kanunî şartları gerçekleştiğinde silah kullanılabileceği" belirtilmiştir. .

Ayrıca, yine kanunda bedeni kuvvet ile maddi gücün ne anlama geldiği açıklanmıştır. Buna göre:

Bedenî kuvvet: Polisin, direnen kişilere karşı veya eşya üzerinde doğrudan doğruya kullandığı bedenî gücüdür.

Maddî güç ise: Polisin, direnen kişilere karşı veya eşya üzerinde bedenî kuvvetin dışında kullandığı kelepçe, cop, basınçlı su, göz yaşartıcı gazlar veya tozlar, fizikî engeller, polis köpekleri ve atları ile sair hizmet araçlarıdır.

Çevik Kuvvet Polisinin kamuoyu tarafından en çok eleştirildiği hususların başında zor kullanma sırasında yapmış olduğu hatalar gelmektedir. Bu konuda yapılan eleştirilere bakıldığında ve ekranlara yansıyan görüntüler objektif bir biçimde incelendiğinde görüldüğü üzere; yapılan hatalar, Çevik Kuvvet Polisinin genelini kapsamayan münferit hatalardır. Çünkü esasında toplumsal olaylara müdahale eden görevlilerin sayısı, topluluk sayısı ile doğru orantılı olarak, çoğu zaman binlerle ifade edilmektedir. Ancak alanda birkaç polisin yapmış olduğu hata, tüm Çevik Kuvvete mal olduğu gibi, aynı zamanda Çevik Kuvvet nezdinde tüm teşkilatın imajını da olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla söz konusu bu hatalar, Çevik Kuvvetin yumuşak karnını oluşturmakta ve çoğu zaman hak etmediği ölçüde ağır eleştirilere maruz kalmasına neden olmaktadır.

Ancak, yapılan eleştirilere rağmen eskiye oranla Çevik Kuvvet Polisinin olaylara müdahalede daha az hata yaptığı ve bu sebeple daha az eleştirildiği de görülmektedir. Bu durumun oluşmasında çeşitli etkenler sebep olmaktadır.

Bunlardan birincisi, Çevik Kuvvet Polislerinin olaylara bakışında bir zihniyet değişikliğinin olduğudur. Çevik Kuvvet Polisi toplumsal olayları eskiye nazaran günümüzde daha çok Anayasal bir hak ve demokratik bir tepki olarak görmektedir.

İkincisi, Çevik Kuvvet Polisinin eğitim düzeyi her geçen gün artmaktadır. Ancak burada kastedilen husus, Çevik Kuvvet Polisinin hizmet içi eğitiminin kalitesinden ziyade, Çevik Kuvvete kaynaklık eden Polis Okullarındaki eğitim düzeyinin artmış olmasıdır. Polis Okullarının iki yıllık Meslek Yüksek Okuluna dönüşmüş olması, dört yıllık fakülte mezunlarının polis memuru statüsünde teşkilata alınıyor olması ve ders müfredatında yapılan bir dizi iyileştirmeler, genel olarak personelinin eğitim düzeyinin artmasına imkân sağlamıştır.

Üçüncüsü, Çevik Kuvvet üzerindeki adli, idari, siyasi ve kamuoyu baskısıdır. Çevik Kuvvet Polisi, genel olarak müdahalede esnasında yapacağı hatanın hesabını en ağır biçimde vereceğini düşünmektedir (EGMADB, 2003). Ancak, toplumsal olaylarda hata yapan kimi polislerin kimliklerinin belirlenemediği de bir gerçektir. Bu durumun önüne geçebilmek için bazı illerde; polislerin yüzlerini örten ve bu nedenle kimliklerinin tespitini engelleyen kasklara numara verilmeye başlanmıştır. Bunun yanı sıra özellikle son dönemlerde; olayların ve yapılan hataların tespitinde kullanılan kamera ve fotoğraf makineleri gibi teknik cihazların sayısında oldukça önemli artışlar yaşanmıştır. Bu bağlamda, Polis ve basın mensuplarının yanı sıra

vatandaşlarda (göstericiler), kendi el veya cep telefonu kameralarıyla olaylar ile görevlilerin tutum ve davranışlarını çekmektedirler.

Dördüncüsü, Çevik Kuvvet Polisnin envanterinde yer alan ve olaylarda kullanılan silah, araç, gereç ve malzemelerde yapılan iyileştirme. Çevik Kuvvet Polisnin kullanmış olduğu bu malzemeler, çoğu gelişmiş ülkeyle aynı özelliklere sahiptirler.

Ancak Çevik Kuvvet envanterinde bulunmayan ve eksikliği önemli derecede hissedilen araçların başında, “gözetli araçları” gelmektedir. Olaylarda yakalanan şüpheliler, bu iş için imal edilmiş ve yeterli güvenlik donanımına sahip araçlar olmaması nedeniyle, genel olarak görevliler için tahsis edilmiş araçlara bindirilmektedirler. Korsan tabir edilen ve ani gelişen olaylara müdahale edildiği durumlarda yakalanan şüphelilerin personel araçlarına bindirilmesi, göstericilerin ve personelin güvenliği açısından ciddi riskler taşımaktadır. Bu gibi durumlarda; önceden hazırlık yapılamaması nedeniyle araç içerisinde personele ait araç, gereç, malzeme ve silahların unutulmuş olması söz konusu olduğu gibi, yine kızgın ve panik halinde olan göstericilerin araç camlarını kırarak kaçmaya çalışmaları, kendilerine ve personele zarar vermeleri de her zaman için mümkündür. Bu nedenle, müdahale edilen olaylarda yakalanan şüphelilerin konulacağı özellik nitelikli gözetli araçlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Ayrıca, ülkemizde yaşanan pek çok olayda görüldüğü üzere; polislerin üzerine Molotof kokteyli türü yakıcı ve patlayıcı malzemeler atılmaktadır. Bu nedenle, kendisine bu tür malzemeler isabet eden personelin yanmasını engelleyecek donanımlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Beşincisi, toplumsal olaylarda göz yaşartıcı gaz kullanılmasının yaygınlaşmasıdır. Topluluklara müdahalede eskiye oranla Çevik Kuvvet Polisnin daha başarılı olmasında; olaylarda kullanılan göz yaşartıcı gazların önemli bir yeri vardır. 2000 yılı başına kadar Çevik Kuvvet envanterinde olmasına rağmen, cezaevi gibi kapalı yerlere yapılan operasyonlar haricinde topluluklara müdahalede “gaz el bombası” türü göz yaşartıcı gazlar kullanılmadığından, topluluklara genellikle su panzeri ve coplarla müdahale edilmekteydi. Ancak, göstericilere copla müdahale etmek demek, polisle göstericilerin bir cop mesafesi bir araya gelmesi demektir. Bu durumda ise alanda yaşananlar, bir müdahaleden ziyade sokak kavgasına benzemektedir. Dolayısıyla, Çevik Kuvvet Polisnin olaylarda cop kullanması, daha

fazla kişinin yakalanmasına imkân vermekle birlikte, daha fazla kişinin zarar görmesine de neden olmaktadır.

Göz yaşartıcı gazlar ise polise, 100-150 metre uzaktan müdahale etme imkânı sunmasının yanında, polisle göstericilerin bir araya gelmesine de müsaade etmemektedir. Dolayısıyla, olaylarda polisin göz yaşartıcı gaz kullandığını gören göstericiler olay yerinden hızla uzaklaştıklarından, olay yerinde daha az sayıda gösterici yakalanmakla birlikte, polis ve göstericiler daha az zarar görmektedirler.

Toplumsal olaylara müdahalede esas amaç; göstericilerin yakalanmasından ziyade, toplulukların olaylar büyümeden dağıtılmasıdır (EGMADB, 2003: 23). Teknik çalışmalar sayesinde olay çıkartan şüpheliler, daha sonrada da yakalanabilmektedir. Bu itibarla, kamuoyundaki yaygın görüşün aksine, olaylarda ölçülü biçimde gaz kullanılmasının daha insancıl olduğu söylenebilir.

Diğer zor kullanma yöntemlerinde olduğu gibi, göz yaşartıcı gazların kullanılmasında da ölçünün kaçırılması, bir takım insan hakları ihlallerine zemin hazırladığı gibi, olaylarda göz yaşartıcı gaz kullanılmasının sorgulanmasına da neden olmaktadır (EGMADB, 2003). Bu sebeple, hem kolluğun hem de göstericilerin yararına olan bu malzemelerin ileride kullanılmasının önüne bir takım engellerin çıkmaması için, kolluk görevlilerinin şimdiden dikkatli olmaları ve ölçsüz biçimde gaz kullanmamaları gerekmektedir.

Zor kullanmanın en son aşaması olan ateşli silah kullanımının toplumsal olaylarda faciaya davetiye çıkarttığı bilinmektedir. Bu sebeple, toplumsal olaylarda görevlilerin silah kullanmasının önüne geçilebilmesi için, beylik tabancalarının olay öncesinde toplanmasında fayda vardır. Silah kullanılmasının zorunlu olması halinde ise, hem görevlileri hem de göstericileri korumak üzere bu iş için özel olarak eğitilmiş (Özel Harekât Polisleri veya Çevik Kuvvet içinde uzmanlaşmış ekip görevlileri), nokta atışı yapabilen ve uzun namlulu silah taşıyan timlere silah kullandırılabilir. Bu sayede, muhtemel facianın önüne geçildiği gibi, Çevik Kuvvet envanterinde yer alan göz yaşartıcı gazlar ile diğer araç, gereç ve malzemelerin daha rahat ve meşru bir şekilde kullanılmasının yolu açılmış olur.

4.3.2. Personel Seçimi ve İstihdamı

Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliğinin 35'nci maddesinde, Çevik Kuvvet Birimlerinde görevlendirilecek personelin sağlık şartları bakımından hizmete elverişli olmasının

yanında, memur sınıfının en az 1,68 metre boyunda olacağı, bayan memurların en az 1,65 metre boyunda olacağı belirtilmiştir. Personelde aranan boy standartları, görevin gereği gibi yapılabilmesi için yeterli olmadığı gibi, Amir sınıfı için herhangi bir boy standardı da getirilmemiştir. Bunun yanı sıra, sağlık şartlarından kasıt; standart polislik hizmetlerinde aranan asgari sağlık şartıdır. Ancak Çevik Kuvvet Polisliğinin masa başı polislik olmadığı, bedensel ve ruhsal açıdan güçlü bireylerin yapabilecekleri bir branş olduğu şüphe götürmez bir gerçektir.

Personel seçiminde gönüllülük esasına ilişkin de bir düzenleme yapılmamıştır. Bu açıdan Çevik Kuvvet Birimleri, hem rütbeli personel açısından hem de polis memurları açısından çok tercih edilen ve gönüllü olarak çalışılan yerlerden değildir (EGMADB, 2003: 17, 81). Çünkü bu birimlere personel seçimi, daha çok gönüllülükten ziyade, zorunluluk esasına dayanmaktadır. Personel seçiminde, personelle önceden mülakat yapılarak istekli olup, olmadıklarına dair görüşleri sorulmamaktadır. Polis Meslek Yüksek Okullarından yeni mezun olan polis memurları herhangi bir ayırma, sınava, mülakata, biyolojik ve psikolojik teste tabi tutulmadan ve hatta yetersiz olduğu ifade edilen standartlara da bakılmadan doğrudan doğruya tayin oldukları illerdeki Çevik Kuvvet Birimlerinde istihdam edilmektedirler (EGMADB, 2003: 17; PÇKY Md: 36). Ayrıca, istihdam edilen memurlar göreve başladıkları ilk yılı da, bilindiği üzere aday memur olarak geçirmektedirler.

Ülkemizde çok sayıda ve çeşitte toplumsal olaylar olmasına rağmen, Çevik Kuvvet Polisliğinin ne kadar profesyonelce yapıldığı şüphelidir. Çünkü 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunun Ek 15'nci maddesinde; “Çevik Kuvvet Polisinin hizmet süresinin üç yıl olduğu ve bu sürenin idarenin gerekli görmesi veya personelin istemi üzerine üç yıl daha uzatılabileceğine” hükmedilmiştir (ETK Ek Md: 15; PÇKY Md: 37). Bu Kanun maddesi bile, ülkemizde Çevik Kuvvet Polisliğinin profesyonelce yapılmadığının açık bir göstergesidir. Çünkü çalışma süresinin üç yıl olduğunu farz edersek; ilk yıl tayin olunan yere alışma ve aday memurluğun tamamlandığı süreyi, ikinci yıl çalışma dönemini ve nihayet üçüncü yıl okuldan mezun olur gibi Çevik Kuvvetten ayrılış dönemini kapsamaktadır. Bu sürenin altı yıl olduğunu farz etmek bile, değişen fazla bir şeyin olmayacağı aşîkârdır.

Ayrıca, Çevik Kuvvette çalıştığı altı yılının sonunda Emniyet Teşkilatının farklı kadrolarına atanan görevlilerin de, bu durumdan rahatsız ve aynı zamanda

mağdur oldukları ortadadır. Çünkü altı yılın sonunda atandıkları yeni kadrolarında birlikte çalıştıkları meslektaşlarından bir kısmı, kendileriyle aynı yıl mezun oldukları halde Çevik Kuvvette çalışmamış olmaları nedeniyle, mesleki tecrübe açısından kendilerinden altı yıl daha öndedirler. Dolayısıyla, bu durum Çevik Kuvvette çalışan personelin, diğer teşkilat personeline nazaran dezavantajlı konuma düşmelerine sebep olmaktadır (EGMADB, 2003: 35). Bunun yanı sıra, belli bir süre sonunda farklı kadrolarda istihdam edilecekleri kesin olan görevlilerden hizmet anlamında ne kadar verim alınabileceği de malumdur.

Ülkemizde bazı dönemlerde yaşanmış olaylar, Çevik Kuvvet Polisliğinin yeniden yapılandırılması hususunda her ne kadar kırılma noktaları oluştursalar da, bu konuda alınan tedbirler genellikle günü kurtarmaktan öteye geçememiştir. Başka bir ifadeyle, ciddi anlamda iyileştirmeye gidilmemiştir. Çözüm olarak genellikle; Çevik Kuvvet Personelinin sayısı artırılmış, bir takım görevliler hakkında kanuni işlemler başlatılmış, maaşlarda dikkate alınmayacak iyileştirmeler yapılmış, giyim, kuşam, araç ve gereçler ile teçhizatlarla bir takım iyileştirmelere gidilmiştir.

Bu noktada ülkemizde kırılma noktası denebilecek olaylar arasında; Askeri Darbelere zemin hazırlayan sokak eylemleri, son dönemlerde ülke geneline yayılmış olan ve bölücü terör örgüt yandaşlarınca düzenlenen kanunsuz sokak hareketleri, 12 Mart 1995 yılında İstanbul'un Gaziosmanpaşa İlçesine bağlı Gazi Mahallesinde başlayan ve şehrin diğer bölgelerine yayılan "Gazi Olayları" ve bu olayların devamında 15 Mart 1995 yılında İstanbul'un Ümraniye İlçesinin Mustafa Kemal Mahallesi'nde çıkan "Ümraniye Olayları" ile devamında yaşanan olaylar ve yine 1 Mayıs 1996 yılında İstanbul Kadıköy Meydanında yaşanan "1 Mayıs Olayları" ile İstanbul'un Gaziosmanpaşa İlçesinde 11 Aralık 2000 yılında Çevik Kuvvet otobüsüne yönelik gerçekleştirilen silahlı saldırıyı ve özlük haklarını protesto etmek amacıyla 12 Aralık 2000 yılında Çevik Kuvvet Polislerince gerçekleştirilen "Çevik Kuvvet Yürüyüşleri" sayılabilir.

Yaşanan tüm bu olaylar esasında ibret alınması ve üzerinde ciddi düşünülmesi gereken hadiselerdir. Tarih tekerrürden ibaretse, buna benzer olayların yeniden yaşanması ihtimal dâhilindedir. Her ne kadar Emniyet Teşkilatında ve kamuoyunda geçmiş yıllara nazaran Çevik Kuvvet Polisinin olaylara müdahalede günümüz itibariyle daha başarılı olduğu ve Çevik Kuvvet çalışanları ile ilgili bir takım iyileştirmeler yapıldığı kanısı hâkimse de, bu durum ülkemizde halen Çevik

Kuvvet Polisliğinin profesyonelce yapıldığı anlamına gelmemektedir. Çünkü yukarıda ifade edildiği gibi, ülkemizde çok sayıda ve birbirinden farklı niteliklere haiz toplumsal olaylar olmasına rağmen, söz konusu personelin eğitime tahsis edilmiş henüz özel bir eğitim kompleksi bile bulunmadığı gibi, Çevik Kuvvet Birimleri henüz bir okul havasından da kurtulamamıştır.

Bu itibarla, ülkemizde Çevik Kuvvet Polisliğinin profesyonelce, nitelikli ve eğitilmiş personelle yapılmadığı, ancak olayların personelin iyi niyetli ve özverili çalışmasıyla engellendiği söylenebilir. Ayrıca, profesyonellikten kaynaklanan açığında, olaylara gereğinden fazla personel görevlendirmek suretiyle kapatılmaya çalışıldığı da ifade edilebilir (EGMADB, 2003: 46). Bu anlamda, esasında personel sayısının fazla olmasının iş kalitesini artırmaktan ziyade, azaltacağı, personel israfına sebep olacağı ve aynı zamanda teşkilata maddi ve manevi anlamda yeni sorunlar kazandıracığı da muhakkaktır.

Çevik Kuvvet Personelinin istihdamında yaygın olarak yapılan hataların başında, kuvvetin parçalara bölünmesi gelmektedir (EGMADB, 2003: 52). Esasında Çevik Kuvvetin en güçlü olduğu an, personelinin alanda toplu bir şekilde ve bir arada olduğu andır. Bu durum, “Çevik Kuvvet bir bütündür ve parçalanamaz” veciz sözüyle ifade edilebilir. PÇKY’nin 12’nci maddesinde bu husus, “Çevik Kuvvet Birimlerinde bütünlüğün bozulmaması amacı ile bu kuvvet personelinin ihtiyaca göre ekip, grup veya birlik halinde görevlendirilmesi esastır” şeklinde dile getirilmiştir.

PÇKY’nin zor kullanılarak yapılacak dağıtımlara ilişkin hükümlerini içeren 25’nci maddesinin (d) fıkrasında da, “mevcut kuvvetler ayrı ayrı noktalarda meydana gelecek ufak çatışmaları bastırabilmek için dahi olsa küçük parçalara bölünmez” denilmektedir.

Ayrıca, PÇKT’nin devriye görevlerini düzenleyen 29’ncü maddesinde bu husus, “Polis Çevik Kuvvet Birimleri, kamu düzenini bozabilecek nitelikteki toplumsal hareketlerin meydana gelmesi muhtemel yerlerde motorlu devriye hizmetleri ile görevlendirilebilirler. Devriye hizmeti toplumsal olayların yoğunlukta meydana geldiği veya gelebileceği bölgelerle sınırlı olmak üzere ve ekip düzeni bozulmaksızın yapılır” şeklinde açıklanmıştır.

Çevik Kuvvet Polisini birlik ve grup düzeninden daha küçük parçalara ayırarak görev ifa ettirmek ve bu durumu alışkanlık haline getirmek, normal şartlar altında Çevik Kuvvet Polisinde var olan “birlik ruhunun” zarar görmesine ve

personelin daha az sayıda görev yapan diğer teşkilat birimlerinde olduğu gibi “ekipçilik” ruhunu kazanmasına ve personelin birlik ve grup şeklinde görev yapabilme kabiliyet ve alışkanlığını kaybetmesine neden olmaktadır.

Toplumsal olayların fazla yaşanmadığı illerde kurulu bulunan Çevik Kuvvet Birimlerinde görevli personelin, genellikle daha etkin ve verimli kullanılması amacıyla, kuruluş amacıyla pek örtüşmeyen şekillerde kullanıldığı bilinen bir gerçektir (EGMADB, 2003). Bu anlamda, bu tür illerde Çevik Kuvvet Personelinin en az on kişiden oluşması gereken ekip düzeninden daha az sayıdaki personelle; devriye, bekleme, koruma ve diğer hizmetlerde kullanıldıklarına ve hatta bazı illerde personelin bir grup teşkil edecek kadar bile bir araya gelemediği durumlara rastlanılmaktadır. Bu şekildeki Çevik Kuvvet Polisliğinin, iki veya üç kişiden oluşan bir nevi Önleyici Hizmet Polisliğine dönüştüğünü söyleyebiliriz.

Bu bağlamda, İçişleri Bakanlığının 30/01/2007 tarihli onayıyla, özellikle toplumsal olay yoğunluğunun bulunmadığı illere Çevik Kuvvet Şube Müdürlüklerinin atıl bir birim olarak kalmalarının engellenmesi, bu birimlerin toplumsal olay görevlerinin yanı sıra önleyici polislik hizmetlerini de birlikte yürütmeleri amacıyla ve Çevik Kuvvet Kuruluşu bulunmayan illerdeki Önleyici Hizmetler Şube Müdürlüğü görevlilerinin toplumsal olaylara müdahalede yetersiz kalmaları nedeniyle, toplam (42) ildeki mevcut Önleyici Hizmetler Şube Müdürlükleri kapatılarak Çevik Kuvvet Şube Müdürlüklerine dönüştürülmüş, aynı onayla önceden Önleyici Hizmetler Şube Müdürlüğü bulunmayan Bayburt ilinde de Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü kurulmasına karar verilmiş ve böylece toplam (43) ilde Önleyici Hizmetler Şube Müdürlüklerince yürütülmekte olan ve suç soruşturması niteliğinde olamayan önleyici polislik görevlerinin Çevik Kuvvet Şube Müdürlüklerince yerine getirilmesinin önü açılmıştır.

Söz konusu bu durumun ileride telafisi mümkün olmayan sonuçların meydana gelmesine sebep olabileceğini söyleyebiliriz. Çünkü Önleyici Hizmetler Şube Müdürlüklerinden Çevik Kuvvet Şube Müdürlüklerine dönüştürülen birimlerin ismi Çevik Kuvvet olmakla birlikte, bu birimlerin halen Önleyici Hizmetler Şube Müdürlüğü gibi hareket ettikleri ve personelin bu şekilde istihdam edildiği bilinmektedir. Ayrıca, bir arada görev ifa etmeyen veya hafta bir kez bile grup ve birlik şeklinde eğitime tabi tutulmayan Çevik Kuvvet Personelinin, ani gelişen ve geniş katılımlı olaylarda ne derece başarılı olacağı ortadadır. Daha öncede ifade

edildiği gibi Çevik Kuvvet Polisliği (Toplumsal Olay Polisliği), toplu olarak ifa edilen, personelinin ikamesi ve yapılan hatanın telafisi olamayan bir uyum ve ahenk polisliğidir.

Dolayısıyla bu soruna bir çözüm önerisi olarak şunlar söylenebilir: verimli kullanılmadığı düşünülen ve bu sebeple farklı alanlarda istihdam edilen Çevik Kuvvet Polisleri ile yine toplu bir birlik olan ve sınırlı sayıda özel görevlerde istihdam edilebilen Özel Harekât Polislerini daha verimli kullanmak adına yeni bir düzenlemeye gidilebilir. Çevik Kuvvet Personeli, verilecek eğitimle ve yapılacak yasal düzenlemeyle halen pek çok ilde faaliyet gösteren Özel Harekât Şube Müdürlüklerinin de görevlerini yapabilecek düzeye getirilebilir. Mevcut Özel Hareket birimleri de, personel sayısının azaltılması suretiyle, çok daha özel ve riskli operasyonlarda kullanılmak üzere yeniden bir yapılanmaya sokulabilir. Bu sayede Çevik Kuvvet Polisleri, daha nitelikli hale dönüşeceğinden ve farklı alanlarda istihdam edileceğinden, atıl vaziyetten kurtularak daha etkin ve verimli görevler ifa edebileceklerdir.

4.3.3. Çevik Kuvvet Eğitimi

3201 sayılı ETK'nın Ek 17'nci maddesinde, “Çevik Kuvvet Birimlerinde görevli personelin hizmetin gerektirdiği bedeni ve fikri kabiliyetlerinin geliştirilmesi amacıyla eğitime tabi tutulacağı” ifade edilmektedir (ETK Ek Md: 17). Polis Çevik Kuvvet Çalışma Yönetmeliğinin 38'nci maddesinde ise eğitimde güdülen amaçlar, “personelin kendilerine verilen görevlerin gereği gibi yapılabilmesi için mesleki ve genel bilgilerin, görevleriyle ilgili teknik ve yöntemlerin öğretilmesi, becerilerinin ve atış yeteneklerinin geliştirilmesi suretiyle personelin hizmetin gerektirdiği bedeni, fikri ve fiziki kabiliyetlere sahip kılınması” olarak tarif edilmektedir (PÇKY Md: 38).

PÇKY'nin 39'ncü maddesinde de, “personelin sıralı amirlerince sürekli olarak eğitime tabi tutulacakları, eğitimlerde nazari bilgilerden çok, personelin bedeni kabiliyetlerini geliştirmeye yönelik uygulamalı eğitime ağırlık verileceği ve bu amaçla eğitim saati olarak göreve çıkılmayan mesai saatlerinin kullanılacağı” belirtilmiştir (PÇKY Md: 39).

Ayrıca, PÇKY'nin 40'nci maddesinde, “Çevik Kuvvet eğitimi, yerinde eğitim ve merkezi eğitim şeklinde” ikiye ayrılmıştır. *Yerinde eğitim*; personelin bulunduğu

yerde sıralı amirlerce verilen eğitim olup, bu eğitimde daha ziyade Çevik Kuvvet Personelinin olaylarda kullanmış olduğu taktik ve düzenler ile olaylara müdahale şekilleri ağırlıklı olmak üzere, gerekli diğer konulara yer verilmektedir. *Merkezi eğitim ise;* Emniyet Genel Müdürlüğünce verilecek eğitim faaliyetlerini kapsamaktadır. Bu eğitimler, tesislerin yetersizliği veya eğitici personel temin edilememesi sonucu kuruluşun bulunduğu yerde eğitimi kısmen veya tamamen verilemeyen patlayıcı maddelerin tanıtılması esas ve usulleri, zırhlı araç şoförlerinin yetiştirilmesi ve komando eğitimleri ile uygun görülecek diğer hususları içine almaktadır. Ayrıca Çevik Kuvvet kadrolarında oluşturulacak Destek Timlerinin eğitiminde görev alacak personelin yetiştirilmelerine ilişkin eğitim de, Emniyet Genel Müdürlüğü merkez birimlerinde yapılmaktadır (PÇKY Md: 40).

Yönetmelik maddelerinden anlaşıldığı üzere; Çevik Kuvvet Polislerinin eğitimlerinde teorik eğitimlerden ziyade uygulamalı eğitimlere ağırlık verilecek ve bu eğitimlerde çoğunlukla toplumsal olaylara müdahalede kullanılan teknik, taktik ve düzenlere yer verilecektir. Ayrıca, eğitimler sıralı amirlerce ve sürekli olarak verilecek olup, yerinde eğitimin imkânsızlıklar nedeniyle verilememesi halinde ise, bu eksiklik merkezi eğitimle tamamlanacaktır. Yerinde eğitimlerde de, eğitim saati olarak personelin çalıştığı, ancak göreve gitmedikleri saatler seçilecektir.

Çevik Kuvvet Personelinin eğitilmesine yönelik belirlenen söz konusu prensiplerin uygulanmasında bir takım problemleri yaşanacağı ve eğitimlerin istenildiği şekilde verilmeyeceği açıktır. Her şeyden önce Çevik Kuvvet Birimleri, toplu birlikler olduklarından ve personelleri toplu olarak hareket ettiklerinden, bu birimlerin eğitimleri bağlı bulundukları illerin inisiyatifine terk edilemeyecek kadar önemli olduğu gibi, bir merkezde birlikte eğitime tabi olmayan personelin toplumsal olaylarda standart tutum ve davranışlar geliştirmeleri de mümkün değildir.

Bu bağlamda, ülkemizde Çevik Kuvvet Personelinin toplu halde eğitim yapacağı bir eğitim kompleksi bulunmamaktadır. Ayrıca illerde yapılan Çevik Kuvvet eğitimleri, genel olarak eğitime müsait tesisleri olmadığından, olumsuz ve yetersiz koşullarda yapılmaya çalışmaktadırlar. Eğitim tesisleri olarak da, çoğunlukla Çevik Kuvvet birimlerinin içtima alanları ile öğrencilerin eğitimde olmadıkları yaz dönemlerinde Polis Okullarının tesisleri kullanılmaktadır. Polis Okullarının olmadığı illerde ise, bu mağduriyet daha üst düzeyde yaşanmaktadır (EGMADB, 2003: 18, 19).

Eğitim saati olarak ta personelin çalıştığı, ancak göreve gitmedikleri saatlerin seçilmesinde de bir takım mahsurlar bulunmaktadır. Uygulamada genel olarak göreve çıkmayan birlikler veya gruplar, eğitim birliği veya grubu olarak belirlenmekle birlikte, ani çıkan görevler nedeniyle eğitimlere ya hiç başlanamamakta veya yarıda kesilmektedir (EGMADB, 2003). Dolayısıyla Çevik Kuvvet Personeli, bu görev ve çalışma anlayışı nedeniyle gereği gibi eğitilememekte ve mesleki bilgiler deneme-yanılma yoluyla veya usta-çırak ilişkisi içerisinde öğrenilmektedir (Cerrah, 1997: 141; EGMADB, 2003: 50).

Bunun yanı sıra eğitimlerde verim elde edilebilmesi için; eğitime katılan personelin görev yaptığı birimden ayrı bir yerde eğitime alınması ve her an göreve gidecek olmanın olumsuz psikolojisinden etkilenmemesi gerekmektedir. Bu itibarla, Çevik Kuvvet birimlerinde şube içi hazır bekleyen personelin eğitiminden elde edilecek fayda da ortadadır.

Eğitimlerde nazari eğitimlerden ziyade, uygulamalı eğitimlere ağırlık verilmesi de çok yerinde bir yaklaşım değildir. Çünkü toplumsal olayların etkili ve verimli bir şekilde yönetilebilmesi için, alanda yaşanan olayların görünmeyen yüzü ile toplumsal olaylara yönetilmesinde önemli olan grup dinamiği, kitle psikolojisi, halkla ilişkiler, insan hakları gibi diğer ders konularının da personele ayrıntılı biçimde anlatılması gerekmektedir (EGMADB, 2003: 18). Bu bilgiler personele gereği gibi anlatılmadığı takdirde personel, olayları derinlemesine ve bir bütün halinde değerlendirme imkânından mahrum kalacağından, olaylara müdahalede sergilediği klasik hatalarını yapmaya devam edecektir.

Ayrıca, Çevik Kuvvet Polislerinin teçhizatlarını oluşturan kalkan, cop, göz yaşartıcı gaz, koruyucu elbise ve panzer gibi araç ve gereçler toplumsal olaylarda alınan tedbirlerin yanı sıra, özellikle kanunsuz eylemlerde toplulukların dağıtılmasında kullanılmaktadır. Aynı zamanda söz konusu teçhizat hem polislerin kendilerini, hem de göstericileri tahrik edici özelliklere sahiptir (Cerrah, 1997: 144; Göksu, 2000: 71; Cerrah ve Semiz, 2001a: 233; Cerrah ve Semiz, 2001b: 884; EGMADB, 2003; Göksu, 2007: 76). Çevik Kuvvet Personeline eğitim esnasında sürekli olarak kalkan, koruyucu elbise ve göz yaşartıcı gazlar gibi malzemelerin kullanılmasının öğretilmesi, doğal olarak personeli bu malzemeleri görev sırasında kullanmaya yönlendirmektedir.

Dolayısıyla, eğitimde sürekli olarak bu araç ve gereçlere vurgu yapılması veya personele yalnızca bu araç ve gereçlerin olaylarda nasıl kullanılacağı yönünde eğitim verilmesi, yukarıda ifade edildiği gibi söz konusu araç ve gereçleri görev esnasında kullanma olanağı bulamayan personelin kendisini gerçek manada Çevik Kuvvet Polisi olarak görememesine ve personelin bahse konu araç ve gereçleri kullanmak için fırsat kollamasına sebep olmaktadır.

Bu bağlamda Çevik Kuvvet eğitiminde esas önemli olan husus; topluluklara hangi taktik ve düzenlerle müdahale edileceğinin öğretilmesinden ziyade, müdahalenin mantığının öğretilmesi olmalıdır. Bu sayede personel, kendisini toplulukları ezen bir zor kullanma aracı olarak değil, topluluklara anayasal haklarını kullanmalarında yardımcı olan bir unsur olarak görecektir. Aksi takdirde, yeterli bilgilerle donatılmayan ve gereği gibi eğitilmeyen Çevik Kuvvet Personeli, silahlı kendisine doğru doğrultan ve aynı zamanda kendisine sıkkan kişiye benzeyecek ve kontrolsüz gücün güç olmadığı bir kez daha ortaya çıkacaktır.

Ayrıca, Çevik Kuvvet Personelinin toplumsal olaylara müdahalede kullandığı teknik, taktik ve düzen eğitimleri çok karmaşık olmadığından, bu tür eğitimlerin sürekli olarak personele tekrar ettirilmesi, personele çok fazla bir katkı sağlamayacağı gibi, personelin belli bir süre sonra eğitimden soğumasına da sebep olacaktır.

3201 Sayılı Kanunun Ek 16'ncı maddesi ile Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliğinin 13'ncü maddesinde, “emniyet ve asayişin gerektirdiği hallerde ilgili Valinin istemi üzerine, Emniyet Genel Müdürünün önerisi ve İçişleri Bakanının onayıyla Çevik Kuvvet Birimlerinin geçici olarak başka illerde görevlendirilebileceği” hüküm altına alınmıştır (ETK Ek Md: 16; PÇKY Md: 13). Bu madde hükümleri çerçevesinde Çevik Kuvvet Personeli, sıklıkla bağlı bulundukları iller haricindeki diğer illerde yaşanan toplumsal olayların güvenliğinin sağlanması amacıyla görevlendirilmektedir. Ancak, daha önceden bir arada eğitime tabi tutulmamış personelin, takviye kuvvet gerektirecek kadar böylesine önemli olaylarda bir arada görev yapmaları bir takım riskleri de beraberinde getirmektedir.

Bunun yanı sıra, her ilin polisiye anlamda toplumsal olay kültürü de farklılık arz etmektedir. Bu bağlamda, Çevik Kuvvet Hizmet İçi Eğitim Ünitelerine veya bir başka deyişle, Çevik Kuvvet Hizmet İçi Eğitim Okuluna duyulan ihtiyaç burada da kendisini göstermektedir (Cerrah, 1997: 138; EGMADB, 2003: 19). Böyle bir ünite

veya okulunun olması halinde, ülke genelinde illerde yaşanan olaylar Çevik Kuvvet Personeline tekbir merkezden anlatılacağından, diğer illere göreve giden personel en azından bu illerde yaşanan olaylar ve yapılan müdahaleler konusunda önceden bilgi sahibi olabileceği gibi, birlikte eğitime tabi tutulmanın avantajlarından da yararlanarak toplumsal olaylara müdahale esaslarına ilişkin standartlara da sahip olacaktır. Buna ek olarak, bu eğitim komplekslerinde kursiyerlere uzman eğiticiler tarafından toplumsal olayların yönetilmesinde gerekli olan diğer ders konuları da ayrıntılı biçimde öğretilmiş olacaktır.

Ayrıca, bahse konu eğitim komplekslerinin olayların sıklıkla yaşandığı ve bu sebeple sürekli olarak takviye gönderilen İstanbul ve Ankara gibi illerde kurulmasında son derece yarar vardır. Bu sayede birlikte eğitime tabi tutulan kursiyer personel, bir yandan geldikleri illerdeki yaşanan olaylar neticesinde elde ettikleri tecrübeleri diğer illerden gelen personele aktarmış olacak, bir yandan da toplumsal olayların fazlaca yaşanmadığı illerden gelenler, uygulamalı olarak eğitim komplekslerinin bulunduğu bu illerdeki olaylara ve alınan tedbirlere şahitlik edeceklerdir.

Bunun yanı sıra, kursiyer personele olaylarda görev alma yetkisi verildiği takdirde, bizzat olaylarda görev alma şansını yakalayacakları gibi, aynı zamanda kurs gördükleri illerde takviye görevi de üstlenmiş olacaklardır.

4.4. GÜVENLİK ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜNÜN TOPLUMSAL OLAYLARIN YÖNETİLMESİNE İLİŞKİN KURULUŞ MEVZUATINDAN KAYNAKLANAN GÖREV, YETKİ ve SORUMLULUKLARI

Güvenlik Şube ve Büro Amirlikleri, İllerde İl Emniyet Müdürlüklerine, İlçelerde İlçe Emniyet Amirlikleri veya Müdürlüklerine bağlı olarak faaliyetlerini sürdürürken, Merkezde Güvenlik Dairesi Başkanlığınca temsil edilmektedir.

Emniyet Genel Müdürlüğü Güvenlik Dairesi Başkanlığı Merkez ve Taşra Birimleri Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği'nin (GDBY), "Daire Başkanlığının Görevleri" başlıklı 6'ncı maddesinde toplumsal olay polisliğine ilişkin olarak, "toplantı ve gösteri yürüyüşü, düşüncüyü açıklama ve yayma ile sendikal ve siyasal hakların yasal çerçevede kullanılması konusunda gerekli güvenlik tedbirlerinin alınması için iller arasında gerekli koordinasyonu sağlamak, gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin sonuçlarını

değerlendirerek yeni stratejiler belirlemek ve ülkemizde yapılacak genel ve yerel seçimlerin güvenli bir şekilde gerçekleşmesi için iller ve seçim kurulları arasında koordine kurmak” görevleri, Başkanlığın görevleri arasında sayılmıştır (GDBY Md: 6).

GDBY’nin, “Güvenlik Şube Müdürlüğünün Görevleri” başlıklı 46’ncı maddesinde ise yine toplumsal olay polisliğine ilişkin olarak, “toplantı ve gösteri yürüyüşü, düşünceyi açıklama ve yayma ile sendikal ve siyasal hakların yasal çerçevede kullanılması için güvenlik tedbirlerinin alınması, gerektiğinde yasal işlemlerin yapılması, ülkemizde yapılacak seçimlerin güvenli bir şekilde gerçekleşmesi için gerekli emniyet tedbirlerinin alınması” gibi iş ve işlemler, İl Emniyet Müdürlükleri Güvenlik Şube Müdürlüklerinin görevleri arasında sayılmıştır (GDBY Md: 46).

GDBY’nin 44’ncü maddesinde de, Güvenlik Şube Müdürlüğünün İdari Büro Amirliği, Güvenlik Soruşturma ve Arşiv Araştırma Büro Amirliği, Basın ve Yayın Büro Amirliği, Kamu Güvenliği Büro Amirliği, Siyasi Partiler Büro Amirliği, Sendikalar Büro Amirliği, Toplumsal Olaylar Büro Amirliği, Ekipler Amirliği, Bilgi Toplama ve Arşiv Büro Amirliği, Öğrenci Faaliyetleri Büro Amirliği, Nöbetçi Büro Amirliği, Bilgi İşlem Büro Amirliği ve Fikri Mülkiyet Hakları Büro Amirliği gibi bürolardan oluşacağı bildirilmiştir (GDBY Md: 44).

Söz konusu bürolar arasında toplumsal olay polisliği ile doğrudan alakalı olan hiç şüphesiz Toplumsal Olaylar Büro Amirliği’dir. Ancak Siyasi Partiler, Sendikalar, Kamu Güvenliği, Öğrenci Faaliyetleri ile Basın ve Yayın Büro Amirliklerinin görev ve ilgi alanına giren konuların büyük çoğunluğu da esasında toplumsal olay polisliğine ilişkin konular oluşturmaktadır.

Bu bağlamda, Kamu Güvenliği Büro Amirliği görevleri arasında yer alan ve “ülkemizde faaliyet gösteren özel hukuk tüzel kişileri ve yabancı kuruluşlar ile tüzel kişiliği bulunmayan yapılanmaların, kamu güvenliği aleyhine olan faaliyetlerini ilgili birimlerle koordine kurmak suretiyle takip etmek, yasalara aykırı faaliyetleri tespit edilenler hakkında gerekli işlemleri yapmak” ve “terör kapsamı dışındaki grupların, kamu barışını bozmaya yönelik faaliyetlerini ilgili birimlerle koordine kurarak takip etmek ve yasalara aykırı faaliyetleri tespit edilenler hakkında gerekli yasal işlemleri yapmak” şeklinde tarif edilen görevlerin büyük bir çoğunluğunu esasında bu tür

gruplar ile yapılanmaların toplumsal olay niteliğindeki sokak ve meydan hareketleri ile açık ve kapalı yer toplantıları oluşturmaktadır (GDBY Md: 53).

Kamu Güvenliği Büro Amirliğinde çalışan görevlilerin bahsi geçen faaliyetleri gerçekleştiren kişi veya grupları yakından tanımaları, bu kişilerle sürekli irtibat halinde olmaları ve bu bağlamda kanunların boşluklarından yararlanarak kamu güvenliği aleyhine faaliyet yürüten kişi ve grupların (yapılanmaların) legal alandaki iş ve işlemlerini yakından takip etmeleri gerekmektedir. Bahse konu kişi ve grupların faaliyetleri genellikle suç unsuru taşımasa da, takibi yapılmadığı takdirde ileride kamu güvenliğine zararı dokunabilecek türden faaliyetlerdir. Bu anlamda sokak ve meydanlarda basın açıklaması veya demokratik gösteri adı altında yapılan bazı eylemlerinin iyi niyetli olarak yapılmadığı, aksine ülke gündemini sarsacak olaylara zemin hazırladığı bilinmektedir. Bu bağlamda, ülkemizde sıkça yaşanan ve askeri darbeler zemin hazırlayan pek çok sokak ve meydan hareketinin bu türden grup ve yapılanmalarca organize edildiği de, son dönemlerde yapılan operasyonlar sonucunda anlaşılmıştır. Bu itibarla, Kamu Güvenliği Büro Amirliğinin iş yükünün önemli bir kısmını, bahsi geçen kişi ve grupların toplumsal olay niteliğindeki faaliyetleri oluşturmaktadır.

GDBY'nin 54'ncü maddesinde Siyasi Partiler Büro Amirliğinin görevleri belirtilmiştir. Bu görevlerin başında, "siyasi partilerin mevzuata göre yapacakları etkinlikleri takip etmek" görevi gelmektedir (GDBY Md: 54). Siyasi Partilerin kuruluş ve diğer işlemlerini Mülki Amirlik adına Siyasi Partiler Büro Amirliği yürütmekle birlikte, iş yükünün önemli bir kısmını esasında partilerin düzenlediği açık ve kapalı yer toplantıları, gösteri yürüyüşleri ile kitlesel nitelikli basın açıklamaları gibi toplumsal faaliyetler oluşturmaktadır. Özellikle seçim dönemlerinde söz konusu faaliyetlerin sayısında önemli oranda artışlar olmaktadır.

Bu büroda görevli olan personel, görev gereği birbirinden oldukça farklı görüş ve özelliklere sahip olan Siyasi Partilerin yönetici ve üyeleriyle sürekli irtibat kurarak bu kuruluşların kamu güvenliği aleyhine olan faaliyetlerini kontrol altında tutmaya ve bu anlamda onları bu tür eylemlerinden vazgeçirmeye çalışmaktadır (GDBY Md: 54). Diğer bir ifadeyle bazı marjinal partileri, yasal mevzuat ekseninde ve sistemle barışık biçimde faaliyet göstermeleri için yönlendirmektedirler.

Ayrıca söz konusu büronun, toplumsal olayların yoğunluk kazandığı seçim dönemlerinde seçimlerin huzur ve güven içinde tamamlanması ve kanunsuz olayların önlenmesine adına, önemli görev ve sorumlulukları bulunmaktadır.

Siyasi Partilerin göstermiş oldukları adaylar ile seçime bağımsız olarak giren adaylar arasında kıyasıya bir propaganda yarışının yaşandığı bilinmektedir. Seçim döneminde adaylar parti programını, projelerini ve kendilerini seçmenlere tanıtmak için çok sayıda açık ve kapalı yer toplantısı düzenlemektedirler. Dolayısıyla bu büroda çalışanlar, tüm bu faaliyetleri takip ederek adaylar ile partiler arasında çıkması muhtemel kavgaları engellemeye, seçim dönemini fırsat bilerek provokatif eylemlerde bulunmak isteyen art niyetli kişi ve grupları eylemlerinden vazgeçirmeye çalışmaktadırlar.

GDBY'nin 55'nci maddesinde Sendikalar Büro Amirliğinin görevleri belirlenmiştir. Bu görevler arasında, “genel grev, kanunsuz grev, işi yavaşlatma, işyeri işgali, çalışma hürriyetini engelleme gibi yasal ve yasal olmayan faaliyetleri izleyerek gerekli işlemleri yapmak ve güvenlik tedbirlerini diğer ilgili birimlerle koordine kurarak almak”, “grev ve lokavtlar konusunda 2822 sayılı Grev ve Lokavt Kanunu ile Grev ve Lokavtlarda Mülki İdare Amirlerince Alınacak Önlemlere İlişkin Tüzük hükümleri doğrultusunda gerekli işlemleri yürütmek” ile “sendikal kuruluşların kamu güvenliği aleyhine olan faaliyetlerini ilgili birimlerle koordine kurarak takip etmek” gibi görevler yer almaktadır (GDBY Md: 55).

Sendikalar Büro Amirliği, Mülki Amirlik adına sendikaların kuruluş ve diğer idari niteliğe haiz işlemlerini yürütmektedir. Ancak bu birimlerin iş yükünün önemli kısmını, bu kuruluşların toplumsal olay niteliğindeki faaliyetleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda sendikaların toplumsal olay niteliğindeki faaliyetlerin çoğunluğunu sendika tüzüğüne uygun olarak yapılan toplantılar, üyelerinin özlük haklarının iyileştirilmesine yönelik yapılan açık ve kapalı yer toplantıları, gösteri yürüyüşleri, basın açıklamaları, toplu halde mektup atma, faks çekme, oturtma ve işi yavaşlatma eylemleri ile kanuni veya kanunsuz grevler oluşturmaktadır.

Sendikaların kendilerine özgü ideolojik görüş ve yapılanma içinde oldukları ve bu nedenle farklı sendikalara mensup üyelerinin birbirlerinden oldukça farklı dünya görüşüne, fikir ve inançlara sahip oldukları söylenebilir. Dolayısıyla, ülkemizde sendikalar yalnızca kamu çalışanlarının haklarını savunan kuruluşlar olmayıp, bir siyasi parti gibi her konuda fikir beyan eden ve hatta çoğu zaman eylem

içerisinde olan kuruluşlardır. Bu bağlamda mevcut hükümetle benzer ideolojik düşünceye sahip olmayan muhalif sendikaların, bu dönemde daha fazla toplumsal olay türünde eylemler gerçekleştirdikleri bilinmektedir.

Toplumsal olay kavramı içerisinde değerlendirdiğimiz grev ve lokavtlara ilişkin işlemleri de, Mülki Amirlik adına Sendikalar Büro Amirliği ve dolayısıyla Güvenlik Şube Müdürlüğü yürütmektedir. Bu itibarla, 2822 sayılı Grev ve Lokavt Kanunu ile Grev ve Lokavtlarda Mülki İdare Amirlerince Alınacak Önlemlere İlişkin Tüzük hükümleri doğrultusunda gerekli işlemler Sendikalar Büro Amirliğince yerine getirilmektedir. Bu bağlamda, grev ve lokavtlarda çıkması muhtemel olayların engellenmesi amacıyla “Grev ve Lokavt Önleme Planları” hazırlanmaktadır.

Sendikaların kamu güvenliği aleyhine olan faaliyetlerinin takibini de, yine Sendikalar Büro Amirliği yerine getirmektedir (GDBY Md: 55). Yukarıda kısmen ifade edildiği üzere; kamu güvenliği açısından sendikal hareketlerin takip edilmesi son derece önemlidir. Bu hareketlerin çoğunluğunu ise, sokak ve meydan hareketleri oluşturmaktadır. Bu anlamda, yaklaşık her on yılda bir gerçekleşen, ülke gelişimine sekte vuran ve demokrasinin rafa kalkmasına sebep olan askeri darbelere zemin hazırlayan geçmiş dönemdeki sokak ve meydan hareketleri incelediğinde, bu eylemlerde sendikaların önemli payının olduğu görülmektedir.

Bu itibarla, sendikaların kamu güvenliğine ilişkin gerçekleştirecekleri toplumsal olay niteliğindeki eylemlerini takip etmek, sendika yöneticileriyle ilişki kurarak yasal zeminde hareket etmeleri için onları yönlendirmek ve radikal kimi sendikaların sistemle barışık bir biçimde faaliyette bulunmaları için çalışmak, Sendikalar Büro Amirliğinin ve dolayısıyla Güvenlik Şube Müdürlüğünün önemli görevleri arasında yer almaktadır.

Sendikalar Büro Amirliği çalışanları, sendikalarının iş ve işlemlerini Mülki Amirlik adına yürütmeleri ve sendikal hareketleri yakından takip etmeleri nedeniyle, sendikaların yönetici ve diğer üyeleriyle yakın ilişki içerisinde olduklarıdır. Dolayısıyla bu görevlilerin, sendikaların toplumsal olay niteliğindeki eylemlerini kanuni sınırlar içerisinde yapmaları hususunda kısmen yönlendirecek etkiye sahip oldukları söylenebilir.

GDBY’nin 57’nci maddesinde Öğrenci Faaliyetleri Büro Amirliğinin görevleri sayılmıştır. Buna göre, “ilde bulunan üniversite ve bağlı fakülteler ile öğrenci yurtlarında gelişebilecek olaylara karşı emniyet tedbirlerini diğer ilgili

birimlerle koordine kurarak almak” görevi, Öğrenci Faaliyetleri Büro Amirliğinin görevleri arasında yer almaktadır (GDBY Md: 57).

Yönetmelikte geçen, “üniversite ve bağlı fakülteler ile öğrenci yurtlarında gelişebilecek olaylardan” kasıt; karşıt görüşe mensup öğrenciler arasında çıkması muhtemel kavgalar ile yine farklı görüş, inanç ve ideolojilere sahip öğrenci gruplarının toplumsal olay niteliğindeki eylemleridir. Bu bağlamda, Öğrenci Faaliyetleri Büro Amirliğinin iş yükünün önemli bir kısmını, birbirinden farklı özelliklere sahip öğrenci gruplarının toplumsal olay niteliğindeki faaliyetleri oluşturmaktadır.

Bu büroda çalışan görevlilerin öğrenci gruplarını, bu grupların liderleri ile üyelerini yakından tanımaları ve ayrıca üniversite, bağlı fakülte ve öğrenci yurtlarının idarecileriyle sürekli irtibat halinde olmaları, öğrenciler tarafından gerçekleştirilmesi muhtemel olayların engellenmesi açısından son derece yararlı olmaktadır.

GDBY’nin 52’nci maddesinde ise Basın ve Yayın Büro Amirliğinin görevleri sayılmıştır. Bu görevler arasında toplumsal olay polisliğine ilişkin görevler bulunmamaktadır. Ancak, ülkemizde sıkça görüldüğü üzere pek çok dergi ve gazete temsilciliği, bir nevi dernek veya vakıf merkezi gibi faaliyet göstermektedir. Ayrıca, yasadışı bazı oluşumların legal alanda faaliyet gösteren üyelerinin de aynı şekilde; gazete ve dergi temsilciliği çatısı altında toplandıkları ve temsilcilik binasını bir çeşit dernek veya vakıf merkezi gibi kullandıkları bilinmektedir.

Bu bağlamda, her ne kadar Basın ve Yayın Büro Amirliğinin görevleri arasında toplumsal olaylara ilişkin herhangi bir görev bulunmasa da uygulamada bu birimler, dergi ve gazete gibi mevkute temsilciliklerinin gerçekleştirmiş oldukları açık ve kapalı yer toplantılarını, gösteri yürüyüşlerini, basın açıklamalarını ve diğer toplumsal olay türündeki faaliyetlerini takip etmektedirler.

Dolayısıyla, Güvenlik Şube Müdürlüğünün görevlerini, bünyesinde kurulu bulunan büroların görevleriyle bir bütün halinde değerlendirdiğimizde; bu birimlerin görevlerinin odağında gerçek ve tüzel kişilerin gerçekleştirmiş oldukları toplumsal olaylara ilişkin görevlerin yer aldığını söyleyebiliriz. Bu anlamda Güvenlik Şube Müdürlüğü, tek tek bireylerden ziyade, genel olarak insan toplulukları veya çeşitli şekillerde oluşan tüzel kişiliklerin kuruluş ve faaliyetleriyle ilgilenmektedir. Başka bir ifadeyle, Güvenlik Şube Müdürlüğü mevcut sistem içerisinde legal alanda faaliyet

gösteren ve genel olarak resmi biçimde örgütlenmiş olan sosyal veya siyasi gruplar ile gayri resmi biçimde örgütlenmiş oluşumların toplumsal faaliyetleriyle ilgilenmektedir.

Ayrıca, Güvenlik Şube Müdürlüğü, 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunun 8 ve 9’uncu maddelerinde ifade edildiği üzere, idari bir kolluk türü olarak bir yandan “içtimai ve umumi intizamı temin etmek” için çalışırken, diğer yandan siyasi bir kolluk türü olarak “Devletin umumi emniyetine taalluk eden işlerle” meşgul olmaktadır (ETK Md: 8, 9). Bunun yanı sıra, Güvenlik Şube Müdürlüğü Personeli, adli kolluk görevlisi olmamakla birlikte, zaman zaman adli işlemler de tesis etmektedir (ETK. Md: 9, 12). Ancak, Güvenlik Şube Müdürlüğünün zikredilen bu üç görev türü içerisinde siyasi kolluk türüne daha yakın olduğunu ve bu nedenle görev alanına giren konuların genel olarak siyasi niteliğe haiz olduğunu söyleyebiliriz.

Bu bağlamda, Güvenlik Şube Müdürlüğünün görevlerini siyaset bilimi açısından değerlendirdiğimizde ise karşımıza baskı ve menfaat grupları çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Güvenlik Şube Müdürlüğünün iş hacminin önemli bir kısmını, kamu düzeni ve kamu güvenliğinin sağlanması bakımından baskı ve menfaat gruplarının toplumsal olay niteliğindeki faaliyetleri oluşturmaktadır. Bu anlamda, siyasi partiler, sendikalar, dernek veya vakıflar, meslek odaları ile platform veya koordinasyonun adı altında bir araya gelen gruplar, çeşitli biçimlerde gerçekleştirdikleri toplumsal hareketlerle iktidar sahiplerini veya diğer bir ifadeyle güç odaklarını baskı altına almaya çalışmaktadırlar.

4.4.1. Toplumsal Olay Polisliği Açısından Baskı ve Menfaat Grupları

Günümüz modern toplumlarında siyasal otoriteler üzerinde baskı oluşturabilmenin temel şartları arasında; aynı toplumda bir arada yaşayan, ortak amaçlar etrafında toplanan ve benzer menfaatleri algılayan bireylerin siyasal ve sosyal açıdan örgütlenmelerinin önemli bir yeri vardır. Bu anlamda, demokratik kurallarla yönetilen devletlerde vatandaşlara tanınan hakların başında toplanma ve örgütlenme hürriyeti gelmekte ve siyasal otoriteler üzerinde baskı kurma özelliği taşıyan örgütlenmelerin tümü, “baskı ve menfaat grupları” olarak adlandırılmaktadır.

Kapani’ye (1970) göre baskı grupları, “ortak menfaatler etrafında birleşen ve bunları gerçekleştirmek için siyasal otoriteler üzerinde etki yapmaya çalışan örgütlenmiş gruplardır” (Dursun, 2006: 285, Bektaş, 2007: 113).

Siyasi otoriteler üzerinde baskı kuracak unsurların başında, doğal olarak siyasal açıdan örgütlenmiş olan gruplar gelmektedir. Bu grupların başını ise, siyasi partiler çekmektedir. Siyasi partiler ülke yönetimine talip olduklarından, ülke genelinde örgütlenen yegâne gruplardır. Ayrıca, bir siyasi parti, her ne kadar iktidara gelemese de, muhalefette iken de son derece etkili görevler ifa etmektedir.

Baskı grupları, genel olarak siyasi partilerle mukayese edilse de, siyasi partilerle baskı grupları arasında bir takım farklar vardır. Siyasi partiler, ülke yönetimine ve dolayısıyla halkın desteğine talip olan, içerisinde her türden katılımcının faaliyet gösterdiği ve ülke geneline yayılmış olan tüzel kişiliklerdir.

Baskı grupları ise, bazı yönleri ile siyasi partilere benzeseler de, doğrudan siyasi iktidarı ele geçirme amacı gütmeyenlerinden ve daha ziyade kendi üyelerinin menfaatlerini teminine yönelik siyasi otoriteler üzerinde baskı kurmaya çalıştıklarından, bu şekliyle siyasi partilerden ayrılmaktadırlar (Dursun, 2006: 284).

Ayrıca, demokratik toplumlarda siyasi partiler dışında da; dernekler, vakıflar, işçi ve işveren sendikaları, meslek birlikleri, kooperatifler gibi özel hukuk tüzel kişileri ile resmi kurum ve kuruluşlar da, siyasi otoriteler üzerinde baskı kurabilmekte ve bu bağlamda kamuoyu oluşturma amacıyla çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır.

Baskı ve menfaat gruplarının zaman zaman birbirlerinin yerine kullanıldığı da görülmektedir. Ancak, bu yaklaşım da, doğru bir yaklaşım değildir Çünkü her baskı grubu aynı zamanda bir menfaat grubu iken, her menfaat grubu aynı zamanda bir baskı grubu değildir (Dursun, 2006: 284, 285). Bunun sebebine gelince; baskı gruplarının varlığından söz edebilmek için, ortak menfaatleri algılayan ve bu menfaatleri gerçekleştirmek için örgütlenerek siyasi otoriteler üzerinde baskı kurmaya yönelik ortak eylemleri gerçekleştirebilen örgütsel yapıların olması gerekmektedir. Ancak, ortak menfaatleri algılamakla birlikte, siyasi otoriteler üzerinde baskı kurulması söz konusu değilse, bu durumda baskı gruplarından ziyade, menfaat gruplarının varlığından söz etmek mümkündür.

Baskı grupları, iktidarların alacakları kararlar üzerindeki baskılarını doğrudan veya dolaylı biçimde hissettirebilirler. Doğrudan baskı kurmanın en yaygın yöntemi, iktidar sahiplerine isteklerini bizzat iletme şeklinde olabileceği gibi, aynı konu üzerinde kamuoyu oluşturmak suretiyle de baskı kurulabilir (Dursun, 2006: 289; Bektaş, 2007: 113).

Aracısız, doğrudan baskı oluşturma yöntemlerinin başında ise, lobicilik (lobbying) gelmektedir. Lobicilik, baskı grubu temsilcisi ile karar alma noktasındaki kişiler arasında yüz yüze gerçekleşen kulis faaliyetidir. Baskı grupları, bir konuya ilişkin uzmanlarca hazırlanmış raporları, çeşitli belgeleri iktidar sahiplerine sunarak veya bu kişilere yönelik brifingler vererek kendi istek ve talepleri doğrultusunda kararlar alınması için bu yöntemi sıklıkla kullanmaktadırlar (Dursun, 2006: 290; Bektaş, 2007: 114)

Baskı grupları lobicilik yöntemi dışında da, toplantı ve gösteri yürüyüşleri, basın açıklamaları ile grev ve lokavtlar gibi toplumsal olay niteliğine haiz çeşitli yöntemleri kullanarak kamuoyu oluşturmaya ve bu sayede siyasi otoriteler üzerinde dolaylı biçimde baskı kurmaya çalışmaktadırlar.

Dursun (2006: 285-287), baskı gruplarını dört farklı kategoride değerlendirmektedir. Bunlar kısaca; Anomik Baskı Grupları, Örgütlenmemiş Baskı Grupları, Örgütlenmiş Baskı Grupları ve Kurumsal Baskı Gruplarıdır.

a) Anomik Baskı ve Menfaat Grupları: Anomik Baskı ve Menfaat Grupları, temelinde kalabalık özelliği gösteren, belirli bir örgütsel yapısı bulunmayan, lider kadrosundan yoksun olan ve eylemlerini önceden kararlaştırmak yerine ani gelişen olaylar sonucunda ortaya koyan gruplardır.

Toplumun belirli bir kesimini ilgilendiren ortak bir sorununa ilişkin olarak, bahse konu topluluğun vermiş olduğu ortak tepki nedeniyle otoriteler kısmen baskı altına alınabilmektedir. Bu manada, bir belediyenin çöpleri toplamamayı alışkanlık haline getirmesi üzerine, mahalle sakinlerinin toplanarak bu durumu protesto etmeleri olayı, bu tür grupların baskı yöntemlerine örnek olarak verilebilir.

Toplumsal olay polisliği açısından Anomik Baskı ve Menfaat Gruplarının bizatihi kendileri ve faaliyetleri büyük önem arz etmektedir. Öncelikle bu tür gruplar, yaşanan sorunun toplum nezdinde bıraktığı etkiyle doğru orantılı olarak tepkilerini ortaya koymakta ve bazı zamanlarda bu tepkilerini ortaya koyarken amaç dışına çıkarak şiddet içerikli eylemlerde bulunmaktadırlar.

Ayrıca, bu tür grupların biçimsel bir yapıya sahip olmaması ve bu sebeple lider kadrosundan yoksun olması, bu grupların sevk ve idaresini zorlaştırmaktadır. Ancak, eylemleri sırasında topluluk içerisinde yaşça büyük olan, kanaatlerine topluluğun itibar ettiği veya sorunu uygun bir lisanla ilgili makamlara ifade etme

kapasitesine sahip kişilerin, bu grupların sözcülüğünü veya liderliğini yapmaları halinde bu sorun kısmen halledilmiş olmaktadır.

Normal şartlar altında kolluk görevlilerinin telkin edici konuşmaları neticesinde bu tür grup üyelerinin sessizliğe bürünerek görevlilerin talimatlarını dinlemeleri ve bu mümkün olmadığı takdirde alanda yapılacak kısa süreli bir güç gösterisinin ardından sakinleşmeleri beklenmektedir. Ancak, eylem sırasında topluluğun sorununa çare olacak kişi ve kaynaklara kısa sürede ulaşılamaması, toplulukla ilişkilerde yeterli güven tesis edilememesi veya tesis edilen güven duygusunun kısa sürede zedelenmesi, topluluk içerisinde her kafadan bir ses çıkması ve bu anlamda liderlik rolünü oynayan kişinin rolünü gereği gibi ifa edememesi gibi nedenler de, bu tür grupların sevk ve idaresini zorlaştırmaktadır.

Toplumsal olay polisliğinin icrası sırasında bu tür sorunların üzerinden gelinebilmesi için, öncelikle insanların toplanmasına neden olan sorunun kaynağının zamanında ve doğru bir biçimde tespit edilmesi gerekmektedir. Sorunun kaynağının tespitinden sonra ise, soruna çözüm bulmak için alanda çaba gösterilmesi, bu çabanın topluluğa hissettirilmesi ve bu anlamda soruna çare olabilecek yetkililerin mümkünse alana getirilmesi, bu mümkün olmaz ise o anda topluluk içerisinde seçilecek temsilcilerin alandan alınarak yetkililere götürülmesi ve bu sayede görüşmenin sağlanması gerekmektedir. Söz konusu bu çaba, hem soruna çözüm bulunması adına hem de eylemin sona erdirilmesi adına son derece önemlidir.

Ayrıca, topluluğun güveni kazanıldıktan sonra kendilerine haklarını aramaları yönünde yasal yol ve yöntemlerin neler olduğu ile yasalara aykırı davranışları halinde ne tür müeyyideler ile karşılaşacaklarının uygun bir lisanla anlatılmasında da yarar vardır.

Sonuç olarak, bu tür grupların dağılmaya yatkın, çözüme yakın oldukları söylenebilir.

b) Örgütlenmemiş Baskı ve Menfaat Grupları: Örgütlenmemiş Baskı ve Menfaat Grupları, dil, din, mezhep, ırk, soy, aşiret ve aile gibi ortak özelliklere sahip insanlardan oluşan, ancak klasik bir örgüt yapısına sahip olmamakla birlikte ortak menfaatleri algılayan, bu menfaat ekseninde ortak faaliyetlerde bulunabilen ve bu sayede siyasal sistem içerisinde aktif rol alarak siyasal otoriteler üzerinde baskı kurabilen gruplardır (Dursun, 2006: 286).

Ayrıca bu gruplar, tarihsel süreç içerisinde sahip oldukları ve sergiledikleri bir takım ortak özellikleri nedeniyle sonradan oluşturulan yapay gruplardan ayrı özelliklere sahip doğal gruplardır.

Örgütlenmemiş Baskı ve Menfaat Grupları, her dönemde siyasi otoriteler üzerinde baskı unsuru olarak etkinliğini devam ettirmekle birlikte, günümüz modern ve karışık toplumlarında doğal olarak kısmen etkinliklerini yitirmişlerdir. Hızlı nüfus artışı, kırsaldan kentlere doğru yaşanan göçler, toplumun eğitim ve ekonomik düzeyinin yükselmesi, teknoloji ve dolayısıyla iletişim alanında yaşanan gelişmeler, toplum katmanları arasında yaşanan geçişler ve bu nedenle tüm toplumu oluşturan bireyler ve grupların sahip oldukları sosyal norm ve değerlerde meydana gelen değişimler bu etkinin azalmasında önemli role sahiptirler.

Örgütlenmemiş Baskı ve Menfaat Gruplarının gerçekleştirdiği toplumsal olayların sevk ve idaresi büyük önem taşımaktadır. Bu anlamda, diğer grupların sergiledikleri toplumsal olayların yönetilmesinde de ihtiyaç duyulduğu üzere; grupların sahip olduğu ortak özelliklerin, sosyal norm ve değerler ile toplumun kendisine saygı duyduğu kanaat önderlerinin kimler olduğu gibi hususların kolluk görevlileri tarafından bilinmesi gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, toplumsal olay polisliği görevini icra eden kolluk görevlilerinin muhatap oldukları toplulukları tanımaları ve ona göre hareket stratejisi belirlememeleri gerekmektedir. Bu itibarla, yukarıda da kısmen izah edildiği üzere; Güvenlik Şube Müdürlüklerinin muhatap olunan grupları özellikleriyle birlikte tanımaları nedeniyle, grupların özelliklere uygun yönetim ve müdahale stratejileri geliştirebilecekleri söylenebilir.

c) Örgütlenmiş Baskı ve Menfaat Grupları: Örgütlenmiş Baskı veya Menfaat Grupları, bir takım ortak amaçları gerçekleştirmek üzere, gönüllülük esası çerçevesinde sonradan bir araya gelen ve belirli rolleri paylaşan üyelerin oluşturduğu tüzelkişiliklerdir (Dursun, 2006: 286). Bu tür grupların kuruluş ve faaliyet alanları başta Anayasa olmak üzere ilgili kanunlarla belirlenmiştir. Gruplara katılım veya gruplardan ayrılış, gönüllülük esasına göre önceden belirlenen yazılı kurallar çerçevesinde gerçekleşmektedir.

Ayrıca, yönetim, denetim ve disiplin gibi organlarının nasıl iş başına geleceği, bu organların ne tür yetki ve sorumluluklara sahip olacağı gibi hususlarda, yine Anayasa ve kanunlara uygun olarak önceden hazırlanarak ilan edilen tüzüklerde belirtilmiştir. Dernekler, vakıflar, işçi ve işveren sendikaları, meslek birlikleri gibi

kuruluşlar ile bu kuruluşların kendi aralarında bir araya gelerek oluşturdukları konfederasyon, federasyon gibi üst kuruluşlar, bu tür gruplara örnek olarak verilebilir.

Örgütlenmiş Baskı ve Menfaat Gruplarının kuruluş ve faaliyet alanları ilgili yasalarla belirlendiği için, diğer gruplara nazaran faaliyet alanları oldukça sınırlıdır. Bu grupların kuruluş ve faaliyet alanlarının yasalarla belirlenmesi, kendilerine siyasi otoriteler ve dış tehditler karşısında yasal bir güvence sağladığı gibi, bu durum kolluk görevlilerin, grup faaliyetlerini güvenli bir şekilde izlenmesine de imkân sağlamaktadır.

Ayrıca, Güvenlik Şube Müdürlüğü Personelinin bu grupları yakından tanınması ve lider kadroları ile sürekli irtibat halinde olması, grupların düzenleyecekleri toplumsal olayların sevk ve idaresinde kendilerine kolaylık sağlamaktadır.

d) Kurumsal Baskı ve Menfaat Grupları: Devleti meydana getiren kamu kurum ve kuruluşlarının esas amacı; yasalar çerçevesinde kendilerine tevdi edilen görevleri yerine getirmek ve dolayısıyla halka hizmet etmektir. Kamu kurumları, bu hizmeti yerine getirirken bir fabrikanın çarkları gibi hareket ederler ve bu sayede karşılıklı işbirliği içerisinde karmaşık işlerin üstesinden gelebilirler. Bu bakımdan kamu kurum ve kuruluşlarının kuruluş amaçları ve faaliyet alanları arasında normal şartlar altında siyaset yapmak yer almamaktadır. Ancak bu kuruluşlar, kamu politikalarının belirlenmesinde ve üyelerin menfaatlerinin temininde otoriteler üzerinde baskı oluşturabilmektedirler. Üniversiteler, ordu, bürokrasi vb. kuruluşlar, bu tür baskı gruplarına örnek olarak verilebilir (Dursun, 2006: 287).

Kamu kurum ve kuruluşların siyasi otoriteler üzerinde baskı kurması, dünyada pek çok ülkede olduğu gibi, zaman zaman ülkemizde de görülmektedir. Bu manada, kamuoyunun üzerinde tartıştığı bazı konular hakkında doğrudan veya dolaylı biçimde görüş bildirmek suretiyle kamu kurumları da, yaşanan bu tartışmalara katılmaktadırlar.

Söz konusu bu durum, esasında çok fazla yadırganması gereken bir durum değildir. Çünkü bir devlet, her ne kadar kurumlarıyla var olsa ve bu kurumların yasalarla kendilerine tevdi edilen görevleri dışına çıkmaları yasak olsa da, nihayetinde bu kurumlarda çalışanlar ile bu kurumları idare edenler de insandırırlar. Dolayısıyla, bu kişilerin kamuoyunu yakından ilgilendiren belirli konularda görüş

bildirmeleri temel insan hakkı kapsamında doğal karşılanmalıdır. Burada yadırganması veya kınanması gereken husus; kişilerin kişisel görüşlerini açıklamalarından ziyade, kurumların taraf ve siyasi parti gibi hareket etmesi ve bu tür müdahaleleri alışkanlık haline getirerek devlet işleyişine zarar vermeleridir.

Ayrıca, kurumun başındaki kişilerin açıklamalarını da her zaman kuruma mal etmek doğru bir yaklaşım değildir. Ancak, yinede bu kişilerin sorumlulukları gereği yanlış anlamalara mahal verecek açıklamalardan uzak durmaları gerekmektedir.

Toplumsal olay polisliği açısından konuyu değerlendirdiğimizde ise; kolluk görevlileri kurumsal baskı gruplarının kendilerinden ziyade, bu grupların kamuoyuna yaptıkları açıklamalar sonucunda ortaya çıkan toplumsal olaylarla ilgilenmektedirler. Bu bağlamda, genel olarak kamu kurum ve kuruluşlarının yöneticilerinin siyasi içerikli yaptıkları açıklamalar halkın tepkisini çekmekte ve bazen bu durum toplum tabanında infiale sebep olmaktadır.

Dolayısıyla, Güvenlik Şube Müdürlüğünün toplumsal olayların yönetilmesindeki sorumluluğu burada da karşımıza çıkmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşlarının gerek yöneticilerinin açıklamaları ve gerekse kurumsal temelde yapılan açıklamaların toplumda her hangi bir infiale sebep olup olmayacağı hususunun Güvenlik Şube Müdürlüğü görevlilerince önceden tespit edilmesi ve gerekli tedbirlerin zamanında alınması gerekmektedir.

4.4.2. Güvenlik Şube Müdürlüğünün 2911 Sayılı Kanun ile Bu Kanunun Uygulanmasına Dair Yönetmelikte Belirtilen Görev, Yetki ve Sorumlulukları

Güvenlik Şube Müdürlüklerinin 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ile bu Kanunun uygulanmasına dair yönetmelikte belirtilen görevleri, GDBY'nin 56'ncı maddesinde Toplumsal Olaylar Büro Amirliğinin görevleri arasında sayılmıştır. Söz konusu belirtilen bu görevler:

1. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ile bu Kanunun uygulanmasına dair yönetmelikte belirtilen görevleri yapmak.

2. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na uygun veya aykırı yapılan toplantılarla ilgili güvenlik önlemlerini diğer ilgili birimlerle koordine kurarak almak ve suç unsurunun tespiti halinde adli işlemlerini yapmak.

3. Mülki İdare Amirliği'nce verilen görevler kapsamında, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na göre plan ve krokilerini yapmak, gerektiğinde değiştirmek ve güncelleştirmek.

4. Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği hükümleri kapsamında gözaltına alınan şahıslarla ilgili işlemleri yapmak.

2911 sayılı Kanunun 1'nci maddesinde Kanunun amaç ve kapsamı belirlenmiştir. Kanunun bu maddesinde, “bu kanun; toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller ile gerçek ve tüzelkişilerin düzenleyecekleri toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yerini, zamanını, usul ve şartlarını, düzenleme kurulunun görev ve sorumluluklarını, yetkili merciin yasaklama ve erteleme hallerini, güvenlik kuvvetlerinin görev ve yetkileri ile yasakları ve ceza hükümlerini düzenler” denilmektedir (TGYK Md: 1).

TGYK'nın 3'ncü maddesinde, “yabancılar hariç olmak üzere herkesin önceden izin almaksızın, silahsız ve saldırısız biçimde ve kanunların suç saymadığı belirli amaçlarla bu Kanun hükümlerine uygun olarak toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahip olduğu” ifade edilmiştir. Yabancılar ise, İçişleri Bakanlığının izninin ardından toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyebileceklerdir (TGYK Md: 3).

TGYK'nın 4'ncü maddesinde “istisnai” nitelikteki toplantı ve faaliyetler sıralanmış ve bu tür etkinliklerin bu Kanun hükümlerine tabi olmadığı ifade edilmiştir (TGYK Md: 3). Daha önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi, istisnai niteliğe haiz toplantı ve faaliyetler için Mülki Amirliğe bildirimde bulunma zorunluluğu bulunmamaktadır. Ancak uygulamada genel olarak Mülki Amirliğe ve dolayısıyla Güvenlik Şube Müdürlüğüne çok sayıda müracaat yapılmaktadır.

Bildirimde bulunulmasının üç nedeni olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi, müracaat sahiplerinin eskiden kalma alışkanlıklarından veya mevzuatı tam olarak bilememelerinden kaynaklanan sebeptir. İkincisi, müracaat sahipleri, yapacakları etkinliğin 2911 sayılı Kanun kapsamına girip girmediği konusunda tereddüt içerisindeyler. Üçüncüsü ise, müracaat sahipleri yapacakları etkinlikle ilgili olarak kolluk görevlilerinin tedbir almasını istemektedirler.

Söz konusu müracaatların, birimlerin iş yükünü arttırmakla birlikte, bir takım olumlu yanları da bulunmaktadır. Bu anlamda Güvenlik Şube Müdürlükleri, bölgelerinde meydana gelecek faaliyetlerden önceden haberdar olmakla birlikte,

konuyu kamu ve şahıs güvenliği açısından da değerlendirmektedirler. Değerlendirme sonucunda güvenlik tedbiri alınmasına gerek duyulur ise, o takdirde ilgili birimlerle koordine kurarak gerekli tedbirler alınmaktadır.

Bunun yanı sıra görevliler, yapılan müracaatın 2911 sayılı Kanun kapsamına girip girmediğini tespit etme fırsatına da sahiptirler. Değerlendirme sonucunda müracaatın 2911 sayılı Kanun kapsamında bir faaliyet olduğuna kanaat getirilirse, bu durumda müracaatın Kanun ve ilgili Yönetmelikte belirtilen belgelerle yeniden yapılması için müracaat sahibine yazılı tebligat yapılmaktadır.

Bu noktada daha öncede ifade ettiğimiz gibi, yapılacak yeni bir yasal düzenlemeyle kapalı yer toplantılarının tamamının 2911 sayılı Kanun kapsamından çıkartılmasında son derece yarar vardır. Çünkü ifade ve toplanma özgürlüğünün en üst seviyede yaşanabilmesi için, bu tür düzenlemeye ihtiyaç vardır. Yeni düzenleme yapılıncaya kadar, müracaatları değerlendirerek Mülki Amirliğe rapor sunan Güvenlik Şube Müdürlüğü Personelinin, sınırlı sayıda kişinin katılacağı düşünülen ve kamu düzeni ve güvenliği açısından ciddi risk taşımayan kapalı yer toplantılarının tamamını, istisnai niteliğe haiz toplantılar kapsamında değerlendirmesinde yarar vardır.

Konunun bu şekilde değerlendirilmesi, aynı zamanda kolluk görevlilerinin demokrasi ve insan haklarına olan inançlarının da bir göstergesidir. Ayrıca, bir ülkede bu tür toplantıların türü ve sayısında ne kadar artış olursa, o ülkede o denli demokrasinin yaşanacağı ve bu durumun da temel hak ve hürriyetlerin gelişmesine katkı sağlayacağı söylenebilir.

TGYK'nın 5'inci maddesinde, "seçim zamanlarında yapılacak propaganda toplantıları ile ilgili kanun hükümleri saklıdır" denilerek 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'a atıfta bulunulmuştur. Bu bağlamda, seçim dönemlerinde siyasi parti ve bağımsız adayların propaganda türündeki açık ve kapalı yer toplantılarında 298 sayılı Kanunun amir hükümleri uygulanmaktadır (298 SK Md: 50, 51). Bahse konu Kanunun ilgili maddelerinin uygulanmasına ilişkin görevlerinin önemli bir kısmını da, Mülki Amirlik adına Güvenlik Şube Müdürlüğü yerine getirmektedir (GDBY Md: 54).

TGYK'nın 6'ncı maddesinde, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yer ve güzergâhlarına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre, "şehir ve kasabalarda ve gerekli görülen diğer yerlerde hangi meydan ve açık yerlerde veya

yollarda toplantı veya yürüyüş yapılabileceği ve bu toplantı ve yürüyüş için toplanma ve dağılma yerleri ile izlenecek yol ve yönler Vali ve Kaymakamlarca kararlaştırılarak alışılmış araçlarla önceden duyurulmaktadır” (TGYK Md: 6; TGYK Md: 3).

Söz konusu Kanunun 6’ncı maddesinde yer ve güzergâh belirleme görevi Mülki Amirliğe verilmekle birlikte, bu görevleri Mülki Amirlik adına Güvenlik Şube Müdürlüğü yerine getirmektedir. Dolayısıyla, toplantı ve gösteri yürüyüşleri için uygun olan alanları belirleyerek Valilik veya Kaymakamlığa teklifte bulunacak olanlar, İl Emniyet Müdürlükleri adına Güvenlik Şube Müdürlüğü yetkilileri olacaktır.

Kanun maddesinde ayrıca yerlerinin tespitinde, “gidiş gelişi, güvenliği bozmayacak ve pazarların kurulmasına engel olmayacak biçimde, toplantıların genel olarak yapıldığı, elektrik tesisatı olan yerlerin tercih edileceği” ifade edilmektedir. Maddede geçen “toplantıların genel olarak yapıldığı yerler” ile “güvenliği bozmayacak yerler” ibareleri toplantı ve gösteri yürüyüşü alanlarının belirlenmesinde son derece önemlidir. Çünkü toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden maksat; bir konu hakkında ileri sürülen hususların halka duyurulması ve neticede o konu hakkında kamuoyu yaratılmasıdır. Dolayısıyla, toplantı ve gösteri yürüyüşü alanlarının belirlenmesinde öncelikle dikkat edilmesi gereken husus; belirlenen yerlerinin propaganda ve kamuoyu oluşturulması için uygun alanlar olması gerektiğidir. Belirlenen alanların amaca hizmet edecek yerler olmaması halinde ise, vatandaşlar bu alanlara itibar etmeyeceklerinden, ortaya kanunsuz toplantı ve gösteri yürüyüşleri çıkacaktır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü alanlarının belirlenmesinde dikkat edilmesi gereken önemli bir diğer husus ise; belirlenen alanların kişi ve kamu güvenliği açısından uygun yerler olması gerektiğidir. Bu bağlamda, toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılanların güvenliğini sağlamak bir sorun iken, diğer insanları (kamuyu) toplantıya katılanlara karşı korumakta ayrı bir sorundur. Bu nedenle, alanların belirlenmesinde güvenlik ile özgürlük dengesinin iyi tutturulması ve bu anlamda bir yandan kamuoyu oluşturmaya matuf uygun alanlar seçilirken, diğer yandan da seçilen bu alanların kişi ve kamu güvenliğine uygun yerler olması gerekmektedir.

TGYK'nın 10'ncu maddesinde, "bildirim verilmesi" hususu düzenlenmiştir. Kanunun bu maddesine göre toplantı yapılabilmesi için, düzenleme kurulu üyelerinin tamamının imzalayacakları bir bildirimin, toplantının yapılmasından en az kırk sekiz saat öncesinde ve çalışma saatleri içerisinde toplantının yapılacağı yerin bağlı bulunduğu Mülki Amirliğe verilmesi gerekmektedir (TGYK Md: 10; TGYM Md: 5). Mülki Amirlikte bu bildirimi, değerlendirmek üzere Emniyet Müdürlüğüne ve dolayısıyla Güvenlik Şube Müdürlüğüne göndermektedir.

Güvenlik Şube Müdürlüğü müracaatı iki temel açıdan değerlendirilmektedir. Bunlardan birincisi, yapılması planlanan toplantının 2911 sayılı Kanun kapsamına girip girmediğine ilişkin değerlendirmedir. Söz konusu toplantının 2911 sayılı Kanun kapsamında bir toplantı olduğuna kanaat getirilirse, bu durumda müracaat dilekçesi ve eklerinin Kanun ve Yönetmelikte belirtilen hususları içerip içermediğine bakılmaktadır. Ayrıca, toplantının yapılacağı yer ve saatte başka bir toplantı müracaatının olup olmadığı da kontrol edilmektedir. Eğer aynı gün, yer ve saatte başka bir toplantı müracaatı varsa, bu durumda müracaat önceliği göz önüne alınarak konu yazıyla müracaat sahiplerine duyurularak toplantının başka bir gün yapılabileceği kendilerine iletilmektedir.

Müracaatla ilgili olarak evrak üzerinde yapılan bu ilk değerlendirmenin ardından düzenleme kurulu başkan veya üyelerine bildirimin alındığı gün ve saati gösteren bir "alındı belgesi" ile toplantının yerini, gününü, başlangıç ve bitim saatlerini ile düzenleme kurulunun görev ve sorumluluklarını belirleyen önceden hazırlanmış bir talimat verilmektedir (TGYK Md: 10; TGYM Md: 6).

Müracaat dilekçesi ile eklerinin incelenmesinde eksik hususlar tespit edilirse, bu durumda düzenleme kurulu başkan veya üyelerinden birine yazıyla tespit edilen eksik hususlar bildirilerek tamamlanması istenmektedir. Ancak, yapılan duyuruya rağmen eksiklikler tamamlanmaz ise, bu durumda müracaat geçersiz sayılmaktadır (TGYM Md: 8).

Müracaata ilişkin yapılan ikinci değerlendirme ise, toplantının içeriğine ilişkin yapılan değerlendirmedir. Bu değerlendirmede; toplantının suç unsuru taşıyıp taşımadığına, kamu düzeni ve güvenliğine zarar verip vermeyeceğine, genel sağlık ve ahlak açısından uygun olup olmadığına ve başkalarının hak ve özgürlüklerini engelleyip engellenmeyeceğine bakılmaktadır. Bu değerlendirme aynı zamanda; 1982 tarihli Anayasasının toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenleme hak ve

özgürlüğünü düzenleyen 34'ncü maddesindeki kıstaslara göre yapılan bir değerlendirmedir. Bu değerlendirmede tereddüde düşülmesi halinde, konu başka birim ve teşkilatlara da sorularak onlarında görüşleri alınmaktadır.

Güvenlik Şube Müdürlüğü, şekil ve içerik açısından yaptığı değerlendirmenin sonucunda Mülki Amire hitaben “kolluk görüşü” olarak ta adlandırabileceğimiz bir “değerlendirme raporu” sunmaktadır. Bu değerlendirme raporu kolluk görüşünü yansıtmamasının yanında, toplantının akıbetini belirlemesi açısından da son derece önemlidir. Çünkü kolluk görevlileri, raporun hazırlanmasında temel hak ve özgürlükleri ön planda tutabilecekleri gibi, kamu güvenliğine ilişkin endişeleri de ön planda tutabilirler. İkinci şıkkın ön planda tutulması halinde ise, doğal olarak raporda toplantının yapılması halinde vuku bulabilecek olaylara ilişik hususlar daha çok işlendiğinden, bu durumda Mülki Amirler toplantının yasaklanmasına karar verebilmektedirler. Bu anlamda değerlendirme raporu, aynı zamanda kolluk görevlilerinin demokrasi ve insan haklarına olan inançlarının da bir göstergesidir.

Mülki Amirler kolluk görüşünü dikkate almadan doğrudan kendileri de toplantının yapılmasına karar verebilirler. Ancak bu konudaki uygulamalara genel olarak bakıldığında, bu durumun böyle olmadığı rahatlıkla görülmektedir. Çünkü Mülki Amirler, çoğunlukla rasyonel davrandıklarından, kolluk görevlilerinden kendilerine intikal eden böyle bir raporu genel olarak uygulama eğilimindedirler.

Söz konusu bu durum, birazda ülkenin ve dolayısıyla toplumun gelişmişlik düzeyi ile idarecilerin insana ve dolayısıyla topluma bakış açısıyla doğru orantılıdır. Bu anlamda, Avrupa Birliğine girme sürecinde önemli adımlar atan ülkemizde, son dönemlerde insan haklarına daha çok önem verildiği ve bunun sonucunda da bu tür hakların daha rahat kullanıldığı görülmektedir. Eskiden bir fobi olarak görülen ve bu nedenle yasaklanan pek çok faaliyet, bugün itibarıyla rahatlıkla sergilenebilmektedir. Yaşanan bu olumlu gelişmelerin sonucunda; korkulan çoğu faaliyetin esasında korkulacak şeyler olmadığı ve hatta toplumun birlik ve bütünlüğü ile selameti açısından son derecede yararlı olduğu anlaşılmıştır.

TGYK'nın 13'ncü maddesinde Hükümet Komiserinin atanması, yetki ve sorumlulukları düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, “Hükümet Komiserleri, hâkim ve savcılar ve bu sınıftan sayılanlar ile silahlı kuvvetler, adalet, genel ve özel kolluk kuvvetleri mensupları hariç olmak üzere, il veya ilçelerdeki mülki idare amirliği hizmetleri sınıfına dâhil memurları ile diğer kamu görevlilerinden müdür, amir veya

bunların yardımcıları arasından seçilmekte ve Mülki Amirler tarafından atanmaktadırlar” (TGYK Md: 13; TGYM Md: 11).

Toplantının seyrini teknik ses alma cihazları, fotoğraf ve film makineleri gibi araçlarla tespit ettirmeye ve çeşitli gerekçelerle toplantıyı sona erdirmeye yetkili olan Hükümet Komiserlerini Mülki Amir atamakla birlikte, bu kişileri belirleyerek Mülki Amirin onayına sunan da, yine Emniyet Müdürlüğü adına Güvenlik Şube Müdürlüğüdür.

TGYK’nın 15’nci maddesinde, bir il sınırı içinde aynı günde birden çok toplantı yapılmak istenmesi halinde, bu toplantıların güvenliklerinin eldeki mevcut kuvvetle alınmasının mümkün olmaması halinde, o ilin Valisi toplantılardan bir kısmını on günü aşmamak üzere bir kez erteleyebilmekte ve bu ertelemelerde müracaat önceliği göz önünde bulundurulmaktadır (TGYK Md: 15).

TGYK’nın 16’ncı maddesinde de, benzer gerekçelerle aynı yetki Bölge Valiliği ve İçişleri Bakanlığına da tanınmıştır. Buna göre; bir Bölge Valiliğine bağlı illerdeki toplantılardan bir kısmı, on günü aşmamak üzere ilgili Bölge Valiliği veya İçişleri Bakanlığınca bir kez ertelenebilmekte ve bu ertelemelerde de müracaat önceliği göz önünde bulundurulmaktadır (TGYK Md: 16).

Ayrıca, TGYK’nın 17’nci maddesinin amir hükümleri doğrultusunda Bölge Valisi, Vali veya Kaymakam, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla belirli bir toplantıyı bir ayı aşmamak üzere erteleyebilmekte veya suç işleneceğine dair açık ve yakın tehlikenin mevcut olması hâlinde yasaklayabilmektedir (TGYK Md: 17).

Söz konusu toplantıların ertelenmesi veya yasaklanmasına ilişkin işlemler ile yasaklama veya erteleme kararının düzenleme kuruluna tebliğ işlemleri de, Güvenlik Şube Müdürlüğü görevlilerince yerine getirilmektedir. Ayrıca, erteleme ve yasaklamaya ilişkin gerekçelere delil teşkil eden bilgilerin pek çoğunu da, Güvenlik Şube Müdürlüğü Personelinin inceleme, araştırma ve değerlendirmeleri neticesinde elde ettiği ve Mülki Amirliğe sunduğu rapordaki bilgiler oluşturmaktadır.

TGYK’nın, “Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri” başlıklı 23’cü maddesinde, Kanunun yasaklamış olduğu toplam (12) adet yasak hüküm açık bir şekilde ifa edilmiş ve bu yasaklamalara uyulmadan yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin kanuna aykırı sayılacağı ifade edilmiştir (TGYK Md: 23).

Bu bağlamda, bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün kanunlara aykırı olup olmadığının tespiti ile şüphelilerin belirlenerek yakalaması, Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği hükümleri kapsamında gözaltına alınan şahıslarla ilgili işlemlerin yapılması, olay yerinde suç delillerinin toplanması, konuşmalara ve görüntülere ilişkin teknik cihazlarla yapılan kayıtların çözülerek tutanak haline getirilmesi ve neticede suça ilişkin derlenen tüm deliller ile yakalanan şüphelilerin hazırlanacak tahkikat dosyasıyla birlikte adli makamlara tevdi edilmesi görevi Güvenlik Şube Müdürlüğünün görev ve sorumlulukları arasında bulunmaktadır.

TGYK'nın 24'ncü maddesinde, kanuni olarak başladığı halde sonradan kanunsuz hale gelen toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile doğrudan kanunsuz başlayan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin dağıtılmasına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır.

Bu düzenlemeye göre; kanuna uygun olarak başlayan bir toplantı veya gösteri yürüyüşü, daha sonradan Kanunun 23'üncü maddesinde belirtildiği şekliye kanuna aykırı durumlardan bir veya birkaçının gerçekleşmesi sebebiyle kanuna aykırı hale dönüşürse, bu durumda Hükümet Komiseri toplantı veya gösteri yürüyüşünün sona erdiğini bizzat veya düzenleme kurulu aracılığıyla topluluğa ilan etmekte ve durumu en seri vasıtalarla mahallin en büyük Mülki Amirine bildirmektedir. Mahallin en büyük Mülki Amiri de, yazılı veya acele hallerde sonradan yazı ile teyit etmek kaydıyla sözlü emirle, mahallin Güvenlik Amirlerini veya bunlardan birini görevlendirerek olay yerine göndermektedir. Olay yerine gelen Güvenlik Amiri de, topluluğa dağılmaları yönünde ihtarda bulunmakta ve dağılmamakta ısrar eden grubun zor kullanılarak dağıtılmasını sağlamaktadır. Ayrıca, bu gelişmeler Hükümet Komiserince tutanakla tespit edilerek en kısa zamanda mahallin en büyük Mülki Amirine tevdi edilmektedir (TGYK Md: 24; TGYM Md: 12).

Uygulamada genel olarak kanuni olarak başlayan toplantı ve gösteri yürüyüşleriyle ilgili olarak gerekli emniyet tedbirleri önceden planlanarak alınmaktadır. Ayrıca, toplantı ve gösteri yürüyüşünün sonradan kanunsuz hale dönüşmesi durumu, kolluk görevlilerin mesleki tecrübesi veya yapmış oldukları araştırmalar neticesinde genellikle önceden öngörülmektedir. Bu sebeple, olay çıkması ihtimali olan toplantı ve gösteri yürüyüşleri öncesinde Güvenlik Amirlerinden bir tanesi yeteri kadar yardımcısıyla birlikte Mülki Amir tarafından görevlendirilmekte ve olay olması halinde bu yetkili Amir, topluluğu ikaz etmekte ve

gerekli görmesi halinde de müdahale yetkisini kullanarak topluluğun dağıtılmasını sağlamaktadır.

Güvenlik Amirinin topluluğu ikaz etmesi esasında bir müzakere görevi olup, kendisinde bu anlamda bir müzakerecidir. Topluluğun dağılımları yönünde ikaz edilmesi, kanunun bir emri olmakla birlikte, aynı zamanda müdahalenin başlama anını da göstermektedir. Çünkü topluluğa hitaben yüksek sesle yapılan bu uyarı, karşı tarafı tahrik eden ve çoğu zaman dikkate alınmayan bir uyarıdır. Bu nedenle, topluluğun ikaz sonunda dağılacağını ummak, iyimserlikten başka bir anlam ifade etmemektedir. Bu bağlamda müzakerecinin esas görevi, iş bu boyuta varmadan önce topluluğu müzakere sürecinde ikna etmesidir.

Önceden müracaatı yapılan veya istihbaratı alınan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde müzakere süreci topluluk alana çıkmadan önce başlamaktadır (Tekin, 2008: 122). Bu anlamda, topluluğun ileri gelenleriyle uygun yer ve zamanlar da bir araya gelmektedir. Çoğu zaman bu tür müzakerelere Güvenlik Şube Müdürlüğü yetkilileri katılırken, olayın niteliğine, büyüklüğüne ve sonuçlarına göre bazı zamanlarda Mahallin Mülki Amirleri ile diğer yetkililer de katılmaktadır (Tekin, 2008: 126). Söz konusu müzakerelerden sonuç alınamaması durumunda ise, geriye alanda güç kullanmaktan başka çare kalmamaktadır. Dolayısıyla müzakerecilik görevi, çoğu zaman alanda başlayıp biten bir süreç değildir. Ayrıca müzakerecilik görevi, bilgi, tecrübe, yetenek ve aynı zamanda uzmanlık gerektiren bir görev türüdür.

Bu bağlamda, uygulamadan elde edilen tecrübeler ışığında toplumsal olayların yönetilmesi sürecine katılan etkili bir müzakerecinin özellikleri ile hareket tarzını kısaca özetleyecek olursak şunları söyleyebiliriz:

- Müzakereci, öncelikle iyi bir lider ve aynı zamanda iyi bir hatip olmalıdır. Bu iki özellik, birbirleriyle yakından ilişkisi olan ve birbirlerini tamamlayan elmanın iki yarısı gibidir.
- Müzakereci, kalabalık ve grupların özelliklerini, bu anlamda grup dinamiğini ve ayrıca birey ve kitle psikolojisini iyi derecede bilmelidir. Birey ve kitle psikolojisinden bihaber müzakerecinin başarılı olması mümkün değildir.
- Müzakereci, iyi bir iletişimci olmalıdır. Özellikle empatik iletişimin dilini iyi kullanmalıdır.

- Müzakereci, topluluğun eylemleri ile gerçekleştirmek istediği amaç ve isteklerinin neler olduğunu ve bu konuda kendilerine neler vaat edebileceğini iyi bilmelidir. Dolayısıyla, müzakereye başlamadan önce hazırlık yapmalıdır.

- Müzakereci, toplumsal olayların yönetilmesine ilişkin görevlerde daha önceden çalışmış ve bu konuda yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olmalıdır (Tekin, 2008: 125). Dolayısıyla, bu iş için daha önceden Çevik Kuvvet ve Güvenlik Şube Müdürlüklerinde çalışmış olanlar tercih edilmelidir.

- Müzakereci, gerek birebir yapılan görüşmelere ve gerekse topluluk önünde yapılan görüşmelere resmi üniforma yerine, sivil kıyafetle katılmalıdır. Resmi üniformanın karşı tarafı caydırmaktan ziyade tahrik edeceği ve bu nedenle iletişimi engelleyeceği unutulmamalıdır.

- Göstericilerin planladığı veya uygulamaya koyduğu eylemler konusu itibariyle basit nitelikli olsa dahi, müzakereci bu durumu karşı tarafa hissettirmemelidir. Çünkü kolluk görevlilerinin basit gördüğü hususlar, karşı tarafın uğrunda ölmeyi göze aldığı değerler olabilir.

- Müzakereci topluluk önünde topluluğun liderleri veya ileri gelenleriyle konuşurken, resmi kuvvetler müzakereciye yakın yerde bulunmamalıdır. Aksi halde, topluluk ile liderlerinin dikkati müzakereciye yakın resmi kuvvetlerin üzerinde toplanacaktır. Bu durumda yapılan konuşmaların bir etkisi olmayacağı gibi, müzakerecinin liderler ile topluluk üzerindeki etkisi de zayıflamış olacaktır. Dolayısıyla, resmi kuvvetin alanda konuşlandığı yer, topluluğa ne yakın, nede uzak mesafede olmalıdır. Diğer bir ifadeyle, yeterli uzaklıkta olmalıdır. Ayrıca müzakereci, konuşma sırasında gücü bizzat kullanmak yerine, psikolojik bir etki olarak karşı taraf üzerinde “resmi otoriter varlığı hissettirme” yöntemini seçmelidir. Bu durum, müzakereciye artı bir avantaj kazandıracaktır.

- Müzakereci konuşurken araya başka kimselerin girmesine müsaade etmemeli ve yetkili tek kişinin kendisi olduğunu karşı tarafa hissettirmelidir. Hatta mümkünse müzakereci sahneye sonradan çıkmalı ve yetkisini kullanarak olaya el koymalıdır.

- Müzakereci konuşurken, yanında bulunan diğer görevliler ona nedenli saygı duyduklarını tavırlarıyla göstermelidirler. Bu anlamda, diğer görevliler müzakereciye birkaç adım geride durarak toplulukla müzakereci arasına girmekten kaçınmalıdırlar. Bu müzakerecinin topluluk üzerindeki etkisini daha da arttıracaktır.

- Müzakere edilen toplulukla ilgili olarak daha önceden kanunsuz eylemlerinden dolayı dağıtma talimatı vermiş olan ve bu nedenle topluluk nezdinde bu imajla anılan görevliye mümkünse müzakerecilik görevi verilmemelidir. Aksi halde bu görevlendirme, müzakere sürecinin daha başlamadan bitmesine neden olacaktır.

Kanuni olarak başladığı halde sonradan kanunsuz hale dönüşen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin dağıtılmasında, güvenlik görevlilerine, bunların korudukları yerlere veya kişilere karşı fiili saldırı ve mukavemet söz konusu ise, bu durumda ihtarla gerek olmaksızın topluluk zor kullanılarak dağıtılacaktır (TGYK Md: 24; TGYM Md: 16).

Toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin kanuna aykırı olarak başlaması halinde güvenlik görevlileri, olayı en seri şekilde mahallin en büyük Mülki Amirine haber vermekle beraber mevcut imkânlarla gerekli tedbirleri alacaklardır. Daha sonra olaya el koyan Güvenlik Amiri, topluluğa dağılmaları, aksi halde zor kullanılarak dağıtılacakları ihtarında bulunacaktır. Ancak, topluluk dağılmamakta ısrar ederek eylemlerine devam ederse, bu durumda topluluk zor kullanılarak dağıtılacaktır (TGYK Md: 24; TGYM Md: 16).

Genellikle ani olarak gelişen ve önceden istihbaratı alınamaması nedeniyle korsan olarak tabir edilen kanunsuz toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde olaya ilk müdahale eden kuvvetlerin amiri, elindeki mevcut kuvvetlerin topluluğu dağıtacak güçte olduğunu düşünüyorsa, bu durumda topluluğu dağılmaları yönünde ikaz etmektedir. Ancak topluluk, ikazları dinlemeyerek eylemlerine devam etmesi halinde, zor kullanılarak dağıtılmaktadır.

Burada dikkat edilmesi gereken husus; ihtarın ardından zor kullanılması gerektiğidir. Yukarıda da kısmen ifade edildiği gibi, topluluklar kendilerine karşı yapılan ikaz ve uyarıları genellikle bir dayatma ve tehdit unsuru olarak algıladıklarından tahrik olmaktadır. Bu nedenle, ikaz edilen topluluk kendisini kolluk görevlilerinden daha güçlü hissederse, bu durumda ikazları dinlemeyerek kolluk görevlilerine saldırma eğilimi göstermektedirler. Dolayısıyla, bu tür korsan tabir edilen kanunsuz toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde toplulukları dağıtacak ölçüde kuvvet bulunmaması halinde takviye kuvvet gelene kadar toplulukları güvenli bir mesafeden takip etmekte yarar vardır (PÇKY Md: 25).

Kanuni olarak başladığı halde sonradan kanunsuz hale dönüşen toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile doğrudan kanunsuz olarak başlayan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde; toplulukların ikaz edilmesi ile zor kullanılarak dağıtılmasının her safhasında yapılan işlemleri adli ve idari işlemlere esas olmak üzere ayrıntılı biçimde kayıt altına alarak tutanak tanzim edecek olanlar da Güvenlik Şube Müdürlüğü Personelidir.

Ayrıca TGYK'nın 25'nci maddesinde de, "topluluk içinde suç işleyenleri yakalamak için Kanunun 24'üncü maddede belirtilen emir ve ihtarların yapılmasına gerek olmadığı" ifade edilmektedir (TGYK Md: 24; TGYM Md: 16).

Topluluk içerisinde suç işleyenlerin yakalanması için ihtara gerek olmamakla birlikte, bu kişilerin topluluk içerisindeyken yakalanmaları her zaman için büyük bir risktir. Çünkü topluluk üyeleri çoğu zaman bu kişileri içgüdüsel olarak koruma eğiliminde olduklarından, bu kişileri kolluk görevlilerine vermemek için direnç göstermektedirler. Dolayısıyla kolluk görevlilerinin bu davranışı, olayların çıkmasına veya çıkan olayların daha da büyümesine neden olacağından, tasvip edilen bir davranış şekli değildir.

Ayrıca, alanda topluluklara yönelik yapılan müdahalede öncelik şüpheli kişilerin yakalanmasından ziyade, bir an önce kalabalığın dağıtılarak bozulan kamu düzeninin yeniden sağlanmasıdır. Bu bağlamda, toplumsal olayların başlamasına veya daha da büyümesine sebep olan şüpheli şahısların fiziki olarak takip edilerek yine suçüstü koşullarında güvenli bir yerde yakalanması söz konusu olduğu gibi, kamera görüntülerinden kimliği belirlenen şüphelilerin sonradan yapılacak operasyonla yakalanmaları da söz konusudur. Şüpheli kişileri fiziki takip sonunda veya sonradan yapılacak operasyonla yakalayacak olanlarda yine çoğu zaman Güvenlik Şube Müdürlüğü çalışanları olmaktadır.

TGYM'nin 5'inci bölümünde Askeri birlikler ile ilişkiler düzenlenmiştir. Bu kapsamda TGYM'nin 17'nci maddesinde, "Asayiş harekât merkezinin, mahallin en büyük Mülki Amirinin başkanlığında, mahallin genel kolluk amir ve komutanları ile askeri birliklerden yardım istenmesi halinde yardıma gelecek olan askeri birlik komutanı veya temsilcisinden oluşacağı" ifade edilmiştir (TGYM Md: 17).

TGYM'nin 21'nci maddesi de, Askeri birliklerden yardım istenmesiyle ilgili hususlar düzenlenmiştir. Buna göre, "Vali, il içinde düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşleri sırasında çıkabilecek olayların emrindeki genel kolluk kuvvetleriyle

önlenemeyeceği kanısına varır veya toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapılması sırasında genel kolluk kuvvetleriyle bastırılamayacak ani ve olağanüstü olayların cereyanı karşısında kalırsa, en yakın askeri komutandan yardım yapılmasını isteyecektir” (TGYM Md: 21).

Ayrıca Kaymakamlar da, “ilçe içinde düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşleri sırasında çıkabilecek olayların emrindeki genel kolluk kuvvetleriyle önlenemeyeceği kanısına varsa veya toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapılması sırasında genel kolluk kuvvetleriyle bastırılamayacak ani ve olağanüstü olayların cereyanı karşısında kalırsa, bu durumda askeri birliklerin yardıma gönderilmesini Validen isteyecektir” (TGYM Md: 21).

Bir il veya ilçede meydana gelen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin güvenliğinin sağlanması, son derece sorumluluk isteyen bir görevdir. Çünkü sıradan kanuni bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde bile toplulukların her zaman için provoke edilmesi ve neticede faaliyetin kanunsuz hale dönüşmesi ihtimal dâhilindedir. Esasında herhangi bir sorunu olmayan toplulukların alana inmesi gibi bir durumda genellikle söz konusu değildir. Dolayısıyla, alana inen topluluklar genellikle bir takım sorunları aşamamaları veya sorunlarına başka türlü çözüm bulamamaları nedeniyle son çare olarak bu yöntemi seçmektedirler.

Bu itibarla, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin güvenliğinin sağlanması çoğu zaman ülkedeki mevcut kuvvetlerin karşılıklı işbirliğini gerektirmektedir. Bu anlamda, toplantı ve gösteri yürüyüşleri öncesinde Asayiş Harekât Merkezinin oluşturulması ve eldeki mevcut kuvvetlerin yetersiz olması halinde askeri birliklerden yardım talep edilmesi ve dolayısıyla bu işlemlerin takip edilmesi son derece önemlidir. Söz konusu iş ve işlemlerin takibi görevi de, genellikle Güvenlik Şube Müdürlüğünün görev ve sorumlulukları arasında yer almaktadır.

Ayrıca, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’na göre hazırlanması gereken “*Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Önleme Planı*”nın hazırlanması görevi de, Güvenlik Şube Müdürlüğünün yerine getirdiği önemli görevler arasında yer almaktadır (GDBY Md: 56).

Güvenlik Şube Müdürlüklerinin yerine getirilmesi gereken tüm bu iş ve işlemler göstermektedir ki, toplumsal olay polisliği yalnızca alanda Çevik Kuvvet ağırlıklı yapılan bir görev türü değildir. Başka bir ifadeyle, toplumsal olay polisliği,

alandanda başlayıp, alanda biten bir polislik türü değildir. Bu anlamda, alanda yaşananlar yalnızca buz dağının gözüken kısmını oluşturmaktadır.

Dolayısıyla, toplumsal olay polisliğinin önemli bir aktörü olan Güvenlik şube Müdürlüğünün toplumsal olayların yönetilmesindeki görev ve sorumlulukları son derece önemlidir. Hatta bu konuda şu da ifade edilebilir: Ülkemizde toplumsal olayların yönetilmesinde asıl sorumluluğu   evik Kuvvetten ziyade, Güvenlik şube Müdürlüğü   stlenmektedir. Bu nedenle, ülkemizde toplumsal olay polisliğini irdeleyen her türlü çalışmada Güvenlik şube Müdürlüğüne de değinilmemesi ve bu konuda personelin görüşlerinin de alınması gerekmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bugünkü anlamıyla olmasa bile, tarihin her döneminde toplumsal olaylar olmuştur ve bundan sonrada olmaya devam edecektir. Özellikle günümüz modern ve demokratik toplumlarında toplumsal olaylar, sosyal hayatın bir parçası haline gelmiştir. Bu nedenle, toplumsal olayların olmadığı veya olmayacağı bir dünyadan bahsetmek mümkün değildir.

İfade hürriyetinin toplu biçimde uygulanması anlamına gelen toplantı ve gösteri yürüyüşleri ve bu bağlamda toplumsal olaylar, toplum tabanında var olan sorunların gün yüzüne çıkmasına ve insanların kendilerini değerli hissetmelerine imkân vermesi nedeniyle, toplum sağlığı ve demokrasinin gelişimi açısından oldukça önemlidir. Bu bakımdan toplumsal olayların demokrasilerin düğünü ve ayrıca toplum sağlığı ve sistemin geleceği açısından bir erken uyarı sistemi olduğunu söyleyebiliriz.

Her ülkenin toplumsal olayların yönetilmesine yönelik kendine özgü yönetim anlayışına ve bu anlayışı hayata geçirecek farklı kurumsal aktörlere sahip olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, toplumsal olayların yönetilmesine yönelik ülkemizin de kendisine özgü bir takım uygulamaları söz konusu olup, polis sorumluluk bölgesinde yaşanan toplumsal olayların yönetilmesinde Çevik Kuvvet ile Güvenlik Şube Müdürlüklerinin ortak sorumlulukları bulunmaktadır.

Çevik Kuvvet, kısmen yarı askeri yapısı, giyim, kuşam ve teçhizatıyla toplumsal olayların fiziken güvenliğini sağlarken, Güvenlik Şube Müdürlüğü, toplumsal olayları gerçekleştiren topluluklarla ve daha çok bu toplulukların yöneticileriyle birebir ilişki kurmak suretiyle, onların mevzuata uygun biçimde ve mevcut siyasal sistemle barışık bir şekilde faaliyetlerini sürdürmeleri noktasında kendilerine yardımcı olmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Güvenlik Şube Müdürlüğü toplumsal olayların yasal eksende yapılması için “diyalog ve ikna yöntemini” kullanırken, Çevik Kuvvet daha çok diyalog yöntemiyle çözilemeyen durumlarda sonradan fiziki güç olarak devreye girmektedir. Bu bakımdan Çevik Kuvvetin görev, yetki ve sorumlulukları dikkate alındığında fiziki üstünlük ve kabiliyetin ön planda olduğunu, Güvenlik Şube Müdürlüğünün ise daha ziyade işin sosyal ve hukuki boyutuyla ilgilendiğini söyleyebiliriz.

Ayrıca, toplumsal olayların yönetilmesini, toplulukların sevk ve idaresi olarak kabul edecek olursak, Çevik Kuvvet daha ziyade toplulukların alandaki sevkinden

sorumlu olurken, Güvenlik Şube Müdürlüğü daha çok toplulukların idaresinden sorumludur. Bu bağlamda, Çevik Kuvvet toplumsal olayların alanda yaşanan ve toplumsal olay yönetim sürecinin son safhasını oluşturan kısmından sorumlu olurken, Güvenlik Şube Müdürlüğü sürecin başlangıcını oluşturan karar anından sürecin sonuçlanmasına kadarki geçen sürede yaşanan her safhadan sorumludur. Bu nedenle, toplumsal olayların yönetilmesinde Güvenlik Şube Müdürlüğünün görev ve sorumluluklarının, Çevik Kuvvete göre daha karışık bir yapıya sahip olduğu ve daha uzun süreçleri bünyesinde barındırdığı söylenebilir.

Çevik Kuvvetin yapısı ve işleyişi bakımından bu birimde çalışanlar, birbirinden oldukça farklı özelliklere sahip toplumsal olayları, ayrıntılarına haiz olmamalarından ve toplulukları tam manasıyla tanımamalarından dolayı, birbirine benzeyen tekdüze olaylar şeklinde ve flu olarak görürken, Güvenlik Şube Müdürlüğü çalışanları, toplulukları yakından tanımaları ölçüsünde olayları tahlil edecek bilgi ve donanımına sahip olduklarından, toplumsal olayları ve dolayısıyla olayları gerçekleştiren toplulukları ayrıntılarıyla birlikte bir bütün halinde görebilme yeteneğine sahiptirler.

Dolayısıyla toplumsal olayların yönetilmesinde Çevik Kuvvetin rolü özetle: toplumsal olaylarda hem toplulukların, hem de diğer kişilerin fiziken güvenliklerini sağlamak, toplulukları kontrol altında tutmak, ihtiyaç hâsıl olduğunda ve kanuni şartlar oluştuğunda topluluklara müdahale ederek dağıtmak ve neticede yakaladıkları şüphelileri alandan uzaklaştırarak adli işlem tesis etmek üzere Güvenlik Şube Müdürlüğüne teslim etmektir.

Güvenlik Şube Müdürlüğünün rolü ise kısaca: bir temel insan hak ve özgürlüğü olan ve Anayasada yerini bulan, gerçek ve tüzel kişilerce düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile bu anlamda diğer toplumsal faaliyetlerin yasal çerçevede uygulanmasını sağlamak, bu itibarla gerçek ve tüzel kişilere mevzuat ekseninde her türlü konuda yardımcı olmak ve bu hakkın kullanılması sırasında kanunların ihlal edilmesi halinde ilgililer hakkında gerekli yasal işlemleri yaparak şüphelileri suç dosyasıyla birlikte adalete teslim etmektir.

Yapılan çalışmada ortaya konulan tespitler ışığında ülkemizde toplumsal olay polisliğinin daha etkin ve verimli bir şekilde yapılabilmesi için bir takım önerilerde bulunabilir. Bu bağlamda, Çevik Kuvvet ve Güvenlik Şube Müdürlüklerine ilişkin şu önerilerde bulunabiliriz:

Çevik Kuvvet Personeli, birimin kuruluş amacına, personelin almış olduğu eğitime ve görev formasyonuna uygun görevlerde istihdam edilmelidir. Diğer bir ifadeyle Çevik Kuvvet, personelin moral ve motivasyonunu bozan, personelin asli vazifesi olarak görmediği ve bu nedenle teferruat nevinden gereksiz iş yükü (angarya) olarak değerlendirdiği sahne gösterileri, spor müsabakaları gibi görevlerde istihdam edilmemelidir. Doğrudan polisin görev alanına girmeyen bu tür faaliyetlerin güvenliğinin ise, özel güvenlik görevlilerine devredilmesi gerekmektedir.

Çevik Kuvvet Personelinin tek yönlü ve yetersiz eğitime tabi tutulması ve bu anlamda eğitim esnasında sürekli olarak envanterinde bulunan araç ve gereçlerin kullanılmasının öğretilmesi doğal olarak personeli bu malzemeleri ihtiyaç olsun olmasın her görevde kullanmaya ittiği gibi, görevde bu tür malzemeleri kullanamayan personelin kendisini hakiki manada Çevik Kuvvet Polisi olarak görememesine de neden olmaktadır. Bu itibarla, personel eğitiminde uygulamalı eğitimin yanı sıra, teorik eğitime de gereken önemin verilmesi gerekmektedir.

Çevik Kuvvet Personelinin, gerek mevzuattan kaynaklanan sebeplerle ve gerekse uygulamadan kaynaklanan sebeplerle, genel olarak Çevik Kuvvette çalışmaya yetecek fiziki üstünlük ve kabiliyete sahip olmadığı bilinmektedir. Ayrıca bu birimlere personel seçimi, gönüllülükten ziyade, zorunluluk esasına dayanmaktadır. Bu nedenle, bu birimde çalışacak personelin, mevzuatta yapılacak yeni düzenlemeler sayesinde, gönüllülük esasına dayalı olarak özenle seçilmesi ve Polis Okullarından illere yapılan atamalarda uygun niteliklere haiz personelin öncelikle bu birimlerde istihdam edilmesi gerekmektedir.

Ülkemizde çok sayıda ve türde toplumsal olay olmasına rağmen, Çevik Kuvvet Polisliğinin profesyonelce yapılmadığı ortadadır. Çünkü Çevik Kuvvette çalışma süresi üç yıl olup, bu süre idarenin gerekli görmesi veya personelin istemi üzerine üç yıl daha uzatılabilmektedir. Bu nedenle, ülkemizde Çevik Kuvvet Birimleri, henüz bir okul havasından kurtulamamıştır. Ayrıca, profesyonellikten kaynaklanan açığında, olaylara gereğinden fazla personel görevlendirmek suretiyle kapatıldığı ve bu durumun personelin moral ve motivasyonunu olumsuz yönde etkilediği bilinmektedir.

Bu itibarla, Çevik Kuvvet Polisliğinin daha etkili ve profesyonelce yapılabilmesi için; bu birimin maddi ve manevi yönden cazip hale getirilmesi, çalışma koşullarının düzeltilmesi, modern araç, gereç ve teçhizatlar ile

donatılmalarının yanında, Çevik Kuvvette çalışma süresinin daha da uzatılması, köpek eğiticisi, at binicisi, panzer sürücüsü gibi uzmanlık gerektiren görevlerde bulunanlara buralardan emekli olma garantisinin verilmesi, çalışma süresi sona eren personelin Çevik Kuvvetten ayrıldıktan sonra nerelerde çalışabileceklerine dair almış oldukları eğitime uygun ve seçim yapmaya da imkân verecek belirli birimlerin önceden belirlenmesi ve bu sayede belirsizliğin ortadan kaldırılmasında yarar vardır.

Ayrıca, İçişleri Bakanlığının 30/01/2007 tarihli onayıyla, Çevik Kuvvet Kuruluşu bulunmayan illerdeki Önleyici Hizmetler Şube Müdürlüğü görevlilerinin toplumsal olaylara müdahalede yetersiz kalmaları nedeniyle, toplam (42) ildeki mevcut Önleyici Hizmetler Şube Müdürlükleri kapatılarak Çevik Kuvvet Şube Müdürlüklerine dönüştürülmüştür. Yapılan bu yeni düzenleme ile Çevik Kuvvet Polisliği orijinalliğinden sıyrılarak bir nevi Önleyici Hizmet Polisliğine dönüştürülmüştür.

Ancak bu durumun çeşitli sorunlara sebep olduğu veya olabileceği daha öncede ifade edildiğinden bu soruna bir çözüm olarak; Çevik Kuvvet Polisleri, verilecek eğitimle ve yapılacak yasal düzenlemeyle halen pek çok ilde faaliyet gösteren Özel Harekât Polislerinin görevlerini de yapabilecek düzeye getirilebilir. Mevcut Özel Hareket birimleri de, personel sayısının azaltılması suretiyle, çok daha özel ve riskli operasyonlarda kullanılmak üzere yeniden bir yapılanmaya sokulabilir. Bu sayede Çevik Kuvvet Polisleri, daha nitelikli hale dönüşeceğinden ve farklı alanlarda istihdam edileceğinden, atıl vaziyetten kurtularak daha etkin ve verimli görev ifa edebileceklerdir.

Ülkemizde Çevik Kuvvet Personelinin toplu halde eğitimin yapılacağı bir eğitim kompleksine ihtiyaç duyulmaktadır. Böyle bir ünite veya okulunun olması halinde, ülke genelinde yaşanan olaylar Çevik Kuvvet Personeline tekbir merkezden anlatılacağı gibi, diğer illere takviye görevi için giden personelin en azından bu illerde yaşanan olaylar ve yapılan müdahaleler konusunda önceden bilgi sahibi olmasına imkân sağlanacaktır. Ayrıca, personelin birlikte eğitime tabi tutulması, ülke genelinde toplumsal olaylara müdahale esaslarına ilişkin standartların gelişmesine de imkân sağlayacaktır.

Bahse konu eğitim komplekslerinin olayların sıklıkla yaşandığı ve bu sebeple sürekli olarak takviye gönderilen İstanbul ve Ankara gibi illerde kurulması halinde; kursiyer personel hep birlikte eğitime tabi tutulmanın avantajından

yararlanacaklardır. Bunun yanı sıra, kursiyer personele olaylarda görev alma yetkisi verildiği takdirde; bizzat olaylarda görev alma şansı yakalayacakları gibi, aynı zamanda kurs gördükleri illerde bir nevi takviye görevi de üstlenmiş olacaklardır.

İlgili mevzuat gereği Çevik Kuvvetin toplumsal olaylara müdahaleye ilişkin emirleri eğer alanda İl Emniyet Müdürünün kendisi bulunmuyorsa, Güvenlik ve Çevik Kuvvet Şube Müdürlüklerinden sorumlu olan İl Emniyet Müdür Yardımcısına bırakılması ve dolayısıyla her iki birimin aynı Emniyet Müdür Yardımcısına bağlanmasında yarar vardır.

Toplumsal olaylar öncesi ve sonrasında Çevik Kuvvet Personeli tarafından toplantı yapılarak harekât planının hazırlanmasında son derece yarar vardır. Ancak, değerlendirme grubu içerisinde rütbeli personelin yanı sıra, rütbesiz personeline dâhil edilerek görüşlerinin alınması gerekmektedir. Ayrıca, göreve çıkmadan önce personele olay hakkında ön bilgi verilmesi ve olay türüne göre hazırlık yapılması gerekmektedir.

Dolayısıyla görev öncesi personele, olayın mahiyeti, nedenleri, topluluğun yapısı ve psikolojisi, olayın gelişme durumu ve muhtemel sonuçlarının neler olabileceğine dair bilgilerin gerek göreve çıkılmadan tesislerde ve gerekse olay öncesinde alanda Çevik Kuvvet ve Güvenlik Şube Müdürlüğü yetkililerince izah edilmesinde yarar vardır.

Çevik Kuvvet Personelinin istihdamına ilişkin yaygın olarak yapılan hatalardan bir diğeri ise, kuvvetin parçalara bölünmesidir. Esasında Çevik Kuvvetin en güçlü olduğu an, personelinin alanda toplu halde beklediği andır. Bu durum, “Çevik Kuvvet bir bütündür ve parçalanamaz” veciz sözüyle de ifade edilebilir. Bu bakımdan, Çevik Kuvvet Personeli göreve sevk edilirken en az bir ekip (on kişi) halinde sevk edilmesinde ve personelin sık sık bir arada eğitime tabi tutulmasında yarar vardır.

Çevik Kuvvet Polisinin kamuoyu tarafından en çok eleştirildiği hususların başında, zor kullanma sırasında yapmış olduğu hatalar gelmektedir. Bu münferit hatalar, tüm Çevik Kuvvete mal olduğu gibi, aynı zamanda Çevik Kuvvet nezdinde tüm teşkilatın imajını da olumsuz yönde etkilemektedir. Bu itibarla, personelin olaylara müdahale ederken münferit hareket etmesini engellemek için; görev öncesinde yeterince dinlenmiş olması, iyi bir eğitimden geçmiş olması, maddi ve

manevi yönden desteklenmiş olması ve görev mahiyeti hakkında yeterince bilgilendirilmiş olması gerekmektedir.

Ayrıca, kitle psikolojisinin etkisinde tanınmama hissiyle hareket eden personelin, bu psikolojiden sıyrılarak sorumlu bir şekilde hareket edebilmesi için kimliğinin tespitine imkân verecek tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu bağlamda, personelin kasklarının numaralandırılmasında, alanda yaşananların fotoğraf ve kameralarla kayıt altına alınmasında ve bu durumun personele hissettirilmesinde fayda vardır.

Çevik Kuvvet envanterinde yer alan araç ve gereçler pek çok gelişmiş ülkeyle paralellik arz etmekle birlikte, envanterde yer almayan ve eksikliği önemli oranda hissedilen araçların başında, özel donanımlı “gözaltı araçları” ile koruyucu elbise üzerine giyilen “yanmaz tulumlara” ihtiyaç duyulmaktadır.

Topluluklara müdahalede eskiye oranla Çevik Kuvvet Polisinin daha başarılı olmasının nedenlerinden birisi, göz yaşartıcı gaz kullanımının yaygınlaşmasıdır. Çünkü göz yaşartıcı gazlar polise uzaktan müdahale etme şansı verdiğinden, toplulukla polis bir araya gelmemektedir. Ayrıca, zor kullanmanın en son aşaması olan ateşli silah kullanımının toplumsal olaylarda faciaya davetiye çıkarttığı bilinmektedir. Bu sebeple, olaylarda silah kullanılmasının önüne geçilebilmesi için, müdahale bulunacak görevlilerin beylik tabancalarının olay öncesinde toplanmasında fayda vardır. Silah kullanılmasının zorunlu olması halinde ise, hem görevlileri hem de göstericileri korumak üzere bu iş için özel olarak eğitilmiş, nokta atışı yapabilen ve uzun namlulu silah taşıyan timlere silah kullandırılabilir. Bu sayede, muhtemel facianın önüne geçildiği gibi, Çevik Kuvvet envanterinde yer alan göz yaşartıcı gazlar ile diğer araç ve gereçlerin daha rahat ve meşru bir şekilde kullanılmasının yolu açılmış olur.

Emniyet Teşkilatında çeşitli birimlerde çalışan personelin bir kısmı yaptığı işle birlikte anılırken, Güvenlik Şube Müdürlüğü çalışanlarının uygulamada “güvenlik polisi” olarak adlandırılması mümkün değildir. Bu itibarla, Güvenlik Şube Müdürlüğüne yeni ve özel bir ismin verilmesi gerekmektedir. Bu anlamda, teşkilatça da kabul göreceği düşünülen “Kamu Güvenliği Şube Müdürlüğü, Kamu Güvenliği ve Asayiş Şube Müdürlüğü, Kamu Düzeni ve Asayiş Şube Müdürlüğü veya Kamu Güvenliği ve Toplumsal Olaylar Şube Müdürlüğü” gibi isimler öne sürülebilir.

Ayrıca, bu isimler arasında en uygun olanın “Kamu Güvenliği ve Toplumsal Olaylar Şube Müdürlüğü” olduğu söylenebilir.

Avrupa Birliğine uyum sürecinde yaşanan gelişmeler paralelinde Çevik Kuvvete ait iş ve işlemlerinin Güvenlik Daire Başkanlığınca yürütülmesi olumlu bir gelişme olmakla birlikte, yeterli görülmemektedir. Yaşanan bu gelişmenin illere de yansması ve bu anlamda toplumsal olayların fazla yaşanmadığı illerdeki Çevik Kuvvet ile Güvenlik Şube Müdürlüklerinin tek çatı altında toplanmasında, birtakım mahsurlar olmakla birlikte, yarar vardır. Ayrıca, bu yeni şubeye, genel olarak görevi toplumsal olayların takibi ile çekimi olan Foto-Film Şubesinin de, “Teknik Büro Amirliği” şeklinde dâhil edilmesinde fayda vardır. Bu sayede, toplumsal olaylara ait iş ve işlemlerin tek merkezden etkili ve verimli bir şekilde yürütülmesi sağlanmış olacaktır.

Toplum sağlığı ve demokrasinin gelişimine önemli katkıları bulunan toplanma özgürlüğünün önündeki engellerin kaldırılması adına, istisnai niteliğe haiz toplantı ve faaliyetlerin çeşidinin artırılması ve bu bağlamda kapalı yer toplantılarının 2911 sayılı Kanun kapsamında çıkartılması, böyle bir düzenleme yapılınca kadar, müracaatları değerlendirerek Mülki Amirliğe rapor sunan Güvenlik Şube Müdürlüğü Personelinin, sınırlı sayıda kişinin katılacağı düşünülen ve kamu düzeni ve güvenliği açısından ciddi risk oluşturmeyen kapalı yer toplantılarının tamamını istisnai niteliğe haiz toplantılar kapsamında değerlendirmesinde yarar vardır.

Bunun yanı sıra, toplantı ve gösteri yürüyüşleriyle elde edilmek istenen hedefin gerçekleştirmesi adına, Güvenlik Şube Müdürlüğü Personelince tespit edilerek Mülki Amirliğe sunulan alanların bu amaca hizmet edecek türden olması gerekmektedir. Aksi halde, kanunsuz toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin önü açılmış olacaktır.

Ülkemizde provokatif nitelikli çok sayıda toplumsal olay olmasına rağmen, bu planlar arasında “Provokasyonları Önleme Planı” adı altında bir plan bulunmamaktadır. Ayrıca, hali hazırda her yıl güncellenen “toplantı ve gösteri yürüyüşleri müdahale planlarının” da, bu amaca hizmet etmediği bilinmektedir. Bu itibarla, Güvenlik Şube Müdürlüğünce “Provokasyonları Önleme Planı” adı altında yeni bir planın hazırlanarak uygulamaya konulmasında ve bu planın her yıl tayin döneminden sonra güncelleştirilerek tatbikat yapılmasında fayda olacaktır.

KAYNAKÇA

- Asna, Alaeddin, (1998), *Public Relations Temel Bilgiler*, 2. Baskı, İstanbul: Der Yayınları.
- Anayurt, Ömer, (1998), *Toplanma Hürriyeti Kavramı ve Türk Anayasa Hukukunda Toplanma Hürriyeti*, İstanbul: Kazancı Yayınları.
- Balcıoğlu, İbrahim, (2005), “Topluluk İçinde Bulunan Kişi Tipleri”, Aytekin Sevindik (Ed.), *Kalabalık Yönetimi*, İstanbul: Nüans Yayıncılık, ss. 110-122.
- Baltaş, Acar ve Baltaş, Zuhal, (1997), *Stres ve Başa Çıkma Yolları*, 16. Baskı, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Barkan, Murat, (1996), *Provokasyon Eğitimi ve Polis-Halk İletişimi El Kitabı Ders Notu*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Beetham, David, ve Boyle, Kevin, (2005), *80 Soru 80 Cevap Demokrasinin Temelleri*, (Çev. A. Zeynep Kopuzlu), 2. Baskı, Ankara: Adres Yayınları.
- Bektaş, Arsev, (2007), *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*, 3. Baskı, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Beydoğan, T. Ayhan, (2003), *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türk Hukukunda Siyasi İfade Hürriyeti*, Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları.
- Bülbül, Sudi, (1997), “Grup Dinamiği”, Cem Babadoğan (Ed.), *Çevik Kuvvet Eğitimcilerinin Eğitimi Programı Ders Notları*, Ankara: Epar Yayınları, ss. 32.
- Büyükdöğeri, Ethem, (1992), *Toplumsal Olaylar ve Müdahale Esasları*, Ankara: EGM Yayınları.
- Cebeci, Dilaver, (2005), “Sosyal Kitleler ve Özellikleri”, Aytekin Sevindik (Ed.), *Kalabalık Yönetimi*, İstanbul: Nüans Yayıncılık, ss. 86-89.
- Cerrah, İbrahim, (1996), *Toplumsal Olaylar ve Polisin Müdahale Esasları Ders Notu*, Ankara: EGM Eğitim Dairesi Başkanlığı.
- Cerrah, İbrahim, (1997), “*Toplumsal Olaylar ve Çevik Kuvvet Eğitimi*”, Amme İdaresi Dergisi, C. 30, S. 3, ss. 135-144.
- Cerrah, İbrahim, (1998a), “Sosyal Yapı ve Polis Alt-Kültürü”, İbrahim Cerrah ve Emin Semiz (Ed.), *21. Yüzyılda Polis*, Ankara: 2008, EGM Yayınları, ss. 219-220.

- Cerrah, İbrahim, (1998b), *Polis Alt-Kültürü: Polis Alt-Kültürünün Güvenlik Hizmetleri ve Polis-Halk İlişkileri Üzerine Etkileri Ders Notu*, Ankara: Polis Akademisi.
- Cerrah, İbrahim ve Semiz, Emin, (2001a), “Polislikte Meslek Etiği”, İbrahim Cerrah ve Emin Semiz (Ed.), *Türkiye’de Suç ve Polislik*, Ankara: Güner Matbaacılık, ss. 233.
- Cerrah, İbrahim ve Semiz, Emin, (2001b), “Meslek Etiğinin Polis Eğitimindeki Yeri ve Önemi”, *21. Yüzyılda Polisin Eğitimi Sempozyumu Bildirileri*, 25-27 Ekim 2000 Dedeman Otel, Ankara: EGM Yayınları, ss. 884.
- Cüceloğlu, Doğan, (2006), *İnsan ve Davranışı*, 16. Baskı, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Demir, Nilüfer, (2006), *Birey, Toplum, Bilim: Sosyoloji Temel Kavramlar*, 2. Baskı, Ankara: Turhan Kitapevi.
- Dökmen, Üstün, (2003), *İletişim Çatışmaları ve Empati*, 23. Baskı, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dönmezer, Sulhi, (1999), *Toplumbilim*, 12. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
- Dursun, Davut, (2006), *Siyaset Bilimi*, 3. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
- EGMADB, (2003), *Çevik Kuvvet Raporu*, Ankara: EGM Yayınları.
- EGMADB, (2007), *Toplum Destekli Polislik*, 2. Baskı, Ankara: EGM Yayınları.
- EGMGDB, (2007), *Güvenlik Hizmetleri Temel Eğitim Kurs Kitabı*, Ankara: EGM Yayınları.
- Ender, Yunus, (2005), *Kitleler Psikolojisi*, İstanbul: Hayat Yayınları.
- Erdoğan, Mustafa, (2000), *Demokrasi, Laiklik, Resmi İdeoloji*, 2. Baskı, Ankara: Liberte Yayınları.
- Erdoğan, Mustafa, (2007a), “İfade Özgürlüğü ve Sınırları”, Tanıl Bora (Ed.), *İfade Özgürlüğü, İlkeler ve Türkiye*, İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 19-22.
- Erdoğan, Mustafa, (2007b), *İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku*, Ankara: Orion Yayınları.
- Erkal, E. Mustafa, (2006), *Sosyoloji (Toplum Bilimi)*, 13. Baskı, İstanbul: Der Yayınları.
- Ersoy, Korkut ve Kavuncubaşı, Şahin, (1997), “Halkla İlişkiler”, Cem Babadoğan (Ed.), *Çevik Kuvvet Eğitimcilerinin Eğitimi Programı Ders Notları*, Ankara: Epar Yayınları, ss. 196-231.
- Gökçe, Orhan, (1995), *İletişim Bilimine Giriş*, Ankara: Turhan Kitapevi.

- Gökkaya, Sami ve Doğan, Mehmet, (2007), “*Toplum Destekli Polislik (TDP) Türkiye Modeli ve Uygulaması*”, Polis Dergisi, S. 53, ss. 62-71.
- Göksu, Turgut, (2000), *Toplumsal Psikoloji, Toplumsal Olaylar ve Müdahale Esasları*, Ankara: Özen Yayıncılık.
- Göksu, Turgut; Köktaş, Arif; Özcan, Mehmet ve Erzurumluoğlu, Bayram, (2003), “*Polisi İlgilendiren Toplumsal Olayların Yönetimini (PİLTOY) Etkileyen Faktörler*”, Polis Bilimleri Dergisi, C. 5, S. 2, ss. 44-50.
- Göksu, Turgut, (2007), *Sosyal Psikoloji*, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gölcüklü, A. Feyyaz ve Gözübüyük, A. Şeref, (2002), *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, Ankara: Turhan Kitapevi.
- Güven, H. Sami, (1999), *Toplum Bilim*, Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Hogg A. Michael ve Vaughan M. Graham, (2007), “*Sosyal Psikoloji*” (Çev. İbrahim Yıldız ve Aydın Gelmez), Ankara: Ütopya Yayınları.
- İBSMB, (2005), *Toplumsal Olay ve Provokasyonları Önleme Rehberi*, Ankara: İçişleri Bakanlığı Strateji Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- İçli, Gönül, (2005), *Sosyolojiye Giriş*, 2. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kaboğlu, Ö. İbrahim, (2002), *Özgürlükler Hukuku*, 6. Baskı, Ankara: İmge Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem, (2006), *Yeni İnsan ve İnsanlar*, 10. Baskı, İstanbul: Evrim Yayınları.
- Karataş, Halil ve Sevindik, Aytekin, (2003), *Polis Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Nüans Yayıncılık.
- Kıvrak, Arif ve Böke, Kaan, (2003), *Davranış Bilimleri*, Ankara: EGM Yayınları.
- Kızılçelik, Sezgin ve Erjem, Yaşar, (1996), *Açıklamalı Sosyoloji Sözlüğü*, İzmir: Saray Kitapevi.
- Kızılırmak, Öner; Kartal, Nusret; Esen, Erol ve Özhan, İrfan, (2005), *Özel Güvenlik Temel Eğitimi Kursiyer Yardımcı Ders Notları*, İstanbul: Lebib Yalkın Yayınevi.
- Kızılırmak, Öner ve Kartal, Nusret, (2006), *Kalabalık Yönetimi Ders Notu*, Ankara: Çubuk Ofset Matbaacılık.
- Mill, J. Stuart, (2004), *Hürriyet Üstüne*, (Çev. M. Osman Dostel), Ankara: Liberte Yayınları.

- Okumuş, Ali, (2007), *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Türkiye’de İfade Hürriyeti*, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Oskay, Ünsal, (1992), *İletişimin ABC’si*, İstanbul: Simavi Yayınları.
- Oskay, Ünsal, (2001), *İletişimin ABC’si*, 3. Baskı, İstanbul: Der Yayınları.
- Ozankaya, Özer, (1984), *Temel Toplumbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Savaş Yayınları.
- Ozankaya, Özer, (2007), *Toplum Bilim*, 11. Baskı, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Özkalp, Enver, (2005), *Sosyolojiye Giriş*, 13. Baskı, Bursa: Ekin Kitapevi.
- Özsoy, Osman, (1999), *Politik Propaganda Teknikleri*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Özmen, Remzi, (2004), *İnsan Hakları Mevzuatı*, 8. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Peltekoğlu, F. Balta, (2001), *Halkla İlişkiler Nedir?*, 2. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
- Sabuncuoğlu, Zeyyat ve Gümüş, Murat, (2008), *Örgütlerde İletişim*, İstanbul: Arıkan Yayınları.
- Sadurski, Wojciech, (2002), *İfade Özgürlüğü ve Sınırları*, (Çev. M. Bahattin Seçilmişoğlu), Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları.
- Sarıbay, A. Yaşar ve Ögün, S. Süleyman, (2006), *“Politikbilim”*, 3. Baskı, İstanbul: Alfa Akademi Yayınları.
- Silah, Mehmet, (2005), *Sosyal Psikoloji, Davranış Bilimi*, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tanör, Bülent, (1969), *Siyasi Düşünce Hürriyeti ve 1961 Türk Anayasası*, İstanbul: Öncü Kitapevi.
- Taylor, E. Shelley; Peplau, A. Letitia ve Sears, O. David, (2007), *Sosyal Psikoloji*, (Çev. Ali Dönmez), İstanbul: İmge Yayınları.
- Tekin, A. Selçuk, (2008), *Türk Emniyet Teşkilatında Müzakere ve Arabuluculuk*, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Tezcan, Durmuş; Erdem, R. Mustafa; Sancakdar, Oğuz ve Önok, M. Rıfat, (2006), *İnsan Hakları El Kitabı*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- TDK, (2005), *Türkçe Sözlük*, 10. Baskı, Ankara: Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü Yayınları.
- Uğuzman, E. Tülay, (2001), “Polisin Sosyalleşme Süreci Ankara Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü Mensuplarının Mesleklerine İlişkin Algılamaları”, *21. Yüzyılda*

Polisin Eğitimi Sempozyumu Bildirileri, 25-27 Ekim 2000 Dedeman Oteli,
Ankara: EGM Yayınları, ss. 625-641.

Uysal, Veysel, (2005), “Toplumun Psikolojik Özellikleri”, Aytekin Sevindik (Ed.),
Kalabalık Yönetimi, İstanbul: Nüans Yayıncılık, ss. 51-62.

Yüksel, Öznur, (2006), *Davranış Bilimleri*, Ankara: Gazi Kitabevi.